

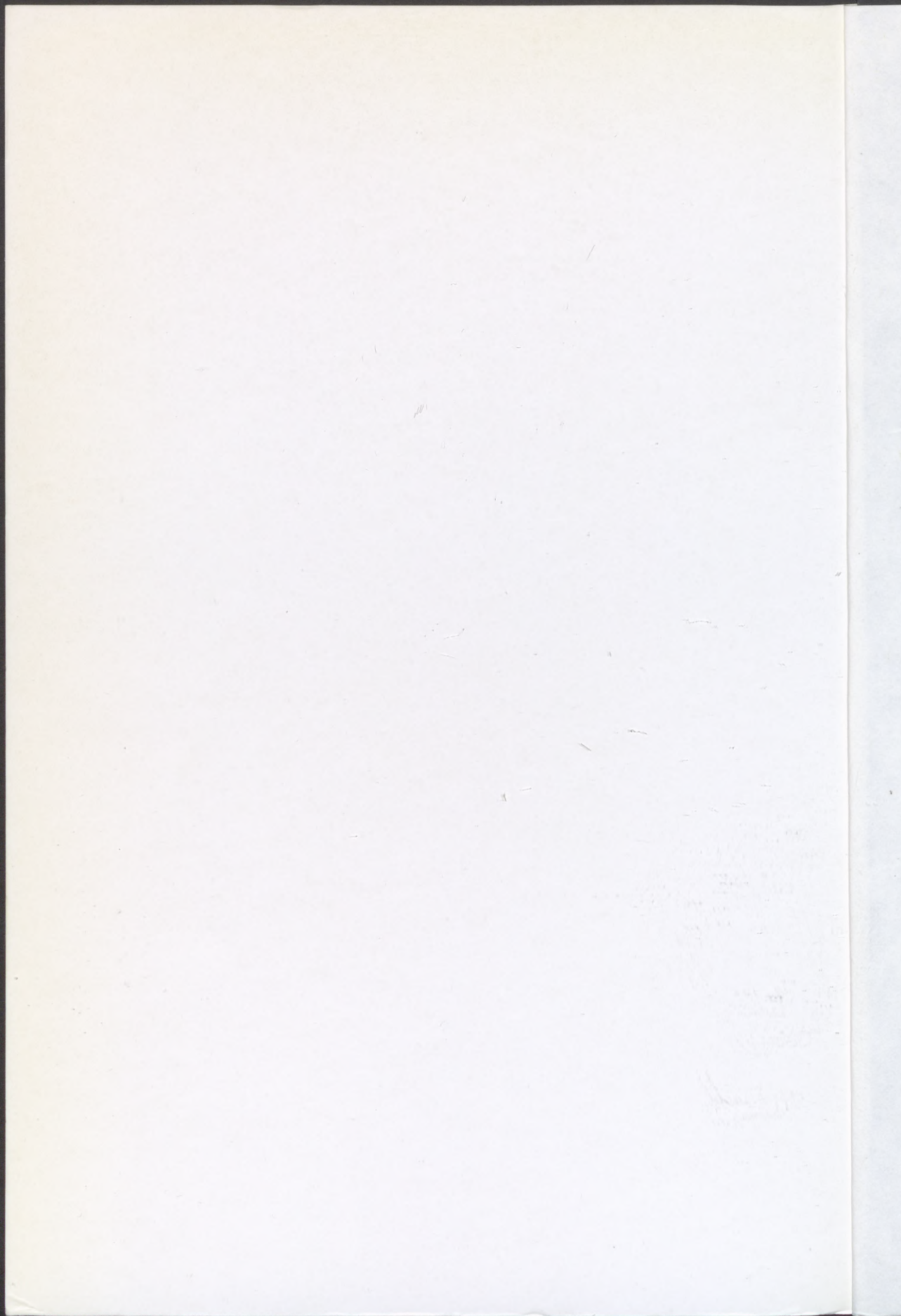
MC
110.808/1

Iparművészeti Múzeum, Budapest

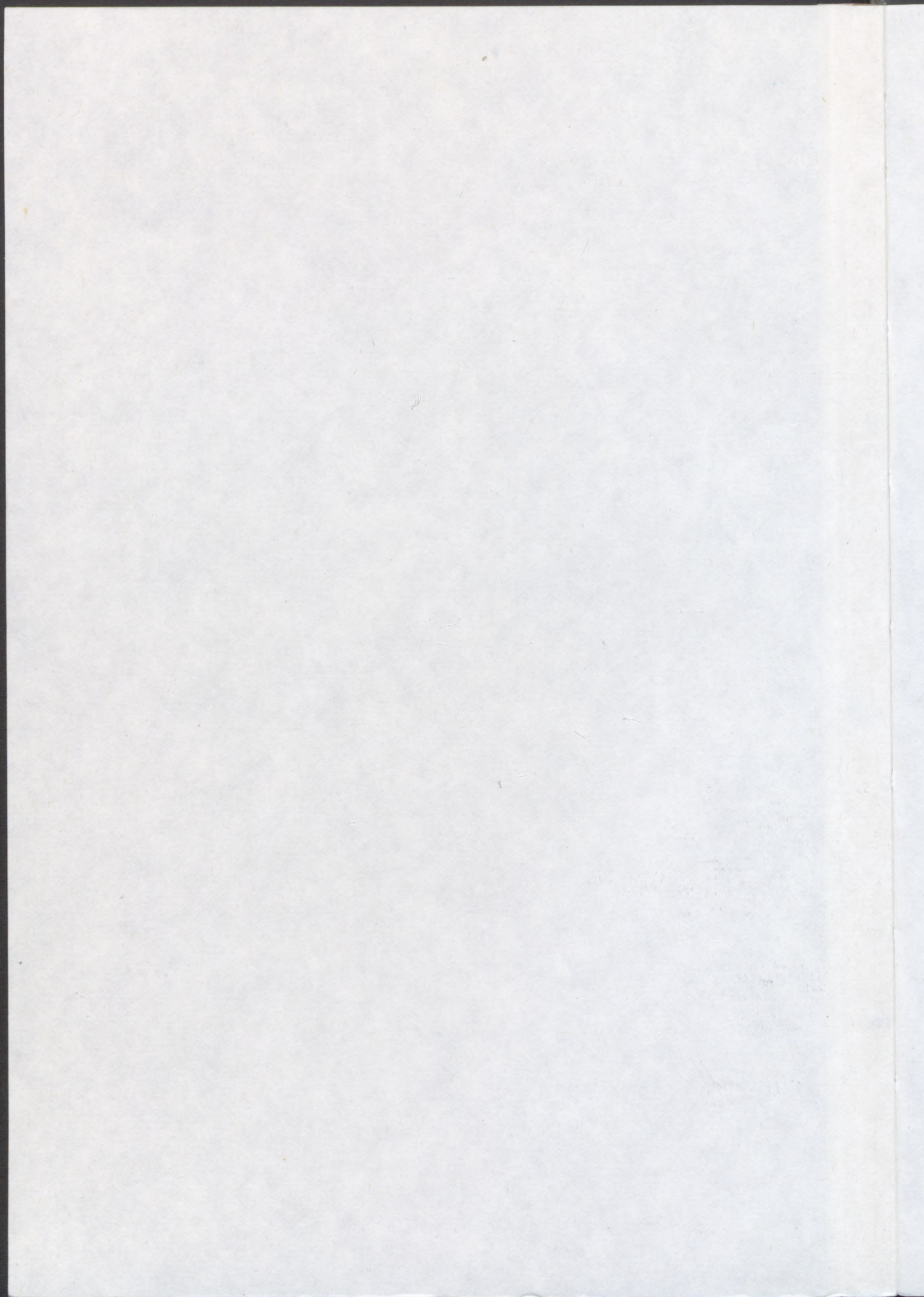
AZ EURÓPAI IPARMŰVÉSZEZET STÍLUSKORSZAKAI

BAROKK ÉS ROKOKÓ

AZ EURÓPAI IPARMŰVÉSZET STÍLUSKORSZAKAI

AZ EURÓPAI IPARMŰVÉS ZET STÍLUSKORSZAKAI

BAROKK ÉS ROKOKÓ

Kiállítás az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből

KATALÓGUS I.

Szövegkötet

Iparművészeti Múzeum, Budapest 1990

AZ EURÓPAI IPARMŰVÉSZET STÍLUSKORSZAKAI
kiállításorozat rendezője és a katalógusok szerkesztője:
PÉTER MÁRTA

A Barokk és rokokó kiállítás tudományos terve:
SZILÁGYI ANDRÁS

A kiállítást rendezte:
MAROS DONKA, SZILÁGYI ANDRÁS

A katalógust lektorálta:
SZABOLCSI HEDVIG, BORSOS BÉLA

Felelős szerkesztő:
BARDOLY ISTVÁN

Tervező:
SZAKÁL EDIT

MC 110.808/1

1990

A címlapon a kat. sz. 3.2. tárgy részlete látható

A katalógus szerzői (betűjelekkel):

Ács Piroska (ÁP)
Békési Éva (BÉ)
Buzási Enikő (BE)
Héri Vera (HV)
Katona Imre (KI)
Kolba Judit (KJ)
László Emőke (LE)
Lovay Zsuzsanna (LZS)
Maros Donka (MD)
Németh Annamária (NA)
Pásztor Emese (PE)
Prékopa Ágnes (PÁ)
Szilágyi András (SZA)
Tompos Lilla (TL)
Vadászi Erzsébet (VE)
Varga Vera (VV)
Weiner Piroska (WP)

Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményét kiegészítő műtárgyak kölcsönzéséért köszönettel tartozunk az alábbi intézményeknek:

Budapest	Egyetemi Könyvtár Magyar Nemzeti Múzeum Országos Levéltár Szépművészeti Múzeum
Eger	Főszékesegyházi Kincstár
Gödöllő	Szent János-plébániatemplom
Győr	Szent Anna-templom Szent Ignác-templom
Pécs	Székesegyházi Kincstár
Sopron	Evangélikus Egyházközség
Szombathely	Szent Márton-plébániatemplom

Köszönetet mondunk a kiállítás megrendezését és a katalógus előkészítését hathatós támogatásukkal segítő kollégáknak:

Détsy Mihály
Eisler János
Fügedi Erik
Galavics Géza
Kaposy Veronika
Mojzer Miklós
Montagu, Jennifer (London)
Olausson, Magnus (Stockholm)
Rückert, Rainer (München)
Theuerkauff, Christian (Berlin)
Zentai Loránd

A kiállítás anyagát válogatta:

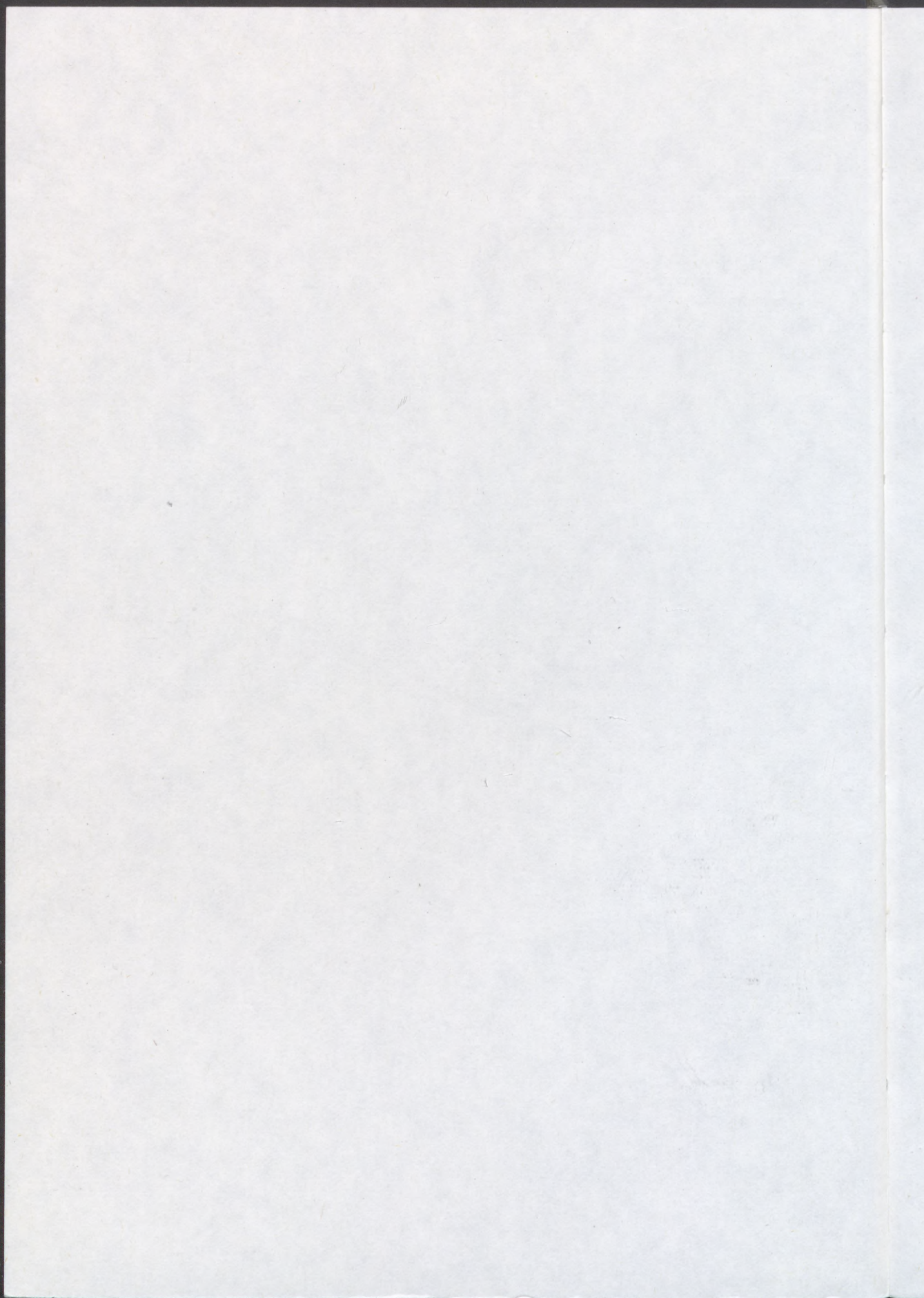
Ács Piroska
László Emőke
Maros Donka
Szilágyi András
Vadászi Erzsébet
Varga Vera
Weiner Piroska

A kiállításra a tárgyakat restaurálta:

Csik Ilona
Eisenmayer Tiborné
Magdu Anita
Magyari Ferenc
Magyari István
E. Nagy Katalin
Nemes Takács László
Pataki Anikó
Rácz Jenő
Soós Katalin
Szabó Gabriella
Szentkirályi Miklós
Takács László
Varga Péter
Zoltán Éva

Kiállításépítés:

KMI Kiállításrendező csoportja,
Hámory László vezetésével

TARTALOM

BAROKK ÉS ROKOKÓ—TEMATIKAI MEGKÖZELÍTÉSEK (Szilágyi András)	9
---	---

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

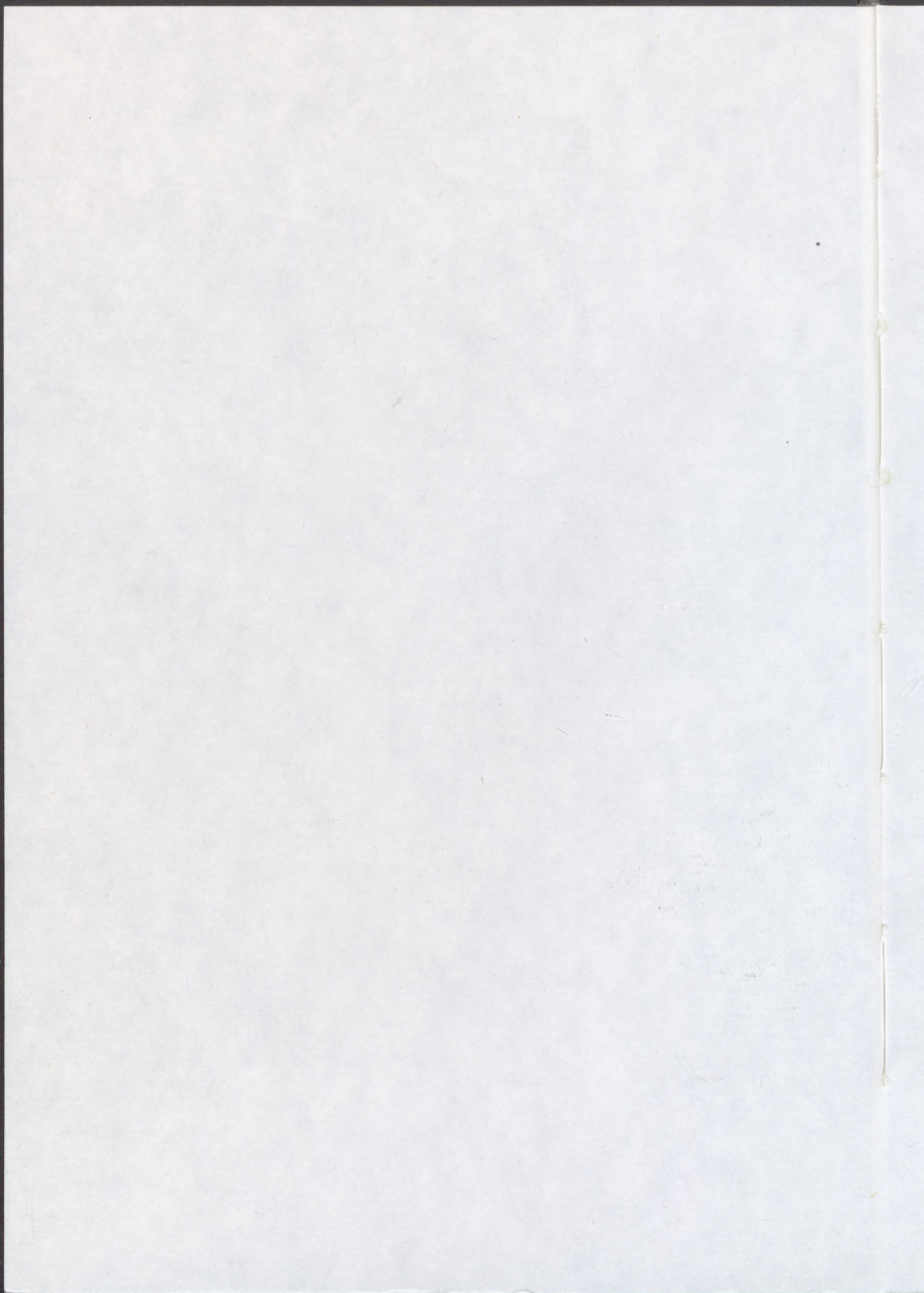
Irodalom	21
Általános rövidítések	37

KATALÓGUS

1. A megújuló vallásosság és a barokk stílus (kat. sz. 1.1.—1.56.)	43
2. Világi dicsőség — hőskultusz (kat. sz. 2.1.—2.59.)	63
3. Az érzéki szépség ünneplése (kat. sz. 3.1.—3.23.)	83
4. A mulandóság és a halál felidézése (kat. sz. 4.1.—4.34.)	91
5. Barokk stílus és reprezentáció (kat. sz. 5.1.—5.73.)	103
6. A rokokó kialakulása és érett korszaka (kat. sz. 6.1.—6.212.)	125
7. Rokokó és vallásosság (kat. sz. 7.1.—7.25.)	175

MUTATÓK

Mesterek, műhelyek, monogramok	183
Proveniencia	185
Művészeti ágak	187
Helységnevek névalakjai	189

BAROKK ÉS ROKOKÓ — TEMATIKAI MEGKÖZELÍTÉSEK

Az iparművészet alapvető kézikönyvei szerint a XVII–XVIII. század a legtöbb műfaj, művészeti ág fejlődéstörténetében kiemelkedő, felfelé ívelő korszakot jelent. Nem véletlen tehát, hogy e korszakot a jelentős európai közgyűjteményekben, így az Iparművészeti Múzeum anyagában is, nagyszámú, értékes műtárgy reprezentálja. Változatos műfajú, más-más régióból származó alkotások ezek, melyek — a gyűjtemény jellegéből adódóan — többféle szempont szerint csoportosíthatók. Alapvetően fontos azonban, hogy e csoportok világosan kirajzolódjanak, s következetesen elkülönüljenek egymástól.

A kiállítás előkészítése, tervezése során, a gyűjtemény áttekintésének tanulságaképp, látnunk kellett, hogy bármely nézőpontból közelítünk is e XVII–XVIII. századi alkotásokhoz, aligha találunk olyan lényegi meghatározó, jól definiálható, közös vonást, amely valamennyiüket egyaránt jellemezheti. Ugyanakkor egyfajta sajátos kapcsolat mégis fennáll e sokrétű, heterogén gyűjteménygyűttes különböző darabjai között: a korszak uralkodó stílusirányzatainak, a barokk, majd az azt követő, s azt bizonyos értelemben betetőző rokokó stílusnak némely elemei — domináns, vagy épp járulékos vonásai — többnyire megfigyelhetők rajtuk. E műtárgyak szigorú időrendbe sorolása, majd ezen belül készítési helyük alapján földrajzi egységek szerinti csoportosítása kétségkívül alkalmas arra, hogy e stílusok kibontakozásának, fejlődésének fő tendenciáit érzékeltesse. Főként akkor, ha, mint az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei esetében, kellőképpen gazdag, változatos műtárgy-anyag áll rendelkezésre. Úgy véltük tehát, hogy semmiképp nem mondhatunk le erről a bevált, hagyományos rendezőelvről. Ugyanakkor célul tűztük ki, hogy a látogatók figyelmét felhívjuk olyan lényegi sajátosságokra, amelyek nem csupán a korszak iparművészetében érhetők tetten, hanem az egyetemes barokk művészet általános jellemzői közé tartoznak, sőt, a barokk kor közgondolkodásának, „szellemi arculatának” megragadására, felvillantására is módot adnak. Ennek a törekvésnek a jegyében, a kiállításon a művek kissé rendhagyó csoportosítása révén tematikai egységeket alakítottunk ki. Műfaj, tárgytypus, bizonyos formai megoldások — ornamentika —, sőt, művészi minőség tekintetében e tematikai csoportok nagyon is eltérő alkotásokat foglalnak magukban. Túlnyomórészt olyan művek szerepelnek itt, melyek alakos ábrázolásaik folytán lesznek jelentőssé, s amelyek a tárgyválasztás, a hasonló, vagy hasonlóképp értelmezhető téma alapján rokoníthatók egymással.

Az első tematikai egységet a vallásos áhítat felkeltését, elmélyítését célzó alkotások — nagyrészt oltárak felszerelési, illetve templomok berendezési tárgyai — képezik, olyan, többségükben szakrális rendeltetésű művek, melyek túlnyomórészt katolikus templomok szentélyét, belső terét gazdagították. A barokk művészet kibontakozásában a katolikus vallás megújítását, dinamikus előretörését célzó ellenreformáció meghatározó szerepet töltött be. Nem véletlen tehát, hogy a születő új stílus megannyi jellegzetes hatáselemét jól példázzák az e korból — az 1600 körüli évekből, s a XVII. század első feléből és közepéről — származó alkotások. Különösen szembetűnőek a virtuóz technikai készségből fakadó bravúros formai megoldások; a sodró lendületű, mozgalmas kompozíciók — a csendes meditációtól az elragadtatott révületig —, az érzelmek és szenvedélyek széles skálá-

jának bemutatása, a plasztikus megjelenítés emelkedett pátosza, méltóságteljes, nehézveretű pompája. Hogy ezek a hatáselemek miként, s mennyiben jutnak érvényre, azt jelentős mértékben befolyásolja az ábrázolás tárgyválasztása.

A barokk kor mesterei előszeretettel fordulnak a misztikum, s az irracionális, csodás események felé. A számtalan idevágó bibliai példa közül elegendő talán a Jelenések könyvének egy részletére hivatkoznunk: Szent Mihály arkangyalnak a sátán felett aratott diadalára, amely János evangélista apokaliptikus látomásainak egyike. E téma a barokk kibontakozása idején válik széles körben, a könyvillusztrációtól az épületplasztikán át a monumentális köztéri szoborkompozícióig szinte valamennyi műfajban elterjedté. Népszerűségét jelzi, egyebek között, hogy a történeti Magyarország területén, csupán a katolikus templomok szószékeinek plasztikai díszeként, e témának mintegy húsz barokk kori ábrázolása ismert. Feltűnő gyakoriságára a benne rejlő sajátos értelmezési lehetőség ad magyarázatot. Az ellenreformáció harcos propagátorai, a jezsuiták szemében a sátán hatalmának megtestesítői mindazok — főként a reformáció terjesztői, a gyanús, eretnek tévtanok hirdetői —, akik Róma, s a megújuló katolicizmus ellen lépnek fel. Az ellenük folytatott ádáz, könyörtelen harc az égiek közbenjárásával vívható meg, s ez a záloga annak a diadalnak, amely a hívek tömegeit a katolikus hitre, az „istenigazságra” visszavezeti. Ez a felfogás talán visszhangra, egyebek között, azon a XVII. század közepén készült, s a kiállításon szereplő fadomborművön — témája: Szent Mihály legyőzi a sátánt —, amely eredetileg egy oltár oromzatának, vagy egy szószék mellvédjének díszje lehetett.

A katolikus vallás térnyerésében, pozícióinak visszaszerzésében és megerősödésében meghatározó szerepe van annak a buzgó, nagyhatású térítő tevékenységnek, amelyet a különböző, részint belső reformok útján megújuló, részint újonnan alapított szerzetesrendek fejtettek ki. Utóbbiak közül kétségtelenül a jezsuiták működése hozta a leghathatósabb, s leglátványosabb eredményeket. Prédikációikban, hitvitázó irodalmi műveikben e szerzetesek szívesen hivatkoztak arra, hogy misszióikat, lelkipásztori munkájukat az őskeresztények töretlen hite és szelleme hatja át, s előszeretettel vontak párhuzamot saját működésük, s a keresztény hit első terjesztőinek, Krisztus tanítványainak, az apostoloknak csodás tettei között. E felfogás nem volt hatástalan a barokk kori művek tárgyválasztására, amint azt az alábbi példa is jelzi. A XVII. század negyvenes éveiben egy antwerpeni műhely megbízást kap arra, hogy az Apostolok cselekedeteit bemutató híres kartonsorozat — Raffaello tanítványainak 1519-ből származó munkái — nyomán felkárpitokat készítsen. A meglevő művek ismeretében, s az egykorú források alapján bizonyosnak látszik, hogy a megrendelés nem a teljes sorozat reprodukálását írta elő. A tizenegy fennmaradt karton közül csupán azokat használták fel — szőtték meg — ismét, amelyek az apostolok nyilvános hittérítő működésének egy-egy csodás epizódját jelenítik meg. Ezeknek a hatásos barokk kompozícióvá áttíltált, 1640 körüli falkárpitoknak egy példányát — Szent Pál és Barnabás Listrában — a kiállítás is bemutatja.

A katolikus megújulás szolgálatában álló barokk alkotásokat gazdag, változatos tematika jellemzi; ebben a bibliai témák hagyományos repertoárja mellett a Mária-kultusz terjesztésére, elmélyítésére hivatott, s a szentek életéből vett jelenetek is sűrűn szerepelnek. Az utóbbiakat példázza, egyebek között, az a szokatlanul nagyméretű falkárpit — az aubussoni Picon-manufaktúra 1748 körüli munkája —, amely Clairvaux-i Szent Bernátnak, a cisztercita rend nagy megújítójának életéből vett csodás eseményeket ábrázol. A XII. században élt Szent Bernátot, mint az eretnekek tévtanait leleplező, ihletett tudóst, szuggesztív hittérítőt, a szerzetesi jámborság megtestesítőjét, s mint csodatevő, karizmatikus főpapot állítja elének a kárpit négy jelenete, melyek a jeles kora barokk festő és grafikus Antonio Tempesta (1555–1630) rézmetszet-sorozatának kompozícióira vezethetők vissza.

Különböző, középkori eredetű legendák felélesztése, feldolgozása — olykor kissé átszínezett, s némiképp átértelmezett formában — a barokk kori művészet és irodalom egyik gyakori, kedvelt megoldása. Ismert hazai példaként a XI. századból származó Hartvik legenda egy részlete említke-

tő, amely szerint első királyunk, Szent István, országát Mária oltalmába ajánlotta. A magyarországi ellenreformáció teoretikusai erre a hagiografikus forrásra hivatkozva fejtették ki a propagandisztikus tevékenységük egyik — főként a jezsuiták által terjesztett — sarkalatos tételét, a „Regnum Marianum” koncepciót, amely Máriát az ország égi pártfogójaként tiszteli, népességét — a Szent Istváni örökség folyamánaképp — a katolikus hit követőinek, s védelmezőinek tekinti, s amely a reformációellenes, s patriotisztikus színezetű vallásos felfogás alapmotívuma lett. E felfogást népszerűsítik a Patrona Hungariae-feliratú Madonna-ábrázolások, melyek — szórványosan előforduló korábbi előzmények nyomán — a XVII—XVIII. századi magyarországi művészet különböző műfajaiban szinte toposz-szerűen ismétlődnek. Korai példái közül különösen nagyhatásúvá vált az a rézmetszete díszítésű belső címlap, amely a hazai ellenreformáció vezéralakjának, Pázmány Péternek egyik főművét, „Az Isteni Igazságra vezérlő Kalauz” 1623. évi, pozsonyi kiadását díszíti. A címlap hangsúlyos Patrona Hungariae-ábrázolását négy magyar szent alakja egészíti ki, s lebegő angyalfigurák, valamint a magyar címer képe foglalja keretbe.

Ezt a kompozíciót érdemes összevetnünk annak a — ugyancsak a kiállításon látható — jeles ötvösműnek, a bécsi Ignaz Wilhelm Dermer monstranciájának ikonográfiai programjával, amely alig több mint száz évvel később, 1731-ben készült. E monstrancia ostyatartóját egy-egy álló figura, a Madonna, illetve Szent József alakja övezi, felirataik: „Patrona Hungariae”, illetve „Patronus Austriae”. Az ötvösmű további alakos ábrázolásainak forrásául két késő középkori eredetű legenda szolgált: Habsburg Rudolf hódolata az oltáriszentség előtt, illetve Szent Lipótnak, az osztrák tartományok védőszentjének apoteózisa. Ezek, valamint a dekoratív ornamentika némely motívumai bizonyossá teszik, hogy itt egy újfajta, a korábitól alapvetően eltérő koncepció fogalmazódik meg. A Pázmány-mű címlapjában a Regnum Marianum-gondolat, mint alapvető érvényű, a magyarországi katolikusok számára mindenekfelett irányadó, mondhatni egyedül üdvözítő felfogás ölt testet. A monstrancia ikonográfiai programjában viszont ugyanez a Regnum Marianum-gondolat — az ábrázolások sajátos együttese révén — a dinasztikus, s egyszersmind szakrális színezetű Habsburg birodalom-eszmével összefonódva, sőt annak alárendelve jelenik meg. A két műnek ebből a mégoly rövid, sommás összetetéséből is leszűrhető az a kézenfekvő — számunkra, napjainkra már-már közhelyszerű — következtetés, miszerint ugyanaz a téma, sőt, ugyanaz az ábrázolási típus, más-más összefüggésbe ágyazva, különböző, olykor épp ellentétes gondolati tartalom hordozója, kifejezője lehet. Ez a megállapítás a barokk kor művészetét illetően más vonatkozásban is érvényesnek látszik. Az az éles, kibékíthetetlen ellentét, mely a katolikusok, illetve a lutheri reformáció híveinek vallásossága, szemléletmódja között fennáll, bizonyos mértékben tükröződik ugyan a kor ábrázoló művészetében is, ám a művek tárgyválasztásában, úgy tűnik, kevésbé, s viszonylag ritkán érhető tetten. E tekintetben érdemes felhívni a figyelmet annak az 1676-ból, Augsburgból származó keresztelőtálnak az alakos ábrázolásaira, amely lutheránus megrendelésre készült, s amelyet a soproni evangélikus gyülekezet kölcsönzött a kiállításra. Az ötvösmű középmezőjét díszítő — a korszak Rómában működő festői által kialakított érett barokk stílusjegyeit mutató —, mozgalmas kompozíciót — Krisztus megkeresztelése — négy, kisebb léptékű ábrázolás övezi; ezek Jézus nyilvános működésének, valamint Péter, Pál és Fülöp apostol térítő tevékenységének egy-egy epizódját jelenítik meg. Ez a jelenetsor, a hozzá tartozó bibliai idézeteket felvonultató feliratokkal együtt, egy katolikus megrendelésre készült, azonos tárgytypusba tartozó alkotáson, sőt, akár egy XVII. századi itáliai keresztelőkápolna falképciklusának motívumaiként is elképzelhető. A megformálás, az ábrázolások kompozíciós sajátosságai — s részben a témaválasztásuk — tekintetében e műtől szembenítően eltér az az 1685-ben készült úrvacsorakanna, amelynek sajátosan koherens, s a maga nemében egyedülálló ikonográfiai programját a megrendelő, Pilarik István, Selmecbánya evangélikus lelképásztora dolgozta ki. A nagyrészt bibliai tárgyú, feliratokkal bőségesen ellátott, s példázatszerűen értelmezhető ábrázolásokból megannyi, nyílt

vagy burkolt allúzió, a lutheránus hittételek mellett érvelő állásfoglalás fejthető ki. Ez a körülmények között következésszerűen felépített, összefüggő jelenetsor világosan utal arra az elszánt, elkeresedett küzdelemre, melyet a hazai evangélikus egyház a XVII. század utolsó évtizedeiben pusztaságáért, fennmaradásáért vívott. Az ötvösmű némely jelenetén hagyományos, némiképp konzervatív képi, kompozíciós megoldások figyelhetők meg. Az úrvacsorakanna, ennek ellenére, sajátosan barokk alkotás. S mint ilyen, az említett kereszteselőkkel és a kiállításon szereplő további két művel — epitáfium, Felka, 1663; kereszteselőkancsó, Augsburg, 1676 — együtt meggyőzően példázta, hogy e stílusirányzat megannyi jellemző hatáseleme — melyeket az ellenreformációs törekvések szószólóiként tevékenykedő művészek alakítottak ki, s alkalmazták elsőként — idővel más megrendelői kör szolgálatában álló mesterek alkotásain is feltűnik, s a korszak egyetemes művészetének közkinccse lesz.

A kiállítás bevezető szakaszát a művek sokrétű, változatos tematikája, a barokk korban népszerűvé vált vallásos témák — a biblia, kiváltképp a Passió jelenetei, szentek legendái — gazdag polifóniája jellemzi. Az ezt követő további három egységben, ezzel szemben, olyan alkotások szerepelnek, amelyek esetében az ábrázolások között fennálló tartalmi összefüggés kézzelfoghatóbb, s egyértelműbb; e művek egy-egy meghatározott tárgykör megannyi variációjának tekinthetők.

A győztes csaták, hadjáratok ünneplésének, a harci erények dicsőítésének bizonyos ábrázolási toposzai — részben antik előzmények nyomán, azok felélesztése révén — már a reneszánsz korban kialakultak. Az ókori história jeles alakjainak, s a kortársak híres haditetteinek bemutatása terén a XVI. század második feléig főként az itáliai mesterek munkái voltak példaadók. Ez a témakör — nagymúltú hagyományainak szellemében, ugyanakkor újszerű formai megoldásokkal, sajátosan barokk stíluselemekkel gazdagodva — részint továbbél, másrészt viszont az 1600 körüli évektől kezdve némiképp kibővül, s új hangsúlyt kap. Hadvezérek, mint egy-egy dinasztia „oszlopai”, s uralkodók, a birodalmak, országok vagy tartományok — főként az ekkor kialakuló abszolút monarchiák — hatalmának, e hatalom súlyának, erejének megtestesítői, mint ünneplott hőszok, a jó ügy, az igazság bajnokai tűnnek fel e kompozíciókon. Korszakos, sorsfordító jelentőségű, dicső tetteik, s erényeik felmagasztalása a korszak eszmevilágának domináns eleme, a barokk hőskultusz jegyében történik. Ez a „profán apoteózis” címszóval jellemezhető tárgykör, mely a kiállítás második tematikai egységét képezi, hagyományos ábrázolási típusokat, s újszerű, jellegzetesen barokk ikonográfiai megoldásokat egyaránt magába foglal.

Az előbbieket, egyebek között, egy francia falkárpit, s egy Augsburgban készült ötvöstárgy, egy ezüstből domborított, nagyméretű dísztal reprezentálja; e két művön Nagy Sándor egy-egy csatájának sokalakos, sodró lendületű ábrázolása látható. A két kompozíció Plutarkhosz Nagy Sándor életrajzának — a barokk kor egyik kedvelt, antik irodalmi művének — egy-egy részlete alapján dolgozza fel tárgyát. Bár származásukról semmilyen írott forrás nem tudósít, s művészi kvalitásuk nem kiemelkedő, témájuk alapján mégis feltételezhetjük, hogy főúri megrendelésre, sőt akár egy fejedelmi udvar számára is készülhettek.

A történelmi múlt hőseinek felidézését olykor közvetlenül aktualizáló szándék vezérli, ilyen esetben a téma időszzerű politikai törekvések szolgálatában áll. Ez mondható arról a hatvan rézmetszetet tartalmazó, nevezetes kiadványról — *Mausoleum ... Regum et Primorum Militantis Hungariae Ducum*. Nürnberg, 1664 —, amely a magyar királyok és jeles hadvezérek történelmi beszéleit, s amelynek latin szövegét az őket felvonultató illusztrációk kísérik. A mű célját maga a kiadó, Nádasdy Ferenc országbíró fogalmazza meg: az ősök dicső emlékezetének, lelkesítő tetteinek követendő, mozgósító erejű példaként kell szolgálniuk, hogy az utódokat összefogásra buzdítsák, a török elleni küzdelemre és — történelmi küldetésüket betöltve — a pogány hódító hatalmának megdöntésére sarkallják.

Ugyanezt a célt — a Nádasdy-féle Mausoleum egészalakos metszeteinek hagyományos képi ábrázolásaitól eltérően — a barokk csatakép újszerű kompozíciós megoldásának alkalmazásával hirdeti az az impozáns méretű, aranyozott ezüsből készült dísztal — az augsburgi Philipp Jakob Drentwett munkája 1654-ből —, a kiállítás egyik legkitűnőbb darabja, amely a korszak európai ötvösségének főművei közé tartozik. A tárgyon látható mozgalmas csatajelenet a magyarországi török háborúk egyik tragikus epizódját, a vezekényi ütközetet dolgozza fel. E balszerencsés csata a kortársak körében komoly visszhangot keltett: Zrínyi Miklós dicsőítő költeményben öröktette meg, egy németországi tudós szerzetes, Caspar Jongelinus pedig terjedelmes, latin nyelvű oratióban — az elhunyt hősök dicső emlékét magasztaló prózai műben — idézte fel azt az 1652. augusztus 26-i napot, mikor Forgách Ádám gróf megütközött a nagy túlerőben levő, portyázó török sereggel, Nagyvezekény mellett. Itt esett el a huszonhat éves Esterházy László, a néhai Miklós nádor elsőszülött fia. A kiadatlan Zrínyi-mű kézírata elveszett, így Jongelinus ugyancsak kéziratban levő, s a kiállításon is szereplő munkája mellett az augsburgi dísztal a legjelentősebb, máig fennmaradt, közel egykorú alkotás, amely emléket állít a tragikus eseménynek. A kompozíció mestere a csatavesztést, Esterházy László halálát, mint az önfeláldozásnak, a haza védelmének dicső tettét jeleníti meg; az elbukó, lováról lezuhanva is vitézül küzdő ifjú hős sorsa az Esterházy család — általánosabban értelmezve a magyar rendek — áldozatkészségét, harci elszántságát bizonyítja. Ezt, s a „nagyszerű halál” magávalragadó, tragikumában felemelő hatását az ábrázolás veretes pátosza, s további, jellegzetesen barokk motívumok emelik ki: lebegő angyalfigurák, melyek a vértanúk attribútumait — babérkoszorút, pálmaágat —, s az Esterházy-család címerének képét hordozzák.

A történelmi jelentőségű, egykorú hadi események közül a magyarországi török háborúk — főként azok diadalmas befejező szakasza — a barokk kor hazai és egyetemes művészetében egyaránt élénk visszhangra találtak. A csaták és hadjáratok lefolyásának autentikus, topográfiailag is hiteles megörökítései, bár kedveltek, népszerűek voltak, általában ritkán lépik túl a sokszorosító grafika, és pedig elsősorban a könyvillusztráció műfaji kereteit. Ezek többnyire részletező, a hadállásokat is feltűntető metszetábrázolások, melyekhez a csataterék térképét is mellékelik, s amelyek az események szakszerű leírását egészítik ki.

A befogadók jóval szélesebb rétegéhez találtak utat, így lényegesen nagyobb hatásúak voltak azok a művek, amelyek idealizálva, mintegy allegorikus keretbe foglalva idézik fel a győztes ütközeteket, s azok hőseit. Az effajta alkotások jellegzetes példái — a metszettek mellett — főként a freskó- és táblaképfestészet, a plasztika és az emlékérmek műfajában találhatók. Gyakori, jellemző motívumaik jó része — a trónuson vagy diadalkocsin megjelenő uralkodó, vagy hős, a diadalkapu, vagy - oszlop, talpzata előtt a legyőzött ellenség fegyvereiből, zászlóiból összeállított „trófeum”, a diadalt, illetve különböző erényeket megszemélyesítő allegorikus figurák — antik eredetű triumfális ábrázolásokra vezethetők vissza. E motívumokat, s az ábrázolások nagyszámú jelképét olykor terjedelmes, többnyire latin feliratok kísérik s értelmezik; ezek a meghódított város vagy tartomány nevét, s a győztes csata idejét is feltűntetik. Ez a megoldás a nevezetes hadi események megörökítésére hivatott emlékérmeken jelenik meg a leggyakrabban.

Olasz nyelvű dicsőítő felirata révén az ilyen típusú műveket idézi az a műfaját, anyagát tekintve egyedülállóan ritka alkotás, egy ovális alakú, nagyméretű színezett viaszdombormű, amely menekülő török sereget, s azt üldöző osztrák harcosokat ábrázol, középpontjában I. József császár (uralkodása: 1705—1711) lovas figurájával. A kompozíció megannyi, autentikusnak látszó részletmegoldása — az uralkodó tábori öltözete, Konstantinápoly képe a bal oldali háttérben — azt sugallja, hogy az ábrázolás egy valós hadtörténelmi eseményt idéz fel. Erről azonban nincsen szó; a megtevesztő topográfiai hűség és a történelmi hitelesség a mű esetében szembeűnő ellentmondásba kerül egymással. Az ábrázolás egy óhajtott, ám el nem ért célt, az oszmán birodalom európai hatalmának megtörését, felszámolását fogalmazza meg, s a képi eszközök tudatos alkalmazása révén — a Habs-

burg uralkodó marsallbotjával Konstantinápoly felé mutat, a török metropolis védtelenül, kiszolgáltatottan áll a császári csapatok előtt — annak közeli megvalósulását sejteti. Ami a jelenetet látva már-már beteljesülni látszik, az voltaképp nem több, mint ábránd, illúzió.

Valószínűnek tartjuk, hogy e mű nem a Habsburg birodalom-eszme propagátorainak felfogását, inkább az 1700 körüli évek Itáliájának — Velencének (?) — eufórikus közhangulatát tükrözi. Az azonban egyértelműen megállapítható, hogy e sajátos alkotás — tekintsük akár reális elemekkel átszótt látomásnak, akár a vízió szférájába emelt, csak vágyképpen létező realitásnak — kitűnően példázza a barokk művészet egyik lényegi sajátosságát, álom és valóság egymásra utalásának, egybe kapcsolásának ideáját.

Az 1700 körüli uralkodóábrázolások egy másik, e domborműtől alapvetően eltérő válfaját képviseli az a kisméretű bronz lovasszobor, amely a francia abszolút monarchia kiteljesítőjét, a rettegett hatalmú Napkirályt, XIV. Lajost dicsőíti. A kisplasztika antikizáló öltözékben, fején babérkoszorúval, az ókori imperátorok képében jeleníti meg a francia királyt; az ábrázolás Bernini híres lovasszobrának kompozíciós megoldását követi. Ez az alkotás, s a vele közel egykorú viaszdombormű szerencsésen egészíti ki egymást. Az előbbiből, az eszményi uralkodó ideálképéből hiányzik mindenfajta aktualizáló szándék, kézzelfogható, s világosan értelmezhető politikai kontextus, ami az utóbbinak sajátja volt. Egymás mellé állítva, együtt szemlélve őket, mintegy leolvashatók róluk jó szerint mindazok a fent említett hatáselemek, amelyek a profán apoteózis barokk kori feldolgozásait jellemzik. Az utóbbi cím alatt bemutatott műtárgyak egyik közös sajátossága, hogy értelmezésükhöz részint a korszak történeti eseményeinek, alakjainak ismerete, másfelől egykorú irodalmi művek — a barokk alkalmi költészet alkotásai, dicsőítő ódák, epigrammák, történelmi munkák, s kisebb részben antik autorok írásai — adnak segítséget. Az őket követő, a kiállítás harmadik tematikai egységében szereplő művek befogadásához, ezzel szemben, kevésbé szükséges effajta erudíció, a történelmi, vagy az irodalom világában való jártasság. A klasszikus mitológia motívumkincsének voltaképp egyetlen, igaz, szinte kimeríthetetlen témaköre, a földi örömelek felidézése, az érzéki szépség ünneplése talál visszhangra, s nyer vonzó, artisztikus formát ezekben az alkotásokban. Vénusz, a szépség, a szerelem istennője, Bacchus, a bor, a mámor istene, továbbá amorfigurák, nereiszek, najádok, tobzódó faunok, s táncoló bacchánsnők kelnek életre e kompozíciókon, és pedig sajátos — már a reneszánsz korban felelevenített — antik képzetek nyomán. Példáit főként az úgynevezett intim műfajokban, elsősorban az elefántcsont tárgyak, s a bronz kisplasztikák között találjuk. Ilyen típusú alkotás az 1663 körül, Augsburgban készült „Bacchus diadala” című kompozíció. A hasonló jellegű, reneszánsz kori művek kimért ünnepélyessége, a diadalkocsin vonuló alakok méltóság teljes beállítása helyett itt a téma sajátos, jellegzetesen XVII. századi megfogalmazását látjuk. A gyermekként megjelenített pufók Bacchus-figura esetlen bájának, s a Vénusz-alak sugárzó, megejtő szépségének sajátos kontrasztja, a sarkányalakot idéző hintó különös, bizarr formája azt jelzi, hogy egy tradicionális ábrázolás invenciózus, némiképp ironizáló válfajával állunk szemben.

A mitológiai, vagy az olykor burkoltan allegorikus téma általában nem, vagy alig leplezi a jelenetek szembe tünő érzékiségét. Sőt, az erotikum rafinált kiemelésére, hangsúlyozására olykor épp valamely Ovidiustól származó mitológiai motívum ad módot, vagy ürügyet. Jellemző példa erre Jupiter megannyi mesés „hódításainak” egyike, az az epizód, melyben az Olymposz nagyhatalmú istene, álságosan női alakot öltve, Diana képében látogatja meg, s csábítja el az ártatlan Kallisztó nimfát. E témát, mint az érzéki szenvedély és a szűzi tisztaság küzdelmét, mint diadalmas ölelésben, s alélt megadásban tetőző, különös, egyenlőtlen „szerelmi párharcot”, leggyakrabban a XVII—XVIII. század barokk művészei ábrázolták. Az ezt megjelenítő művek közül az egyik leghatásosabb az a festmény, melyet a női szépség, az érzéki gyönyörök, az életöröm ünnepelelt mestere, Rubens alkotott 1613-ban. Ezt a kompozíciós típust követi a kiállított ötvöstárgyak egyikének, egy aranyozott ezüst díszátnak kétalakos, domborított ábrázolása.

A barokk ikonográfia egyik jellemző vonása, hogy bizonyos témák — az ábrázolás korábbi tradíciótól eltérően — sajátosan érzéki színezetet nyernek, többé-kevésbé nyílt erotikus tartalommal telítődnek. Az elvont fogalmak képi megjelenítésének egy sajátos válfajára, az öt érzék allegorikus ábrázolásaira hivatkozhatunk példaként. E téma feldolgozásának hagyományos módja — ahol a látás, a hallás, a szaglás, az ízlelés és a tapintás képzetét egy-egy antikizáló viseletű, lepelbe öltözött, s más-más attribútumokkal ellátott nőalak személyesíti meg — a XVII. század elejéig él tovább az európai művészetben. Az effajta ábrázolások fontos jellemzője, hogy szereplőik többnyire más allegorikus figurákkal — a józan ítélőképesség, a mértékletesség, s egyéb erények megtestesítőivel — együtt, velük összefüggésben jelennek meg. Ez a keresztény erények követésére intó, célzatos didaktikus szembevető ellentétben áll az érzéki szépség, a földi örömök önfeledt ünneplésével. Az effajta, ellentétes tartalmi elemek összeegyeztetésének, egységes kompozícióba ötvözésének jellegzetesen barokk változatait — például az öt érzék megszemélyesítőit, mint ledér nőalakokat felvonultató „életképi” jeleneteket — itt nincs módunk bemutatni. Helyettük azokra a XVII. század második felétől kezdve mind gyakoribbá váló alkotásokra hívjuk fel a figyelmet, melyeken a kihívó, leplezetlen erotikum mögött egyértelműen háttérbe szorul a témában rejlő intó, moralizáló szándék. Jól példázzák ezt egy augsburgi ezüstpohár, s egy délnémet elefántcsont kupa ábrázolásai. Előbbin lenge öltözötű, félaletben ábrázolt nőalakok, továbbá lebegő, egymást átölelő puttók összefüggő, frízszerű domborműves jelenete tűnik fel, az utóbbit az érzékek attribútumaival „felruházott” öt táncosléptű női akt reliefszerűen mintázott csoportja díszíti. A szépség és szerelem témájának barokk kori képi megjelenítései között nem csupán efféle, szemet gyönyörködtető, harmonikusan kiegyensúlyozott kompozíciókat találunk. E témakör a barokk emblematika műfajában is helyet kap, és pedig grafikai lapok, könyvillusztrációk mellett, azok nyomán, olykor iparművészeti alkotásokon is megjelenik. A kiállított ötvöstárgyak egyikén, egy 1700 körüli aranyozott ezüst kupán például jellegzetes vésett díszítmény látható: különféle jelképekkel ábrázolt három ruhátlan puttó figura. Jelentéshordozó attribútumaik, valamint latin, olasz és francia epigrammatikus felirataik bizonyosra teszik, hogy ezek az ábrázolások egy-egy fogalom illusztrációinak tekintendők, s ily módon szerelmi emblémaként értelmezendők: az elvakult, vagy épp elmúló szerelem káros, bűnös következményeire — az önmésztő, vak szenvedély, illetve az állhatatlanság, a hűtlenség veszélyeire — figyelmeztetnek. Az ábrázolások sajátos példázatszerűsége, moralizáló célzata bizonyos témák feldolgozása esetén felerősödik és különös hangsúlyt kap. Határozott, egyértelmű didaktikus szándék motiválja, egyebek között, a mulandóság, a halál képzetét felidéző, s az e témakörrel kitapintható tartalmi összefüggésben álló, elmélyült meditációra készítő alkotások létrejöttét. Az ilyen tárgyú művek mesterei előszeretettel alkalmazzák a barokk jellegzetes stíuselemeit, amint ez azokon az alkotásokon is megfigyelhető, amelyek a kiállítás negyedik tematikai egységében kaptak helyet.

A földi lét mulandósága, a halál ideája akkor válik meggyőző, lenyűgöző hatású témává, ha képi eszközökkel történő megragadása ellentétes képzetekkel, a túlvilág, az örökkévalóság eszméjének megidézésével párosul. A különböző tematikai motívumok szembeállítására, ellenpontozására a barokk kor művészei felettébb fogékonyak. A XVII–XVIII. század ábrázoló művészetének mennyi műfajából említhetünk — részben a kiállításokon is szereplő — példákat; közülük kétségtelenül azok a legjellegzetesebbek, melyek a korszak halotti kultuszához kötődnek. Érdekes felfigyelnünk egy, a síremlékplasztikával rokonítható emlékcsoportra, a XVIII. századi castrum dolorisokra — „fájdalom váraira”. Ezek egy-egy jeles, főrangú személyiség halálakor emelt, templombelsőekben felállított, a ravatalt kiemelő, hangsúlyossá tevő architektonikus konstrukciók, melyek többnyire fából készültek, s a díszes barokk oltárok felépítését követik. Számos egykorú rézmetszet maradt fenn róluk, melyek közül hármat a kiállítás is bemutat. A mulandóságra utaló jelképes motívumok, és az elhunyt életpályáját s -művét idéző, azt megörökítő allegorikus figurák

változatos, gazdag sorozatát vonultatják fel ezek az alkotások, melyek a gyász komor, emelkedett pátosza révén elmélkedésre, meditációra készítetnek, egyszersmind a dicső tettek magasztalására, az erények követésére buzdítanak.

A pusztulás, a halál képi megjelenítését a barokk műveken olykor borzongást keltő, nyers naturalizmus jellemzi. Kiállításunkon két alkotás, egy terrakotta dombormű, s egy ritka, különleges technikával — szalmaintarzia — készült, táblaképszerű ábrázolás példázza ezt. Az előbbi az 1668. évi bécsi pestisjárvány pusztítását, s áldozatait ábrázolja, háttérben a város látképével. A korszak alapvetően vallásos közfelfogása szerint a pestis nyilai, villámai isteni büntetésként sújtják a városokat, tartományokat; lakóiknak szenvedéssel, kínhalállal kell vezekeelniük bűneikért. A járványok elmúlását az isteni kegyelem megnyilvánulásának, az irgalom jelének tekintik, s a megmenekültek, az életben maradtok — e felfogás jegyében — hálaadó pestisemlékművet emelnek, rendszerint városuk főterén. Ezek az alakos ábrázolásokkal gazdagon díszített köztéri szoborkompozíciók — az áldozatok emlékének megörökítői, s a túlélők részéről az erényes életre tett buzgó fogadalom látványos, demonstratív monumentumai — a barokk plasztika Közép-Európa-szerte elterjedt, sajátos műfaji csoportját alkotják. E műveken olykor a járvány pusztítását felidéző domborműves jelenetek is helyet kapnak; erről tanúskodik e relief is, amely egy alsó-ausztriai pestis-emlék azonos tárgyú ábrázolásának kompozíciós előképéül szolgált.

Témájában némiképp eltér, mégis hasonló képzeteket kelt az a nagyméretű szalmakép, amely nem történelmi eseményt, hanem egy középkori eredetű, erősen moralizáló célzatú legendát elevenít fel. A teátrálisan megformált, romos háttér elé helyezett kompozíció — mintha egy kimerevített pillanatot rögzítene — páncélba öltözött ifjút jelenít meg, aki visszataszító, mellbevágó látvánnyal szembesül: aprólékos verizmussal ábrázolt, bogarak-, s férgeskrágtá, oszladozó holttestre bukkan. A dúsan tenyésző, buja vegetáció és a pusztulás képének ez a kontrasztja, élet és halál effajta, kíméletlenül nyers konfrontációja teszi elementáris erejűvé e művet; tárgya és a meghökkenítő hatáselemek világosan megfogalmazható szándékot sugallnak: a szemlélőt az evilági lét, a földi hatalom mulandóságára, az enyészettel szembeni védtelenségre, kiszolgáltatottságára kell, hogy figyelmeztessék. A megrázó hatású, félelmet, megrendülést keltő, vezeklésre indító ábrázolások egyik legelterjedtebb motívuma a halálnak csontváz képében történő „megszemélyesítése”. A középkor és a reneszánsz művészete ezt a toposzá váló képi megoldást gyakran, ám többnyire meghatározott tematikai kereteken belül — főként a Haláltánc-jelenetek, majd Petrarca nyomán, a „Halál diadala” — ábrázolások szereplőiként — alkalmazta. Ezzel szemben a barokk kori alkotások igen széles műfaji skáláján tűnik fel e motívum, a síremlék-plasztikától a különböző grafikai illusztrációkon át az allegorikus életképi jelenetekig. E korszak iparművészetében meglehetősen ritkán — egyebek között, olykor a castrum dolorisok mellékfiguráiként — s főként olyan emlékeken, például a gyászszertartás során használatos halotti miseruhákon, jelenik meg, amelyek napjaink műgyűjteményeiben csupán elvétve előforduló, kuriózszerű darabok; ilyenek bemutatására itt nincs lehetőségünk. A barokk iparművészetben e hatásos képi megoldásnak többnyire emblematikus tömörségű, redukált variánsával — koponya két lábszárcsonttal — találkozunk; a kiállított művek között ezt két fajansztárgy, továbbá egy XVII. század eleji „méreggyűrű”, s egy halotti lepel zománco, illetve festett díszítménye példázza.

A földi dolgok mulandóságára, hívságos voltára utaló emblematikus motívumok elterjedéséről számos alkotás, köztük egy elefántcsont plasztika, s egy ugyancsak XVIII. századi fajansz figura is tanúságot tesz. Ezek a klasszikus mitológia rettegett hatalmú titánját, a tovatűnő időt megszemélyesítő Kronosz alakját állítják elé, szárnyas aggastyán képében, az elmúlás könyörtelenségére utaló, hagyományos attributumokkal — homokórával, s a halál kaszájával — kezében.

E gondolat másfajta megfogalmazásával, világosan felfejthető, direkt szimbólumok helyett többértelmű, burkoltan allegorikus megjelenítésével találkozunk azon az ólomdomborművön, amely

Herkules és Anteusz küzdelmét ábrázolja, puttók és aggastyánok csoportjától övezve. A figurák, ebben az összefüggésben, az emberi életkorok megszemélyesítői; a talányos című alkotás — „A szfinx rejtélye”, mely utalás az antik irodalom egyik, Szophoklész óta ismert, s többször feldolgozott motívumára, a szfinx kérdésre adott oidipuszi válaszra — ily módon, az elmúlásnak, egyszersmind az élet örök körforgásának ősi képzetét sugallja. A mitológiai történetek példázatszerű, allegorikus értelmezésének ugyancsak régi, a középkorba visszanyúló hagyományai vannak. Ezek később sem merülnek feledésbe, sőt, a XVII—XVIII. századi mesterek előszeretettel elevenítik fel őket. A barokk korban különösen népszerűek azok a témák, melyek a mitológia nagyhatalmú isteneinek, és a nekik kiszolgáltatók, sorsukra hagyott földi halandóknak a históriáit, tragédiába torokolló, végzetszerű „konfliktusait” jelenítik meg. E szomorú, megindító, elmélkedésre készítő fabulákban a szereplők sorsa valamely tragikus vétség következményeként, isteni büntetés folyamánaképp teljesedik be. Jól példázza ezt az itt kiállított két falkárpit. Ezek Procris, illetve Chioné halálát ábrázolják, akik saját, végtelen, bűnös szenvedélyük — féltékenység, illetve gőg, nagyravágyás — áldozatai lesznek.

A bűnbánatra, az erényes életre buzdító barokk kori ábrázolások jelentős része a XVII—XVIII. század vallásos felfogását tükrözi, ily módon a témát többnyire a bibliából meríti. A didaktikus, nyíltan, szándékoltan moralizáló tartalom kifejtésére kiváltképp alkalmasak a különböző, ó- és újszövetségi példázatok. Képi megjelenítésüket több évszázados hagyomány írja elő. Ezek a középkori művészetből eredő tradíciók a barokk korban részint tovább élnek, részint érvényüket veszítik. Ezt a sajátos kettősséget egy XVIII. századi itáliai fajanszkép, s egy 1706-ból származó ötvösmű ábrázolásait összevetve figyelhetjük meg. Az előbbin a tékozló fiú megtérésének jelenete szerepel, s ez a hasonló tárgyú korábbi kompozíciók felépítését, megformálását idézi. Az utóbbi esetében ezzel szemben, egy nagymúltú, hagyományos téma leleményes, újszerű feldolgozásával állunk szemben. E bravúrosan megmunkált, kitűnő minőségű, aranyozott ezüstkupa két ábrázolása az okos és balga szűzek újtestamentumi példázatát fogalmazza át. Az ötvöstárgy egyik oldalán kerti lugasban ábrázolt öt fiatal nőalak — attribútumaik szerint az érzékek megtestesítői — a hívságos földi élvezeteknek hódol. A másik oldalon ugyancsak öt ülő női figurát látunk; ők égi sugallatra, buzgó áhítattal mélyednek el kegyes olvasmányaikban. A két jelenet e hatásos kontraszt révén válik világosan értelmezhetővé: az utóbbiakra az erényes élet jutalma, a túlvilági boldogság vár, míg az előbbiekre, akik csak a múltékony földi lét örömeiről vesznek tudomást, a kárhozat, az „örök halál” veszélye leselkedik. A két kompozíció mestere fölényes könnyedséggel lépte át a téma hagyományos ikonográfiájának kötöttségeit. Az okos és balga szűzek példázatának effajta felidézése — a bibliai forrástól merészen elszakadó, egymást ellenpontosító, két életképi jelenetben — olyan jellegzetesen barokk megoldás, mely a tárgyban rejülő jelentéstartalom újszerű — a korábbi képtípusokhoz képest sokrétűbb és árnyaltabb — kifejezésére ad módot.

A XVII—XVIII. század ábrázoló művészetének sajátosságait felmutató, a fentiekben tárgyalt, tematikai csoportokat a kiállítás olyan egysége követi, amely a stílusfejlődés egy meghatározott szakaszára összpontosítva, a kibontakozó, s az érett barokk alkotásait foglalja magában. E fejlődést jól szemléltetik a XVII. század elejéről, illetve e század második feléből származó, azonos tárgytipusba tartozó művek. Két kabinetszekrényre hivatkozunk példaként, amelyeket alig néhány évtized választ el egymástól. A korai, az 1600 körüli években készült darabot épülethomlokzatokat idéző, szigorúan tektonikus felépítés jellemzi, az 1650—1675 körüli későbbi művön a mozgalmal hatású felületi dekoráció, volutapárokból kialakított, gazdagon burjánzó ornamentika dominál. Az effajta, jellegzetesen barokk motívumok más bútorokon — konzolasztalokon, karos- és hátasszékeken —, s egyéb műfajokban, így a korszak ötvösművein is mind nagyobb szerepet kapnak. Az utóbbiakon ezek az ornamentekek — főként domborított megmunkálású, stilizált levél- és gyümölcsfüzérék, s puttófigurák — kezdetben inkább a hagyományos, a század második felében viszont többnyire az

ekkor népszerűvé váló újabb tárgytypusokon, ékszerálakon, nagyméretű ékszerdobozokon, kézmosókannákon jelennek meg.

Némely művészeti ág XVII. századi fejlődését döntően befolyásolja egy-egy jelentős művészeti központ tevékenysége, messzesugárzó hatása. Az üvegművészetben főként a sziléziai és csehországi, az ötvösségben pedig mindenekelőtt az augsburgi mesterek működése válik példaadóvá. Az utóbbiak tekintélyes része elsősorban főrangú megrendelők — uralkodói, főúri és főpapi mecénások — részére dolgozott, műveik tehát többnyire ezek kincstáraiba kerültek, s így maradtak fenn. E kincstárak pompás darabjait furcsa ellentmondás jellemzi. E díszszerlegeknek, kupáknak, tálaknak, dobozoknak, bár alakjuk, felépítésük bizonyos használati tárgyak, edénytípusok formáját idézi, voltaképp nincs semmiféle gyakorlati rendeltetése. Ám ugyanezek az aranyozott ezüstből készült, gyakran elefántcsont figurákkal, jelenetekkel díszített, nagyértékű darabok együtt, a maguk sajátos összeállításában, elrendezésében különös funkciót nyernek: kincstárat alkotnak; s ezáltal az uralkodói vagy főúri méltóság és hatalom látványos, hathatós kifejezőjévé, a reprezentáció eszközévé, jelképévé, s méltó megtestesítőjévé válnak. A kiállított ötvösmunkák jelentős része barokk kori kincstárakból, az Esterházy-, az Erdődy-, s a Rákóczi-család műgyűjteményéből származik; többségük a XVII. századi augsburgi ötvösök tehetségéről, felkészültségéről tanúskodik. Művészi minőség, technikai készség tekintetében ez utóbbiaktól nem maradnak el a műfaj legkiválóbb hazai művelői, amint ezt a neves nagyszebeni mester, Hann Sebestyén két munkája, egy gyömbértartó és egy ékszerálka is bizonyítja.

A XVII. századi magyar viselet reprezentáns darabjai — s az európai textilművészetnek is számottevő, értékes alkotásai — az itt kiállított dolmányok és menték. Az ezüst- és aranyfonalakból kialakított plasztikus díszítmény páratlanul gazdag változatossága, a zománcdíszes kapocspárok ritka motívumai, s egyedülállóan igényes megmunkálása tekintetében kiemelkedik közülük az a vörös atlaszdommány, amelyhez egy újabb keletű, s nem bizonyított hagyomány fűződik. A kutatók egy része feltételezi, hogy Esterházy Miklós gróf (1582—1645), a későbbi nádor, ezt a dolmányt viselte menyegzőjén, 1624-ben, amikor maga az esztergomi érsek, Pázmány Péter eskette meg Nyáry Krisztinával. Ezt a véleményt látszik alátámasztani a mű eredete: a dolmány az Esterházy hercegek nagyhirű fraknoi kincstárából származik. A kiállításnak ezt az egységét egy bútorgarnitúra — kanapé két karosszékkal —, továbbá egy faragott, s intarziával gazdagon díszített nagyszebeni kelenyeláda zárja le; e művek a magyarországi nemesi udvarházak barokk kori berendezését idézik.

Az európai művészettörténetben számos olyan példát ismerünk, amikor a stílusfejlődés egy meghatározott szakasza többé-kevésbé egybeesik a köztörténet egy-egy — évszámokkal pontosan körülhatárolható — korszakával. Ilyennek tekinthetjük azt az 1715-tel — XIV. Lajos halálának évével — kezdődő, alig nyolcéves időszakot, amelyben a kiskorú XV. Lajos helyett Fülöp Orléans-i herceg, mint régens gyakorolja a francia uralkodó jogkörét. Ekkor, az úgynevezett Régenység korszakában alapvető átalakulás következik be a francia irodalmi és szellemi életben, a közgondolkodásban, de, részben ezek nyomán a művészet, és pedig elsősorban az iparművészet terén is; s ez a változás — az ország vezető, nagyhatalmi pozíciója révén — döntően befolyásolja az egyetemes európai művészet fejlődését. Az abszolút monarchia korlátlan hatalmát ünneplés, emelkedett pátozzsal hirdető, azt dicsőítő, s idealizáló barokk hérosz-fogalom fokozatosan elhalványul, lassan érvényét, hatását veszti. Az udvartartás és a közélet hagyományosan merev, szigorú előírásait, melyeket az uralkodói és főúri reprezentáció hívott életre, a társas érintkezés újfajta, könnyedebb, oltdottabb formái váltják fel. E változások hatása megfigyelhető, egyebek között, az ekkor épülő kastélyok, városi paloták belső tereinek, s berendezésének kialakításában. Túlnyomórészt ilyen környezetből származnak azok a XVIII. század tízes és húszas éveiben készült, s többségükben az úgynevezett Régençe-stílus sajátosságait felvonultató alkotások, melyek a kiállítás egy rövid, mintegy átvezető szakaszában kaptak helyet. Ezek közé tartozik az a tölgyfából készült, esztergált, fara-

gott megmunkálású falburkolat, amely eredetileg egy Párizs környéki város — Sens — egyik palotájának helyiségeit díszítette. Anyaga, s a megmunkálás módja világosan jelzi, hogy e falburkolat nem a kétségkívül impozáns méretű terem sor ünnepélyességének, lenyűgöző hatásának fokozására hivatott; ellenkezőleg, inkább arra, hogy a helyiségek hangulatát bensőségebbé, mintegy „lakhatóbbá” varázsolja. E burkolatlapok aprólékos részletekből, stilizált akantuszlevelekből, virágkosár- és kagylómotívumokból összeállított, finoman megmunkált díszítményei érzékenyen jelzik, mintegy előrevetítik az ornamentika stílusváltozását; azt a fordulatot, amely a francia iparművészet, főként a bútorművészet 1720—1740 körüli alkotásain érhető leginkább tetten. Eltűnnek a tradicionális architektonikus tagolóelemek, gazdag invenció, kötetlenül szárnyaló fantázia kelti életre a szeszélyesen burjánzó ornamenseket, melyek közül a kecsesen hullámozó, merészen stilizált indadísz, s az aszimmetrikus kagylómotívum a leggyakoribb, s a legkedveltebb. Elsőként az 1720-as, 1730-as években működő mesterek — köztük a korai porcelánmanufaktúrák tervezői — alkalmazzák őket; játékos könnyedséggel, sziporkázó ötletgazdagsággal megformált megannyi variánsuk az 1740 körüli évektől kezdve válik meghatározóvá. Ezt az ugyancsak Franciaországban kibontakozó, s Európa-szerte elterjedő, új fejlődési szakaszt, a XVIII. századi iparművészet rokokó stíluskorszakát mutatja be a kiállítás utolsó egysége. Az itt szereplő műtárgyak a gondtalan örömkönek, a felhőtlen kedvtelésnek hódoló, sajátos életforma kényelmes, tetszetős kellékei. A kényelem, a gyönyörködtetés szándéka hívja életre, s teszi vonzóvá őket, s alkotóikat ez készlet megannyi bravúros, rafinált formai megoldásra. A rokokó szalonok intim hangulatának felidézésére kiváltképp alkalmasak e korszak iparművészetének emlékei, melyek egyúttal az ízlés, a divat változásait, új áramlatait is kitűnően jelzik. E tendenciák egyikét különösen jól szemlélteti a kiállított művek egy, világosan kirajzolódó, különös csoportja: főként a porcelán- és a híressé váló delfti fajanszmanufaktúrák korai termékei, s a lakkfestésű pannókkal díszített pompás komódok. E műfajok, s az e műveken alkalmazott díszítő technikák elsősorban a keletről származó, s meg-megújuló hullámokban folyamatosan érkező művészeti importnak köszönheték népszerűségüket. A túlnyomórészt kínai eredetű alkotások nem csupán sajátos, titokzatos technikai megoldásaik révén jelentettek kihívást, hanem egyúttal a keleti dekoratív művészet jellegzetes motívumkincsét is vonzóvá, példaadóvá, „divatosá” tették. E művek, s az általuk inspirált, közkezen forgó metszetes mintakönyvek illusztrációi nyomán különös ábrázolások — furcsa öltözetű, napernyős kínai figurák, egzotikus madarak, pillangók, a háttérben kerek pavilonok, s pagodák — tűnnek fel a korszak bútorain is. Ez utóbbiakat, s az effajta ábrázolási típusokat jelöli a chinoiserie elnevezés, amelynek már széles körű meghonosodása is tanúsítja, hogy e divatirányzat termékenyítő hatása alól az európai iparművészet egyetlen jelentős központja sem vonhatta ki magát. E sajátos irányzat azonban nem korlátozódik a dekoratív művészet egy-egy meghatározott műfajára, sőt, változatos megjelenési formái a korszak szépirodalmában is tetten érhetők. Elég, ha a mesés keleti környezetben játszódó elbeszélésekre — például Diderot „Fecsegő csecsebecsék” című munkájára —, s a hasonló tárgyú, kedvelt színművekre utalunk, melyekben — az itt szereplő tárgyi emlékekhez hasonlóan — egy távoli, egzotikus világ idilli képzete talál visszhangra. A rokokó művészet tipikus vonásai nem csupán az ismert, sűrűn említett, kiemelkedő képzőművészeti alkotásokon ragadhatók meg. Watteau parkjai, Boucher budoárjai, Francesco Guardi karneváljai mellett e stílust ugyancsak jól jellemzik azok a motívumok, a gyakorivá vált kompozícióknak azok a jellegzetes figurái, amelyek a korszak iparművészetében is rendre feltűnnek. A gáláns kalandok, a játékos pásztoridillek, a kerti ünnepek, s a színpad világának, főként az olasz commedia dell’artének népszerű hősei a már említett, hagyományos, s az ekkor kialakuló, újszerű tárgytypusokon egyaránt helyet kapnak, amint ezt — egyebek között — a porcelánplasztikák, valamint a fajansztárgyak, legyezők és szelencék festett, illetve zománcos díszítményei példázzák. A rokokó iparművészet számos jellemző vonása elsősorban a kisméretű, intim hangulatú belső terek — szalonok, budoárok — berendezési tárgyain, azaz

a bútorművesség emlékein tanulmányozható. A barokkal ellentétes, újszerű technikai megoldások — például a fehér, arany, illetve pasztellszínű festett felületek, a virágmintás selyemkárpit, s a díszesen keretelt tükör mind szélesebb körű alkalmazása — mellett érdemes felfigyelnünk arra, hogy feltűnően nagy a száma az ekkor kialakuló, új bútortípusoknak. Ez utóbbiak közül egy-egy hajlított vonalvezetésű, kecses „chaise-longue”, sarokszekrény, női öltözködő, illetve íróasztal szerepel a kiállításon. E műveket, s a fényűzésnek, az élvezetes időtöltésnek egyéb, többnyire nemes anyagokból készült, drága kellékeit szerencsésen egészíti ki a gazdag fantáziával megálmodott rokokó női viselet egy pompás darabja.

Mindezek a művek, úgy véljük, megfelelnek annak az általános elképzelésnek, amely a rokokó stílusról a köztudatban kialakult: e kecsesen bájos, játékosan kifinomult alkotások — egy merészen, kihívóan frivol életfelfogás önfeledt hirdetői — egy, a barokkot követő, új korszak megváltozott szemléletmódját tükrözik. A rokokó iparművészet fő vonulatát reprezentáló, effajta tárgyak mellett létrejött azonban egy — kézikönyvekben, tanulmányokban ritkábban tárgyalt — műtárgy-együttes, éspedig olyan, szakrális rendeltetésű darabok, melyek a megformálás, az ornamentika jellege, motívumai, vagy egyéb sajátosságok alapján ugyancsak rokokó stílusúnak minősülnek. Ezek esetében egységes, homogén emlékcsoportról nem beszélhetünk; egy részük ugyanis szembetűnően eltér a hasonló funkciójú, azonos műfajú érett, illetve késő barokk alkotásoktól, más részük viszont kevésbé különbözik azoktól. Túlnyomórészt az előbbieket szerepelnek abban a mintegy húsz darabot felvonultató műtárgy-együttesben — a kiállítás záró szakaszában —, amely a „Rokokó és vallásosság” címet viseli.

A XVIII. század közepén és második felében a vallásos felfogás és a hitélet alakulása terén különös kettősség figyelhető meg. A vallásgyakorlatban, a szertartások látványos külsőségeit illetően nincs lényeges változás; a körmenetek és zarándoklatok továbbra is az ájtatos hívek hatalmas tömegeit mozgósítják. Ugyanakkor a harcos ellenreformáció nyíltan propagatív irányzatát újfajta tendenciák váltják fel, melyek a hit bensőségeiből táplálva, s mélyebb átélését célozzák. Ezzel magyarázható, hogy mind nagyobb számban készülnek, s egyre szélesebb körökhöz jutnak el a magánájtatosság céljait szolgáló alkotások, egyebek között a különböző műfajú szentképek és apácamunkák. Közülük néhányat a kiállítás is bemutat; rokokó keretbe foglalt hímezett képeket, s textíliával gazdagon díszített „öltötetett Madonna” figurákat, melyek valószínűleg egy-egy zarándokttemplom kegyoltárának díszül szolgálhattak. E tárgyak többsége a késői virágkorát élő — s e korszak elmúltával végképp lehanyagló — kolostori kézművesség sajátos emléke.

Az érett barokk és a rokokó stílus különös egybeolvadásának legjellegzetesebb példái azok a főként Bajorországban és Ausztriában épült, hatalmas zarándokttemplomok, melyek a XVIII. század közepéről, illetve második feléből származnak. Térformálásuk, s alaprajzuk bizonyos elemei az itáliai barokk építészet vívmányait elevenítik fel, a túlburjánzó rokokó ornamentika áradó bőségével és gazdagságával kialakított, impozáns hatású belső tereik azonban nem annyira lenyűgözik, hanem sziporkázóan látványos dekoratív megoldásaikkal inkább elkápráztatják nézőiket. E templomok virtuóz megmunkálású felszerelési tárgyait idézik azok az alkotások — ötvösmunkák és miseruhák —, melyek a kiállítás e szakaszában kaptak helyet. Közöttük találjuk — két kitűnő bécsi mester, Ignaz Kacherer és Octavian Kocksel egy-egy pompás kelyhe mellett — a XVIII. századi magyar ötvösművészet kiemelkedő alakjának, a lőcsei Szilassy Jánosnak három jeles munkáját. Apró, festett zománcképekkel, drágakövekkel ékesített monstranciája — bár felépítésében, megformálásában a tárgy típus érett barokk kori emlékeit idézi — inkább pompás, mint fenéges hatású, s nem csupán — sőt, elsősorban talán nem is — áhítatot, mint inkább bámulatot kelt. Ez mondható a legtöbb, itt bemutatott alkotásról is, amelyek a barokktól a rokokóig ívelő, sajátos fejlődési szakasz méltó betetőzői.

Szilágyi András

IRODALOM

- Ács 1982 Ács P.: Illatszertőlő : A hónap műtárgya : Iparművészeti Múzeum, 1981 augusztus
- Aggházy 1935 Aggházy M.: Két adat a XVIII. század magyarországi faragásához. = *Archaeologiai Értesítő* Uf. 48. köt. 1935 223. p.
- Aggházy 1959 Aggházy M.: A barokk szobrászat Magyarországon. Bp., 1959 1—3. köt.
- Andrássy 1930 A tiszadobi és tóketerebesi gróf Andrássy kastélyok műtárgyai : Múcsarnok, Magyar Királyi Postatakarékpénztár Árverési Csarnok. Bp., 1930
- Avery 1976 Avery, C.: Soldani's small bronze statuettes after 'Old Masters' sculptures in Florence. In: *Kunst des Barock in der Toscana : Studien zur Kunst unter den letzten Medici*. München, 1976 165—172. p.
- Baillie 1951 Baillie, G. H.: *Watchmakers and clockmakers of the world*. 3. ed. London, 1951
- Balogh 1975 Balogh, J.: Katalog der Ausländischen Bildwerke des Museums der Bildenden Künste in Budapest IV—XVIII. Jahrhundert. Bp., 1975 1—2. köt.
- Bárányné 1934 Bárányné Oberschall M.: Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum régi magyar bútorai. = *Magyar Iparművészet* 10. évf. 1934 208—223. p.
- Bárányné 1937 Bárányné Oberschall M.: Molnár Ernő: A nagyjenő-tüskevári páloskolostor. Bp., 1936 [ism.] = *Magyar Művészet* 13. évf. 1937 293—295. p.
- Bárányné 1939 Bárányné Oberschall M.: Magyar bútorok. Bp., 1939
- Bárányné 1941 Bárányné Oberschall M.: Az iparművészet irányváltozása. In: *Magyar művelődéstörténet*. Szerk. Domanovszky S. Bp., [1941] 4. köt. 565—608. p.
- Batári 1980 Batári F.: Kommód : A hónap műtárgya : Iparművészeti Múzeum, 1980 július
- BÁV 1957 Bizományi Áruház Vállalat 1. sz. aukciója : Iparművészeti Múzeum Kupolaterme. Bp., 1957
- Bénézit Bénézit, E.: *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps et de tous les pays ...* 2. ed. Paris, 1948—1955 1—8. köt.
- Berliner—Egger 1981 Berliner, R.—Egger, C.: *Ornamentale Vorlageblätter des 15. bis 19. Jahrhunderts*. 2. wesentl. erw. Aufl. München, 1981 1—3. köt.
- Birk 1884 Birk, E. R. von: *Inventar der im Besitze des Allerhöchsten Kaiserhauses befindlichen Niederländer Tapeten und Gobelins*. = *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses* Bd. 2: Wien, 1884 167—220. p.
- Blažkova 1974 Blažková, J.: *Barokni tapiserie ze sbírek ČSR*. Praha, 1974
- Bonito Fanelli 1975 Bonito Fanelli, R.: *Il museo del tessuto a Prato : La donazione Bertini*. Firenze, 1975
- Bornemisza 1911 I. Apafi Mihály fejedelem udvartartása. Szerk. Szádeczky B. 1. köt. *Bornemisza Anna gazdasági naplói (1667—1690)*. Bp., 1911
- Borsos 1963 Borsos, B.: *Die Glaskunst im alten Ungarn*. Bp., 1963
- Borsos 1965 Borsos B.: *Régi magyar üvegművészet*. Bp., 1965
- Borsos 1974 Borsos B.: *A magyar üvegművéség*. Bp., 1974
- Borsos 1975 Borsos B.: *Az üvegművéség története és szakmai esztétikája*. I. Bp., 1975
- Botgorschek 1852 Botgorschek, F.: *Forchtenstein*. Wiener Neustadt, 1852
- Braun 1954 Braun, E. W.: *Castrum doloris*. In: *Reallexikon zur Deutschen Kunstgeschichte*. Hrsg. E. Gall, L. H. Heydenreich. Stuttgart, 1954 3. köt. 372—379. c.
- Braun-Ronsdorf 1955 Braun-Ronsdorf, M.: *Alte Tafeldamaste*. Darmstadt, 1955

- Brestyánszky 1983 Brestyánszky I.: Porcelán. In: Régiségek könyve. Szerk. Voit P. Bp., 1983 131—153. p.
- Breugelmans 1973 Breugelmans, R.: Queris quid sit amor? Ascription, date of publication and printer of the earliest emblem book to be written and published in Dutch. = *Quaerendo* Vol. 3. 1973 281—290. p.
- Bunta — Katona 1983 Bunta M.—Katona I.: Az erdélyi üvegművéség a századfordulóig. Bukarest, 1983
- Bünker 1907 Bünker R. J.: A soproni evangélikus templom ötvösmunkái. = *Magyar Iparművészet* 10. évf. 1907 12—33. p.
- Bünker 1913 Bünker R. J.: A nemeskéri ezüstkanna. = *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* 7. köt. Bp., 1913 183—189. p.
- Cimeliotheca 1825 *Cimeliotheca Musei Nationalis Hungarici sive catalogus historico-criticus anti-quitatum, raritatum, et pretiosorum cum bibliotheca antiquaria, et numaria eiusdem instituti.* Budae, 1825
- Csányi 1904 Csányi K.: Az Iparművészeti Múzeum legújabb szerzeményei. = *Magyar Iparművészet* 7. évf. 1904 57—70. p.
- Csányi 1917a Csányi K.: Az Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum újabb szerzeményeinek kiállítása. = *Magyar Iparművészet* 20. évf. 1917 87—88. p.
- Csányi 1917b Csányi K.: Sigerus Emil gyűjteménye. = *Magyar Iparművészet* 20. évf. 1917 231—235. p.
- Csányi 1923 Csányi K.: A herceg Eszterházy kincstár magyar ötvösművei. = *Országos Magyar Régészeti Társulat Évkönyve 1920/1922* Bp., 1923 188—194. p.
- Csányi 1924a Csányi, K.: Einige Goldschmiedewerke des Sebastian Hann. = *Belvedere* Bd. 5. 1924 149—153. p.
- Csányi 1924b Csányi K.: Hann Sebestyén néhány ötvösműve. = *Ars Una* 1. évf. 1924 179—189. p.
- Csányi 1926 Csányi K.: Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményei az iparművészet rövid történetével. Előszó Végh Gy. Bp., 1926
- Csányi 1927 Csányi K.: A Procopius gyűjtemény kiállítása. = *Magyar Iparművészet* 30. évf. 1927 191—193., 197—201. p.
- Csányi 1928 Csányi K.: Gobelin kiállítás az Iparművészeti Múzeumban. = *Magyar Művészet* 2. évf. 1928 396—412. p.
- Csányi 1930 Csányi K.: Régi magyar miseruhák. = *Műgyűjtő* 4. évf. 1930 166—167. p.
- Csányi 1954 Csányi K.: A magyar kerámia és porcelán története és jegyei. Bp., 1954
- Cserey 1979 S. Cserey É.: Csempék, kályhák. In: *Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei.* Szerk. Miklós P. Bp., 1979 137—159. p.
- Csermelyi 1915 Csermelyi S.: Az Iparművészeti Múzeum textil és keramikai gyűjteménye. = *Magyar Iparművészet* 18. évf. 1915 221—225., 246—256. p.
- Czihak 1908 Czihak, E. von: *Die Edelschmiedekunst früherer Zeiten in Preussen.* Teil 2. Westpreussen. Leipzig, 1908
- Czobor 1898a Czobor B.: Egyházi emlékek. In: *Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye.* Szerk. Matlekovits S. Bp., 1898 5. köt. 511—646. p.
- Czobor 1898b Czobor B.: A történelmi kiállítás. In: *Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye.* Szerk. Matlekovits S. Bp., 1898 5. köt. 1—64. p.
- DAP 1978 *Documenta artis paulinorum : A magyar rendtartomány kolostorai.* 3. füzet T—Zs. A kötet anyagát gyűjtötte Gyéressy B. Bp., 1978
- Dávid 1981 Dávid K.: *Magyar egyházi gyűjtemények kincsei.* Bp., 1981
- Diner-Dénes 1905 Diner-Dénes József: Az elefántcsontfaragás. In: *Az iparművészet könyve.* Szerk. Ráth Gy. Bp. 1905 2. köt. 55—166. p.
- Divald 1905 Divald K.: A fafaragás. In: *Az Iparművészet könyve.* Szerk. Ráth Gy. Bp., 1905 2. köt. 167—253. p.
- Divald 1912 Divald K.: Az üveg. In: *Az iparművészet könyve.* Szerk. Ráth Gy. Bp., 1912 3. köt. 327—378. p.
- Divald 1927 Divald K.: Az Iparművészeti Múzeum ezüstkiallítása. = *Magyar Iparművészet* 30. évf. 1927 116—118., 126—128. p.

- Divald 1929 Divald K.: A magyar iparművészet története. Bp., 1929
- Domonkos 1981 Domonkos O.: A magyarországi képfestés. Bp., 1981
- Dornay 1927 Dornay B.: Bakony. Bp., 1927
- Dózsa 1983 Dózsa K.: Régi viseletek. In: Régiségek könyve. Szerk. Voit P. Bp., 1983 348—365. p.
- Dupont-Auberville 1877 Dupont-Auberville: L'ornement des tissus : Recueil historique et pratique. Paris, 1877
- Duverger 1977 Duverger, E.: Antwerp tapestries of the seventeenth century. = Connoisseur Vol. 194. 1977 274—287. p.
- Éber 1905 Éber L.: A bútör : A bútorművesség emlékei Magyarországon. In: Az iparművészet könyve. Szerk. Ráth Gy. Bp., 1905 2. köt. 430—505. p.
- Egyed 1964 Egyed E.: Egy Bacchus jelenetes kárpitról. = Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve. 7. Bp., 1964 22—33. p.
- Egyed 1969 Egyed E.: Az Iparművészeti Múzeum textilosztályának tízéves gyarapodásáról. = Művészet 10. évf. 10. sz. 1969 39—41. p.
- Endrei—Zolnay 1986 Endrei W.—Zolnay L.: Társasjáték és szórakozás a régi Európában. Bp., 1986
- Ernst 1917 Az Ernst-Múzeum aukciói 1. : Holitscher Róbert építész gyűjteménye. Bp., 1917
- Ernst 1918 Az Ernst-Múzeum aukciói 7—8. : 7. Dr. Balassa Istvánné úrnő gyűjteménye és 8. Különböző magánbirtokból származó műtárgyak ... továbbá az O. M. Iparművészeti Múzeum szőnyegeinek másodpéldányai. Bp., 1918
- Ernst 1920 Az Ernst-Múzeum aukciói 11. : Különböző magánbirtokból származó műtárgyak. Bp., 1920
- Ernst 1921 Az Ernst-Múzeum aukciói 15. : Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum másodpéldányai, a Társadalmi Egyesületek Szövetségének nemzetvédelmi céljaira felajánlott tárgyai, valamint főúri és más magánbirtokból származó műtárgyak. Bp., 1921
- Ernst 1925 Az Ernst-Múzeum aukciói 30. : Különböző hagyatékokból, valamint főúri és más magánbirtokból származó festmények és műtárgyak. Bp., 1925
- Ernst 1930 Az Ernst-Múzeum aukciói 44. : A Rákócziak ötvösműkincsei. Bp., 1930
- Errera 1907 Errera, I.: Catalogue de d'toffes anciennes et modernes : Musées Royaux des Arts Décoratifs de Bruxelles. 2 ed. Bruxelles, 1907
- Falke 1913 Falke, O. von: Kunstgeschichte der Seidenweberei. Berlin, 1913 1—2. köt.
- Feulner 1927 Feulner, A.: Kunstgeschichte des Möbels. 3. Aufl. Berlin, 1927
- Feulner 1980 Feulner, A.: Kunstgeschichte des Möbels. Barb. und mit einem Beitr. von Dieter Alfter. Frankfurt am Main; Berlin; Wien, 1980
- Fittler 1898 Fittler K.: Lakberendezés. In: Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye. Szerk. Matlekovits S. Bp., 1898 5. köt. 297—317. p.
- Forrer 1898 Forrer, R.: Die Kunst des Zeugdrucks vom Mittelalter bis zur Empirezeit. Strassburg, 1898
- Förschner 1976 Förschner, G.: Damespiele und Brettsteine im Historischen Museum Frankfurt am Main. = Geldgeschichtliche Nachrichten Bd. 11. 1976 13—16., 78—81., 135—140. p.
- Forster 1910 Forster, A. von: Die Erzeugnisse der Stempelschneidekunst in Augsburg und Ph. H. Müller's. Leipzig, 1910
- Foskett 1972 Foskett, D.: A dictionary of British miniatures painters. London, 1972 1. köt.
- Friedlaender 1965 Friedlaender, W.: Nicolas Poussin. Paris, 1965
- Galavics 1971 Galavics G.: Program és műalkotás a 18. század végén : Egy festmény születése és fogadtatása. Bp., 1971
- Galavics 1973a Galavics G.: A barokk művészet kezdetei Győrben. = Ars Hungarica 1. évf. 1973 97—126. p.
- Galavics 1973b Galavics G.: Későreneszánsz és korabarokk : Jegyzetek a 17. század első felének művészetéhez. In: Művészettörténet — tudománytörténet. Szerk. Timár Á. Bp., 1973 41—90. p.
- Galavics 1975 Galavics G.: Hagyomány és aktualitás a magyarországi barokk művészetben — XVII. század : A barokk képzőművészeti tematika helyi elemei. In: Magyarországi reneszánsz és barokk : Művészettörténeti tanulmányok. Szerk. Galavics G. Bp., 1975 231—277. p.

- Galavics 1979 Galavics G.: Törökellenes harc és egykorú világi képzőművészetünk. = Művészettörténeti Értesítő 25. évf. 1976 1—40. p.
- Galavics 1983 Galavics G.: A barokk. In: A művészet története Magyarországon a honfoglalástól napjainkig. Szerk. Aradi N. Bp., 1983 215—303. p.
- Galavics 1986a Galavics G.: „Az én Augustai Eötvösöm”: Augsburgi barokk ötvösmunkák kiállítása a Nagytétényi Kastélymúzeumban. = Népszabadság 1986. április 26. 15. p.
- Galavics 1986b Galavics G.: Kössünk kardot az pogány ellen: Török háborúk és képzőművészet. Bp., 1986
- Gaul 1905 Gaul K.: A bútor: Általános rész. In: Az iparművészet könyve. Szerk. Ráth Gy. Bp., 1905 2. köt. 331—429. p.
- Genthon 1951 Genthon I.: Magyarország műemlékei. Bp., 1951
- Genthon 1961 Genthon I.: Magyarország művészeti emlékei. 2. Duna—Tisza Köze, Tiszántúl, Felsővidék. Bp., 1961
- Gerhardt 1911a Sammlung des Königl. Ungar. Hofrats Gustav von Gerhardt, Budapest Versteigerung. Rudolph Lepke's Kunst-Auctions-Haus. Berlin, 1911 1—2. köt.
- Gerhardt 1911b A Gerhardt gyűjtemény aukciója Berlinben. = Magyar Iparművészet 14. évf. 1911 367—368. p.
- Glück 1904 Glück, G.: Über Entwürfe von Rubens zu Elfenbeinarbeiten Lucas Faidherbes. = Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses Bd. 25 Heft. 2. 1904 73—79. p.
- Gohl 1905 Gohl Ö.: Ostábla-piönok magyar vonatkozású éremképekkel. = Numizmatikai Közlöny 4. 1905 34—41. p.
- González-Palacios 1966 González-Palacios, A.: Gli ebenisti del Luigi XV. Milano, 1966
- González-Palacios 1969 González-Palacios, A.: Il mobile nei secoli. Milano, 1969 1—3. köt.
- Gostelow 1979 Gostelow, M.: Art of embroidery. London, 1979
- Göbel 1928 Göbel, H.: Wandtepicche. Leipzig, 1928 2. rész 1—2. köt.
- Guide 1926 Guide illustré du Musée des Arts Décoratifs Paris, 1926
- Guy-Marica 1973 Guy-Marica, V.: Sebastian Hann. Cluj, 1973
- Gyeniszova 1954 Gyeniszova, M. M.: Gaszodarsztvenaa uruzsejnaa palata Moszkovszkava Kremla. Moskva, 1954
- Gyéressy 1973 Gyéressy B.: Pálos faragások mesterei. = Művészettörténeti Értesítő 22. évf. 1973 199—215. p.
- Gyimesy 1944 Gyimesy K.: A soproni evangélikus egyház kincstára. Bp., 1944
- Haase 1983 Haase, G.: Dresdener Möbel des 18. Jahrhundert. Leipzig, 1983
- Hampel 1881 Hampel J.: Kalauz a Magyar Nemzeti Múzeum Érem és Régiségtárában. 3. kiad. Bp., 1881
- Hampel 1892 K-r B-a (Kövér Béla) [Hampel József]: Magyar díszöltönyök a fraknoi kincstárban. = Archaeologiai Értesítő Uf. 12. köt. 1892 240—243. p.
- Hampel 1894 Hampel J.: Kalauz a Magyar Nemzeti Múzeum Érem és Régiségtárában. 9. kiad. Bp., 1894
- Hampel 1902 Hampel J.: A hazai élet közép- és újabbkori emlékei. In: A Magyar Nemzeti Múzeum múltja és jelene. Írták a Magyar Nemzeti Múzeum tisztségviselői. Bp., 1902 109—142. p.
- Hampel 1912 Hampel J.: Magyar Nemzeti Múzeum: Kalauz a régiségtárban. 15. bőv. kiad. Bp., 1912
- Hartau 1987 Hartau, J.: Don Quijote in der Kunst: Wandlung eine Symbolfigur. Berlin, 1987
- Házy 1878 Házy A.: A pálosrend Jenő-Tuskevári zárdájának történelme. Szombathely, 1878
- Héjjné 1969 Héjjné Détári A.: Augsburgi dísztal a vezekényi csata emlékére. = Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve 11. Bp., 1969 23—50. p.
- Héjjné 1975 Héjjné Détári A.: A fraknoi Esterházy-kincstár a történeti források tükrében. In: Magyarországi reneszánsz és barokk: Művészettörténeti tanulmányok. Szerk. Galavics G. Bp., 1975 473—549. p.
- Héjjné 1976 Héjjné Détári A.: Régi magyar ékszerek. 2. bőv., módosított kiad. Bp., 1976
- Héjjné 1979 Héjjné Détári A.: Az Esterházy-gyűjtemény. In: Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei. Szerk. Miklós P. Bp., 1979 17—39. p.

- Henkel—Schöne 1967 Henkel, A.—Schöne, A.: *Emblemata : Handbuch zur Sinnbildkunst des XVI. und XVII. Jahrhunderts.* Stuttgart, 1967
- Himmelheber 1972 Himmelheber, G.: *Spiele: Gesellschaftsspiele aus einem Jahrtausend : Kataloge des Bayerischen Nationalmuseums 14.* München, 1972
- Hirsch 1883 Hirsch, A.: *Die Medaillen auf den Entsatz Wiens 1683.* Troppau, 1883
- Hlatky 1938 Hlatky M.: *A magyar gyűrű.* Bp., 1938
- Holčík 1986 Holčík, Š.: *Pozsonyi koronázási ünnepségek 1563—1830.* Pozsony, 1986
- Holitscher 1917 *Az Iparművészeti Múzeum és a Holitscher-aukció.* = *Magyar Iparművészet* 20. évf. 1917 100—103. p.
- Holl 1980 Holl B.: *Ferenczffy Lőrinc : Egy magyar könyvkiadó a XVII. században.* Bp., 1980
- Holm 1978 Holm, E.: *Stühle von der Antike bis zur Moderne.* München, 1978
- Homér 1947 Homér L.: *A bútor története.* Bp., 1947
- Horváth 1930 Horváth K.: *Zirc története.* Veszprém, 1930
- Höllrigl 1934 Höllrigl J.: *Régi magyar üvegek.* = *Magyar Művészet* 10. évf. 1934 176—187. p.
- Höllrigl 1940 Höllrigl J.: *Magyar és törökös viseletformák a XVI—XVII. században.* In: *Magyar művelődéstörténet.* Szerk. Domanovszky S. Bp., [1940] 3. köt. 357—385. p.
- Höllrigl 1944 Höllrigl J.: *Régi magyar ruhák.* Bp., 1944
- Hrbková 1954 Hrbková, R.: *Holičská fajansa.* Bratislava, 1954
- Huszár 1975 Huszár L.: *Régi magyar emlékérmek katalógusa a legrégebbi időktől 1850-ig. I. Történeti érmek. 2. Újkor (1657—1705)* Bp., 1975
- Huszár 1984 Huszár L.: *Régi magyar emlékérmek katalógusa. 6. Erdély (1540—1848)* Bp., 1984
- Ideiglenes kalauz 1897 *Ideiglenes kalauz az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményében.* Előszó Radisics J. Bp., 1897
- Ideiglenes kalauz 1900 *Ideiglenes kalauz az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményeiben.* Előszó Radisics J. 3. kiad. Bp., 1900
- Inventárium 1645 Gr. Eszterházy Miklós nádor kincstára — 1645 — Közli Thaly K. = *Történelmi Tár* 1883 755—767. p.
- Inventárium 1654 Az első herceg Esterházy fraknói ingóinak leltára 1654-ből. Közli Merényi L. = *Magyar Gazdaságtörténeti Szemle* 10. évf. 1903 166—179. p.
- Inventárium 1685 A fraknói kincstár 1685. évi leltára. Közli Katona I. = *Savária* 17/18. Szombathely, 1989 461—502. p.
- Inventárium 1725 *Thesauri Fraknensis Anno 1725.* = *Az Iparművészeti Múzeum Adattára* 236/1957. sz. alatt az eredeti példány [Művészettörténeti Értesítő 29. évf. 1980 131—147. p. közli Katona I.]
- Ipolyi 1876 Ipolyi A.: *Magyar mű- és történeti emlékek kiállítása.* = *Századok* 1876. évf. 486—561. p.
- Jamienson 1930 Jamienson, I.: *Charles-Antoine Coypel.* Paris, 1930
- Jacques 1968 Jacques, R.: *Gebilddamast : Krefelder Gewebesammlung : Bestandkatalog 1.* Krefeld, 1968
- Kalauz 1907 *Kalauz az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményeiben.* Bp., 1907
- Kalauz 1912 *Kalauz az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményében.* 7. kiad. Bp., 1912
- Kállay 1927 Kállay M.: *Régi ezüstök az Iparművészeti Múzeumban.* = *Képzőművészet* 1. évf. 1927 26—27. p.
- Kampis 1975 Kampis A.: *Gödöllő a magyar művészet történetében.* In: *Gödöllő.* Szerk. Dékán A. Gödöllő, 1975 201—216. p.
- Kat. 1876 A magyarországi árvízkárosultak javára Budapesten Gf. Károlyi Lajos palotájában 1876. évi májusban rendezett műipari és történelmi emlékkiállítás tárgyainak lajstroma. Készítették Henszlmann I. és Bubits Zs. sajtó alá rendezte Szalay I. Budapesten, 1876
- Kat. 1882 *Könyvkiállítási emlék: A „Könyvkiállítási Kalauz” 2-ik bővített kiadása.* Kiadja az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum. Bp., 1882
- Kat. 1884 *A magyar történeti ötvösmű-kiállítás lajstroma : Megnyitott 1884. év február hó 17-én.* [Összeáll. Pulszky K., Radisics J. et al.] Bp., 1884
- Kat. 1889 *Katalog der grossen Goldschmiedekunst-Ausstellung im Palais Schwarzenberg.* Wien, I., Neuer Markt Zum Besten der Armen Wien's und der Vororte. Hrsg. von Ausstellungs-Comité Wien, 1889

- Kat. 1891 A legyező kiállítás tárgymutatója : [rend.] Műbarátok Köre, Múcsarnok, 1891. 2. kiad. Bp., 1891
- Kat. 1896 1896-i Ezredéves Országos Kiállítás : A Történelmi Főcsoport hivatalos katalógusa. Közrebocsátja a Történelmi Főcsoport igazgatósága. Bp., 1896
- Kat. 1900 Exposition universelle internationale de 1900 à Paris : Musée retrospectif de la classe 91. Manufactures de tabacs et d'allumettes chimiques. Paris, 1900
- Kat. 1904 Ausstellung von Alt-Wiener Porzellan k. k. Österr. Museum für Kunst und Industrie : Marz bis Mai 1904. Vorw. J. Folnesics. Wien, 1904
- Kat. 1907 A budapesti amateur gyűjtemények kiállításának lajstroma : Országos Magyar Iparművészeti Múzeum, 1907. Szerk. Csányi K. Bp., 1907
- Kat. 1918 Magyar hímzések kiállításának leíró lajstroma : Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum, 1918. Írta Csermelyi S. Bp., 1918
- Kat. 1920 Katalog der Gobelinausstellung im Belvederschlosse in Wien, 1920. Vorw. H. Trenkwald, Bearb. L. Baldass. Wien, 1920
- Kat. 1925 Régi órák kiállításának leíró lajstroma az órák történetével és 53 képpel : Országos Magyar Iparművészeti Múzeum, 1925. Szerk. Csányi K. Bp., 1925
- Kat. 1927a Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum régi ezüstkiállításának leíró lajstroma. Szerk. Csányi K. Bp., 1927
- Kat. 1927b Özv. Perlep-Procopiusné szül. Werther Olga gyűjteménye : Az O. M. Szépművészeti és Iparművészeti Múzeum együttes kiállítása, 1927. Előszó Petrovics E. Bp., 1927
- Kat. 1928 Tíz év szerzeményei 1919—1928 : Magyar Nemzeti Múzeum, 1928. Előszó Hóman B. Bp., 1928
- Kat. 1930 Régi egyházművészet országos kiállítása : Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum, 1930. Előszó Végh Gy. Bp., 1930
- Kat. 1931 Erdély régi művészeti emlékeinek kiállítása az Iparművészeti Múzeumban, 1931, [Bev.] Végh Gy. Bp., 1931
- Kat. 1933a A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság (1883—1933) jubileumi kiállításának katalógusa : [Iparművészeti Múzeum], 1933. Előszó Szentpétery I. Bp., 1933
- Kat. 1933b Porcelánplasztika : Orsz. M. Iparművészeti Múzeum, 1933. [Bev., rend.] Layer K. Bp., 1933
- Kat. 1934a Húsz év szerzeményei 1913—1933 : A Művészeti Múzeumok Barátai Egyesületének (előbb Múzeumbarátok Egyesülete) kiállítása az Új Magyar Képtárban. Bp., 1934
- Kat. 1934b Az országos református kiállítás alkalmára a Magyar Nemzeti Múzeumban rendezett református történeti kiállítás katalógusa. Bp., 1934
- Kat. 1935 A régi Buda és Pest iparművészetének kiállítása : Leíró-lajstrom : Iparművészeti Múzeum, 1935. Bev. Layer K. Bp., 1935
- Kat. 1936 Buda visszafoglalása 250-ik évfordulójának emlékkiállítása : Leíró-lajstrom : Iparművészeti Múzeum, 1936. Előszó Layer K., Bev. Horváth H. Bp., 1936
- Kat. 1938 Magyar viselettörténeti kiállítás : Leíró-lajstrom : Iparművészeti Múzeum, 1938. Összeáll. Höllrigl J. Bp., 1938
- Kat. 1946 Az Iparművészeti Múzeum mesterművei 1896—1946 : Iparművészeti Múzeum, 1946. Írta Voit P. Bp., 1946
- Kat. 1953 Európai bútorok a XV—XVIII. századig, Magyar bútorok a XVIII—XIX. században : Vezető és katalógus a Nagytényi Kastélymúzeum enteriőr kiállításához, 1953. Rend. Szabolcsi M-né, Sternegg M. Bp., 1953
- Kat. 1956 Művészi fémművesség : Vezető az Iparművészeti Múzeum Újabbkori európai ötvösművészet és Művészi bronz és rézművesség c. kiállításához, 1956. Írták Bóka L-né, Somogyi Á. Bp., 1956
- Kat. 1961 Az üveg művészete : Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban, 1961 : Vezető. A kiállítást rend. és a katalógust írta Tasnádiné Marik K. Bp., 1961
- Kat. 1963a Francia bútorok a XIV. Lajos stílustól az Empire-ig : Iparművészeti Múzeum, 1963. A vezetőt írta és a kiállítást rend. Szabolcsi M-né. Bp., 1963
- Kat. 1963b Ötvösművek, ékszerek és az Eszterházy kincs : Iparművészeti Múzeum, 1963. A kiállítást rend. a katalógust írta Somogyi Á. Bp., 1963

- Kat. 1965 Három évszázad divatja : Iparművészeti Múzeum, 1965. A vezetőt összeáll. Egyed E. A kiállítást rend. az Iparművészeti Múzeum Textilosztályának munkatársai. Bp., 1965
- Kat. 1966a Elefántcsont vasárnap : Iparművészeti Múzeum, 1966. A kiállítást rend. a vezetőt írta Sz. Koroknay É. Bp., 1966
- Kat. 1966b Magyarországi fajansz és keménycserép művészet : Kiállítás és Iparművészeti Múzeumban. A vezetőt írták és a kiállítást rend. Katona I., Kiss Á. Bp., 1966
- Kat. 1967a XVIII. századi legyezők : Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban, 1967. A kiállítást rend. a vezetőt összeállította Sz. Koroknay É. Bp., 1967
- Kat. 1967b Ékszervasárnapok : Iparművészeti Múzeum, 1967. A kiállítást rend. a vezetőt írta Héjhné Détári A. Bp., 1967
- Kat. 1967c Magyar hímzések a XVII. és XVIII. században : Iparművészeti Múzeum, 1967. A kiállítást rend. a vezetőt írta László E. Bp., 1967
- Kat. 1969a Európai kerámia művészet c. kiállítás vezetője : Iparművészeti Múzeum, 1969. A kiállítást rend. a vezetőt írta Katona I. Bp., 1969
- Kat. 1969b Tapisseries anciennes des XVIe, XVIIe siècles provenant du Musée des Arts Décoratifs de Budapest: Musée des Arts Décoratifs, Lausanne, 1969. Cat. par E. László. Lausanne, 1969
- Kat. 1970a České sklo 17' a 18' století s uvodní expozici stredověkého skla : Katalog výstavy pořádané Ministerstvem kultury ČSR a Uměleckoprůmyslovým muzeem v Praze příležitosti mezinárodního kongresu Association Internationale pour l'Histoire du Verre v červenci až srpnu 1970 v Královském letohradku na Hradě pražském: Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze, 1970. Vystavu koncipoval a katalog sestavil E. Poche. Praha, 1970
- Kat. 1970b Egyházi gyűjtemények kincsei : Magyar Nemzeti Galéria, 1970. A kiállítást rend. a katalógust írta és összeáll. Dávid K. Bp., 1970
- Kat. 1971a Az evőeszközök története : Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban, 1971. A kiállítást rend. a katalógust írta Mikes I. Bp., 1971
- Kat. 1971b Hungarian museums their collections and their work : Royal Albert Museum, Exeter 1971
- Kat. 1972 Az európai iparművészet remekei : Százéves az Iparművészeti Múzeum 1872—1972. Szerk. Radocsay D., Farkas Zs. Bp., 1972
- Kat. 1973 Európai bútorok a XVI—XVII. században : Kiállítás a Nagytétényi Kastélymúzeumban, [1973]. A vezetőt írta és a kiállítást rend. Batári F. 2. jav. kiad. Bp., 1977
- Kat. 1974 Hundert Jahre Budapester Museum für Kunstgewerbe : Wien, Collegium Hungaricum, [1974]. Das Katalog bes. F. Batári. Bp., 1974
- Kat. 1975 Ungarische Stickereien aus dem 17. und 18. Jahrhundert : Staatliches Lindenau-Museum Altenburg, 1975. Vorw. F. Batári. [Berlin], 1975
- Kat. 1976a Europäische Möbel von der Gotik bis zum Jugendstil : Kunstgewerbemuseum, Frankfurt am Main, 1976. Hrsg. von M. Bauer, P. Märker, A. Ohm, 2. Aufl. Frankfurt am Main, 1981
- Kat. 1976b Megmentett műkincsek : Iparművészeti Múzeum, 1976. A kiállítást rend. a katalógust szerk. E. Nagy K. Bp., 1976
- Kat. 1976c Reneszánsz és barokk kispasztikák : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1976. A kiállítást rend. a vezetőt írta Szilágyi A. Bp., 1976
- Kat. 1977a Delfti fajanszok : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1977. A kiállítást rend. a vezetőt írta S. Cserey É. Bp., 1977
- Kat. 1977b Ládikák, kazetták 1500—1900 : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1977. A kiállítást rend. a vezetőt írta Vadászi E. Bp., 1977
- Kat. 1978a Kispasztikai kiállítás a 10.—tól a 19. századig az Iparművészeti Múzeum és a Szépművészeti Múzeum anyagából : Szépművészeti Múzeum, 1978. A kiállítást rend. és a katalógust készítette és összeáll. Sz. Eszláry É., Sz. Koroknay É. Bp., 1978
- Kat. 1978b Lengyel műkincsek magyar gyűjteményekben : Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban, 1978. A kiállítást rend. és a katalógust írta Petneki Á. Bp., 1978

- Kat. 1978c Ritka anyagok — barokk ötvösművek : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1978. A kiállítás rend. a vezetőt írta Szilágyi A. Bp., 1978
- Kat. 1978d Rokókó legyezők : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1978. A kiállítást rend. a vezetőt írta Maros Sz. Bp., 1978
- Kat. 1979a Egyházi gyűjtemények kincsei : Iparművészeti Múzeum, 1979/1980. A kiállítást rend. és a katalógust szerk. Dávid K., Maros Sz. Bp., 1979
- Kat. 1979b Historic Hungarian costume from Budapest : Whitworth Art Gallery University of Manchester, 1979. Cat. by E. László, K. Dózsa, K. Fülöp-Németh. Manchester, 1979
- Kat. 1979c Miniatűrök és szelencék : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1979. A kiállítást rend. a vezetőt írta Sz. Koroknay É. Bp., 1979
- Kat. 1980a Csomózott indiai, kelet-turkesztáni, kínai, tibeti és európai szőnyegek : Miskolci Galéria, 1980. A kiállítást rend. a katalógust írta Batári F. Miskolc, 1980
- Kat. 1980b Maria Theresia als Königin von Ungarn : Schloss Halbturn, 1980. Red. von G. Mraz, G. Schlag. Eisenstadt, 1980
- Kat. 1981 Barock in Baden-Württemberg : Von Ende des Dreissigjährigen Krieges bis zur Französischen Revolution : Ausstellung im Schloss Bruchsal, 1981. Karlsruhe, 1981
- Kat. 1982a Joseph Haydn in seiner Zeit : Eisenstadt, 1982. Red. G. Mraz, G. Schlag. Eisenstadt, 1982
- Kat. 1982b Recehímzések : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1982. A kiállítást rend. a katalógust írta László E. Bp., 1982
- Kat. 1982c Szelencedivatok : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1982. A kiállítást rend. a katalógust írta Ács P. Bp., 1982
- Kat. 1982d Táblajátékok : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1982. A kiállítást rend. a katalógust írta Maros Sz. Bp., 1982
- Kat. 1983a Augsburgi barokk ötvösmunkák : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1983 [1986]. A kiállítást rend. Ács P. A katalógus bevezetőjét írta Szilágyi A. Bp., 1983
- Kat. 1983b Bibbie a Bergamo : Edizioni dal XVI al XVII secolo. Introd. e catalogo a cura di G. Orazio Bravi. Bergamo, 1983
- Kat. 1983c Luther Márton emlékezete : A lutheri reformáció emlékei Magyarországon a XVI—XVII. századból : Szépművészeti Múzeum, 1983. A kiállítást rend. Péter M. . . . a kiállítás anyagát és a katalógust összeáll. Péter M., Fabiny T., Papp I-né. Bp., 1983
- Kat. 1983d Művészi könyvkötések 1700 előtt : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1983. A kiállítást rend. a katalógust írta Sz. Koroknay É. Bp., 1983
- Kat. 1984a Európai és magyar kárpitok XV—XX. század : Sárvári Nádasdy Ferenc Múzeum, 1984. A kiállítást az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből rend. és a katalógust írta László E. Szombathely, 1984
- Kat. 1984b Az időmérés története : Iparművészeti Múzeum, 1984. A kiállítást rend. és a forgatókönyvet írta Karlovits K. Bp., 1984
- Kat. 1984c Miniatűrök és szelencék az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből : Kiállítás a Békési Galériában, 1984. A kiállítást rend. és a vezetőt írta Sz. Koroknay É. Békéscsaba, 1984
- Kat. 1985a Dohányzó Európa : Nagytétényi Kastélymúzeum, 1985. A kiállítást rend. és a katalógust írta Lovay Zs. Bp., 1985
- Kat. 1985b Hét évszázad selyemszövevei XIV—XX. század : Sárvári Nádasdy Ferenc Múzeum, 1985/1986. A kiállítást rend. és a katalógust írta Vadászi E. Szombathely, 1985
- Kat. 1986a Bécsi porcelán az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében : Iparművészeti Múzeum, 1986. A kiállítást rend. és a katalógust írta Varga V. Bp., 1986
- Kat. 1986b Művészi könyvkötések régen és ma : Kiállítás elmúlt korok szép kötéseiből és Szirmai János (Hollandia) modern alkotásaiból az Országos Széchényi Könyvtárban, 1986/1987. A kiállítást rend. a bevezetőt és a katalógust írta Rozsondai M., Szirmai J. Bp., 1986
- Kat. 1986c Silke og Guld : Ungarske borderier fra renaissance og barok : Kunstindustrimuseet Kobenhaven, 1986. Tilrettelæggelse E. László, E. Nagy K. Kobenhaven, 1986

- Kat. 1986d Spiel, Spiele, Kinderspiel : Germanisches Nationalmuseum, 1986. Barb. L. von Wilckens. Nürnberg, 1986
- Kat. 1986e Treasures of Hungary gold and silver from the 9th to the 19th century. By J. H. Kolba and A. T. Németh. Bp., 1986
- Kat. 1987a Devoció és dekoráció : 18. és 19. századi kolostormunkák Magyarországon : Dobó István Vármúzeum, 1984. Szerk. Lengyel L. Eger, 1987
- Kat. 1987b Fächer : Kunst und Mode aus fünf Jahrhunderten : Bayerischen Nationalmuseum, 1987. Katalogred. S. Durian-Ress. München, 1987
- Kat. 1987c Képes kárpitok az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében : Iparművészeti Múzeum, 1987. A kiállítást rend. és a katalógust írta László E. Bp., 1987
- Kat. 1987d Nyomott mintás textiliák a Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből : Sárvári Nádasdy Ferenc Múzeum, 1987. A kiállítást rend. E. Nagy K., Pásztor E. a katalógust írta Pásztor E. Szombathely, 1987
- Kat. 1987e Szvetnik Joachim ötvösművész-restaurátor mester munkái : Válogatás az Esterházy-gyűjteményből: Iparművészeti Múzeum. Bp., 1987
- Kat. 1988a Brit iparművészet az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeiben : Iparművészeti Múzeum, 1988. A kiállítást rend. Batári F. A katalógust írták Batári F., Békési É., Varga V. Bp., 1988
- Kat. 1988b Pulszky Károly emlékének : Szépművészeti Múzeum, 1988. Szerk. Mravik L. Bp., 1988
- Katona 1964 Katona I.: Az újabban helyreállított Esterházy-kincsek kiállítása. = Művészet 5. évf. 1. sz. 1964 29–31. p.
- Katona 1965 Katona I.: Az Esterházy-kincsek. = Rajztanítás 7. évf. 5. sz. 1965 21–23. p.
- Katona 1969 Katona I.: Az Iparművészeti Múzeum művészi üvegei. = Művészet 10. évf. 3. sz. 1969 40–42. p.
- Katona 1973 Katona I.: Apaffy fejedelem poharai. = Műgyűjtő 5. évf. 4. sz. 1973 1–2. p.
- Katona 1974 Katona I.: A fraknói kincsek. = Soproni Szemle 27. évf. 3. sz. 216–227. p. 4. sz. 391–315. p.
- Katona 1979a Katona I.: Apaffy fejedelem poharai : A hónap műtárgya : Iparművészeti Múzeum, 1979
- Katona 1979b Katona I.: Nyugat-magyarországi kincstárak : Az Esterházyak műkincsei I. = Savaria 7/8. Szombathely, 1979 277–303. p.
- Katona 1979c Katona I.: Üveggyűjtemény. In: Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei. Szerk. Miklós P. Bp., 1979 209–232. p.
- Katona 1983 Katona I.: Üvegművészet. In: Régiségek könyve. Szerk. Voit P. Bp., 1983 162–177. p.
- Katona 1984a Katona I.: A Mikesek Vas megyei kapcsolatai. = Savaria 13/14. Szombathely, 1984 307–327. p.
- Katona 1984b Katona I.: A porcelán. Bp., 1984
- Keleti 1985 Keleti, M.: Neskorá renesancia, manierizmus, barok v zbierkach SNG. Bratislava, 1985
- Kiss 1966a Kiss Á.: Barokk fajanszművészet Magyarországon : Holics és Tata. Bp., 1966
- Kiss 1966b Kiss Á.: A holicai fajanszok jegyeinek kérdéséhez. = Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve 8. Bp., 1969 49–57. p.
- Kiss 1969 Kiss Á.: Bubics Zsigmond gyűjteménye az Iparművészeti Múzeumban. Bp., 1969
- Koller 1977 Galerie Koller Auktion 38/1. Zürich, 1977
- Koroknay 1954 B. Koroknay É.: Mariauel le Jeune munkái és „reversi” játékok az Iparművészeti Múzeumban. = Az Iparművészeti Múzeum Évkönyvei 1. Bp., 1954 149–156. p.
- Koroknay 1968 Sz. Koroknay É.: A legyező. = Múzeumi Magazin 1968 1. sz. 8–10. p.
- Koroknay 1979a Sz. Koroknay É.: Elefántcsont-faragások. In: Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei. Szerk. Miklós P. Bp., 1979 89–112. p.
- Koroknay 1979b Sz. Koroknay É.: Művészi bőrmunkák és könyvkötések. In: Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei. Szerk. Miklós P. Bp., 1979 113–136. p.
- Koroknay 1983a Sz. Koroknay É.: Elefántcsont-faragások. In: Régiségek könyve. Szerk. Voit P. Bp., 1983 387–391. p.
- Koroknay 1983b Sz. Koroknay É.: Legyezők. In: Régiségek könyve. Szerk. Voit P. Bp., 1983 365–367. p.

- Koroknay 1983c Sz. Koroknay É.: Miniatúrok. In: Régiségek könyve. Szerk. Voit P. Bp., 1983 392—394. p.
- Kótai—Knotik—Takács 1974 Kótai, J. — Knotik M. — Takács L.: Restaurierung der silberbedeckten Stühle. = *Ars Decorativa* 2. Bp., 1974 101—105. P.
- V. Kovács 1975 V. Kovács S.: Könyvek és könyvjegyzékek a XVI. századból. = *Magyar Könyvszemle* 91. évf. 1975 66—71. p.
- Kőszeghy 1911 Kőszeghy E.: Pozsonyi ötvösjegyek. = *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* 5. köt. Bp., 1911 155—161. p.
- Kőszeghy 1936 Kőszeghy E.: Magyarországi ötvösjegyek a középkortól 1867-ig. Bp., 1936
- Kővári 1860 Kővári L.: A magyar családi s közéleti viseletek és szokások a nemzeti fejedelmek korából. Pest, 1860
- Kreisel—Himmelheber 1968/1973 Kreisel, H. — Himmelheber, G.: Die Kunst des deutsche Möbels. München, 1968—1973 1—3. köt.
- Krisztinkovich 1962 Krisztinkovich, M.: Hollitsch und die Maler Radiel. = *Keramos* Nr. 18. 1962 20—23. p.
- Kunstudiumuséet 1974 Kunstudiumuséet: Billedbog. Kopenhagen, 1974
- Künstle 1926 Künstle, K.: Ikonographie der Heiligen. Freiburg, 1926 1—2. köt.
- Kybalova 1970 Kybalova, J.: Holitscher Fayence. München, 1970
- Landwehr 1970 Landwehr, J.: Emblem books in the Low Countries, 1554—1949. Utrecht, 1970
- Lankheit 1958 Lankheit, K.: Eine Serie barocker Antiken — Nachbildungen aus der Werkstatt des Massimiliano-Soldani. = *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts: Römische Abteilung* 65. Heidelberg, 1958 186—198. p.
- Lanna 1909 Sammlung des Freiherrn Adalbert von Lanna, Prag. Rudolph Lepke's Kunst-Auctions-Haus, Berlin, 1909—1911 1—2. köt.
- László 1970 László E.: „Chione tuée par Diane”: Remarques relatives à la tapisserie française de Musée des Arts Décoratifs. = *Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve* 12. Bp., 1970 35—48. p.
- László 1976 László E.: Gebilddamaste aus Sachsen und Schlesien. = *Ars Decorativa* 4. Bp., 1976 69—85. p.
- László 1979 László E.: Flamand és francia kárpitok. In: *Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei*. Szerk. Miklós P. Bp., 1979 281—304. p.
- László 1980 László E.: Flamand és francia kárpitok Magyarországon. Bp., 1980
- László 1983a László E.: Hímzőművészet. In: *Régiségek könyve*. Szerk. Voit P. Bp., 1983 307—327. p.
- László 1983b László E.: Művészi szövetneműek. In: *Régiségek könyve*. Szerk. Voit P. Bp., 1983 293—306. p.
- László 1983c László E.: Szövött kárpit. In: *Régiségek könyve*. Szerk. Voit P. Bp., 1983 368—386. p.
- László 1984 László E.: Netzarbeiten aus dem 16—18. Jahrhundert in Ungarn. = *Ars Decorativa* 8. Bp., 1984 71—100. p.
- László 1986 László E.: Textilmunkák. In: *Radvánszky B.: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században*. 1. köt. Bp., 1986 309—319. p.
- Layer 1915 Layer K.: Az O. M. Iparművészeti Múzeum gyűjteményei: A külföldi fémművésesség. = *Magyar Iparművészet* 18. évf. 1915 168., 173—174., 177—184. p.
- Layer 1925 Layer, K.: Das Ungarische Kunstgewerbemuseum: Illustrierter Führer durch die Sammlungen. Vorw. J. von Végh. Bp., 1925
- Layer 1927 Layer, K.: Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek leíró lajstroma műtörténeti magyarázatokkal. Bp., 1927
- Layer 1929 Layer K.: Francia bútorok a XVII—XVIII. században. = *Műgyűjtő* 3. évf. 1929 307—311., 337—339. p.
- Layer 1932 Layer K.: Porcelán plasztika. = *Magyar Iparművészet* 35. évf. 1932 84., 93—102. p.
- Layer 1933 Layer K.: Tizenöt hónap új szerzeményei az Iparművészeti Múzeumban. = *Magyar Művészet* 9. évf. 1933 181—187. p.
- Lefébure 1909 Lefébure, E.: La collection dentelles au Musée des Tissaus de Lyon. Lyon, 1909
- Lehoczky 1884 Lehoczky T.: Címertani adalékok 1. A Drugeth- és Althan-család czimereiről. = *Turul* 2. köt. 1884 81—83. p.

- Lengyel 1983 Lengyel L.: Két XVIII. századi apácamunka sorozat a Dobó István Vármúzeum gyűjteményéből. = *Agria* 19. Eger, 1983 301–324. p.
- Loon 1731 Loon, G. van: *Beschryjving van Nederlandsche historiepenningen*. Graavenhaage, 1731
- Lovag—Weiner 1983 Lovag Zs. — Weiner P.: *Ötvösművészet*. In: *Régiségek könyve*. Szerk. Voit P. Bp., 1983 179–215. p.
- Mac Coll 1924 Mac Coll, D. S.: *Wallace Collection catalogue*. London, 1924
- Magyar múkincsek 1896/1901 Magyar múkincsek. Szerk. Radisics J., Szendrei J. Bp., 1896–1901 1–3. köt.
- Majláth 1886 Majláth B.: *A történelmi kiállítás kalauza*. Bp., 1886
- Mankowski 1954 Mankowski, T.: *Polskie tkaniny i hafty XVI–XVIII wieku*. Wrocław, 1954
- Markowsky 1976 Markowsky, B.: *Europäische Seidengewebe des 13–19. Jahrhundert : Kunstgewerbemuseum der Stadt Köln*. Köln, 1976
- Maros 1978 Maros Sz.: *Flabellum és esmouchoire*. = *Múzsák* 1978 3. sz. 24–26. p.
- Martin 1986 Martin, M.: *Les Monuments Équestres de Louis XIV : Une grande entreprise de propagande monarchique*. Paris, 1986
- Masner 1894 Masner, K.: *Die Costüm-Ausstellung im k.k. Österreichischen Museum 1891*. Wien, 1894
- Mayor 1981 Mayor, S.: *Fächer*. München, 1981
- Mihalik 1901/1902 Mihalik J.: *Az ötvösművéség emlékei a renaissancetól a XVIII. század végéig*. In: *Magyarország történeti emlékei az 1896. évi ezredéves országos kiállításon*. 2. köt. Szerk. Szalay I. Bp., 1901/1902 301–323. p.
- Mihalik 1906 Mihalik J.: *Vezető a Sárosvármegyei Múzeum gyűjteményeiben* Bártfán. Kassa, 1906
- Mihalik 1912 Mihalik J.: *Az ötvösség*. In: *Az iparművészet könyve*. Szerk. Ráth Gy. 3. köt. 32–126. p.
- Mihalik—Csányi 1910 Mihalik J. — Csányi K.: *A Gerhardt-féle gyűjtemény*. = *Magyar Iparművészet* 13. évf. 1910 181–211. p.
- Mihalik 1934 Mihalik S.: *Az Iparművészeti Múzeum újabb szerzeményei*. = *Magyar Iparművészet* 37. évf. 1934 64–68. p.
- Mihalik 1959 Mihalik, S.: *Die ungarischen Beziehungen des Glockenblumenpokals*. = *Acta Historiae Artium* Vol. 6. 1959 33–86. p.
- Mihalik 1970 Mihalik, S.: *Der Goldschmied Sebastian Hann*. = *Acta Historiae Artium* Vol. 16. 1970 151–198. p.
- MMT 1956 Magyarország Műemléki Topográfiája 2. köt. Sopron és környéke műemlékei. Írták Csatkai E. et al. 2. jav. és bővített kiad. Bp., 1956
- MMT 1958 Magyarország Műemléki Topográfiája, 5. köt. Pest megye műemlékei. Írta a Magyar Tudományos Akadémia Topográfiai Munkaközössége. Bp., 1958 1–2. köt.
- MMT 1972 Magyarország Műemléki Topográfiája 8. köt. Heves megye műemlékei 2. köt. Írta Voit P. et al. Bp., 1972
- MNG 1984 A Magyar Nemzeti Galéria régi gyűjteményei. A kötetet szerk. Mojzer M. Bp., 1984
- Mojzer 1982 Mojzer M.: *A Magyar Nemzeti Galéria késő reneszánsz és barokk kiállítása : Képek és szobrok*. Bp., 1982
- Molnár 1935 Molnár E.: *Egy régi magyar pálos emlék*. = *Magyar Művészet* 11. évf. 1935 50–57. p.
- Molnár 1936 Molnár E.: *A nagyjenő-tüskevári páloskolostor*. Bp., 1936
- Molnár 1981 Molnár I.: *Tüskevár barokk kori emlékeinek története*. = *Művészettörténeti Értesítő* 30. évf. 1981 23–38. p.
- Montagu 1970 Montagu, J.: *Alessandro Algardi's altar of S. Nicola da Tolentino*. = *The Burlington Magazine* Vol. 112. 1970 282–291. p.
- Mrazek—Neuwirth 1971 Mrazek, W. — Neuwirth, W.: *Wiener Porzellan 1714–1864*. 2. Aufl. Wien, 1971
- Müller-Christensen 1981 Müller-Christensen, S.: *Alte Möbel von Mittelalter bis zum Jugendstil*. 9. veränd. und erw. Aufl. München, 1981
- Mützel 1919 Mützel, H.: *Kostümkunde für Sammler*. Berlin, 1919
- Nádai 1926 N. P. [Nádai Pál]: *Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményei*. = *Magyar Művészet* 2. évf. 1926 245–246. p.

- Nemes—Nagy 1900 Nemes M. — Nagy G.: A magyar viselet története. Bp., 1900
Nékámné 1964 Nékám L-né: Simon Troger két elefántcsont szoborcsoportja. = Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve 7. Bp., 1964 91–105. p.
- Nékámné 1979 Nékám L-né: Porcelánok. In: Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei. Szerk. Miklós P. Bp., 1979 185–208. p.
- Nékámné 1980 Nékám L-né: Meissen porcelán a budapesti Iparművészeti Múzeum gyűjteményeiben. Bp., 1980
- OMIM 1915 Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteménye 1896–1915. Szerk. Radics J. Bev. Csányi K. Bp., 1915
- Pál 1965 Pál E.: Ötvösremek újászületése. = Művészet 6. évf. 3. sz. 1965 6–8. p.
- Pataky 1955 Pataky D-né: Höroldt és műhelyének meissen porcelánjai magyar gyűjteményekben. = Az Iparművészeti Múzeum Évkönyvei 1. Bp., 1954 119–130. p.
- Payrné 1915 Payrné Elefánt O.: Iparművészeti Múzeumunk bútorgyűjteménye. = Magyar Iparművészet 18. évf. 1915 298–327. p.
- Payrné 1916 Payrné Elefánt O.: Iparművészeti Múzeumunk holicsi fajansz gyűjteménye. = Magyar Iparművészet 19. évf. 1916 87–90., 94–99. p.
- Péter 1985 Péter K.: Esterházy Miklós élete. Bp., 1985
- Petneki 1979 Petneki Á.: Egy 1705-ös ezüstkupa művészeti és történeti vonatkozásai. = Művészettörténeti Értesítő 29. évf. 1979 13–18. p.
- Petrasch 1977 Petrasch, E.: Die Türkenbeute : Eine Auswahl aus der Türkischen Trophäensammlung des Markgrafen Ludwig Eilhelm von Baden. Karlsruhe, 1977
- Petrová-Pleskatová 1983 Petrová-Pleskatová, A.: Malíarstvo 18. storičia na Slovensku. Bratislava, 1983
- Philippowich 1961 Philippowich, E. von: Elfenbein : Ein Handbuch für Sammler und Liebhaber. Braunschweig, 1961
- Pigler 1923 Pigler A.: A győri Szent Ignác-templom és mennyezetképei. Bp., 1923
- Pilnaček 1930 Pilnaček, J.: Staromoravšti radové. Ve Vindí, 1930
- Posta 1918 Posta B.: A gyulafehérvári székesegyház sírleletei. Kolozsvár, 1918
- Pottier 1870 Pottier, A.: Histoire de la faïence de Rouen. Rouen, 1870
- Prael-Himmer 1978 Prael-Himmer, H.: Der Augsburger Goldschmied Johann Andreas Thelot. München, 1978
- Praz 1964 Praz, M.: Studies in the seventeenth-century imagery. 2. ed. Rom, 1964
- Preysing 1974 Preysing, M.: Europäische Textilien. Hamburg, 1974
- Pulszky 1874 Pulszky K.: Kalauz a Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményéhez. Bp., 1874
- Pulszky—Radics 1885 Pulszky K. — Radics J.: Az ötvösség remekei a magyar történeti ötvösműkiállításon. Bp., 1885 1–2. köt.
- Rác 1980 Rác J.: Az Esterházy-kincstár XVII. századi keresztorájának restaurálása. = Múzeumi Műtárgyvédelem 8. köt. Bp., 1980 65–81. p.
- Rác 1981 Rác J.: Restauratio of the crucifix clock of the Esterházy-treasury from the 17th century. In: ICOM Committee for Conservation: 6th Triennial Meeting. Working Group: Metals. Ottawa, 1981 81/23/7 1–9. p.
- Rác 1984 Rác J.: Wiederherstellung einer Pressburger Ehbhart-Uhr aus der Esterházy-Sammlung. = Ars Decorativa 8. Bp., 1984 57–70. p.
- Radics 1885 Radics J.: Képes kalauz a gyűjteményekben : Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum. Bp., 1885
- Radics 1891 Radics J.: A legyező. = Művészi Ipar 6. évf. 1891 13–30. p.
- Radics 1894 Radics J.: Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum 1893. évi szerzeményei. = Művészi Ipar 9. évf. 1894 103–108. p.
- Radics 1901/1902 Radics J.: Magyar művészeti ipar az ezredéves országos kiállításon. In: Magyarország történeti emlékei az 1896. évi ezredéves országos kiállításon. 2. köt. Szerk. Szalay I. Bp., 1901/1902 402–417. p.
- Radics 1906a Radics J.: Az Országos Ráth György Múzeum. = Magyar Iparművészet 9. évf. 1906 49–63. p.
- Radics 1906b Radics J.: Az Országos Ráth György Múzeum kalauza. Bp., 1906
- Radics 1907 Radics J.: Amateur-gyűjtők kiállítása az Orsz. M. Iparművészeti Múzeumban. = Magyar Iparművészet 10. évf. 1907 281–296. p.

- Radisics 1908 Radisics J.: Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek gyarapodása. = Magyar Iparművészet 11. évf. 1908 305—310. p.
- Radisics 1912 Radisics J.: Az Iparművészeti Múzeum meissenai porcelánja. = A Gyűjtő 1. évf. 1912 11—14. p.
- Radisics 1913 Radisics J.: Az Országos Ráth György Múzeum kalauza. Bp., 1913
- Radisics 1915 Radisics J.: Az Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum és magyar gyűjteménye. = Magyar Iparművészet 18. évf. 1915 117—136., 141—148., 153—156. p.
- Radvánszky 1986 Radvánszky B.: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. Bp., 1986 1—3. köt.
- Randell 1985 Randell, R. H.: Masterpieces of ivory from the Walters Art Gallery. New York, 1985
- Reitzner 1952 Reitzner, A.: Alt-Wien-Lexikon für österreichische und süddeutsche Kunst und Kunstgewerbe. 3. Edelmetalle und deren Punzen. Wien, 1952
- Renaissance Társaság 1922 A Magyar Nemzeti Renaissance Társaság III. aukciója: Magánbirtokból származó válogatott műtárgyak : Nemzeti Szalon. Bp., 1922
- Révhelyi 1941 Révhelyi, E.: A tatai majolika története. Bp., 1941
- Rhead 1910 Rhead, G. W.: History of the fan. London, 1910
- Ricci 1929 Ricci, S.: Louis XIV und Régence. Stuttgart, 1929
- RMK I., II. Szabó K.: Régi magyar könyvtár. Bp., 1879—1885. I—II. köt.
- RMK III. Szabó K. — Hellebrant Á.: Régi magyar könyvtár. Bp., 1896—1898. III. köt. 1—2. rész
- RMNY 2. Régi Magyarországi Nyomatványok, 2. köt. 1601—1635. Szerk. Borsa G., Hervey F. Bp., 1971
- Rómer 1873 Rómer F.: Képes kalauz a Magyar Nemzeti Múzeum Érem és Régiségtárában. 2. az új rendezés nyomán egészen átdolgozott és tetemesen bővített kiad. Bp., 1873
- Romhányi 1936 R. Gy. [Romhányi Gyula]: Molnár Ernő: A Nagyjenő-Tüskevári páloskolostor. Bp., 1936. [ism.] = Magyar Iparművészet 39. évf. 1936 190. p.
- Rosenberg³ Rosenberg, M.: Goldschmiede Markzeichen. 3. Aufl. Frankfurt am Main, 1922—1928. 1—4. köt.
- Roth 1908 Roth, V.: Geschichte des deutschen Kunstgewerbes in Siebenbürgen. Strassburg, 1908
- Rózsa 1970 Rózsa Gy.: Nádasdy Ferenc és a művészet. = Művészettörténeti Értesítő 19. évf. 1970 185—202. p.
- Rózsa 1973 Rózsa Gy.: Magyar történetábrázolás a 17. században. Bp., 1973
- Sághelyi 1938 Sághelyi L.: A magyar üvegesipar története. Bp., 1938
- Salm 1965 Salm, A.: Les princes Fürstenberg. In: Trésors d'Art des Grandes Familles. Présenté et réalisé par D. Cooper. Paris, 1965 169—194. p.
- Schidlof 1964 Schidlof, L. R.: The miniature in Europa in the 16th, 17th, 18th, and 19th centuries. Graz, 1964 1—4. köt.
- Schikedanz—Pulszky 1877 Schikedanz A. — Pulszky K.: Kalauz az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeihez. Bp., 1877
- Schirek 1905 Schirek, C.: Die k. k. Majolika-Geschirrfabrik in Holitsch : Materialien zu ihrer Geschichte. Brünn, 1905
- Schmitz 1923 Schmitz, H.: Deutsche Möbel des Barock und Rokoko. Stuttgart, 1923
- Schön 1921 Schön, A.: Nádasdy sárvári kincsei. = Múbarát 1. évf. 1921 268—273., 281—285. p.
- Schwarz 1968 Schwarz, M.: Georg Raphael Donner: Kategorien der Plastik. München, 1968
- Seling 1980 Seling, H.: Die Kunst der Augsburger Goldschmiede 1529—1868 : Meister, Marken, Werke. München, 1980. 1—3. köt.
- Sevensma 1965 Sevensma, W. S.: Tapestries. London, 1965
- Siebmacher J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch : Der Adel von Ungarn. Nürnberg, 1885—1893. 1—5. köt. Kiegészítő köt. VI. 1894
- Siklóssy 1917 Siklóssy L.: Kuny Domonkos egy budai kerámikus a XVIII. században. Bp., 1917
- Siklóssy 1930 Siklóssy L.: A holicai fayence. = Képzőművészet Nr. 26. 4. évf. 1930 14—18. p.
- Sipos 1978 Sipos E.: Az Eszterházy gyűjtemény XVII. századi csótárjának restaurálása. = Múzeumi Műtárgyvédelem 5. köt. Bp., 1978 163—173. p.
- Sitte 1899/1900 Sitte, A.: Die Schatzkammer Nadasdys. = Berichte und Mitteilungen des Altertums-Vereins zu Wien Bd. 34. Wien, 1899 87—96. p. Bd. 35. Wien, 1900 66—75. p.

- Slovan 1953 Slovan, V.: Bizarre designe in silks. Kopenhagen, 1953
- Soós 1981a Soós K.: Egy 18. századi öltöztető Madonna és ruhájának restaurálása. Diplomamunka (Kézirat) 1981
- Soós 1981b Soós K.: Egy 18. századi öltöztető Madonna és ruhájának restaurálása. = Múzeumi Műtárgyvédelem 9. köt. Bp., 1981 129—146. p.
- Soós 1981c Soós K.: Öltöztetett Madonna a 18. századból : A hónap műtárgya : Iparművészeti Múzeum, 1981
- Sotheby's 1989 Sotheby's : European silver, Geneva 1989. London, 1989
- Sternegg 1966 Zlinszky-Sternegg, M.: Renaissance Intarsien im alten Ungarn. Bp., 1966
- Sternegg 1979 Zlinszky-Sternegg M.: Magyar bútorok. In: Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei. Szerk. Miklós P. Bp., 1979 257—280. p.
- Sümer 1983 Sümer, E.: Türkler'de Atçilik ve Binicilik. In: Türk Dünyası Arastirmalari. Istanbul, 1983 1—120. p.
- Svoboda 1979 Svoboda, C.: Die Fächersammlung des Salzburger Museums Carolino-Augusteam. = Jahresschrift Salzburger Museum Carolino-Augusteam 23/24. Salzburg, 1979 7—56. p.
- Szabolcsi 1954 Szabolcsi H.: Régi magyar bútorok 1. Főúri és polgári művészet. Bp., 1954
- Szabolcsi 1959 Szabolcsi H.: Az Iparművészeti Múzeum francia bútorgyűjteménye 1700—1800-ig. Bp., 1959
- Szabolcsi 1960 Szabolcsi, H.: Deux commodes de laque françaises d'époque Louis XV. au Musée des Arts Décoratifs. = Az Iparművészeti Múzeum Évkönyvei 3/4. Bp., 1960 23—33. p.
- Szabolcsi 1963 Szabolcsi H.: Francia bútorok a XIV. Lajos stílustól az empire-ig : Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban. = Művészet 4. évf. 9. sz. 1963 37—38. p.
- Szabolcsi 1964 Szabolcsi, H.: Meubles français en Hongrie. Bp., 1964
- Szabolcsi 1973 Szabolcsi, H.: Weisslackierter Chinoiserie Kabinettschrank. = Ars Decorativa 1. Bp., 1973 101—115. p.
- Szendrei 1890 Szendrei J.: Anabaptisa eredetű régi alakos hímzések. = Művészi Ipar 5. évf. 1890 169—174. p.
- Szendrei 1896 Szendrei J.: Magyar hadtörténelmi emlékek az ezredéves országos kiállításon. Bp., 1896
- Szilágyi 1976 Szilágyi A.: Michelangelo — manierista és barokk feldolgozások. = Művészet 17. évf. 10. sz. 1976 36—38. p.
- Szilágyi 1977 Szilágyi, A.: Zwei Reliefs nach Kompositionen Michelangelos. = Ars Decorativa 5. Bp., 1977 43—61. p.
- Szilágyi 1979a Szilágyi A.: A Kronosz óra : A hónap műtárgya : Iparművészeti Múzeum, 1979
- Szilágyi 1979b Szilágyi A.: Ötvösmunkák. In: Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei. Szerk. Miklós P. Bp., 1979 41—64. p.
- Szilágyi 1979c Szilágyi, A.: Unbekannte Werke aus dem 16—17. Jahrhundert in der Sammlung für Kleinplastik. = Ars Decorativa 6. Bp., 1979 71—91. p.
- Szilágyi 1980 Szilágyi A.: Egyházművészeti gyűjtemények kincsei : Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban. = Budapest 17. évf. 1. sz. 1980 24—27. p.
- Szilágyi 1982a Szilágyi, A.: Zur Geschichte der Verehrung des Heiligen Blutes : Ein Motiv der spätmittelalterlichen Mystik und desse Fortleben Barockkunst. = Acta Historiae Artium Tom. 28. 1982 265—285. p.
- Szilágyi 1982b Szilágyi, A.: Zum Oeuvre des Monogrammisten ICL. = Ars Decorativa 7. Bp., 1982 81—90. p.
- Szilágyi 1983 Szilágyi A.: Régi órák. In: Régiségek könyve. Szerk. Voit P. Bp., 1983 244—258. p.
- Szilágyi 1984 Szilágyi A.: Erasmus Bergmann és Johann Weidner úrvacsorai kannái a XVII. századból. = Művészettörténeti Értesítő 33. évf. 1984 153—163. p.
- Szilágyi 1989 Szilágyi A.: Ignaz Wilhelm Dermer ötvösművei Magyarországon. = Ars Decorativa 9. Bp., 1989 7—30. p.
- Szilárdfy 1984 Szilárdfy Z.: Barokk szentképek Magyarországon. Bp., 1984
- Szilárdfy 1989 Szilárdfy Z.: Változatok egy barokk témára : Ikonográfiai kutatás. = Ars Decorativa 9. Bp., 1989 61—85. p.
- Szvetnik 1974 Szvetnik, J.: Restaurierung des bergmännischen Pokals. = Ars Decorativa 2. Bp., 1974 92—97. p.

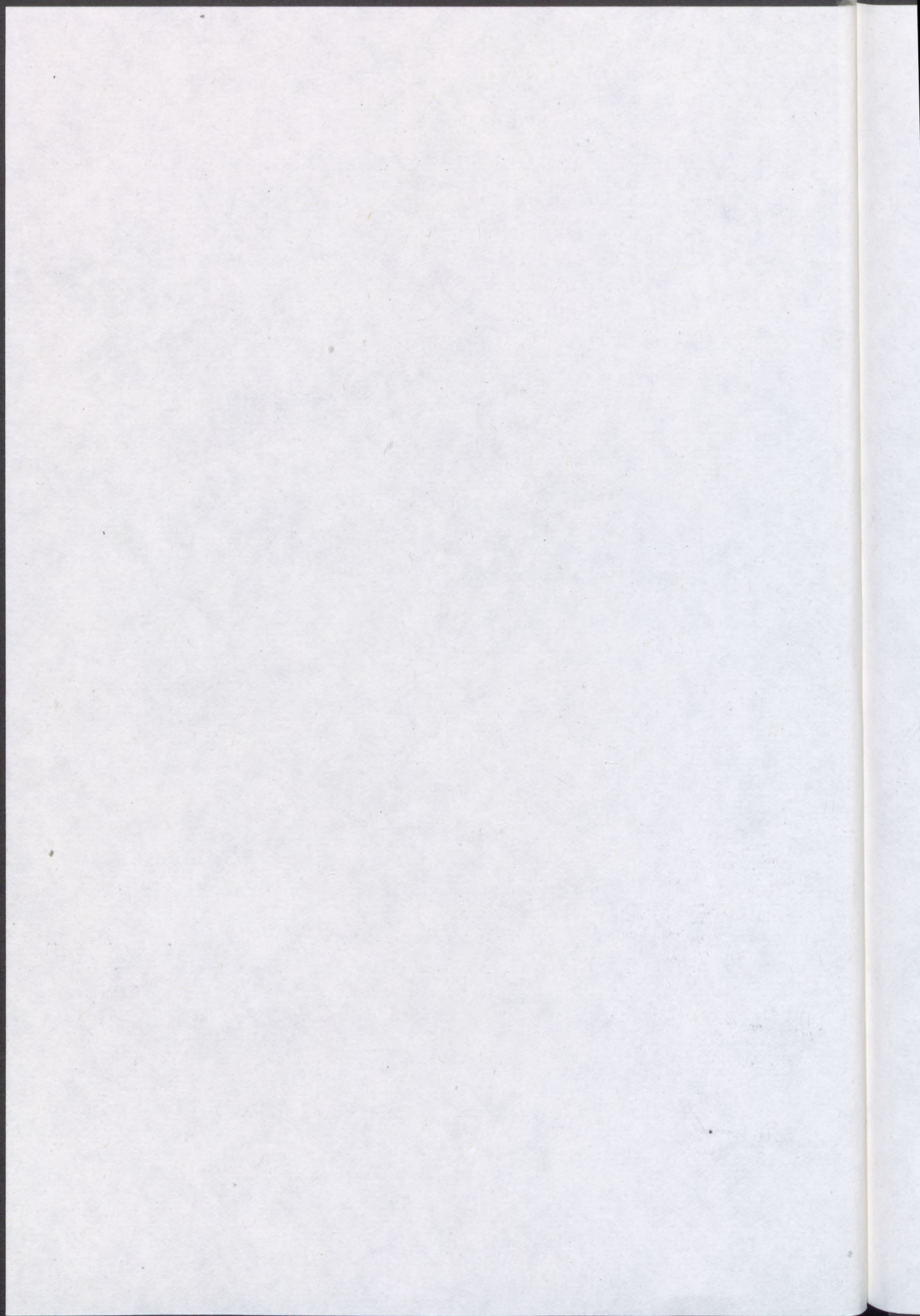
- Tájékoztató 1919 Tájékoztató a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményeiben. Bp., 1919
 Takács 1983 Takács B.: Református templomaink úrasztali terítői. Bp., 1983
 Takáts 1902 Takáts S.: Nádasdy Ferenc gróf sárvári kincstára. = *Archaeologiai Értesítő Uf.* 22. köt. 1902 122—127. p.
 Tasnádiné 1964 Tasnádné Marik K.: *Bustelli.* = *Művészet* 5. évf. 1. sz. 1964 28. p.
 Tasnádiné 1971 Tasnádné Marik K.: *A bécsi porcelán.* Bp., 1971
 Tasnádiné—Huszár 1967 Tasnádné Marik K. — Huszár L.: *Érmekkel díszített fedeles kupák és korsók.* = *Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve* 10. Bp., 1967 93—108. p.
 Taszycka 1971 Taszycka, M.: *Wloskie jedwabne tkaniny odziezowe w polsche w pierwszej polowie XVII. wieku.* Krakow, 1971
 Téglás 1888 Téglás I.: *Apafi fejedelem poharai.* = *Archaeologiai Értesítő Uf.* 8. 1888 287. p.
 Thieme-Becker Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. U. Thieme, F. Becker. Leipzig, 1907—1950 1—38. köt.
 Theuerkauff 1972 Theuerkauff, Ch.: „Kunststückhe von Helfenbein“ — zum Werk der Gebrüder Stainhart. = *Alte und Moderne Kunst* Nr. 124/125. Jg. 17. 1972 22—33. p.
 Theuerkauff 1981 Theuerkauff, Ch.: *Einige Bildnisse, Allegorien und Kuriositäten von Johann Christoph Ludwig Lücke (um 1703—1780).* = *Alte und Moderne Kunst* Nr. 174/175. Jg. 26. 1981 27—38. p.
 Theuerkauff 1984 Theuerkauff, Ch.: *Fragen zur Ulmer Kleinplastik im 17/18. Jahrhundert.* 2. Johann Ulrich Hurdter (1631/32—1716?). = *Alte und Moderne Kunst* Nr. 192/193. Jg. 29. 1984 35—45. p.
 Tietze-Conrat 1920 Tietze-Conrat, E.: *Die Erfindung im Relief, ein Beitrag zur Geschichte der Klein-kunst.* = *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen in Wien* Bd. 35. Heft. 3. Wien, 1920 99—176. p.
 Tietzel 1980 Tietzel, B.: *Fayence 1. Niederlande, Frankreich, England : Kunstgewerbemuseum der Stadt Köln.* Köln, 1980
 Tompos 1976 Tompos E.: *Sopron címeres műemlékei.* = *Arrabona* 18. Győr, 1976 145—173. p.
 Tompos 1982 Tompos, E.: *Ein wappengeschmückter Wandteppich.* = *Ars Decorativa* 7. Bp., 1982 91—98. p.
 Tompos 1979 Tompos, L.: *Totenwappen im Museum für Kunsthandwerk.* = *Ars Decorativa* 6. Bp., 1979 145—156. p.
 Török 1917 Török, K.: *Holics.* In: *A magyar keramika története.* Szerk. Siklóssy L. Bp., 1917 57—75. p.
 Undi 1941 Undi M.: *Úri- és népviselet a barokk korban.* In: *Magyar művelődéstörténet.* Szerk. Domanovszky S. Bp., [1941] 4. köt. 369—393. p.
 Ybl 1932 Ybl E.: *Az olasz bronzszobrocskák az Iparművészeti Múzeum bronzgyűjteményében.* = *Magyar Művészet* 8. évf. 1932 336—352. p.
 Vadászi 1968 Vadászi E.: *Esterházy Pál herceg székei.* = *Múzeumi Magazin* 1968 2. sz. 32—33. p.
 Vadászi 1969 Vadászi E.: *Teniers parasztjai egy Esterházy ülőgarnitúrán.* = *Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve* 12. Bp., 1970 81—98. p.
 Vadászi 1971 Vadászi E.: *Ezüst borítású bútorok az Esterházy-gyűjteményben.* = *Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve* 13. Bp., 1971 27—37. p.
 Vadászi 1974 Vadászi E.: *Megvásárolta az Iparművészeti Múzeum.* = *Műgyűjtő* 6. évf. 2. sz. 1974 27—31. p.
 Vadászi 1979 Vadászi E.: *Európai bútorok.* In: *Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei.* Szerk. Miklós P. Bp., 1979 233—256. p.
 Vadászi 1982 Vadászi, E.: *Meubles datés.* = *Ars Decorativa* 7. Bp., 1982 99—144. p.
 Vadászi 1983 Vadászi E.: *Bútorművészet.* In: *Régiségek könyve.* Szerk. Voit P. Bp., 1983 9—62. p.
 Vadászi 1986 Vadászi E.: *Lakás, bútorzat.* In: *Radvánszky B.: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században.* 1. köt. Bp., 1986 296—308. p.
 Vadászi 1987 Vadászi E.: *A bútor története.* Bp., 1987

- Varga 1980 Varga, P.: Egy XVII. századi karabély restaurálása. = Múzeumi Mútgárgvédelem 8. köt. Bp., 1980 97—104. p.
- Varga 1989 Varga P.: Egy 17. századi karabély restaurálása. = Ars Decorativa 9. Bp., 1989 47—55. p.
- [Varga] 1989a Varga V.: Illatszerfüstölő : Az európai iparművészet stíluskorszakai : Barokk és rokokó 10. Bp., 1989
- Varga 1989b Varga V.: Kettősfalú, aranyfóliával díszített üveg : Az „Apafi” poharak legendája: Az európai iparművészet stíluskorszakai : Barokk és rokokó 8. Bp., 1989
- Varju 1929 Varju E.: Vezető a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Osztálya kiállított gyűjteményeiben. Bp., 1929
- Végh 1920 Végh Gy.: Esterházy-műkincsek az Iparművészeti Múzeumban. = Magyar Iparművészet 23. évf. 1920 9—11. p.
- Végh 1931a Végh Gy.: Erdély régi művészeti emlékei : Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban. = Magyar Művészet 7. évf. 1931 333—345. p.
- Végh 1931b Végh Gy.: Francia és angol bútorok az Iparművészeti Múzeumban : Muzeális problémák. = Magyar Művészet 7. évf. 1931 224—227. p.
- Végh 1933 Végh Gy.: A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság jubileumi kiállítása az Iparművészeti Múzeumban. = Magyar Művészet 9. évf. 1933 210—215. p.
- Végh 1934 Végh Gy.: Múzeumbarátok kiállítása a Régi Múcsarnokban. = Magyar Művészet 10. évf. 1935 65—67. p.
- Verlet 1956 Verlet, P.: Le meubles français du XVIIIe siècle. Paris, 1956
- Verlet 1963 Verlet, P.: Les ébenistes du XVIIIe siècle français. Paris, 1963
- Verlet 1966 Verlet, P.: La maison du XVIIIe siècle en France. Paris, 1966
- Verlet 1974 Verlet, P.: Alambic, cassolette ou brûle-parfum. = Ars Decorativa 2. Bp., 1974 107—115. p.
- Verlet 1982 Verlet, P.: Les meubles français du XVIIIe siècle. 2. éd. Paris, 1982
- Verlet 1987 Verlet, P.: Les bronzes dorés Français du XVIIIe siècle. Paris, 1987
- Vikár 1928 Vikár V.: Művészeti emlékek a Történeti Osztály új szerzeményei kiállításán. = Magyar Művészet 4. évf. 1928 421—425. p.
- Voit 1943 Voit P.: Régi magyar otthonok. Bp., 1943
- Voit 1971 Voit P.: Az egi minorita templom. Bp., 1971
- Voit 1975 Voit, P.: Eine unbekanntes Werke von Antonio Corradini. = Ars Decorativa 3. Bp., 1975 81—91. p.
- Vydra 1954 Vydra, J.: Die Blaudruck in der Slowakische Volkskunst. Praha, 1954
- Wartha 1892 Wartha V.: Az agyagipar technológiája. Bp., 1892
- Wartha 1905 Wartha V.: Az agyagművesség. In: Az iparművészet könyve. Szerk. Ráth Gy. Bp., 1905 2. köt. 507—628. p.
- Wasilkowska 1971 Wasilkowska, A.: Gobeliny. Poznan, 1971
- Wastler 1879 Wastler, J.: Zur Geschichte der Schatz-, Kunst- und Rüstkammer in der Burg zu Gratz. = Mitteilungen der k.k. Zentral-Commission für Erhaltung und Erforschung der Baudenkmäler Nf. 5. 1879 CXXXVIII—CXLVI. p.
- Weiner 1966 Weiner, P.: Les activités du Musée des Arts Décoratifs en 1964. = Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve 9. Bp., 1966 7—19. p.
- Weiner 1967 Weiner, P.: L'activité du Musée des Arts Décoratifs en 1965—1966. = Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve 10. Bp., 1967 9—27. p.
- Weiner 1969 Weiner, P.: Activités du Musée des Arts Décoratifs en 1967. = Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Keletázsiai Múzeum Évkönyve 11. Bp., 1969 7—21. p.
- Weixlgärtner Weixlgärtner, A.: Ungedruckte Stiche. = Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses Bd. 29. Wien, 1910 259—385. p.
- Weszerle 1873 Weszerle J.: Hátrahagyott érmészeti táblái. Pest, 1873
- Wilson 1983 Wilson, G.: Selection from the decoative arts in the J. Paul Getty Museum. Malibu, 1983

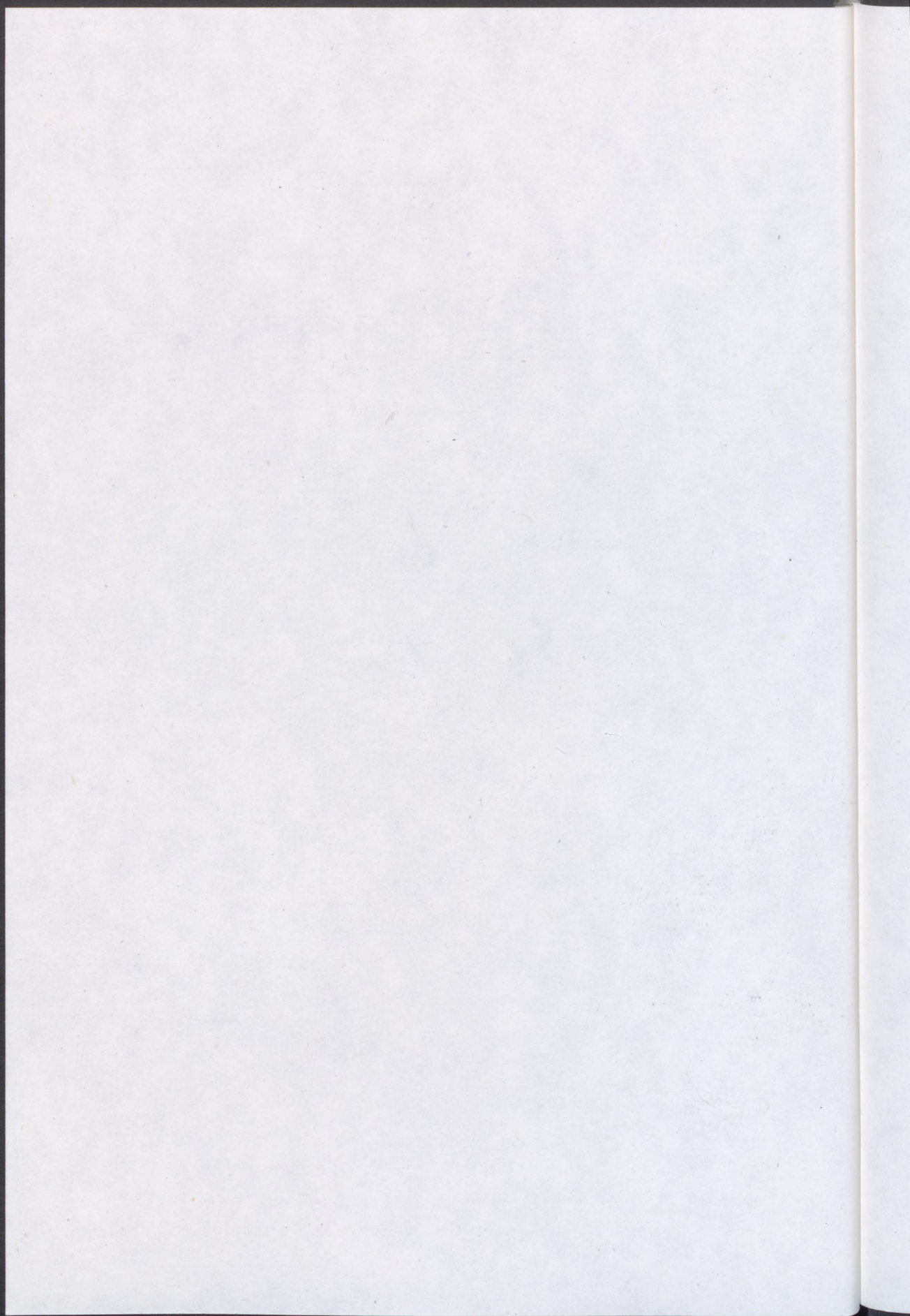
Wolf 1928	Wolf R.: Az Iparművészeti Múzeum bársony-gyűjteménye. = Magyar Művészet 4. évf. 1928 709—715. p.
Zeminová 1974	Zeminová, M.: Barokni textilie ze sbirek Umeleckoprumyslového muzea v Praze. Praha, 1974
Zuckermandl 1916	Nachlass Hofrat Professor Emil Zuckermandl Auserlesene Sammlung von Alt-wiener Porzellan: Dorotheum Auktion. Wien, 1916

ÁLTALÁNOS RÖVIDÍTÉSEK

IM	Iparművészeti Múzeum
MNG	Magyar Nemzeti Galéria
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum
SZM	Szépművészeti Múzeum
Á.	Átmérő
E:	Előoldal
H.	Hosszúság
H:	Hátoldal
M.	Magasság
Mé.	Mélység
Sz.	Szélesség
Szá.	Szájátmérő
Tá.	Talpátmérő
V.	Vastagság

KATALÓGUS

1.

A MEGÚJULÓ VALLÁSOSSÁG
ÉS A BAROKK STÍLUS

S
M
E
M
A
L
A
V
L
/

1.1.

Szent Mihály arkangyal legyőzi a sátánt
München (?), XVII. sz. közepe

Faragott hársfa
M. 42 cm Sz. 27 cm
Ép

A dombormű Szent János evangélista apokaliptikus látomása nyomán jeleníti meg Szent Mihály alakját, aki sugárkoszorútól, villámoktól övezve, keresztben végződő lándzsával döfi át az előtte heverő sátán torkát. A pajzs alakú relief eredetileg egy szószek mellvédjét — esetleg ajtaját — díszíthette, mestere Hubert Gerhard 1590 körüli azonos tárgyú, nagyméretű plasztikájának — München, Michaelskirche — kompozíciós típusát követte.

Balogh 1975 Nr. 346., 401. kép
Vétel, 1964. Gebé János egykori gyűjteményéből származik
SZM Ltsz. 64.2
SZA

1.2.

Emléktábla
Szepességi műhely, XVII. sz. második fele

Kerete hársfa, faragott, olajfestéssel és aranyozással, középkép fenyőfa, olaj
180×142 cm
Restaurált, a középképen repedés

Az emléktábla az egykorú oltárok és epitáfiumok szerkezetét követi: feketére festett és márványerezéssel díszített keretét profilonok párkányok osztják három részre. Fent voluták közt angyalfejes, fülkagyló-díszes ovális kartusban a középkép jelenetével összefüggő felirat: „PETRUS DIXIT / AD IESUM / DOMINE BONUM / NOS HIC ESSE / MAT: Cap 17” A középkép Krisztus színeváltozását ábrázolja, a felhőkön Mózes és Illéssel, lent pedig a tanúként jelen levő három tanítvánnyal. Kétoldalt vörösmárványt utánozó kompozit fejezetes oszlop, az oszloptörzs közepén fehér veretdíszel (Beschlagerwerk), amely egyszerűbb formában az oszloplábazatokon és a koronázó részen is megismétlődik. A kerethez kétoldalt aranyozott, fehér és lüszteres festésű, fülkagyló-stílusú faragványok illeszkednek, melyek szárnyas angyalfejekben végződnek. A bal oldali faragvány a tábla egykori elhelyezésének adottságait követve enyhén előre hajlik. A profilonok „predella”-részén a donációra vonatkozó felirat: „FIGURAM HANCCE DE TRANSFIGURATIONE CHRISTI / UNA CUM ADIUNCTA CATHEDRA IN HONOREM ALTISSI / MI ECCLESIAE HUIUS ORNAMENTUM UT ... SUI / SUORUMQ; MEMORIAM PROPRIIS SUMTIBUS / FIERI ATQ; FRIGI HIC CURAVIT PROVIDUS QUON / DAM AC CIRCUMSPECTUS

DOMINUS PETRUS / PEYER ANO M. DC. LXII MENS OCTOBRIS.” Az egykor szószekkel egybeépített emléktábla adományozója Peyer Péter, a Szepes megyei Felka német ajkú evangélikus polgárai közé tartozhatott. A tábla ugyanis a Magyar Nemzeti Galéria egyik epitáfiumával együtt (ltsz. 81. 1. M.) a felkai — egykor evangélikus — templom berendezéseként készült, s 1916-ban vétel útján jutott a Nemzeti Múzeumba. A plasztikus részek megegyező faragása, valamint a közép-képek hasonló festésmódja arra vall, hogy mindkét emléktábla azonos műhely munkája. Peyer Péter táblája az architektúra, valamint a díszítés egyes elemeiben (pl. a felső párkány erőteljes volutái, vagy a veretdíszel ellátott, márványozott oszlopok) a zsegrai plébániatemplom 1677-es főoltárával is egyezést mutat.

Mojzer 1982 Nr. 324.; Kat. 1983c Nr. 470.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 19084
BE

1.3.

Levétel a keresztről
Ausztria (?), Georg Raphael Donner műhelye,
1740—1750 között

Aranyozott bronz, poncolt, cizellált
50×27 cm
Ép

Álló téglalap alakú, oromzata kiugró köríves záródású. A dombormű témája: Krisztus levétele a keresztről. A kereszthez támasztott létrán áll Arimateai József és Krisztus bal karját fogja, a kisebb létrán álló figura karjába fogja Krisztus testét. A földön balról Mária és János, előttük Magdolna, jobbról egy alak Krisztus lábait tartja. A földön kalapács, harapófogó és egy görbült szeg. A kereszt szárai fölött felhőcsomók és angyalok. Kerete fönt oromzatos, akantusz- és pálmaleveles, lent kartus és akantusz. Párdarabja a kat. sz. 1.4. Az egykorú analóg példányokra hivatkozik — azok egyikét közli —, s a vonatkozó korábbi irodalomra utal (Schwarz 1968 Nr. 57., 126—127. p., 24. kép).

Mojzer 1982 39. p. Nr. 434.
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 4264
BÉ

1.4.

Krisztus siratása
Ausztria (?), Georg Raphael Donner műhelye,
1740—1750 között

Aranyozott bronz, poncolt, cizellált
50×70 cm
Ép

A kereszt tövében Krisztus holtteste Mária ölében, balról egy angyal átkarolja Máriát. Alul egy ülő angyal fogja Krisztus jobb kezét, jobbról egy álló angyal a bal kezét csokolja. A kereszt szárai körül felhősömök kis angyalkákkal. A háttérben Jeruzsálem fala és épületek. Párdarabja a kat. sz. 1.3. Levétel a keresztről. Az egykorú analóg példányokat említi — azok egyikét közli —, s a vonatkozó korábbi irodalomra hivatkozik (Schwarz 1968 Nr. 56., 126. p., 23. kép).

Mojzer 1982 Nr. 435.
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 4270
BÉ

1.5.

Szószerék

Hingeller János(?), Tüskevár, 1756—1761 között

Faragott tölgy és fenyőfa
M. 145 cm Sz. 120 cm
Restaurálta Csik Ilona és Magyar Ferenc, 1988

Az építmény két részből áll. A szószerék ún. kosara egy lefelé keskenyedő tagozaton áll, melynek két oldalán volutás, virágfüzérés dísz található. Az általuk határolt mezőben laposan faragott virágkosárdíszítés. Az öblösödő szószerékosár homlokoldalán kétoldalt levélfüzérés, volutákban végződő pilaszter látható. Alsó részét, laposan faragott virágdíszes, gazdag profilú párkány zárja le. A pilaszterek és párkányok által határolt mezőben rokokó kartusban facsapokkal felerősített dombormű, melynek témája egy, a Remete Szent Pál és Szent Antal életéből vett jelenet. Az ábrázolás hossz tengelyében egy dús lombú, virágzó fa látható. Ennek előterében ül a két szakállas, csuklyát viselő remete. Mindkettőjük ölében nyitott könyv, mely fölött láthatóan disputálnak. A baloldali alak kezében pálca. A háttérben a fa mögött kunyhó, melynek nyitott ablakán, illetve aajtján át egyszerű edényeket láthatunk. A ház előtt bal oldalt tűzhely, melyen szolgafára akasztott edényben étel fő. Jobb oldalon egyszerű, deszkákból rótt tető alatt hordó, s előtte a földön zöldségsomó. A két szent kultusza régikeletű Magyarországon, s mindkettőjüket szellemi ősiüként tisztelték a pálosok. Szent Antal ezen felül még a beteg ember és jószág e korban nagy tiszteletnek örvendő patrónusa volt. A szószerék egykor a tüskevári pálos kolostor refektóriumában állt. Készítési ideje megközelítő pontossággal, készítője csak nagy valószínűséggel határozható meg, amint a tárgy kutatástörténete is bizonyítja. A tárgy első méltatója Bárányné Oberschall Magda — Molnár Ernő adatai alapján — nem megy túl a tárgy leírásán, s annak készítését az 1760 körüli évekre teszi. Egy évvel később 1935-ben jelenik meg Molnár Ernő cikke a Somlóvásárhelyen található, egykor a tüskevári pálos templom sekrestyéjét díszítő szekré-

nyekről. A sekrestyeszekrények készítésének idejét Molnár forrásadatok alapján 1754—1761 közötti időre teszi s készítőjét János asztalosban határozza meg. E tanulmányban teszi fel a szerző a kérdést: „Ő faragta-e az összes díszítéseket?” Ennek eldöntését a későbbi kutatásra bízta, de a faragványok nagy száma és a készítésükhöz szükséges idő szűkössége között elmentmondást lát. Aggházy Mária a Zircen található pálos évkönyvek egy 1754-es bejegyzésének publikálásával egészíti ki Molnár adatait (Aggházy 1935). Az adatok szerint a sekrestyeszekrényeket és a stallumokat Hingeller János frater conversus készítette s ezek már 1754-ben készen voltak. Molnár Ernő 1936-ban tovább árnyalja álláspontját Aggházy adatainak ismeretében. A refektóriumú bútorok készítésének idejét 1756—1761 közötti időre teszi és a készítő személyéről a következőket írja: „Vajon János mester készítette az ebédlői szobormunkákat is? Az évkönyv ezt nem mondja. Ha figyelembe vesszük, hogy a templomi tárgyak 1754-ben készültek, viszont János testvér még 1758-ban is 52 Ft-ot kapott a kolostortól, azt kell válaszolnunk, hogy igen. Viszont a stíluskülönbségek mást mutatnak: a faragásokat 2 csoportra látszanak osztani: ezek a templomi és refektóriumú faragások csoportjai”. Aggházy Mária 1959-ben megjelent monográfiájában a szószeréket, mint a tüskevári pálosok faragványát tárgyalja. Gyéressy Béla 1973-ban megjelent tanulmányában, mint „... jellegzetesen hingelleri domborművet” említi, de a mester tüskevári ténykedését feltételelesen már 1751-től számítja. Molnár István 1981-es tanulmányában Hingeller művének tartja, Gyéressy nyomán.

Házy 1878 23. p.; Bárányné 1934 210. p., 216. p. képe; Molnár 1935 55. p.; Molnár 1936 82, 86, 95, 98, 119. p. 20. kép; Romhányi 1936 190. p.; Bárányné 1937 295. p.; Aggházy 1959 1. köt. 56, 127, 214. p. 2. köt. 49, 293. p.; Gyéressy 1973 208, 210. p., 11. kép; Molnár 1981 31. p. — A forrásanyag kiadása DAP 1978 43—68. p.
Vétel, Rácz Ferenc plébános, Dabrony, 1916. A pálos rend feloszlatása után 1787 körül került a dabronyi rk. templomba. A templom renoválása, illetve újjáépítése idején adta el a plébános a múzeumnak 500 koronaért
Ltsz. 12401
VE

1.6.

Antependium

Felső-Magyarország, Sáros vagy Gömör megye, XVII. sz. vége

Lenvászon recebetéttel, vertcsipke-szegéllyel, a rece: len alapháló, vászon-, tömő- és hurokoltás, az Isten Báránya fekete, zöld, piros selyemmel és fémfonallal hímzett
150×225 cm
Restaurálta Farkasvölgyi Zsuzsanna, 1982

A fekvő téglalap alakú antependium szélét három oldalon hálós alapú, szalagos vert csipke szegélyezi, mustrája váltakozó, egyenes állású, stilizált virágtövekből áll. A széles recebetét a szegély vonalát követi;

közepén lent Agnus Dei ábrázolás, alatta CA betűs monogram; a bárányt egymás mellé helyezett, hajladozó, vékony ágú, leveles gránátalmatövek veszik körül. Az Agnus Dei reneszánsz rajzú előképe Sibmacher mintakönyvében található (Sibmacher, J.: *Newes Modelbuch in Kupfer gemacht*. Nürnberg, 1604. 26/XXXXXV. t.). Hasonló rajzú, de valamivel későbbi antependium volt egykor a késmárki evangélikus templom tulajdonában (fotója az IM Adattárban. Flt. 23. 928).

Kat. 1982b Nr. 21., 24. kép; László 1984 86–87. p., Nr. 8., 16. kép
Vétel, Országos Magyar Iparművészeti Társulat, 1928
Ltsz. 17444
PE

1.7.

Antependium

Felső-Magyarország, Gömör vagy Sáros megye, XVIII. sz. első fele

Lenvászon recebetéttel, vertcsipke-szegéllyel, a rece: len alapháló, nyers színű vászon- és fehérített tömő, hurokoltás
127×190 cm
Ép

A fekvő téglalap alakú antependium három oldalát hálós alapú, szalagos vert csipke szegélyezi, mustrája: váltakozó állású, stilizált gránátalmatövek kétoldalán kihajló csigás inda, a végén gránátalmával. A vászon alsó harmadában széles recebetét, jellegzetesen barokk mintával: szeszélyesen hullámzó ágakon nagyméretű, hajladozó, csipkézett levelek és stilizált virágok. A kompozíció mozgalmasságát fokozza a sokféle kitöltőöltés.

Kat. 1982b Nr. 33. és képe; László 1984 97. p. Nr. 22., 29. kép
Vétel, Országos Magyar Iparművészeti Társulat, 1928
Ltsz. 17450
PE

1.8.

Keresztelőtál

IB mester, Augsburg, 1676. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 664.

Aranyozott ezüst, trébelt, cizellált
Á. 53 cm
Ép

Kerek formájú, széles peremű tál, öblében sokalakos domborműves ábrázolás — Krisztus megkeresztelése —, a jobb oldali háttérben Péter, Jakab és János apostolok elhivatásának jelenetével, amely a Keresztelés-téma barokk kori feldolgozásain ritkán szerepel. Keresztelő János középponti figurája és a Szentlélek jelképeként ábrázolt galamb felett az Atyaisten felhők-től övezett félalakja, valamint lebegő angyalok jelennek meg, írásszalagjukon felirat: „Diess ist mein lieber Sohn, an dem ich wohlgefallen hab. Matth. 3.17.” A figurák beállítás, gesztusai, a mesterien ki-

munkált, s bravúrosan kiegyensúlyozott kompozíció a XVII. század közepén kibontakozott, itáliai eredetű, érett barokk jellemző stílusjegyeit viseli magán. A tál öblét négy mondatszalg kereteli, ezeken János evangéliumból, illetve Pál apostol leveleiből vett egy-egy idézet olvasható: „Es Sey denn, das iemand geboren werde aus dem Wasser und Geist. Joh. 3. Cap. V. 5.”; „Aber Ihr Seyd abgewaschen, Ihr Seyd gerecht worden. I. Corinth. 6. v. 11.”; „Durch das Bad der Wiedergeburt und Ernewerung des H. Geistes. Thit. 3. v. 5.”; „Dan wie viel Ewer getauft sind, die haben Christus angezogen. Galatt. 3. v. 27.”. A tál peremét füzérdíszektől és puttófiguráktól övezett, négy, ovális alakú dombormű díszíti, ezek az Újszövetségi Szentírásból, illetve az Apostolok cselekedeteiből vett jeleneteket ábrázolnak: Krisztus megáldja a gyermekeket, Fülöp apostol megkereszteli a szerencsenek elöljáróját, Péter apostol megkereszteli Cornelius századost és házanépét, Pál apostol megkereszteli Lídia bíboráros asszonyt (Máté 19. 13–15.; Ap. Csel. 8. 26.; 10. 1–48.; 16. 14–15.). A keresztelőtál 1676-ban került a soproni evangélikus gyülekezet tulajdonába, egy Pozsonyból betelepült polgár, Gálffy Ádám adományaként. A középmezői azonos kompozíciós típust követő, domborított ábrázolása tekintetében — a perem eltérő kialakítása ellenére — analóg példának minősül az a kisebb méretű, ugyancsak IB mesterjeggyel jelzett augsburgi keresztelőtál (1683), amelyet a crailsheimi evangélikus templom őriz (Kat. 1981 318–319. p., Nr. C 62.). A művet — IB mesterjegyének kevéssé szerencsés feloldási kísérlete alapján — a korábbi szakirodalom (Gyimesy 1944) Jörg Berchtoldnak tulajdonította. E vélekedés nem fogadható el, a soproni, s az említett crailsheimi tárgy egyazon mesterének kiléte az újabb szakirodalom (Seling 1980) alapján sem dönthető el egyértelműen. A Soproni Evangélikus Levéltárban található írott források szerint a donátor e tárgy mellett egy keresztelőkancsót is adományozott a város evangélikus gyülekezetének, amely azt a XX. század elejéig őrizte. Ez utóbbi mű feltételeesen bár, de nagy valószínűséggel azonosítható azzal a keresztelőkannával, amelynek hitelesítő- és mesterjegyei a tálalával azonosak (kat. sz. 1. 9.).

Bünker 1907 21–22. p., 27. kép; Gyimesy 1944 5–15. p. és képe; MMT 1956 293. p. és képe; Kat. 1970b Nr. 213; Kat. 1979a Nr. 337.; Szilágyi 1980 24. p., 25. p. képe; Dávid 1981 23. p. Nr. 69. és képe; Kat. 1983c Nr. 513.
Gálffy Ádám adománya a soproni evangélikus gyülekezet számára, 1676. augusztus 25-én
Soproni Evangélikus Egyházközség
SZA

1.9.

Keresztelőkanna

IB mester, Augsburg, 1676. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 664.

Ezüst, részben aranyozott, trébelt
M. 35 cm Tá. 14 cm
Ép

Kerek talp, körte alakú edénytest, előoldalán stilizált inda- és levéldíszsel keretelt ovális mezőben sokalakos ószövetségi jelenet: a zsidók átkelése a Vörös-tengeren. Fogója kérdőjel alakú, hermás díszítésű. A fedél gombja stilizált fenyőtoboz. Ötvösjegyei — augsburgi hitelesítő- és IB monogramos mesterjegy — azonosak a soproni evangélikus gyülekezet tulajdonában lévő keresztelőtárléival, a két ötvösmű ugyanannak a név szerint nem ismert, augsburgi mesternek az alkotása, akinek munkái az 1674 és 1698 közötti évekből származnak. A kanna tehát feltételezen annak a keresztelő-garnitúrának egyik darabjával azonosítható, amelyet hiteles írott források tanúsága szerint Gálffy Ádám adományozott a soproni evangélikus gyülekezetnek 1676-ban.

Kat. 1972 Nr. 213.; Kat. 1983a Nr. 27.; Kat. 1983c Nr. 512.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936. 1676-tól a XX. század elejéig a soproni evangélikus gyülekezet őrizte, az 1920 körüli években a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonába került
Ltsz. 18995
SZA

1.10.

Úrvacsorakanna
Johann Weidner, Selmezbánya, 1685. Jelzett: Kőszeghy Nr. 1954.

Aranyozott ezüst, vésett
M. 26,8 cm Tá. 15,5 cm
Ép

A hengeres edénytesthez kérdőjel alakú fül illeszkedik, domború talpsávján és a fedél peremén vésett megmunkálású, stilizált levél- és virágdíszítmény, a fedél gombját befoglalt ezüstérc képezi. A fedél belsejében befoglalt érem, előoldalán profilban ábrázolt Krisztus-fej, „Ich bin der Weg die Wahrheit und das Leben”-kőrirattal, a XVII. századi úgynevezett „Salvator-érmek” egy példánya. Az edénytest felületét különböző méretű, téglalap alakú mezőkbe komponált vésett ábrázolások töltik ki. Közülük a leg hangsúlyosabb, s a legnagyobb méretű az a sokalakos kompozíció, amely Krisztus szenvedését, s a Megváltás gondolatát Luther tanai, s a korai XVII. század evangélikus teológusainak felfogása alapján jeleníti meg: középpontjában a híveinek üdvéért vért ontó Krisztus a misztikus szőlőprésben, akit kétoldalt Ó-, illetve Újszövetségi alakok — a Megváltás előhírnökei és tanúi — egy-egy csoportja övezi. A szenvedő Krisztus lábainál heverő csontváz és a kigyó képében ábrázolt sátán tűnik fel, az utóbbi fejét a labarum — a Feltámadás győzelmi zászlója, melyet a megváltó tart kezében — lándzsaként döfi át. E sajátos kompozíciós megoldásban az a gondolat nyer képi kifejezést — a szenvedő Krisztus vére hullatása árán arat diadalt

a halál és a kárhozat felett —, amely Luther és követőinek tanításában különös hangsúlyt kapott. Az ábrázolás grafikai előképül a Luther-biblia 1641. évi, nürnbergi kiadásának, az ún. Kurfürstenbibel-nek a címlapja — Christian Richter-Johann Dürr rézmet-szete — szolgált. E kompozíció, mely egy késő középkori eredetű, nagy hagyományra visszatekintő ikonográfiai típust a reformáció korai korszakában kialakult, újszerű képi megoldásokkal ötvöz egybe, az 1630–1640 körül tevékenykedő, neves lutheránus teológus, Siegmund Evenius útmutatása nyomán készült. A kompozíció a XVII. század második felében közép-európai lutheránus tartományaiban, s vidékein meglehetősen népszerű volt, átvételét azonban ez ideig csupán képzőművészeti alkotásokon lehetett kimutatni. Az úrvacsorakanna mestere pontosan, s hűen követte a grafikai előképet, a címlap kompozíciójától csupán annyiban tért el, hogy némely feliratok — az Ószövetségből, illetve Pál apostol leveleiből vett idézetek — elhelyezésén kissé módosított, s a középmező keretelt „BIBLIA . . .” — felirata helyére Selmezbánya kronogrammos körirattal övezett címerét véste. A kronogram szövege: „ScheMnItII fLorent Ita CVLtl InsIgnIa ChrIstI sangVIne Io hIC perstent ValLes ara LVtherI”. E szó szerint nehezen fordítható felirat értelme: „Selmezbányán virágoznak Krisztus (igaz) tiszteletének insigniái, maradjanak meg az ő vére jegyében, s álljon fenn Luther oltára e vidéken”. A kronogramból az 1685-ös évszám olvasható ki.

Az ötvösmű oldalát további hét vésett ábrázolás díszíti. Ezek egyike sokalakos, nagyméretű jelenet, mely Jób történetének egy eseményét illusztrálja: Jób hírül veszi gyermekei halálát, javainak pusztulását. A továbbiak — kisebb léptékű, s közel azonos méretű jelenetek — részint ugyancsak ószövetségi tárgyúak — Jákob lajtorjája, Illés mennybevitale —, részint pedig az Apostolok cselekedeteiből, illetve a Jelenések könyvéből merítik témájukat: István diakónus megkövezése, János evangélista víziója, Mennyei Jeruzsálem. Ez utóbbiakhoz egy hasonló méretű, sajátos ábrázolás társul, mely nem bibliailusztráció, s amely a korszak művészetében egyedülálló ikonográfiai megoldásnak minősül: Keresztelő János és Luther Márton egymás felé forduló alakjai, ahol a református — baljában nyitott könyvvel, a bibliával, melynek fordítója és — ebben az összefüggésben — leginkább avatott értelmezője volt, jobbját a mózesi kőtáblákon tartva — mint a keresztény hit megújítója, mint új törvényadó jelenik meg. Az ó- és újszövetségi tárgyú jelenetek némelyikéhez egy-egy héber, illetve német nyelvű felirat tartozik, ezek az ábrázolt cselekmény bibliai forrását tüntetik fel. Az edénytest alsó peremén, a főjelenet alatt vésett felirat olvasható, amely a műtárgy megrendelőjét nevezi meg: „Magister Stephanus Pilarik Ecclesiae Evangelicae Pastor”. A meg-

rendelő 1683-tól 1710-ig Selmezbánya németajkú polgárainak evangélikus lelképásztora volt. Bizonyára tőle származik a vésett ábrázolások témaválasztása; a jelenetek egy, a konvencionális megoldásoktól eltérő, körültekintően felépített, koherens s a maga nemében egyedülálló ikonográfiai programot valósítanak meg. Az úrvacsorakanna vésett ábrázolásai különböző, ám ez idő szerint nem ismert grafikai előképekre — éspedig minden bizonnyal 1550 és 1650 között készült könyvillusztrációkra — vezethetők vissza. A jelenetek kompozíciós forrásainak megállapításához kiindulópontot nyújthat az az 1663. április 23-án összeírt könyvjegyzék (MTA Kézirattár, Ábel Jenő hagyaték, Jelzet: MS. 335. Fasc. 5. 27. p.), amely a selmezbányai templomkönyvtárban őrzött műveket nevezi meg. Az abban tételesen felsorolt — s a szűkszavú, sommás említések ellenére jórészt azonosítható — tizenhét alkotás a németországi lutheránus kegyességi irodalmat, s részben annak korai pietista irányzatát képviseli (V. Kovács 1975 70—71. p.). Az ötvösmű mestere, Johann Weidner, nem használt mesterjegyet — a nevét feltüntető kurzívbetűs vésett felirat a kanna fülén olvasható —, egyéb művei nem ismeretesekek.

Bünker 1913 183—189. p.; Kat 1927a Nr. 58.; Kőszehy 1936 Nr. 1954.; Kat. 1983c Nr. 496.; Szilágyi 1984 158—162. p., 8—18. kép Vétel, Delmár Emil, 1939. Az ezüstkannát a gyülekezet Tallián Gábornétól, született Zichy Anna grófnőtől — Somogy megye alispánja nejétől — vásárolta 120 forintért 1771. május 14-én. Itt őrizték 1919-ig. 1927-ben már Delmár Emil birtokában volt, s tőle vásárolta a Nemzeti Múzeum MNM Ltsz. 1939.3 SZA

1.11.

Ereklyetartó feszület

Talp: Johann Scholtz, Bécs, 1696. Kereszt: Johann Joseph Würtz, Bécs, 1744. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 7957.; Reitzner 158. és 171. p.

Ezüst, öntött, trébelt, cizellált. Krisztus alakja faragott elefántcsont M. 67 cm Sz. 26 cm Tá. 23×21,5 cm Ép

Talpa hullámos körvonalú, karéjos, négy részre osztott, tagolt szélű, magas domborműves csigavonalas kerettel. Felületét négy, Krisztus kínszenvedését ábrázoló jelenet díszíti: 1. Keresztvitel, 2. Előkészület, 3. Felszegezés a keresztre, 4. A kereszt felállítása. A talp gyöngysoros tagozattal kapcsolódik a noduszhoz. A noduszon a négy evangélista: Máté, Márk, Lukács, János szimbólumai — angyal, ökör, oroszlán, sas — öntött, kerekplasztikus megformálásban. Szárnyuk alul összesimul, felül csigás végződésben egyesül, s ez alkotja a kereszt talapzatát. A kereszt mellő oldalán köszörült üveg, a hátsón 13 db négyzetes plakett Krisztus kínszenvedéséből vett jelenetekkel.

Ezek Dürer 1509—1511. évi Kis Passió fametszetsozozatának lapjai (B. 24—25, B. 27, B. 33—37, B. 39—41, B. 43, B. 45.) nyomán készültek. Az üveg alatt ereklyék, gyöngyös és drágaköves poliondízítéssel. Körben szentek neveit feltüntető feliratos szalagocskák, középen rubinköves és zománcos lánczemecskék és gyöngyfűzerek között a szent kereszt darabkája. Elöl is, hátul is applikált sugárkoszorú. A megfeszített Krisztus figurája elefántcsontból, oldalán megkötött ágyékkendővel. Jegyei a talppere men és a sugárkoszorú hátoldalán.

Kat. 1930 Nr. 323.

Öröklet a Magyar Nemzeti Múzeumtól, 1885 óta

Ltsz. 6961

BÉ

1.12.

Ereklyetartó házioltárok Szent Jeromos, illetve Bűnbánó Magdolna alakjával Dél-Németország, XVII. sz. vége

Feketére pácolt körtefa borítású, ezüst és aranyozott ezüst, öntött, illetve áttört lemezdíszítéssel M. 69,3 cm Sz. 22,9 cm Restaurálta Szabó László, 1975

Két volutával megtámasztott téglatest alakú talapzaton helyezkedik el az ugyancsak volutákkal díszített, tört oromzattal lezárt, többszörösen tagolt építmény. A tagozatokat ezüstlemezről kivágott, áttört lambrequinek, apró ezüstöntvény rozetták és angyalfejek díszítik. Az építmény homlokoldalán ovális mezőben Szent Jeromos, illetve Bűnbánó Magdolna magas domborművű alakja látható. A tájban elhelyezett két figura koponyát tart kezében. A predellán ovális foglalatban található a szent ereklyéje.

Publikálatlan

Ajándék, 1918. Eredetileg a trencsényi jezsuita rendház tulajdonában volt, majd a rend megszűnése után a kegyes tanítórend tulajdonába került, s tőlük a Magyar Nemzeti Múzeumba MNM Ltsz. 1918. 29. 44. a—b.

NA

1.13.

Monstracia alakú ereklyetartó Ausztria(?), 1700 körül

Aranyozott ezüst, trébelt, öntött, hegyikristály és különféle ékkövek

M. 59,5 cm Tá. 18,3×14,2 cm

Kövek és foglalatok hiányoznak, a pótoltak modern csiszolásúak

Ovális talpának peremén szekrényes foglalású apró rubinköves koszorú. Domborodó talpmezején trébelt leveles díszek két öntött, szárnyas angyalfővel és különféle, helyenként festett zománcos keretű, szekrényes foglalású ékkövek aszimmetrikus elhelyezésben: opál, almandin, smaragd, türkiz, karneol, hegyikristály. Elején és hátoldalán egy-egy, szekrényes

foglalású, apró rubinkövekkel keretelt ovális medalionban külön lemezre utólagosan rátett festett címerek. Az előoldalon lévő kétszer hasított és kétszer vágott pajzs 1. és 9. mezeje zöld, piros pajzslábbal, 2. és 4. mezeje arany, vörös griffel. A 3. és 7. vörös mezőben három arany pólya, a 6., 8. arany mezőben fekete sas. Szív-pajzsában vörös mező zöld pólyával, a pajzslábban két ötágú arany csillag. Fejedelmi korona tetézi. A hátoldalon lévő ovális pajzs kopott. Vörös mezőben a szív-pajzs, 1. és 4. arany mezejében három arany pólya, 2. és 3. mezeje zöld. Hermelines zárt fejedelmi korona tetézi. Hengeres alakú hegyikristály nyelének fémfoglalatán elszórtan ékkövek, nyitható nodusza is befoglalt hegyikristály. Fölötte festett zománcozott foglalatban réteges kalcedonból kivésett Pietà, a fölött szekrényesen foglalt nagyméretű topáz. Lángsugaras felső részén szimmetrikus elrendezésben apró rubinkövek szekrényes foglalásban, ill. ametiszt, gránát, félgöngy, dubletkő, füstkvarc, opál, almandin, karneol, krizolit — néhányuk festett zománcozott foglalatban — szekrényesen foglalt ékkövek. Középen tojás idomú, hegyikristály ajtós, ereklyetartó tok. Tetején öntött kereszt a kinszenvedés eszközeivel.

Rómer 1873 45. p.; Hampel 1881 36. p. 5. szekrény Nr. 27.; Kat. 1884 139. p. Nr. 9B; Hampel 1902 110. p.; Hampel 1912 227. p. 5. szekrény Nr. 37.; Varju 1929 62–63. p.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936. Az egykori Jankovich-gyűjteményből származik. Mint Rómer írja: „E különben kristályai miatt értékes tárgyat, Jankovich 1300 forintot vette... A máriacelli kincs elárverezése alkalmával Rudnay bíbornok szerezte meg;...”

Ltsz. 19135
BÉ–TL

1.14.

Kehely

Josef Ignaz Saler, Augsburg 1720–1730 között. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 760.; Seling Nr. 1877., Nr. 194.

Ezüst, részben aranyozott, trébelt és poncolt díszítéssel
M. 26 cm Tá. 16,5 cm
Ép

Hatkaréjos boltozatos talpán három ovális medalion és három virágrozettás, pikkelyes alapú szalagos díszekből alakított mező váltakozik. A medalionok a Tőviskoronázás, a Keresztrefeszítés és a Feltámadás jelenetét foglalják magukba. Szárán díszváza idomú, öntött nodusz helyezkedik el, a hármastású tagozaton az osztások között szárnyas angyalfejek. A kupa díszai a talpéhoz hasonlóak. A három medalionban itt a Krisztus az Olajfák hegyén, a Keresztvétel és a Krisztus megostorozása jelenet. A díszes részt bordás tagozat és barokk-kagylós, szalagfonatos párta zárja. Szájpereme sima, kifelé hajló. A mester a hat domborított jelenet témáját tekintve a barokk korban általánosan elterjedt típust követett. Josef Ignaz Saler apja, Johann David Saler mesterjegyét használ-

ta. Ez a jegy a beütött városjeggyel együtt a kehely talpperemén található.

Kat. 1983a 4. p., Nr. 32. és képe
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 59.2058
ÁP

1.15.

Kehely

Johannes Steygenberger v. Ignatius Schäbl, Bécs, 1730 körül. Jelzett: Reitzner 174. p.

Aranyozott ezüst, trébelt
M. 31 cm Tá. 17 cm
Ép

Boltozatos, kerek, tagolt talpa volutákkal három mezőre osztott, melyekben egy-egy ószövetségi jelenet: Káin megöli Ábelt, Ábrahám és Melkizedek találkozása, Ábrahám áldozata. Talpsávján áttört leveles díszek. Nodusza és a hozzácsatlakozó szár későbbi. Az oszlopos száron három búzakéve. Gazdagon trébelt kosarán három ovális és három négyszögletes kartus. Ezekben a kinszenvedés egyes jelenetei és eszközei: Ostorozás, Ecce Homo, Kálvária Máriával és János evangélistával és három, passióeszközöket tartó angyalfigura. Talpán behozatali jegyek a XIX. század elejéről és I S mesterjegy.

Kat. 1930 Nr. 258
Vétel, László Fülöp, 1884
Ltsz. 6904
BÉ

1.16.

Monstrancia

Ignaz Wilhelm Dermer, Bécs, 1731. Jelzett: Reitzner 172. p.

Aranyozott ezüst, trébelt, vésett
M. 68 cm Tá. 20 cm
Ép

Ovális alakú talp, a két talpmezőben egy-egy kartusba foglalt, domborműves ábrázolás; az előoldalon Habsburg Rudolf hódolata az Oltáriszentség előtt, a hátoldalon Szent Lipót apoteozisa. Az előbbi jelenet egyedülálló a barokk kori monstranciák ábrázolási témái között. A hengeres szárat körteformájú nodusz, s felette stilizált levéldísz tagolja. Ostyataratóját gazdag ornamentika — finoman stilizált búzakévek és szőlőfürtök, az eucharisztika ősi jelképei — kereteli és díszes sugárkoszorú övezi. Az ostyataratóhoz kétoldalt egy-egy frontális álló figura — Mária a gyermekkel, illetve Szent József — illeszkedik, talpazatukon vésett felirattal: „PATRONA HUNGARIAE”, illetve „PATRONUS AUSTRIAE”. A monstrancia függőleges középtengelye mentén, az ostyatarató felett, illetve az alatt egy-egy domborított figura — az Atyaisten, illetve a galamb képében ábrázolt

Szentlélek — jelenik meg. A befoglalt rubinokkal ékített ostyartartót hasonlóan dekorált korona zárja le, a monstrancia csúcsát sima „máltai kereszt” díszíti. Az ötvösmű ikonográfiai programjában a barokk kor Habsburg uralkodói által kimunkált, s terjesztett — dinasztikus, s egyszersmind szakrális színezetű — birodalom-eszme fogalmazódik meg. E programot különlegessé és egyedülállóvá az teszi, hogy benne — a „Patrona Hungariae” — feliratos Madonna-figura révén — a Regnum Marianum — gondolatkör is kifejezésre jut, éspedig e birodalom eszmével összefonódva, sőt, annak alárendelten. A monstrancia ikonográfiai programját valószínűleg Acsády Ádám veszprémi püspök — a korszak egyik nagy mecénása — dolgozta ki, s elkészítésének költségeire 1730-ban 50 florinust — a bécsi császári udvar pedig 150 florinust — adományozott. A donációra utaló, s a fentiek szerint értelmezhető adatot közli (Pigler 1923 74. p.). Az ötvösmű WD mesterjegyének azonosítására, s feloldására (Reitzner 1952 172. p.).

Kat. 1979a Nr. 99.; Szilágyi 1989

Adomány a győri Szent Ignác-templom számára, 1731-ben Győr, Szent Ignác-templom
SZA

1.17.

Cibórium

Weydenowsky József, Pozsony, 1743 vagy 1749. Jelzett: Kőszeghy Nr. 1748.

Aranyozott ezüst, trébelt, cizellált
M. 37 cm Tá. 18,8 cm
Ép

Négykaréjos talp, homorú talpsáv, a hullámos keret-díszbe foglalt négy talpmezőben egy-egy domborított passiójelenet: Utolsó vacsora, Olajfák hegye, Megostorozás, Töviskoronázás. A szarát díszváza alakú nodusz tagolja. A kupa és a fedél díszítménye: volutapároktól keretelt, változatos alakú, aszimmetrikus mezőkben búzakéve- és szőlőfürt-motívumok, az eucharistia jelképei.

Kőszeghy 1911 161. p.; Kőszeghy 1936 Nr. 1748/b.; Kat. 1979a Nr. 110.; Kat 1986e Nr. 54.

A donátor személye, s az adományozás időpontja nem ismert Győr, Szent Ignác-templom
SZA

1.18.

Kehely

HAP mester, Magyarország, 1699. Jelzett. Kupa zománcképei: 1756 után

Ezüst, részben aranyozva, trébelt, öntött, festett zománcképekkel díszítve. A zománcképek egy része későbbi
M. 26 cm Tá. 15 cm
Két zománckép pereme sérült, a talp elgörbült

Talpa hatkaréjos, domború felületén trébelt díszítés: akantuszlevelek között három térdelő gyermek alakja. Köztük ovális, leveles keretben három zománckép, melyek ábrázolásai: Mária Immaculata, Boldogasszony, Pietà. Kúpos szarán az öv alatt lecsüngő akantuszlevelek. Nodusza váza idomú, rajta három kartusban vésett felirat: BOGYO IVLIANA / CSINAL / TaTa. / 1699 ESZT. Kuppakosara áttört, trébelt, három zománcképe a következő: Mária Immaculata, Boldogasszony, Szt. Domonkos. Ezek felett domború levélkoszorú fut körbe, akantuszleveles pártázattal. A kupa pereme kissé kihajló. A zománcképek kvalitása vegyes. A talpon levők darabosabbak. A kuppán található Boldogasszony ábrázolás előképei között szerepelnek a XVIII. század közepén használt magyar ezüst- és aranyérmék Boldogasszony ábrázolásai, valamint a máriatölgyesi kegyeszobor is. (A Vág melletti Máriatölgyes a XVIII. század közepétől ismert búcsújárárhely volt). A kegyeszobor után metszetek [pl. Franz Leopold Schmittner szentképe, 1756(?)], ill. festmények készültek. A Magyar Nemzeti Galériában őrzött ismeretlen művész festményén a kronosztikon az 1756-os évszámot adja (Szilárdy 1984 Nr. 24.). A talpon levő zománcképek feltehetőleg a kehellyel egyidőben, tehát 1699-ben készültek, míg a kuppán lévők 1756-os vagy későbbi pótlások. Feloldatlan mesterjegye talp-peremén beütve található: HAP.

Publikálatlan

Áttét, Magyar Tudományos Akadémia, Vigyázó hagyaték, 1953
Lisz. 53. 1144
ÁP

1.19.

Monstrancia

Bécs (?), 1770 körül. Jelzetlen

Aranyozott ezüst, trébelt, cizellált, öntött
M. 68 cm Tá. 17 cm
Ép

Négykaréjos talp, stilizált levéldíszes motívumokkal — jellegzetesen rokokó stílusú ornamensekkel — gazdagon tagolt domború talpmező. A díszváza alakú nodusszal egybekomponált szarát stilizált búzakévék és szőlőfürtök — az eucharisztia ősi jelképei — díszítik. Az ostyartartót sugárkoszorú övezi és baldachin alakú díszes tagozat közé fogja, öntött figurákkal: Mária, Szent Domonkos, Aquinói Szent Tamás, Szent Márton a koldussal. Az alakos díszítmények bizonyossá teszik, hogy az ötvösmű a domonkosrendiek szombathelyi temploma számára készült; az adományozás éve, körülményei, a donátor személye nem ismeretesek.

Kat. 1979a Nr. 128.; Szilágyi 1980 24—25. p. és képe; Dávid 1981 25. p. Nr. 86—87. és képe

A monstrancia az egykori domonkos templom (ma Szt. Márton-templom) részére készült Szombathely, Szent Márton-plébániatemplom
SZA

1.20.

Keresztelőtál és -kanna
Magyarország (?), XVIII. sz. második fele

Aranyozott réz, trébelt, vésett, poncolt
Tál: Á. 43,5×31 cm Kanna: M. 25 cm
Ép

Az ovális tál teste gerezdelt, pereme többszörösen ívelt, kihajló. Öblében a kanna talpátmérőjének megfelelő peremes bemélyedés. Díszítése: poncolt alapon kartusok és virágok. A sisakkanna talpa boltozatos, tagolt, nodusza lapított pogácsa alakú, teste hosszúkás, szájnnyílása fölfelé ívelő, pereme kifelé hajló, ívelt vonalú. Füle kérdőjel idomú, magasba nyúló. Díszítése a táléval azonos.

Publikálatlan
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69. 2034. 1—2.
BÉ

1.21.

Oltárdísz Szent Család-ábrázolással
Dél-Németország (?), 1751 (?)

Fatalapzat, sárgaréz veretek, domborműves öntött bronzfigurák, cizellált és vésett
M. 70 cm Sz. 44 cm
Restaurálta Juhász Gábor, 1986

Hasáb formájú talpzata felett kartus alakú, sima ketelűs rézlemez, ezen szegecsekkel applikált, három, frontális beállítású öntött bronzfigura: kétoldalt Mária és Szent József, akik kézenfogva vezetik a gyermek Jézust. Az alakok csoportosítása, a Szent Család menekülése Egyiptomba című Rubens-kompozícióra vezethető vissza, amelyről számos rézmetszet készült a XVII. század közepén és második felében. Ez az ábrázolási típus, mint kultuszkép, a barokk korban vált különösen népszerűvé, elsősorban a korai ellenreformáció jezsuita teológusainak írásai nyomán, akik a Szent Családot úgynevezett Földi- vagy Kis-Szentháromságnak tekintették, s ekként tisztelték. Az oltárdísz talpzatán, kartusba foglalt rézlemezen ötsoros vésett kronosztikon — a harmadik és negyedik sor között IHS és Mária-monogramok —, amelynek évszáma nem olvasható ki egyértelműen: „In VirgInVM / sanCtae VrsVLae GeLlo eXorIens / feLICiter saCer pIVsqVe CaetVs / DICat hoC LeVe plgnVs / aMorIs”. Ha a kronosztikon feloldása során csak az első három sort vesszük tekintetbe, akkor a nyújtott majuszkulák az 1751-es évszámot adják ki, ez megfelel a mű feltételezhető készítés idejének.

Publikálatlan
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69. 1813
SZA

1.22.

Pacifikále
München, 1597

Elefántcsont, vésett és fekete festékekkel bedörzsölt díszítéssel
M. 31,7 cm Sz. 18,2 cm
Ép

A keresztben Krisztus hét vérehullatásának ovális medalionba foglalt jelenetei: Körülmetélés, Krisztus az Olajfák hegyén, Ostorozás, Töviskoronázás, Krisztust megfosztják ruháitól, Keresztre szögezés, és végül a Lándzsadöfés. A ciklus a függőleges keresztoszár alján indul, innen fölfelé haladva, majd a szárak csúcsain körbejárva jut el a kereszt középpontjába helyezett, négykaréjos medalionba foglalt főjelenethez; a Lándzsadöfés epizódja ugyanis egy nagyszabású, sokszereplős Keresztrefeszítés-ábrázolásba integrálódik. A medalionok közötti mezőkben a vízszintes száron álló, imádkozó angyalalakok, a függőleges száron szárnyas kerubfejek. A ciklust a kereszt legalján architektonikus jellegű, íves záródó keretbe foglalt felirat kíséri: SEMETIP SVM / EXINANIVIT F / ORMAM SERVI / ACCIPIENS HVM / ILIAVIT SEMETI / PSVM FACTVS OB / EDIENS VSQUE AD / MORTEM MORTEM / AUTEM CRVCIS (Fil. 2. 7—8.). Az alatta olvasható évszám, MDXCVII, két szárnyas puttó által tartott bajor címer két oldalán helyezkedik el. A keresztet publikáló Szilágyi András részletes ikonográfiai és történeti elemzés során megállapítja, hogy a kereszt Bajorországi Mária (1551—1608), a Habsburg-házból származó II. Károly stájerországi herceg felesége számára készült, az ábrázolásokat pedig Friedrich Sustris kompozícióra vezeti vissza. Alább idézett tanulmányában ugyanő valószínűnek tartja, hogy e művet jelöli az a rövid említés — ein dergleichn (braitlecht flaches) Creuz von Helffenpain, worauf die sieben Bluet Vergiesseungen Christi geschnitten, deren Hengringl auch von Goldt —, amely a grazi vár kincstárának 1668. évi inventáriumában olvasható (Wastler 1879 CXLVI. p.).

Rómer 1873 63. p.; Weixlgärtner 1910 334. p.; Kat. 1966a Nr. 78.; Szilágyi 1982a 265—285. p., 5—7. és 9. kép; Koroknay 1983a 388. p., 3. kép
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1877
Ltsz. 5006
PÁ

1.23.

Feszület a Bűnbeesés ábrázolásával
Nyugat-Magyarország, XVIII. sz. közepe

Faragott hársfa, festett, helyenként aranyozott
M. 85 cm
Kisebb hiányok, sérülések, főként a talpon

Háromkaréjos lapos posztamensen aszimmetrikus motívumokból felépített, változatos, gazdag áttört

tagozat, mely az élőfát utánzó kereszt talapatául szolgál. A kereszt lábánál Ádám és Éva ülő, illetve álló figurája; az ágcsontos keresztben tekeredő kígyó — a sátán jelképe —, felette korpusz. A Bűnbeesés és a Keresztrefeszítés ábrázolásának leleményes „egybeötvözése” — a kárhozat és megváltás gondolatának képi megjelenítése egy plasztikus kompozícióban — a barokk korban meglehetősen ritka megoldás.

Kat. 1979a Nr. 208.; Szilágyi 1980 27. p., 26. p. képe; Dávid 1981 49. p., Nr. 34. és képe
Az adományozás éve, a donátor személye nem ismert
Győr, Szent Ignác-templom
SZA

1.24.

Püspöksüveg (mitra)

Szöveve Itália, díszítése Magyarország, XVII. sz. harmadik negyede

Skófiúmmal lanszírozott, arany- és ezüstfonallal broszírozott selyemszövet; igaz- és korallgyöngy hímzés, aranyfonalas vert csipke és paszománt

H. 75 cm Sz. 33 cm

Restaurálta Szabó Gabriella, 1988

Az elő- és hátlap mintája egy-egy palmettaszerű nagy virág, alatta fodrosszélű, gránátalmás levél. A szövet rajza — a mitra alsó szélén látható motívumtöredék alapján — valószínűleg e virág soronkénti — derékszögben elfordított — ismétléséből áll. E motívumok között csak kontúrvonalakkal megszőtt indás, virágos ornamentika tölti ki a szabad felületeket. A korallhímzés a fő motívum külső és belső rajzát követi. Az aranyfonalas vert csipke stilizált virág- és levélmotívumait korall- és szórt igazgyöngy hímzés emeli ki. E hímzésszerűen mintázott és díszített barokk szövevek különösen a XVII. század második felében voltak kedveltek. Jellegében hasonló, de mintájában más olasz szövetet ismertet M. M. Gyeniszova, Fodor Alekszejevics cárról (Gyeniszova 1954 274. p., 22. kép) és Zeminová az 1660–1680 közötti évekből (Zeminová 1974 Nr. 15. és képe). A fraknói Esterházy-kincstárban eddig ismert — legkorábbi — említése 1766-ból származik: „Ein Alde Bischoff Hauben mit Paerln und Corallen Besözt” (Ol Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Rep. 8. fasc. C. Nr. 48/1, 12mo — Détsy Mihály olvasata).

Publikálatlan

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. 52. 2776. 1.

LE

1.25.

Miseruha

Franciaország, 1700 körül

Ezüst-, aranyozott ezüst-, frízefonallal és világoskék selymfonallal broszírozott. Ezüst szöveve paszománttal keretelt. Lenvászonnal bélelt

H. 110 cm

Restaurálta E. Nagy Katalin, Pataki Anikó, Magdu Anita, 1986

Rozsdaszínű alapon ferde irányú, hullámvonalas, aszimmetrikus fémfonalas mustra. Rapportja nagy léptékű, síkszerű, illetve plasztikusan árnyalt levelformákból áll, a levelek gerince világoskék broszírozással hangsúlyozott, szegélyük szára fűzött korongok sora. Dupont-Auberville hasonló selyemszövevek mintakincsét a kínai művészetből eredezteti, készítési helyének Velencét vagy Lyont tartja (Dupont-Auberville 1877). Falke e szöveveket spanyolnak véli (Falke 1913). Sloman az indiai és jávai nyomott mintás vásznak fantasztikus flóráját tekinti e selymek előképeinek, és készítési helyüknek Lyont; a mintát „bizarr”-nak nevezte el (Sloman 1953). Analóg darbjait közli (Falke 1913 2. köt. 578–579. p., Sloman 1953 V., VII., XV. t.).

Kat. 1930 Nr. 474

Vétel, Benczúr Gyula, 1926

Ltsz. 16185

TL

1.26.

Miseruha

Szöveve: Franciaország, XVIII. sz. eleje. Hímzése: Magyarország, 1720

Színes selyem- és ezüstfonallal broszírozott selyemszövet. Hímzése domború, rátett, arany-ezüst és selymfonallal, bouillonnal hímzett, aranyfonalas sodrott zsinórral keretelt. Körben és a szabásvonalak mentén aranyfonalas, geometrikus mintájú szöveve paszománttal szegett. Bélése zöld selyem

H. 114 cm

Restaurálta Szabó Gabriella, 1988

Világoszöld alapon hosszanti hullámvonalakba komponált mustra. Sötétzöld és ezüst akantuszleveles és golyós-pálcákkal alátámasztott ezüst felhőmotívumok, sárgászöld száron ötszirmú, nyers színű apró virágok, liliomok és nyers színű, ezüsttel árnyalt futó hajnalkák. Hátának alján domború hímzéssel babérmagkoszorúba foglalva Althann Mihály Vencel és második felesége, Homonnai Drugeth Julianna házassági címere. A zöld babérmagkoszorún, ezüstfonallal hímzett szalagon arany bouillonnal hímzett szöveve olvasata: IULIANA THERESIA NATA COMITISA DRUGETH DE HOMONNA ULTIMA / FAMILIA MICH. [AEL] WEND. [helyesen C.] [ESLAUS] : COMITIS AB ALTH [A] NN CONTHORALIS A[NN]JO 1720 31. IULI. Az évszám és a címerek alapján a készíttető azonosítható. Althann Mihály Vencel 1707-ben nősült másodszer. Első feleségétől, Paar Jozefától született fia, Mihály Frigyes 1714-ben váci püspök lett, 1719-ben Kelemen pápa bíborossá nevezte ki. III. Károly mint meghatalmazott követét küldte a Római Kúriához 1720-ban. Ez évben június 20-án küldte első beszámolóját az uralkodónak. Feltelezhetjük, hogy a kazula az apa és felesége hálaajándékaként, Althann Mihály Frigyes pályafutásának előbb említett jelentős eseményéhez kapcsolód-

va került az ungvári jezsuita templomba, datálása szerint Ignác napon. Minden bizonnyal ezt a miseruhát közölte (Mihalik 1906 100. p. 50. számú szekrény), de csak a címert származtatja 1720-ból, a miseruhát XIX. századinak tartja.

Lehoczky 1884 82–83. p.; Kat. 1933a Nr. 387.

Beszerezése ismeretlen, 1917 körül

Ltsz. 7383

TL

1.27.

Miseruha és dalmatika

Bársonya: Itália vagy Franciaország, XVIII. sz. harmadik negyede. Selyemszöveve: Franciaország, XVIII. sz. közepe

Cizellált bársony- és frízefonallal broszírozott selyemszövet, arany vert csipkével

H. 97,5 cm illetve H. 100 cm

Ép

A kazula kolonnája világoskék cizellált bársony; apró pontokkal teleszórt alapon három kicsi és egy nagyobb virág, soronként ellentétesen hajló száron. Hasonló szövet több európai gyűjteményben is található: Prato, Museo del Tessuto, (Bonito Fanelli 1975 Nr. 93. — olasz, XVIII. század), Kunstgewerbemuseum der Stadt Köln (Markowsky 1976 Nr. 660. — francia vagy olasz, XVIII. század harmadik negyede). A miseruha alapszöveve krémszínű selyem, mintája dús, naturalisztikus: függőlegesen hullámszó, arany frízefonallal broszírozott száron karéjos levelek, felhasadt gránátalmák füzére, apró virágokkal és boglyókkal keretelve. A dalmatika azonos anyagból készült, kolonnája és ujjain egy-egy sáv kék bársony. A szabásvonalakat és széleket aranyfonalból vert csipke szegi. Bélése sötétkék vászon.

Kat. 1985b Nr. 51., 53. kép

Vétel, Füzékly Bálint és Gömöri Istvánné, 1987. Delmár Emil egykori gyűjteményéből származik

Ltsz. 52. 3539, 61.626

TL

1.28.

Mellkereszt

Magyarország, XVII. sz. eleje, a függesztő XVIII. sz.

Arany- és ezüst, beágyazott és körzománcdíszítéssel, drágakövekkel

H. 6 cm Sz. 3 cm

Ép

A feszület szárjai hármal levélben végződnek, bennük két-két rubin és egy-egy gyémánt. A korpusz arany alapon fehér zománcal borított, felette szalagon INRI felirat. Hátlapján a keresztoszáron reneszánsz jellegű beágyazott zománcdíszítés. A függesztő két elemből áll. Mindkettő ezüst, filigrán technikájú —

egy, illetve háromszekrényes foglalatú piros almandint keretelő — szabálytalan forma.

Publikálatlan

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936

Ltsz. 53. 2501

ÁP

1.29.

Mellkereszt

Magyarország, 1700 körül

Ezüst, zafirokkal, gyémántokkal, hegyikristállyal díszítve

H. 7,2 cm Sz. 5 cm

Ép

A kereszt szárait hat díszes, tokos foglalatú, félgömbös csiszolású zafír alkotja. Ezek áttört levéldíszszel — közte apró gyémántokkal — vannak összekötve. A kereszt hátoldalán a zafírok alatt hegyikristály lapocskák vannak.

Publikálatlan

Letét, 1948. Korábban gróf Vay Péter tulajdona volt

Ltsz. 20414

ÁP

1.30.

Könyv

Tartalom: Igazságra Vezérlő Kalauz Mellyet Irt, es most sok helyen meg-jobbítván, másodsor kibocsátot Pázmány Péter Esztergomi Érsek. Nyomtatták Posenban, először MDCXXIII Most másodsor, MDCXXIII. esztendőben

RMK I. Nr. 522.; RMNY 2. Nr. 1293.

Bejegyzés: Ex libris /Pot.../ palfal — vai/ /Conv ... 1664

Kötése: Bécs (?), 1630 körül

Vaknyomásos fehér disznópergamén, fatáblán

Sz. 19,5 cm, M. 30 cm

Restaurálta Soós Katalin, 1988. Összekötő szíja és a kapcsok kiegészítések

A reneszánsz ízlésben díszített kötés mindkét oldala egyforma mintájú. A négy különböző inda-, virág- és levéldíszes görgetővel keretelt tábla közepén elől IHS monogram, hátul MARIA felirat olvasható. A középmező sarkaiban bélyegzővel nyomott négy-négy gránátalma. Négybordás gerincének egyetlen díszes gerinctövekhez nyomott fonatos minta. Oromszegése fehér pamutszálból varrott. A második kiadás címlapját a német Tobias Bidenharter metszette, némileg módosítva az előző kiadásét. A kétszintes, fülkés, építészeti tagolás és a fülkében álló magyar szentek alakjai változatlanul maradtak, viszont a kompozíció aediculás zárása helyett két püspökszent áll az adoráló angyaloktól közrevett, kerek medalionba foglalt Mária-kép mellett. Az építmény talpuzatán térdelő angyal tartja Magyarországot és Pázmány Péter címe-

rét. Az ovális címvignettába lendületes kurzív betűkkel került a cím. Pázmány művének címlapja felvontatta azokat a szereplőket, akik majd a későbbi, ellenreformációs szellemben fogant alkotások állandó alakjai lesznek. (A címlap jelentőségéről: Galavics 1971 15. p.; Galavics 1973a 112–114. p., 13. kép; Galavics 1973b 50–51. p.; Galavics 1975 234–236. p., 1. kép).

Publikálatlan példány
Áttét, Országos Széchényi Könyvtár, 1963
Ltsz. 63.82
MD

1.31.

Könyv

Tartalom: Szent Biblia Az Egesz Keresztenségben bevett Régi Deák botuból Magyarra fordította A'Jésus-alatt Vitézkedő Társaság-béli Nagy-Szombati Káldi György Pap. Nyomtatta Béchen A' Koloniai Udvarban, Formika Máté M. DC. XXVI. Esztendőben
RMK I. Nr. 551./ RMNY 2. Nr. 1352

Bejegyzés: Anno 1719 Die marcÿ Istennek ő szent fölségének bölcs Rende / lísibül és Az Anya Szent haznak bé vet fakaso ... / Fr ... nagy Jenő / ensi / / Pris Vincentÿ Ferrerÿ Vajda ... S. Pauli ... Exemine / Convinatory Dominicaty Anno 1786. / / A Nagykánizsai ferencrendi zárda könyvtára pecsétje

Kötése: Bécs (?), 1640 körül

Vaknyomásos fehér disznópergamén, fatáblán
Sz. 21 cm M. 31 cm
Restaurálta Soós Katalin, 1988. Összekötő bőrszíja és az egyik kapocs kiegészítés

A reneszánsz ízlésű kötés mindkét táblája egyformán díszített. Három különböző görgetővel keretelt, közülük kettő indás, virágos, a harmadik figurális díszítésű. Középen trapéz alakú, tekervényes szalagmintájú lemez, mellette a sarkokban bélyegzővel nyomott virágok. Ötbordás gerincét csupán a gerinctövekhez nyomott keskeny, fonatos minta díszíti. Oromszegése fehér pamutszállból varrott. Metszése kék színű. A címlap kompozíciója az 1592-ben Rómában megjelent ún. Biblia clementina — a tridenti zsinat által hivatalosnak nyilvánított Vulgata kiadás — címlapját követi (Kat. 1983 138–139. p., Szilágyi András szíves közlése). A címfelirat két oldalán Mózes és Dávid alakja, alattuk két-két evangélistával, fölül egy utóbb beillesztett Patrona Hungariae ábrázolás, két oldalán magyar szentek sorával. E betoldás van hivatva vizuálisan megerősíteni a magyar katolikus bibliafordítás tendenciáját. (A címlapról: Galavics 1973b 51. p., 3. kép).

Publikálatlan példány
Áttét, Országos Széchényi Könyvtár, 1963
Ltsz. 63.81
MD

1.32.

Könyv

Tartalom: MISSALE ROMANVM Ex Decreto Sacrosanti Conc. Tridentini restitutum PII V. PONT MAX. IVSSV EDITVM ET CLEMENTIS VIII. PRIMVM nunc denuo VRBANI PAPAE VIII. Auctoritate recognotum IM quo omnia per extensum reperiuntur. ROMAE EX TYPOGRAPHIA VITALIS MASCARDI. SVP. rum PMISSV. Sump. Aegidij Ghezzi Signo Columbae Anno 1654

Kötése: Itália, XVII. sz. második fele

Selyem rátéthímzés, vászon alapon és papírtáblán
Sz. 23,5 cm, M. 34 cm
Apróbb XIX. századi javításokkal. Alapszöveve foszlik

Mindkét tábla egyformán díszített. Az aranyszállal átszőtt fehér selyem alapon sodrott pamutszállal keretelt zöld ripszelyem-rátét gyűrűkkel összefogott indásleves mintát ad. Ennek közepén, kerek, leveles keretben IHS monogram. Borda nélküli gerincén folyamatos indadisz fut végig. A selyemrátétek ezüstszálas hímzéssel gazdagítottak. Oromszegése selyemszállból varrott. Metszése aranyozott.

Kat. 1983d Nr. 41.
Vétel, Gustav Hess műkereskedő, München, 1890
Ltsz. 4644
MD

1.33.

Könyv

Tartalom: SZENT BIBLIA. AZ—AZ Istennek Ó és Új TESTAMENTOMABAN Foglaltatott egész SZENT ÍRÁS. Magyar Nyelvre Fordítottatott KAROLI GASPÁR által. Es mostan HATODSZOR é kis formában kibotsáttatott á Belgyiomi Acadámiákban tanuló Magyaroknak forgolódások által. Nyomtattatott Amstelodámban M. TÓTFALUSI KIS MIKLÓS Költségével 's Betűivel 1685 esztendőben.

Hozzákötvé: SZENT DAVID KIRALYNAK és PROFETANAK SZAZÖTVEN SOLTARAI A'FRANCZIAI Nótáknak és Verseknek módjokra MAGYAR Versekre fordítottatott és rendelettek Szentzi MOLNAR ALBERT által. Mellyek most ujjolag kinyomtatattak M. TÓTFALUSI KIS MIKLÓS által AMSTELODAMBAN MDCLXXXVI. esztendőben.

RMK I. Nr. 1324.

Bejegyzés: Nemzetes Erdelyi Klára Asszonyé ez az Szent könyv. //Az En Kedves Atyám Uram Nehai: N: Erdélyi István 17^a / 1741 lett takarítottása alkal-/ matosságával T. Csap Ura Textu- / sa volt Cselek 7.55.56. W./ a Háznál. A Templom-/ ban pedig T. Tokay Uram Tex-/ tussát Solt. 16.2. W. vette / fel.// Fie 9^a Mensis Decembr 1741./ Mult

ki e Világbul az En Kedves Jó edes Atyám Uram Néhai Nem-/ zetes és Vitézlő Erdelyi István / Uram ö Klme.// Anno 1733. Die 26^a Marty az En Kedves Edes Asszonyom Anyám / Nemzetes Erdelyi István Uram első Házass Tarsa Nemzetes / Csecsy Klara Asszony. e jelen va-/ ló Eletet az öröke valósággal / változtatta el.// Anno Vero 1725. Die 13^a July Szület-/ tettem Miskólczon.// Anno Domini 1741. Die 4^a . . . / Octobris jegyeztem el az En / Kedves Társomat Nemzetes / Erdelyi Klára Asszonyt, s ugyan / akkor Hittel öszve is Köttettünk / T. Tokay Uram akkori Miskolczi Predikator által.// Die antem 4^a Men Decembris An-/ ni ejusdem lett öszve adattatá-/ sunk s Haza vitle . . .// Anno antem 1742. Die 7^a Men July / Onodbul Miskolczra jöttünk be / lakni.// Anno 1747, Die 28 January/ . . . Uram Nehai Nemzetes / Bekény Sigmund Ura . . . / ideig való eletet az örökké valo / eletre által vitte az Ur Isten / eö Felsége, / kivel éltem házasságban / 5 Esztendeig és . . .// Néhai . . . Kormos Kata Asszony / Édes Anyám holt meg . . . 1797^{dik} Esztend Eletének 38^{dik} / Esztendejében. Ment Férjhez 1776= / Esztend. Nt. Bekény László Ur / László fia Született 1777^{dik} 19 Jany / Klára Leánya Született 1780^{dik}ban / 15^{dik} Augustusban. / Édes Nagy Anyánk Erdélyi Klára Asszony holt meg 1811^{dik} Eszt / Augustus 9^{dik} Napján. Elete 87. Eszt / Oroszlánosi Törös Kata Asszony / Kormos Ferencz Ur Özvegye holt / meg Zilizen 1810^{dik} 21. Novemb / Eletének 74^{dik} Esztendejében // Az En el felejthetetlen Kedves Atyám / Mikofalusi Bekény László Ur holt meg Miskolczon 8^{dik} Novemb, 1812 / Esztben Eletének 69^{dik} Esztendejében / Onodban el temettettem. Hazassági Eletet el 29 Eszt. meg hazasodott 26./ Eszt. korban özvegy volt 15 Esztendeig.// A mi örökös keserűségünkre Januarius / 14^{dik} napján 1818^{dik} Esztendöben / Költözött el töllünk az Öröke=Valóságba a mi kedves fiataink M. Bekény / Eugenius Eletének 5^{dik} Esztendejében.// A mi el felejthetetlen Gyászos szomorúsá=/ gunkra el vette az Mindeneken sa=/ badosan Uralkodó Mindenható Isten / Augustus Holdnapnak 30^{dik} Napján / 1818^{dik} Esztben á mi igen Ked=/ ves Francziska Leánykákat Eleté=/ nek tsak nem második Esztendejében.// Ezen Szent Könyvet aján / dékozta Kedves Menyének / Pilisi Szilassy Borbálának / Idüsbb Mikofalusi Bekény László 1810^{dik} Esztben / Martius 14^{dik} napján.// A^e 1743. Die 8^a Januar az Ur / Isten egy László fiacskát / adott e Vilagra, kit is az Ur / Isten éltessen nagy neve dicsértesse

Kötése: Amszterdam, 1686—1690 között

Aranyozott bőrkötés fatáblán, öntött és áttört ezüst sarokveretekkel és csatokkal

Sz. 10,5 cm M. 17 cm

Kopott, gerince szúrágta, oromszegése hiányos

Mindkét tábla azonos díszítésű: csipkés kereten belül a négykaréjos középdísz pontozott körvonalú, ún. filigrános bélyegzőkből kialakított centrális elrendezésű növényi ornamentika veszi körül. Ötbordás gerincén a gerincmezők filigrános sarok-, és virágtöves középmotívumokkal díszesek. Egykor a bordák is aranyozottak voltak. A táblák szélén aranyozott levéldísz. Oromszegése natúrszínű pamutzáלבól varrott. Aranyozott metszése poncolt virágos, indás mintázatú. Előzéke márványozott. A késő reneszánsz ízlésű vereteket — a sarkokon egymásba kapcsolódó akantuszvirágok, a csatokon szalagfonadékba komponált szárnyas puttó fejek — Koroknay Éva feltevése szerint utóbb, Erdélyben tették a kötésre. A Hollandiából 1690-ben hazatérő Kis Miklós kiadványainak egy részét bekötte hozta magával, s azokból pártfogóinak, barátainak ajándékozott. E kötéssel analóg darabok a budapesti Egyetemi Könyvtárban (Kat. 1986b Nr. 71.) és egykor az IM gyűjteményében (Kat. 1983d Nr. 43.).

Koroknay 1979b 119. p., 12. kép; Kat. 1983d Nr. 44.; Kat. 1986b Nr. 72.

Vétel, Hernády Zsigmond, Sárospatak, 1963

Ltsz. 63.651

MD

1.34.

Könyv

Tartalom: Biblia, Das ist: Die ganze Heilige Schrift, Altes und Neues Testaments. Verteutsch von Herrn Doctor Martin Luther. Und auf gnädigste Verordnung Der Durchlauchtigsten Fürsten und Herrn, Herrn Ernst, Herzogen zu Sachsen, Juelich, Cleve und Berg . . . Nürnberg, In Verlegung Johann Andrea Endters seel. Erben. Anno MDCCXXXVI.

Begyezés: Mathias Putz Professor der Grammatik . . . / Michael Schönviszner / Adele Fernet W. Géza és neje 1919

Kötése: AT mester, Németország, 1740 körül. Jelzett

Vaknyomásos disznópergamen kötés fatáblán, öntött sárgaréz sarok- és középperet, csatokkal

Sz. 32 cm M. 45,2 cm V. 14 cm

Kisebb sérülések

Az ebben a korban anakronisztikusan ható, reneszánsz ízlésű kötés mindkét táblája egyformán díszített. A középmezőt körülvevő négyféle görgetővel nyomott keretdísz közül kettő ornamentális — gyöngyosoros, illetve palmettás ívsoros —, kettő figurális: az Angyalí üdvözllet ECCE VIRGO, a Feltámadt Krisztus MORSERO és a Keresztrefeszített Jézus ECCE AGN9 felirattal; a három kardinális erény SPES, FIDES és CHARITAS feliratú allegorikus nőalakja. A Remény feje mellett AT mesterjegy. A középmező hangsúlyos díszítménye a réz Pantokrator figura, keskeny virágos inda kereteli, a keret sar-

kaiban egy-egy filigrános virágtő. A nagyméretű sarokveretek a négy evangélistát ábrázolják, a csaton Dávid király és Áron figurája látható. A hátsó tábla közepén Mózes alakja a törvénytáblákkal. A táblák ferdére vágott pereme palmettás ívsoros díszítésű. Hét duplabordás gerincét csupán a gerincövekhez nyomott két-két lénia és a lábnál átlós, poncolt minta díszíti. Oromszegése kék-fehér pamutszálból varrott. Metszése márványozott. Az Ender kiadó három különböző illusztrált Luther Bibliát adott ki; ez időrendben a harmadik, rézmetszetekkel jelent meg. Címlapját, valamint az Ótestamentumi könyvek és az Újszövetség bevezető illusztrációit Johann Jacob von Sandrart (1655–1698) rajzai után Gabriel Ehinger, Leonhard II. Heckenauer és Augustus Christian Fleischman metszette. A szász választófejedelmeket, hercegeket, valamint a prófétákat és az evangélistákat ábrázoló egész oldalas metszeteket Johann Christian Marchant és Joseph de Montalegre készítette.

Publikálatlan példány
Vétel, antikvárium, 1980
Ltsz. 80.691
MD

1.35.

Függöny
Felső-Magyarország, Szepesség (?), 1765

Dámaszt, fehér len lánc- és kék len vetülékfonal
172×66 cm
Ép

A kék alapú fehér mintájú damaszt rapportja három mintasorból áll. Felül Jeruzsálem városának szimbolikus ábrázolása JERUSALEM felirattal, a városfal alatt évszám: 1765. Alatta a Feltámadás jelenete. Krisztus bal kezében a győzelmi zászló, a sír körül két alabárdos, az előtérben egy fekvő katona. Krisztus feje fölött felirat: Jesus schwingt die / Sieges Fahnen (Jézus meglengeti a győzelmi zászlót). A harmadik sorban két apostol, mellettük fa, fejük felett SIMON: PETRUS: felirat. Némiképp hasonló, de tükörszimmetrikusan szőtt darabot őriz a krefeldi múzeum szövetséggyűjteménye (Jacques 1968 XVIII. t.) Ezt Jacques 1700 körüli felső-lausitzi munkának tartja. Terítőnkön a figurák elrajzoltsága, az ábrázolás leegyszerűsítése — a krefeldi múzeum terítőjén a sír körül négy katona őrködik, múzeumunkén a hátsó katonát akantuszlevél helyettesíti — a korábbi szász darabok késői, jóval egyszerűbb másolását igazolja. Ezek a vastag, többnyire mindig kék-fehér vászondamaszok Szászországban, Sziléziában sőt Josef Vydra szerint a Szepességben is készültek. Mindig bibliai jeleneteket ábrázoltak, magyarázó feliratokkal, s egészen a XIX. századig szőtték és használták őket ágyhuzatként vagy templomi padok háttéréül. Hatásuk szinte

napjainkig érezhető a kékfestő anyagokon. Forrer és Vydra szerint évszázadokon át nyomtak azonos mintákat, s az utóbbi közül is egy 1930-ból származó, Felkán nyomott hasonló ágyhuzatot (Forrer 1898 34. p. és Vydra 1954 20–23. p., 57. kép). Azonos damaszatok találhatóak többek között az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében (ltsz. 60.841—két szélből összevarrva), a Néprajzi Múzeumban (Domonkos 1981 28. p., 7. szövegközi kép — Szepesbéléről származó párnahaj 1768-ból).

László 1976 72. p., 1. kép
Vétel, Wassermann Anna, 1897
Ltsz. 13403
LE

1.36.

Szent Pál és Barnabás Lisztrában
Jacob Wauters műhelye (?), Antwerpen (?),
1640–1650 között. Jelzetlen

Gyapjúból és selyemből gobelin technikával szövött, felvető sűrűsége: 6/cm
260×447 cm
Restaurálta Mischné Heim Márta, 1979–1981

A kárpit témája az Apostolok cselekedetei egyik epizódja. Pál és Barnabás apostolok Lisztrában menekültek és ott hirdették az evangéliumot. Pál apostol beszédét hallgatta egy születésétől fogva béna ember is, az apostol látva erős hitét, meggyógyította őt. A tömeg a csodálatos gyógyulás hatására az apostolokat istennek nevezte, Jupiter papja pedig a templom előtt bikát akart áldozni nekik. Az apostolok mikor ezt meghallották, megépték ruháikat mondván: „Mi is hozzátok hasonló természetű emberek vagyunk és azt az örvendetes üzenetet hirdetjük néktek, hogy e hiábavalóktól az élő Istenhez térjétek.” (Ap. Csel. 14. 11–15. Károli Gáspár ford.). A kárpit tervezője egy, a X. Leo pápa által Raffaellótól megrendelt és 1519-ben Brüsszelben megszőtt kárpitsorozat hetedik kompozícióját használta fel. A sorozat — ma Rómában, a Vatikánban látható —, olyan sikeres volt, hogy később szinte minden európai műhelyben másolták és ma közel félszáz változatát ismerjük. A kárpit kompozíciója az eredetit követi apró különbséggel. Kevesebb a figura, nem szerepel a háttérben a Merkúr szobor, s a Szent Pál mellett álló alak a mankóit dobja el, míg Raffaellónál egy kost tart. A figurák közelebb kerülnek egymáshoz, a háttér egyszerűbb. Az arcok árnyalt megformálása és a jellegzetes barokk keretelés a kárpit erényei közé tartozik. A kárpit erősen sérült volt, ma is látható rajta néhány idegen toldás, pl. a Moreco agratiam 1672 felirat. Az alakok rajza, az arcok megformálása és a bordúr alapján a mű az antwerpeni Jacob Wauters műhelyének tulajdonítható.

Ernst 1924 Nr. 2396.; László 1980 60. p., Nr. 40., 77–78. kép; Kat. 1987c No. 2.

Vétel, Fazekas Tibor, 1973. Egykor Széchenyi Miklós gróf váradi püspök, majd Mikes János gróf szombathelyi püspök tulajdonában volt
Ltsz. 73.15
LE

1.37.

Jelenetek Szent Bernát életéből I—II.

François Picon és Michel Vallenet műhelye, Aubusson, 1740—1750 között. Jelzett

Gyapjúból és selyemből gobelin technikával szövött, felvető sűrűsége: 5/cm
320×873 és 320×855 cm
Ép

A kárpitok clairvaux-i Szent Bernát (1091—1153) ciszterci apát életének és működésének legjelentősebb eseményeit ábrázolják. I. kárpit: Szent Bernátot, mint csecsemőt édesanyja a templomban felajánlja Istennek; Szent Bernát 1138-ban meggyőzi a II. Ince ellenében megválasztott pápát, hogy palástját és tiaráját letéve hódoljon II. Ince előtt, s így az egyházszakadás megszűnik; Szent Bernát rábíra III. Konrádot a keresztes hadjáratban való részvételre; Szent Bernát a Boldogságos Szűz tejével táplálja (Lactatio — Tejcsofia). II. kárpit: Szent Bernát rendtársaival meglátogatja nagybeteg rendtársát és meggyógyítja; Szent Bernát megtéríti X. Vilmost, Aquitánia hercegét; Szent Bernát és Abelard vitája VII. Lajos francia király előtt; Krisztus lehajol Szent Bernáthoz a keresztről. A plasztikus képkeretet utánzó, stilizált levél- és palmettamintás bordúrt fönt középen kettős címer díszíti. Az egyik a templom felett Szűz Mária lebegő alakja — az egykori lützeli ciszterci apátság címere. Ez a hatalmas, gazdag apátság a francia forradalom alatt pusztult el, egykor Elzászban volt, a svájci határ mentén, Basel közelében. A másik címerkép delfint ábrázol, ez Joseph Delfin lützeli apát (1713—1748) címere (mindkét meghatározás Hümpfner Tibornak köszönhető). Keret hatású bordúrnak alsó szegélyén jelzett: M. R. DAUBUSSON F. PICON M. VALLENET (Manufacture Royale d'Aubusson, François Picon, Michel Vallenet). Bizonyos, a produktumaira jellemző technikai sajátosságok — a vastag gyapjú, a durva felvetés, valamint a kevés szín (főként vörös és kék) — ellenére a Picon manufaktúra kora egyik legkiválóbb műhelyének tekinthető. A kárpitok kartonját a Szent Bernát életét ábrázoló metszetek alapján valószínűleg François Finet készítette. 1748-ból való, a tárgyunkkal rokon témakört — Suger apát fogadja a keresztes hadjáratból visszatérő VII. Lajos királyt — feldolgozó, azonos bordúrral, de más címerrel díszített kárpit a Musée d'Art et d'Histoire de la Ville de Saint-Denis tulajdonában (Anne Lombard-Jourdan és Catherine Camboulives szíves közlése). Az Iparművészeti Múzeum két kárpitja 1961-ig a zirci apátság tulajdonában volt, a címerek alapján azonban bizonyos, hogy

nem a zirci, hanem a lützeli apátság megrendelésére készült. Magyarországra kerülésének időpontja még vitatott. Horváth Konstantin az előszállási úriszék jegyzőkönyveiben talált egy 1806-ból való adatot, valószínűleg erről a kárpitról: „Szt. Bernard élete históriája szövetnyeken . . .” Dornyay Béla és Hümpfner Tibor szerint Villax Ferdinánd zirci apát vásárolta Bécsben az 1830-as években.

Künstle 1926 130. p.; Dornyay 1927 206—207. p.; Horváth 1930 48—49. és 64—65. p. képei; Kat. 1969b Nr. 19—20.; László 1980 57. p., Nr. 35—36. ill. 71—72. XV. színes kép; Kat. 1987c Nr. 15—16. Áttét, Belügyminisztérium, 1961. Egykor a zirci apátság könyvtártermét díszítette
Ltsz. 61.422, 61.423
LE

1.38.

Medalion, szentolvasó függője
Dél-Németország (?), XVIII. sz. eleje

Faragott és aranyozott elefántcsont, ezüstdoglatban
M. 6,1 cm V. 0,9 cm
Az aranyozás helyenként megkopott, a faragvány a foglatból kijár

A medalion egyik oldalán Szt. Bernát és a gyermek Jézus passióeszközökkel: a kised Jézus a keresztfán alszik, kezénél szögek és töviskorona. Mögötte Szt. Bernát szívére szorítja a lándzsát és a spongyát, jobbát pedig égre emeli. A medalion másik oldalán a halálon diadalmaskodó kised Jézus: koponyán ül, jobbában keresz, baljával hullámzó leplet emel a feje fölé. Szilárdfy Zoltán a különlegesnek számító ikonográfiai megoldás és a darab kvalitása alapján a medalliont egy ciszterci apát vagy apátnő övön hordott szentolvasójának függőjeként határozta meg.

Kat. 1966a Nr. 79.; Szilárdfy 1989 61., 63. p., 24 és 29. kép
Delhaes István hagyatéka, 1901
Ltsz. 10408
PÁ

1.39.

Olvasó
Franciaország (?), XVIII. sz. közepe

Arany, barokk gyöngy
H. 58,5 cm
Ép

Az olvasót váltakozó barokk gyöngyök és áttört leveles tagok alkotják. A feszület szárairol és aljáról egy-egy gyöngy csüng alá. A korpusz három gyönggyel van felerősítve. A feszület és az olvasó lánc között szintén áttört, díszes tagozat található, közepén szív alakba foglalt „IHS” monogram.

Publikálatlan
Letét, 1948. Korábban gróf Vay Péter tulajdona volt
Ltsz. 20421
ÁP

1.40.

Tolentinoi Szent Miklós
Ercole Ferrata öntvénye (?), Alessandro Algardi kom-
pozíciója, Róma, 1654 körül

Bronz
M. 39 cm Sz. 34,5 cm
Ép

Fekhelyéről felemelkedő, jobbjaiban kenyeret tartó fi-
gura az Ágoston-rendi szerzetesek viseletében. Az áb-
rázolás a szent csodálatos gyógyulására utal. A legen-
da szerint betegsége idején — víziójában — az
Istenanya jelent meg előtte, aki kenyér adományával
segítette, hogy életre keljen és visszanyerje egészségét.
A kispasztika kompozíciója a római S. Nicola da To-
lentino templom főoltárának márvány szoborkom-
pozícióját követi, annak jobb oldali figuráját repro-
dukálja kisebb léptékben. Bronzból illetve
terakottából készült analóg példányait angliai ma-
gángyűjtemény, illetve a római Museo di Palazzo
Venezia őrzi. Tárgyunk és ez utóbbi művek beható
ikonográfiai és stíluselmzése, s az attribúciós kérdé-
sek megoldása (Montagu 1970 282—291. p., 21. kép).

Balogh 1975 Nr. 250., 300. kép
Vétel Egger Henrik hagyatékából, 1915
Ltsz. 11278
SZA

1.41.

Szent Péter és Szent Pál búcsúja
ICL mester, Felső-Rajna-vidék, XVII. sz. közepe.
Jelzett

Faragott puszpángfa
M. 21,5 cm Sz. 13,9 cm
A kompozíció bal oldali, pogány istennőt ábrázoló figurájának, s a
lebegő angyalalakoknak az attribútumai — jogar, illetve babérkos-
zorú — hiányoznak.

A sokalakos ábrázolás a két apostolfejedelemnek a
mártírhaláluk előtti utolsó találkozását jeleníti meg.
A kompozíció két középponti figuráját, Szent Pétert
és Szent Pált — akik megtagadják a bálványimádást,
amire a baloldalt ábrázolt pogány főpap szólítja fel
őket — római katonák kísérik a vesztőhelyre. A kom-
pozíciót a vértanúk babérkoszorúját tartó, felhők kö-
zött lebegő angyalalakok, a bal oldali háttérben pedig
a római Porta Latina távlati képe zárja le. Az ábrázol-
ás tárgya nem bibliai eredetű, a jelenet, mely az
Apostolok cselekedeteiben nem szerepel, Cesare Ba-
roniusnak, a nagyhírű katolikus egyháztörténésznek
a XVI. század végéről származó *Annales Ecclesiastici*
című műve — vol.I.cap.X. — nyomán vált a barokk
ikonográfia egyik gyakori témájává. A dombormű a
jeles konstanzi festő, Johann Christoph Storer
(1611—1671) egy rajzának — Münster, Landesmuse-
um für Kunst- und Kulturgeschichte — kompozíció-
ját követi. Ez utóbbi mű Storer korai korszakából,

lombardiai működése idejéből származik, s vélhető-
en egy észak-itáliai rézmetsző számára készült vázlat-
rajz. Az ICL monogramot használó mesternek —
működési köre feltehetően a Bodeni-tó vidékére loka-
lizálható — további két, hasonlóan jelzett dombor-
műve ismert: Krisztus siratása (Drezda, Grünes Ge-
wölbe), illetve Kálvária (Braunschweig, Herzog
Anton Ulrich Museum). Azt az újabb szakirodalom-
ban (Theuerkauff 1981) felmerült feltevést, mely sze-
rint e tárgy, s a fent említett további két, ICL szigna-
túrával jelzett relief Johann Christoph Ludwig
Lückének (1703 k.—1780) lenne tulajdonítható, a
művek stílusjegyei és datálása nem teszi megalapo-
zottá, ezért nem tartjuk elfogadhatónak. Ugyancsak
félreértésen, s a szignatúra téves olvasatán alapul az a
korábbi vélekedés (Kat. 1976c, Kat. 1978a), amely,
feltételesen bár, Johann Georg Lenckhardtot tekin-
tette a dombormű mesterének.

Kat. 1976c. Nr. 30.; Kat. 1978a Nr. 222.; Theuerkauff 1981 34. p.;
28b. kép; Szilágyi 1982b
Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952
Ltsz. 53.3467
SZA

1.42.

Lator a kereszten
Flandria, XVII. sz.

Faragott elefántcsont
M. 38 cm Sz. 10 cm a figura M. 20,4 cm
Jobb alsó karja hiányzik. Fatörzset utánzó, feketére festett újabb keresz-
teszen

A hátravetett jobb karjával kereszten függő figura bal
karját feje fölé emeli, teste megfeszül. Tekintete felfe-
lé irányul, szája nyitva. Felhúzott bal lábával támasz-
teket keres. Csipőjét ágyékkendő övezi. Párdarabjával
(kat. sz. 1.43.) és egy keresztre feszített Krisztus
figurával együtt alkotott egykor csoportot.

Kat. 1966a Nr. 36.; Kat. 1972 Nr. 162.; Kat. 1978a Nr. 187.
Vétel, Füzékly Bálint és Gömöri Istvánné, 1987. Delmár Emil egy-
kori gyűjteményéből származik
Ltsz. 50.94
MD

1.43.

Lator a kereszten
Flandria, XVII. sz.

Faragott elefántcsont
M. 37,5 cm Sz. 10 cm a figura M. 19 cm
Ép. Fatörzset utánzó, feketére festett újabb kereszten

A két hátrafeszített karjával keresztre függesztett ska-
kállas férfi feje előrebukik, ujjai görcsbe rándulnak,
lába ernyedten lóg. Csipőjét ágyékkendő övezi. A fi-
gura a halála előtt vétkeket megvalló, s ezért bűnbocsá-
natot nyert „jobb latort” ábrázolja. Párdarabjával

(kat. sz. 1.42.) és egy keresztre feszített Krisztus figurával együtt alkotott egykor csoportot.

Kat. 1966a Nr. 35.; Kat. 1972 Nr. 161.; Kat. 1978a Nr. 186.
Vétel, Füzékly Bálint és Gömöri Istvánné, 1987. Delmár Emil egykori gyűjteményéből származik
Ltsz. 50.95
MD

1.44.

Szent Jeromos
Dél-Németország, XVII. sz. második fele

Faragott elefántcsont
M. 18,2 cm
Restaurálta E. Nagy Katalin, 1972

Egy tömbből faragott kerek plasztika. Ovális alapú talpazaton, térdelő testtartásban ábrázolt figura, hagyományos attribútumaival: a bibliával, koponyával és oroszlánnal. Valószínűleg e tárgyat jelöli az alábbi két említés — „Effigies S. Hieronimj ex Ebore”, illetve „Effigies Sancti Hieronymi ex Ebore, cum Leone Eburneo” —, amely a fraknoi Esterházy kincstár anyagának 1693-ik, illetve 1696-ik évi inventáriumában olvasható (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Rep. 8. Fasc. C. Nr. 37. 39. p., illetve Nr. 38. 22. p. — Détsy Mihály olvasata).

Layer 1925 22. p.; Layer 1927 51. p.; Kat. 1966a Nr. 37.; Héjjné 1975 492. p.; Kat. 1978a Nr. 181.: Héjjné 1979 17. p. és képe; Koroknay 1983a 384. p., 4. kép
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 66.3
SZA

1.45.

Szent Sebestyén
Dél-Németország, 1670–1680 körül

Faragott elefántcsont
M. 19 cm
Restaurálta E. Nagy Katalin, 1973. 1945-ben súlyosan sérült, s hiányossá vált

Egy tömbből faragott kerek plasztika; fatörzshöz kötött ruhátlan férfialak. Bizonyosan e művet jelöli az a két említés — „Statua Eburnea S. Sebastiani”, illetve „Status Sancti Sebastiani ad Truncum ligati, ex pure Ebore” —, amely a fraknoi Esterházy-kincstár anyagának 1693-ik, illetve 1696-ik évi inventáriumában olvasható (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Rep. 8. Fasc. C. Nr. 37. 39. p., illetve Nr. 36. 23. p. — Détsy Mihály olvasata).

Layer 1925 22. p.
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 76.7
SZA

1.46.

Szent György harca a sárkánnyal
Dominikus Stainhart, Bécs vagy München, 1700 körül. Jelzetlen

Faragott puszpángfa
M. 13 cm Sz. 9,3 cm
A lovas kardja, s a ló bal első lába letörött, hiányzik. A Szent György figura arcának bal oldala sérült

A félprofilban megjelenő, jobbra forduló lovas felémelt kardjával lesújtani készül az előtte heverő, fejét felemelő fenevadra. A mozgalmass, hatásos, sodró lendületű kompozíciónak számos egykorú, közel azonos méretű példánya ismert, egyebek között a bécsi Kunsthistorisches Museum, a karlsruhei Badisches Landesmuseum tulajdonában, valamint angliai magángyűjteményben; ezeket a kutatás Dominikus Stainhartnak, illetve Ignaz Elhafennek tulajdonítja (Theuerkauff 1972 32–33. p., 9. kép). A domborművek grafikai előképét — Antonio Tempesta rézkarca, XVI. sz. vége — Erika Fietze-Conratnak sikerült felismernie (Tietze-Conrat 1920 165, 169. p., 105, 107. kép). Tárgyunk, mely az analóg példányok közül az egyik legkitűnőbb minőségű, bizonyos részletek, főként a háttér kialakítása tekintetében Dominikus Stainhart műveivel rokonítható, így e mesternek tulajdonítandó.

Radisics 1885 69. p.; Kat. 1971b Nr. XXII., 6. kép; Kat. 1976c Nr. 32.; Kat. 1978a Nr. 221.; Szilágyi 1979c 82–83. p., 10. kép
Beszerzése ismeretlen. Szalay Ágoston gyűjteményéből származik
Ltsz. 52.2917
SZA

1.47.

Megfeszített Krisztus
Dél-Itália(?), 1700 körül

Faragott elefántcsont
M. 59 cm Sz. 40 cm
Ép

Krisztus feje bal karja felé billen, szeme felakadt, szája nyitva. Fejét töviskoszorú övezi. Sodrott zsinórral átfogott ágyékkötője lecsúszott, épp hogy fedi szemérmét. A szikár, inas férfifitest kifejezésteli megformálása rangos, jelentős mesterre vall.

Kat. 1972 Nr. 230.; Kat. 1978a Nr. 200.; Koroknay 1979a 95. p.
Vétel, Almásy Dénes, 1970. Az eladó Rómában vásárolta, 1920–1930 között
Ltsz. 70.80
MD

1.48.

Megfeszített Krisztus
Németország XVIII. sz. eleje

Faragott puszpángfa
M. 33 cm Sz. 21 cm

Mindkét kézen az ujjak némelyike letörött, hiányzik. Kisebb sérülés az ágyékkendőn. A korpuszhoz tartozott kereszt hiányzik.

A töviskoronás, szakállas fej félprofilban jobbra fordul. Végtagjain az erek kidagadnak. Ágyékát dúsan redőzött kendő takarja.

Kat. 1978a Nr. 225.

Vétel, Füzékly Bálint és Gömöri Istvánné, 1987. Delmár Emil egykori gyűjteményéből származik

Ltsz. 50.76

SZA

1.49.

Mária a gyermek Jézussal és Keresztelő Szent Jánossal
Drezda(?), 1710–1720 között

Faragott elefántcsont, falapon

M. 13,2 cm Sz. 10 cm

Ép

Magas kettős talapzaton álló, függőnyszárnyakkal körülvett oszlop tövében — a talapzat padkáján — ül Mária, bal kezében nyitott könyvet tartva. Jobb kezével átöleli a mellette álló gyermek Jézust, ki baljával a könyv lapjai felé nyúl. Lent a földön áll a gyermek Keresztelő Szent János, ő is a könyv felé nyújtva kezét. Mögötte — attribútuma — a bárány fekszik. A Mária feje fölött felhők közül angyalkák tekintenek le a csoportra. Az oszlop talapzatára folyondár fut, a padkán Jézus mögött kagyló. Az ábrázolás egy, a XVI. századi itáliai művészetben kialakult ikonográfiai típus késői továbbéléséről tanúskodik.

Diner-Dénes 1905 157. p., 147. kép; Kat. 1930 Nr. 160.; Kat. 1978a Nr. 227.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára, 1877

Ltsz. 4978

MD

1.50.

Keresztlevétel

Jean Simon Cognouille, Liège, 1720 körül. Jelzetlen

Faragott körtefa

M. 39 cm Sz. 27 cm

A létrák és a drapéria némely részei hiányoznak.

A sokalakos ábrázolás, amely Mária, János apostol és Arimateai József mellett további öt figurát vonultat fel, Rubens híres oltárképének (1614, Antwerpen, Székesegyház) kompozíciós típusára vezethető vissza. Előképek bizonyára azon rézmetszetek egyike szolgált, amelyeket Benoît Audran készített Charles Le Brun hasonló tárgyú oltárképéről (ez utóbbiak egyik példánya: 1684, Lille, Musée des Beaux-Arts). Az attribúciót a részletező, finom megmunkáláson, a gondos, aprólékos felületkezelésen, s a dombormű anyagán kívül — a liège-i fafaragók munkáinak többsége körtefából készült — az a körülmény támogatja, hogy Cognouille előszeretettel dolgozta fel a párizsi Audran művészcsalád tagjainak különböző, elsősor-

ban Európa nyugati és északi vidékein népszerűvé vált kompozícióit.

Radisics 1906b Nr. 31; Kat. 1913 Nr. 31.; Kat. 1930 Nr. 146.; Kat. 1976c Nr. 31.; Kat. 1978a Nr. 213.; Szilágyi 1979c 82–88. p., 16–18. kép

Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952

Ltsz. 61.890

SZA

1.51.

Kálvária

Antonio Corradini, Bécs, 1730 körül. Jelzetlen

Ólom, öntött

M. 66 cm Sz. 47 cm

Ép

Az álló téglalap alakú domborművázlaton a Kálvária jelenete látható. Távoli városhátér előtt a keresztre feszített Krisztus és a két lator. Bal oldalon a lovon ülő százados, jobb oldalon a hosszú rúdon spongyát nyújtó római katoná. A kereszt tövében Mária és János, illetve a tömeg körvonalai. Az ólomrelief plasztikai vázlat — bozzetto — ahhoz a kődomborműhöz, amely az 1731-ben felállított győri Frigyláda-emplék talapzatát díszíti. Utóbbit Csányi Károly állapította meg, a Corradini-attribúció Voit Páltól származik. Kutatásai során megállapította, hogy a készítő mester együtt dolgozott Fischer von Erlachhal — az idősebbel és ifjabbal egyaránt — Bécsben, s Prágában, de a győri Frigyláda-emplék kizárólag Corradini nevéhez köthető ugyanúgy, mint a hozzá készült ólommodell vázlat. Voit Pál tévesen közli, hogy 1921-ben Ernst-aukcion vásárolták.

Layer 1915 173. p.; 177. p. képe; Csányi 1926 LXIV. t. 126. kép; Voit 1975 81–90. p.; Mojzer 1982 39. p. Nr. 433. és képe; MNG 1984 Nr. 146. és képe

Beszerzése ismeretlen, 1915 előtt

Ltsz. 10917

BÉ

1.52.

Mária Magdolna

Johann Christian Ludwig Lücke(?), Drezda,
1730–1740 között

Faragott elefántcsont

Á. 16×21,5 cm

Újabb falapon

Az ovális falapra helyezett magas dombormű Mária Magdolna mellképe. Arcát felemeli, messzeségbe tekintő szeméből patakzik a könny, szája nyitva. Kezét melléhez szorítja. Az ábrázolási típus előképének Guido Reni Szent Magdolna kompozíciója (Versailles, Musée National) tekinthető. Párdarabja a kat. sz. 1.53.

Kat. 1930 Nr. 161.; Kat. 1966a Nr. 85.; Kat. 1978a Nr. 237.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiség-tára, 1877
Ltsz. 4117
MD

1.53.

Szent Sebestyén
Johann Christian Ludwig Lücke(?), Drezda,
1730—1740 között

Faragott elefántcsont
Á. 16×21,5 cm
Újabb falapon

Az ovális falpra helyezett magasdombormű Szent Sebestyén mellképe. Fájdalomtól eltorzult arca félrefordult, szeme fennakadt, szája nyitva. Kezét a mellébe fúródott nyílveszőhöz szorítja. Párdarabja a kat. sz. 1.52.

Kat. 1930 Nr. 163.; Kat. 1966a Nr. 86.; Kat. 1978a Nr. 230.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiség-tára, 1877
Ltsz. 4123
MD

1.54.

Gyermek Jézus a passióeszközökkel
Németalföld, XVIII. sz. közepe

Faragott puszpángfa
M. 12 cm
A figura bal karja letörött, hiányzik. Hasáb alakú talpzata tölgyfából készült a XIX. században

Jobbjával előrelépő, lepelszerű viseletben ábrázolt gyermek Jézus, vállán keresztet, bal kezében kosarat tart, melyben a kínzás eszközeit — kalapács, ostor, vesszőnyaláb — hordozza. Az ábrázolás, mely az ellenreformáció kegyességi irodalmának hatására a barokk korban vált gyakori ikonográfiai témává, Jan Wierix XVII. század elején, Antwerpenben készült, hasonló tárgyú rézmetszetei egyikének kompozíciójára vezethető vissza.

Radisics 1906b Nr. 94.; Radisics 1913 Nr. 94.; Szilárdfy 1989 64. p., 35. kép
Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952
Ltsz. 53.3470
SZA

1.55.

Szent Rókus
Ausztria vagy Dél-Németország, XVIII. sz. közepe

Faragott hársfa
M. 18,5 cm
A figura néhány helyen hasadt, talpzata hiányos

Szabálytalan sokszögű talpuzaton álló, szakállas férfi alak, viselete dúsan redőzött köpeny. Bal combján nyílt seb, kezét imára kulcsolja, fejét jobbra fordítja. Bal lába mellett attribútuma: kutya, mely szájában cipót tart. Szent Rókus a barokk korban a betegség, a pestis ellen oltalmazó védőszentként tisztelték, az ábrázolás sajátosságai erre utalnak.

Kat. 1976c Nr. 26.; Kat. 1978a Nr. 241.
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 61.297
SZA

1.56.

Keresztlevétel
Christoph Joseph Itelsperger, Regensburg(?), XVIII. sz. vége

Faragott elefántcsont
M. 16,4 cm Sz. 13 cm
Erősen repedezett, külső pereméből több darab hiányzik

Fent félkörívvel lezárt formába komponált jelenet. A keresztfához támasztott két létrát szinte ellepik az előrecsukló fejű test leemelésében segédkező alakok; csoportjuk egybeolvad a kereszt két oldalán álló sirtókéval. A szereplők fájdalmát megjelenítő arckifejezések és gesztusok egyénített karaktereket érzékeltetnek. A jelenet résztvevői között felismerhető ugyan Mária, Szent János, Mária Magdolna, Arimateai József és Nikodémus alakja, a hangsúly azonban nem a figurák azonosításán, hanem a jelenet egészének kompozicionális eszközökkel is fokozott drámai hatásán van. A háttérben látható tájkép megformálása alapján Szilágyi András a dombormű készítőjét a Regensburgban működő Christoph Joseph Itelspergerrel (1763—1836) azonosítja. Ikonográfiai elemzése az ábrázolás forrásaként egy Michelangelo-vázlatot továbbfejlesztő Daniele da Volterra-kompozíciót jelöl meg.

Ernst 1925 Nr. 2009., XXXIX. t. képe; Szilágyi 1976 36—39. p.; Szilágyi 1977; Kat. 1978a Nr. 234.; Koroknay 1979a 95. p., 14. kép
Sárkány István hagyatéka, 1973
Ltsz. 73.181
PÁ

érfi-
oján
itja.
ban
ség,
, az

2.

VILÁGI DICSŐSÉG – HŐSKULTUSZ

III.

e. A
az
ok;
ira-
eje-
tet-
yan
zsef
n a
nek
ha-
lása
t a
ber-
ése
tot
je-

Szi-
ép

Zá
Tö
Ara
M.
Ép
Cs
tel
fol
BO
M.
Ká
BO
TO
M
TÖ
VO
CI
EP
SA
zá
Sz
M
sz
76
la
17
az
ac
be
gy
da
M
ké
Sz
L.
SZ

Íj
T
v
se
ú
Íj
T
N
Íj
T
Í
b
h
r
r
h

2.1.

Zászlócsúcs

Törökország, XVII. sz. eleje

Aranyozott ezüst

M. 38,3 cm Sz. 16 cm

Ép

Csúcsban végződő levél alak, a sima előoldalt kerekelt, kétsoros, nagybetűs vésett felirat a hátoldalon folytatódik, hasonló megmunkálásban: „IBRAHIM BOSZNAI BASSA ZASZLOIAN VALO VERT MELIET EGINEHANI TÖB SZEP ZASZLOKAL ES KÖZEL NEGI EZER KEREZTIEN RABOKNAK EL SZABADITASÁVAL NIERTÉK EL TŐLE VYVARNAL 1623/GROF EZTERHASI MIKLOS VYVARI GENERALISSAGABAN MELI TÖRÖKOT BETLEN FEIEDELEM HOZOT VOLT KI MASODIK FERDINAND ROMAI CHAZAR ES A KEREZTIENSEG ELLEN IGENERŐS ES KEMENY HITLEVELE ES FOGADASA ELLEN“. Ma ismert legkorábbi említése — „Két zászlóra való vért, melynek egyike az bosznai passa Szokolovics Ibrahimtól nyeretett“ — Esterházy Miklós nádor kincstárának 1645. november 2-án készült inventáriumában olvasható (Inventárium 1645 761. p.). Hasonlóképp, csaknem azonos szóhasználatlal említi a tárgyat a fraknoi Esterházy-kincstár 1725. évi leltára is; ennek e részletét közli, s a művel azonosítja (Héjjné 1975 475. p.). A felirat, s az idézett adat tanúsága szerint a tárgy az érsekújvári ütközetben — Esterházy Miklós 1623 augusztusában vívott győztes csatájában — szerzett hadizsákmány egy darabja.

Majláth 1886 Nr. 1364.; Héjjné 1975 475. p., 2. kép; Péter 1985 22. kép

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. E 71.5

SZA

2.2.

Íjtartó (puzdra) és tegez nyílvezzőkkel

Törökország, XVII. sz. eleje

Vörös bársony alapon arany- és ezüst skófiummal hímzett, öltése: selyemfonallal alátöltött és letűzött, fektetett laposöltés, törökül ún. zerdüz öltés. Bélésük, hátlapjuk és szegélyük bőr

Íjtartó: H. 68 cm Sz. 27 cm

Tegez: H. 44 cm Sz. 21 cm Mé 5 cm

Nyílvezzők: H. 69–82,5 cm között

Íjtartó: restaurálta Humor Izabella, 1981

Tegez: restaurálta Soós Katalin és Pataki Anikó, 1988

Íjtartó: A hosszúkás, ívelt körvonalú puzdra vörös bársonnyal borított előlapját arany- és ezüst skófiu-hímzés díszíti: alulról felfelé növe, elágazó száron három kisebb és egy nagyméretű, csipkézett szélű palmetta, melyekből kétoldalt ívelt, rozettás, leveles ág hajlik ki. A díszítményt hímzett csikminta keretezi.

Bélése, hátlapja bőr, szegélye keskeny, zöld bőrcsik. Formája a felajzott íj alakját követi: fent széles, lefelé elkeskenyedő. A derékövhöz sodrott zsinórral, vagy bőrszíjjal erősítették, melyet a hátlap két felső nyúlványán levő bőrakasztón, valamint az előlap bal felső részére erősített rézkarikán bújttak át. Alakja, típusa a XVI. század második felében divatos, de formája tovább él a XVII. században is. Számos változata ismert múzeumi- és magángyűjteményekből. Példányunkat feltételesen azonosíthatjuk a fraknoi kincstár 1654-es inventáriumának leírásával (Inventárium 1654 171. p.).

Tegez: A puzdránál kisebb méretű, alját a hegyes nyílvezzők tárolására faék merevíti ki. Előlapjának díszítési technikája a puzdráéval azonos. A hímzés ornamentikája: keretbe foglalva, egymás felett két, a puzdráéval egyező rajzú palmetta. Középen oldalzsebet imitáló, tört ívű hímzéses csík, felette két, kb. 1 cm átmérőjű lyuk, melyet egykor zöld színű bőrrátét díszített. Alul a fabetétet csúcsovális alakú bőrbetét borítja, préselt dísz: körbe foglalt S alakú levélmotívum, a körből két, ellentétes hajlású, félköríves inda hajlik ki, végén hegyes levélkével. Körben zöld bőrrel szegett. A XVI–XVII. századi tegezeken gyakran oldalzseb is található a megkülönböztetett nyílvezzők tárolására, mint pl. a budapesti Iparművészeti Múzeum gyűjteményében levő tegezen (Ltsz. 52.2880) vagy az egykori Festetich-gyűjtemény tegezen (Szendrei 1896 Nr. 2870.). Az eredeti állapotot nem ismerve, csak feltételezhetjük, hogy a lyukak is nyílvezzők tárolására szolgáltak. A nyolc darab nyílvezző tollazott végű. Közöttük kettő vörös-kékkel festett, egy aranyozott szárú. Egy kivételével — az szaruból készült — mindegyik hegye vasból van.

Majláth 1886 Nr. 1367.; Nr. 1369.

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Íjtartó, nyílvezzők: Ltsz. 52.2882. 1–9.

Tegez: Ltsz. 86.1.

PE

2.3.

Szablya

Törökország, XVII. sz. közepe

Penge: acél, féंबरakásos díszítés. Hüvely, markolat és keresztvas: aranyozott ezüst, öntött, cizellált, vésett, befoglalt ékkövekkel és zománczott tagozatokkal díszített

H. 104 cm

A markolat és a hüvely helyenként deformált, horpadt; a befoglalt ékkövekből tíz darab hiányzik

Ívelt forma, markolata hajlított, s lapított gömbben végződik. A hüvely előoldalát és éleit befoglalt ékkövek összefüggő sora díszíti, a hátoldalon stilizált arabeszk vésett díszítés. Az ékkövek fajtái: türkiz és gránát. Felfüggesztésre szolgáló két applikált karika a hüvelyen.

Publikálatlan
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 60.26
SZA

2.4.

Pisztoly
Németalföld(?), XVII. sz. közepe

Závarzat és cső: acél; tusa: elefántcsont, esztergált, ékkövekkel s ezüstveretekkel díszített
H. 61,5 cm
Sérült, konzervált. Az applikált veretdíszek némelyike hiányzik

Keréklakatos závarzat, vadászjelenetes vésett díszítéssel. A cső elefántcsont hüvelye befoglalt türkizekkel ellátott ezüstveretekkel díszített.

Publikálatlan
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
SZA

2.5.

Karabély
Szilézia, XVII. sz. közepe

Szerkezet: acél. Tusa: körtefa, elefántcsont és gyöngyház berakás
H. 114 cm
Restaurálta Varga Péter, 1977–1979

Keréklakatos závarzat, vésett díszítéssel. A csont-, illetve gyöngyház berakásos díszítés motívumai: stílizált indák, állatalakok, illetve rozetták.

Varga 1980; Varga 1989
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 60.10
SZA

2.6.

Díszbuzogány
Magyarország, XVII. sz. közepe

Ezüst, trébelt, részben aranyozott, ékköves díszítésű
H. 77 cm
Sérült, konzervált. A foglalatok, az ékkövek hiányosak

A buzogány fejét hengeres famagra applikált, hajlított ezüstlemezek borítják, szára gerezdes tagolású és lapított gömbben végződik. A befoglalt ékkövek fajtái: türkiz és gránátutánzatok. Feltételezhető, hogy e tárgyra vonatkozik a fraknói Esterházy-kincstár 1696. évi inventáriumának alábbi tétele: „Sceptrum Argenteum deauratum lapidibusque Týrkesys garnatisque exornatum” — (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Rep. 8. Fasc. C. Nr. 38. 76. p. — Détsky Mihály olvasata).

Publikálatlan
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 60.12
SZA

2.7.

Sisak
Magyarország, XVII. sz. közepe

Réz, ezüstözött, domborított, ékkő utánzatokkal díszített; vörös bársony béléssel
M. 31 cm
Sérült, konzervált. A befoglalt színes üvegek közül 10 darab hiányzik

Lovagi torna alkalmára készült, a XVII. században meglehetősen ritka, s némiképp anakronisztikusnak minősülő dísztárgy. Vélhetően erre, valamint a kiállításon kat. sz. 2.9., illetve 2.10. alatt szereplő tárgyakra vonatkozik a fraknói Esterházy-kincstár 1725. évi leltárának alábbi tétele: „Egy pár ezüst fegyver derék, sisakkal és karvassal így ahoz valo heveder eövel. Ezek pedig mind külömb külömb féle kövekkel megh rakva. . .” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub. Nris. 9 et 10. Nro. 6. — IM Adattár 236/1957). A leltár e tételét közli s feltételezi, hogy ezek a fegyverek a Bécs vagy Buda ostromában résztvett sereg felszereléséhez tartozhattak (Héjjné 1975 494. p.).

Publikálatlan
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
E 65.81
SZA

2.8.

Pajzs (2 db)
Magyarország, XVII. sz. közepe

Réz, ezüstözött, részben aranyozott, vésett, cizellált, álékköves díszítés; belső oldalon vörös bársony bélés
Á. 54 cm
Konzervált

Kerek, enyhén domborodó formájú, a középmezőben applikált díszítménnyel. 1. Az egyik pajzsos kardot tartó griffalak — az Esterházy-család címeréből kölcsönzött heraldikai motívum — koszorútól övezve, domborított és cizellált megmunkálású. 2. A másikon kerek lemezen stílizált virág- és levélmotívumokból kialakított, vésett ornamentika. Ékkövekkel díszített, applikált veretdíszek — 15 darab — és csillag alakú, szegecselt ékkőfoglalatok a felületen. A befoglalt színes üvegek gránát- és smaragdutánzatok. Feltehetően a két tárgy egyikét jelöli a fraknói Esterházy-kincstár 1725. évi inventáriumának alábbi tétele: „Egy ezüstös, kövekkel fölékesített pais, mellyen méltó Eszterhás Familia czémere vagon” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub. Nris. 9 et 10. Nro. 4.—IM Adattár 236/1957). A leltár e tételét közli és feltételezi, hogy a címeres fegyverek a Buda vagy Bécs ostromában résztvett sereg felszereléséhez tartozhattak (Héjjné 1975 494. p.).

Publikálatlan
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 65.84.1—2.
SZA

2.9.

Tornakesztyű alkarvérttel
Magyarország, XVII. sz. közepe

Réz, ezüstözött, részben aranyozott, vésett, cizellált; vörös bársony
H. 47 cm
Sérült, konzervált

Lovagi torna alkalmára készült. Az ötujjas kesztyű varrott bársonyára applikált fémtagozatok a csukló, az ujjak és az ujjperecek mozgását teszik lehetővé. Befoglalt álékkövekkel gazdagítottak az alkarvért felületén applikált veretdíszek. Leírása alapján analóg darabnak minősül az a jelenleg lappangó „páncélkesztyű”, amely 1896-ban Batthyány-Strattmann Ödön tulajdonában, a körmendi kastélyban őrzött fegyvergyűjteményben volt (Szendrei 1896 433. p.).

Publikálatlan
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 65.82.1—2.
SZA

2.10.

Öv
Magyarország, XVII. sz. közepe

Réz, részben ezüstözött, s befoglalt üveggövekkel díszített, széles bőrszíjra applikált lemezek
H. 135 cm
Restaurálta Juhász Gábor, 1987—1988

Üveggöves, öntött rozettákkal díszített tizenhárom darab téglalap alakú lemez bőrszíjra applikálva, csattal.

Publikálatlan
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 65.83
SZA

2.11.

Díszlótakaró (csótár)
Isztambul, 1648. Jelzett

Sötétlila selyembársony, préselt, részben vésett díszű ezüst- és aranyozott ezüstrátékkal díszített
Előlap: H. 66 cm Sz. 65,5 cm. Oldallapok: H. 76 cm Sz. 139 cm
Restaurálta Pataki Anikó és Rác Jenő, 1989. Eredeti, kb. 1 cm vastag, állati szőrből készült párnázata, valamint sárga selyematlasz bélése ma csak nyomaiban látható

A három darabból álló lótakaró részei — előlap, két oldallap — csatos végű, mintásan szövött szalagokkal kapcsolódnak egymáshoz. Alját kék-vörös-arany színű paszománthoz csomózott rojtsor szegélyezi. Külső borítása sötétlila selyembársony, felületén tizenegyféle préselt, domború fémrátéttal, melyeket

keskeny bőrszíjak erősítenek a fonákoldalon az alaphoz. Az oldallapok két részből — első- és hátsó — állnak, díszítésük azonos: középen forgórózsa, tulipánból kinövő kagylómotívumokkal keretelve. Középről a szélek felé — sugárirányban — nyolc mezőre osztottak, a mezőket csillag- és forgórózsa motívumok töltik ki. Az előlap díszítése hasonló, csak kisebb felülete miatt a sugaras felosztás elmaradt. Az oldallapokat egykor „sárga selyemfonállal tűzött és ugyaníly színű selyemszövettel bélelt vörös bőrvánkos” kötötte össze. Az egyes darabok sarkaiban egy-egy nagyméretű, aranyozott ezüst kagylómotívum, közepében IV. Mehmed szultán hitelesítő jegye (tuğra) évszámmal: (١٠٠٨ 1058) 1648. Hasonló, ugyancsak IV. Mehmed tuğrájával jelzett darabok a karlsruhei Badisches Landesmuseum gyűjteményében (Petrasch 1977 XXIII—XXV. p. Nr. 10—11., 15.) és az egykori körmendi Batthyány-Strattmann-gyűjteményben (Szendrei 1896 Nr. 3291.).

Majláth 1886 Nr. 1487.
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. 52.1420. 1—5.
PE

2.12.

Díszlótakaró (csótár)
Magyarország, XVII. sz. vége

Lenvászon, atlaszelyem, kartonnal és lenfonállal alátöltött domború hímzés. Mintásan letűzött, fektetett fémfonalas hímzés
61×127 cm
Restaurálta Sipos Enikő, 1978

A lótakaró egész felületét fémfonalas hímzés borítja. Tükrében ezüsttel hímzett, zeg-zug mintásan letűzött alapon aranyfonalas domború hímzés: kétoldalt „S” alakú, közepén életfát alkotó, rózsás, tulipános indák között egy-egy szembenéző, koronás, kettős farkú oroszlán ágaskodik. A keretsávban a tükrőrehez hasonló virágos indadísz, a két sarokban tulipános palmettával. A lótakaró három oldalát egykor bordó-piros, ma sárgásvörös atlaszelyem keretezi, díszítése szintén fémfonalas hímzés: vékony, hullámzó inda apró levelekkel, kacsokkal, valamint nagyméretű, stilizált virágokkal. A selyemszegély hímzése más kéz munkája, feltehetően utólag került a lótakaró köré. Az 1725-ös fraknoi inventáriumban a következő tétellel azonosítható „Egy új merőn arany, s Ezüst fonállal viragokra ki varrott csafrangh, két oroszlán vagy rajta ki varva” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub. Nris. 77 et 78. Nro. 13. — IM Adattár 236/1957).

Sipos 1978; László 1986 314. p., 353. p. Nr. 246. és képe
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. 52.2697
PE

2.13.

Nyereg

Törökország, XVII. sz. első fele

Bőrbevonatú faváz, arany skófiummal hímzett, ezüsttel lanszírozott szövet; trébelt, poncolt és vésett, almandinokkal és tausírozott nefritlapokkal díszített aranyozott ezüst lemezbörítésű, szegélye és bélése bőr

H. 51 cm Sz. 31 cm M. 60 cm

Restaurálta Borsi Sándorné, 1954–1955

Elöl magas, keskeny nyakú, kis gömbű káppal, hátul széles, félköríves támlával, rövid, keskeny, alacsony ülőkével, két oldallappal. A nyereg ülése, két oldalapja, valamint a kápa hátoldala ezüsttel lanszírozott szövettel (törökül ún. seraser) borított, felülete arany skófiummal hímzett. A hímzés mintája az ülésen: számárhátíves keretben forgórózsza motívum, a keret csúcsában leveles palmetta; az oldallapokon: három, levélmintás keretbe komponált leveles gránátalma. Az oldallapokat két-két rozetta formájú rézszegecs erősíti a favázhoz. Az első kápa és a hátsó lapos támla aranyozott ezüstlemezzel borított: levélmintás alapon préselt rozetta és levél formájú rátétek almandinokkal. A rátétek közt arannyal tausírozott, almandinokkal díszített nefritlapok, melyek elöl ívelt szélű rombusz- és ötszög-, hátul kör- és csúcsovális alakúak. A fémlemez a nyereg szövetborítású részeihez apró szegek fémfonalas, mintásan szövött paszomántszalag fed. Alján bőrszíjazat: kétoldalt két-két lyukacsos szíj a heveder és a kengyel szíjának-; elöl és hátul két-két csatos végű szíj a szügyelő és a farmatring felerősítésére. Az oszmán-török nyerges jellegzetes példánya, mely abban különbözik a nyugati típustól, hogy nem fekszik fel a ló hátára teljes súlyával, hanem csak két oldallappal támaszkodik a ló oldalához. Könnyűsége és viszonylagos kis mérete nem igényel erős szíjazatot, így a ló terheit nem növeli, s lehetővé teszi gyors mozgását (Sümer 1983). Rokon darabjai a budapesti Iparművészeti Múzeumban, melyeknek szövetborítása megegyező, de mindkettő ülőpárnával ellátott (Itsz. 52.2883, 52.2892). Az 1725-ös fraknoi inventáriumban a nyereg valószínűleg a következő tétellel azonosítható „Igen Szép Ezüst materiával burított s drága kövekkel kirakott Kápás Török nyeregh” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub. Nris. 69 et 70. Nro. 4. — IM Adattár 236/1957).

Kat. 1876 5. p. [A tárgy az 1876-os árvízkárosultak javára rendezett kiállításon — egy fénykép tanúsága szerint (IM Flt. 2229.) szerepelt — de a katalógusban nincs leírva külön]; Layer 1925 20. p.

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Itsz. 52.2863

PE

2.14.

Lóálarc

Szöveve Itália, csipkéje és szabása Magyarország, XVIII. sz. közepe

Egykor vörös, most aranybarna selyemdamaszt, aranyfonalas vert csipke

H. 54 cm Sz. 38 cm

Ép, az aranyfonalak korrodálódtak

A homlokon félkörös, az állon csúcsba futó pajzs-idom, a szem részére két kerek kivágással. A szövet mintája: apró virágok, ezek kompozíciója azonban a kis méret és a csipkedíszítés miatt kivehetetlen. A csipke a szegély mentén, a szemnyílás alatt és a középtengelyen helyezkedik el. Ellentétben a fém álarcokkal nem harci vagy tornaviadalok alkalmával használhatták, hanem valamilyen parádés felvonuláson. Az Esterházy leltárakban ez idő szerint nem ismeretes olyan említés, amely a tárggyal azonosítható lenne.

Publikálatlan

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Itsz. 52.2765

LE

2.15.

Ostábla

Venece(?), XVII. sz. eleje

Színes selyem tűfestés, arany- és ezüstszálas kétoldalas laposhímzés fekete hamisripsz-selyem alapon; fatáblán

Csukva: Sz. 31 cm H. 40,4 cm V. 6,5 cm

Restaurálta E. Nagy Katalin és Pataki Anikó, 1988–1989

A szétnyitható játéktáblán kívül az egyik oldalon dáma vagy sakk, a másik oldalon malom, kinyitva belül trik-trak játszható. A dáma oldalon váltakozó rozettás és indadíztes tulipános négyzetek alkotják a játémezőt. Mivel a tábla téglalap alakú, a játémező viszont négyzetes, a téglalapról fennmaradó keskeny alsó és felső sávba ovális babérkoszorúba foglalt ábrázolás került: tarajos halra lecsapó, illetve abba karmival belekapó sas. A babérkoszorúhoz kétoldalt terkervényes, rózsaszínű, ezüstszállal hímzett feliratos szalag kapcsolódik: *eximam aut mergar // Aut / mea / iacta / tam / vesanis / eximer / undis // Dextra / Crucem / aut / mergar / strenue / cesar / bis = kifogom vagy elmerülök // Vagy megmenti e jobb a habok dühe hányta keresztet / Vagy vele elmerülök bátran a tengerben. // profundissima. . . // Hostibus / ulla / tuis iam / non est / tuta / latebra // Cernere / cuncta vales / vincere / cuncta / potes = legmélyesegőbb // Elleneidnek e földön nincsen rejteke immár / Ellátsz bárhova is győzni letudsz mindent. A tábla keretén egymásba fonódó levelek között középen szabálytalan medalionokban török hadijelvények, a sarkokon babérkoszorúba foglalt vessorok:*

Freggi adu / na e á lui / dispone // Favorevole / la sorte // Ma virtute / al prode / al forte // Di trofei / lauri e / corone = Aki háborúra termett / Fogja a sors adta fegyvert / Erő, bátorság legyen erénye / Babért s koronát kap cserébe. A malom oldalon levelesindás ornamentika tölti ki a kockás mintával hímzett játékvonalak közét. A játékerület fölött és alatt — a dáma oldalhoz hasonlóan — babérkoszorúba foglalt, a hétféjú hidrára, illetve szarvasra lecsapó sas képe látható. A szalagok felirata: *obuia centeno // Obuia centeno / que / semper / ger / minat / Hydre // Quam si vin / cere / quam vincere / sola / potes = szembe a százféjűvel // Szembe a hidrával kinek újból száz feje sarjad / Mert ha legyőzhetni, győztese csak te lehetsz. consilio et robore // Longa corona / cadesi / nam / mente / et viribus / aucta // Concep / toque / hostis / pulvere / plena / venit = ésszel és erővel // Íme a várt koszorú, mit az ész s az erő fona dússá / És belepott a futó ellenség pora is. A kereten szalaggal átfont dús gyümölcs- és virágfüzerek között ovális medalionban hadijelvények, a sarkokon versike: *Ora pace / ed ora / guerra // Giuoca / il fato su / la terra // Variamen te có i / mortali // Maneggian / do or beni / or mali = Hol béke hol háborúság / Vaksors kezében a világ / A halandókra hozhat / Egyszer jót, másszor rosszat. Kinyitva, az ostábla ketős játéktábláján nyílhegy végződésű, fölfelé keskenyedő virágornamentikából alakított a játékmező. A játékmezőket elválasztó széles sávban aranyhímzésű alapon babérkoszorúba foglalt fiókáit etető sas, illetve madárral harcoló sas. A szalagok felirata: *Animo et viribus // Hanc victricem / Aquilam / cernens / Triumphum / De Victis / Turcis sic / Sacra Musa / canit // Odryas / depasta Feras / Calvari ad / culmina Christum (?) / Deferat geminet / Splendida / templa / Deo = Bátorsággal és erővel // Látva e győztes sast diadalt zeng Múzsá tenéked, / Örvendezve a szent megveretett törökön. / Odrys vadjait űzve a krisztusi Kálváriára / Megkettőzi az Úr fényes templomait. A másik oldalon: *Par numero virtus // Par / numero / virtus Volucres de cedit / campo / et decus / et vires una / Tonantis / habet. // Quo / Plures hostes / Celo curante / Triumphos / Plures ista / feret Sceptraque / plura / dabit = Győzi számukat a virtus // Győzi a virtus számotokat, el a harcmezejéről, / Mint dörgő Jupiter, fénye olyan s ereje. / Több diadalt nyer az égtől is, valahánnyal többen / Ellenségei, s oszt több fejedelmi jogart. (Détshy Mihály fordításai). A táblák keretén ovális mezőkben a kilenc múzsá, „a dícsőítők”, attribútumaikkal. Nevük melléjük hímzett (balról, körbe): *Ter-/psi-/core, Callis/pe, Clío, Polin/m/a és Ta/li/a, Vra/nia, erato, euter / pe és Melpome/ne*. A sarkokban egymást keresztező hatalmas bőségszaruk. A hímzés magas színvonalú kivitelezése, ritkaságnak számító finomsága hivatásos hímző kezére vall. A táblák borítását****

különböző mintakönyvekből válogatott díszítmények után hímezték. Erre mutat az egyes motívumok némileg inkohereus elrendezése, mely a triktak táblák keretén a legfeltűnőbb. Az ornamentális motívumok az 1600 körüli években megjelent velencei hímzés minta könyvek (Giacomo Franco és Cesare Vecellio kiadásai) rajzaival rokoníthatók, azonban közvetlen előképük ezidáig nem ismert. A figurális, pontosabban az emblematisz ábrázolásokhoz ifj. Joachim Camerarius emblémakönyvének metszeteit is felhasználták. Az 1596-ban, illetve 1604-ben megjelent harmadik, illetve negyedik kiadás képeiből a szarvasra lecsapó sas (Henkel-Schöne 1967 767. p. Cam. III. Nr. 10.) és a lernai hidra (Henkel-Schöne 1967 628. p. Cam. IV. Nr. 75.) pontos megfelelőjét hímezték a táblára. A hosszú és némiképp talányos latin szöveg forrása ismeretlen. A hexameterek és a képek együttesen sem nyújtanak kulcsot a konkrét alkalom, a készítettő vagy a tulajdonos személyének megjelöléséhez. Az alkalom — törökön vett győzelem —, igen tág teret nyújt a feltételezéseknek. Így az a korábbi vélekedés, mely Velence görög birtokainak visszafoglalását a töröktől 1684–1690 között és a játéktábla készítését közvetlen kapcsolatba hozta, vonzó, de elhamarkodott feltevéseken alapult (Kat. 1982d). A tulajdonos — ki minden bizonnyal a török hadak felett aratott egyik győzelem részese lehetett — a társadalmi hierarchia legfelső régióiban keresendő; különleges, kincstárba illő mivolta alapján említette az ostáblát Kővári „Izabella királynénak tulajdonítva”.

Kővári 1860 133. p.; Kat. 1977b Nr. 41.; Kat. 1982d 4. p.; Endrei-Zolnay 1986 XXIV–XXV. t.; Vadászi 1986. 303. p., 353. p. Nr. 249. és képe

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára, 1877
Ltsz. 10694

MD

2.16.

Granicusi csata

Raynaud műhely (?), Aubusson, 1690 körül. Jelzetlen

Gyapjúból gobelin technikával szövött, felvett sűrűsége: 4–6/cm
260×335 cm

Régi javítások, toldások, bordúrje kiegészítet

A kárpit az i.e. 334 tavaszán lezajló granicusai csata egyik drámai jelenetét ábrázolja. A csata forgatagából kiemelkedik a lovon ülő, szablyáját magasba tartó Nagy Sándor alakja. Életét egyik tisztjének Kleitosznak köszönheti, aki az őt hátba támadó perzsa vezért, Szpithridatész ellöki és csákánnyal leüti. Nagy Sándort mint az antik történelem világbirodalmi elképzelésekért küzdő legnagyobb hadvezérét, a barokk kor több uralkodója tekintette példaképének. XIV. Lajos a Manufacture Royale des Gobelins-ben

elsőként az ő történetét szövelte meg. E kárpitsorozat kartonjai Charles Le Brun öt hatalmas festménye (1661–1668) alapján készültek. Le Brun kompozícióján, különösen az előtér egyes motívumain erősen érezhető Michelangelo Cassinai csata kartonjának hatása. A másik inspiráló Giulio Romano volt. A vízből kimászni igyekvő harcosok ábrázolása a Vatikán Konstantin termét díszítő freskó egy hasonló részletét idézi. A nyolc kárpitból álló sorozatot több műhelyben, így Brüsszelben, Oudenaardeban, Aubussonban és Felletinben is megszőtték. A marchi műhelyek számára François Finet másolta le a kartonkat a XVII. század utolsó évtizedeiben. Ez a változat a hatalmas csatajelenetet aránylag kis felületre sűríti össze. A rajzbeli fogyatékoságok is másodrendű műhelyre utalnak, s ezt a benyomást csak fokozza a vastag, durva gyapjú. A kárpitnak csak felső és jobboldali bordúrje eredeti. A párizsi Musée des Arts Decoratifs-ban őrzött (Guide 1926 37. p.) hasonló, de jobb állapotban levő példány jelzése — DAUBUSSON RAYNAUD — alapján valószínű, hogy azzal egy időben és műhelyben készült.

BÁV 1957 Nr. 968.; László 1980 56–57. p., Nr. 31., 65–67. kép; Kat. 1987c Nr. 9.
Vétel, Bizományi Áruház Vállalat I. sz. Művészeti Aukció, 1957 Ltsz. 57.713.1.
LE

2.17.

Díztál a vezekényi csata ábrázolásával
Philipp Jakob II. Drentwett, Augsburg, 1654. Jelzett:
Seling Nr. 1525.

Aranyozott ezüst, trébelt, öntött, vésett, cizellált díszítésű
Á. 105×88 cm
Restaurálta Szvetnik Joachim, 1960–1964

Ovális alakú, széles peremű tál hullámos szegéllyel, stilizált levél-, kagyló- és vultaformákból kialakított, gazdag, változatos trébelt díszítéssel s nyolc, kagylómotívumokból összeállított, öntött, applikált ornamenssel. A tál öblében mozgalmas csatajelenet, mely a török ellen 1652. augusztus 26-án vívott vezekényi csata tragikus eseményét, Esterházy László halálát ábrázolja. A tál Esterházy Pál és neje, Esterházy Orsolya részére készült. A jelenet felett középen két ezüsből öntött angyal címerpajzsot tart, rajta a megrendelők névbetűi és a tál elkészültének éve: C. P. E. C. V. E. 1654. Az applikáció feletti poncolt betűk szintén a megrendelők névbetűi: C.P.E.P.D.F. C.V.E.D.G. Feloldása: Comes Paul Esterházy Perpetus De Frakno — Comitissa Vrsula Esterházy De Galánta. A tál készítésére vonatkozó szerződést az akkor még kiskorú Esterházy Pál helyett sógora, Homonnay György kötötte a nagy híró augsburgi ötvösdinasztia tagjával Philipp Jakob Drentwettel, akit a szerződés Nádasdy Ferenc udvari ötvöseként

nevez meg. A szerződés 1655. március 16-i keltezésű s bizonyos, hogy a tál elkészülte után, a kifizetéssel egy időben kötötték, ugyanis egy 1654. november 16-án Fraknó várában felvett inventáriumban már szerepel: „Item egy nagy öreg ezüst aranyos mosdó medenczéstől, kiben szegény Esterházy László bátyám uram halála vagyon kiformálva” (Inventarium 1654 170. p. — a szerződés is itt van közölve). A díztálhoz egy Esterházy Lászlót ábrázoló, aranyozott ezüsből készült lovas figura tartozott, Abraham I. Drentwett munkája. A szobor 1919-óta lappangott s 1989-ben a Sotheby's cég genfi aukcióján tünt fel szétszedett állapotban, talapzat nélkül (Sotheby's 1989 58–60. p.). E két művet az Esterházy-kinctár 1725. évi leltára a következőképp írja le: „Egy Eöregh tiszta Ezüsbül való Mosdó Medencze Mosdóvel együtt a' mellyen Méltóságos Esterhás László lovon ülő képe vagyon a' Medenczeben Pedigh a maga elveszése representaltatik” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub. Nris. 13 et 14. Nro. 1. — IM Adattár 236/1957.). Jegyei a talpperem külső szegélyén: középen fent Augsburg ötvöscéhének hitelesítő jegye, középen lent PID mesterjegye.

Borgorschek 1852 32. p.; Kat. 1876 4. p.; Ipolyi 1876 495–496. p.; Kat. 1889 Nr. 235.; Kat. 1896 Nr. 4178.; Magyar Műkincsek 1896/1901 3. köt. 31. p.; Végh 1920 10. p.; Layer 1927 49. p.; Pál 1965 6–8. p. és képe; Héjjiné 1969; Kat. 1972 Nr. 208.; Héjjiné 1975 487. p., 11. kép; Galavics 1975 252–253. p., 14. kép; Galavics 1976 23–25. p., 30. kép; Héjjiné 1979 20. p., 10–11. kép; Seling 1980 3. köt. 192. p. Nr. 1525/b.; Kat. 1983a Nr. 40.; Galavics 1983 229. p., 242. kép; Galavics 1986a 15. p.; Galavics 1986b 85–86. p., 39. színes kép; Kat. 1987e Nr. 3.
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949 Ltsz. E 60.3
SZA

2.18.

Billikom
Johann Wagner, Augsburg, 1680–1685. Jelzett:
Seling Nr. 1750.

Ezüst, részben aranyozott, domborított, vésett
M. 21 cm Tá. 10,2 cm
Ép

Három gömb alakú lábón álló, enyhén domborodó aljú, felfelé szélesedő hengeres testű edény. Rajta három vésett ovális keretben egy-egy babérkoszorút viselő hadvezér profilban ábrázolt domborított portréja. Az ovális mezők közötti felületen hadijelvények. A portrék mellett feliratok: AMINTAS, MAUSOLUS, FORIUS. CAM. Kis peremű fedelén három kisebb domborított férfi profil és hadijelvények. Középen gömb alakú fogógomb. Mesterjegye: IW.

Cimeliotheca 1825 24. p. Nr.4.; Römer 1873 50. p.
Vétel, 1825 előtt. Eredetileg az erdélyi gróf Gyulaffy családé volt, akik dohánytartónak használták
MNM Ltsz. Cim. Sec. II. II. 4.
KJ

2.19.

Billikom

Philipp Jakob III. Drentwett, Augsburg, 1670—1674 között. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 722/h., 194/a., Seling Nr. 1969., Nr. 115.

Ezüst, részben aranyozott, trébelt és vésett díszítéssel

M. 14 cm Szá. 8,5 cm

Ép

Három gömblábon áll. Alul legömbölyített, felfelé szélesedő hengeres testén három ovális medalionban profilból ábrázolt domborított férfiportrék, vésett felirattal: TITVS. TAT: / MINOS. R.: / ZALEVCVS. A medalionok között vésett levélmotívumok. Boltozatos, trébelt gyümölcsdíszes fedelének közepéből sima gömbalakú fogógomb emelkedik ki. Külső peremmel illeszkedik a szájra. Egymás mellé beütött mester- és városjegye fenekén és fedelén is szerepel.

Kat. 1983a Nr. 15.

Vétel, Fehér István, 1969

Ltsz. 69.448

ÁP

2.20.

Dísztál

Isaak Warnberger(?), Augsburg, 1670—1678 között. Jelzett: Seling Nr. 1699.

Ezüst, trébelt díszítés

Á. 63×54 cm

Ép

Ovális alakú, hullámos szegélydíszű dísztál széles peremén naturalisztikus húséggel mintázott trébelt megmunkálású gyümölcs-, inda-, levéldísz és öt madárfigura. Öblében hasonló technikával kialakított sokalakos ábrázolás: Nagy Sándor egyik csatájának jelenete. A lendületes, mozgalmos kompozíció a Rubens-művek stílusjegyeit viseli magán, pontos előképe nem ismert. Az újabb kutatás valószínűsíti, hogy azt a mesterjegyet, amely a tárgyon is látható Isaak Warnberger használta, aki 1670 és 1678 között működött Augsburgban (Seling 1980 3. Köt. 228—229. p. Nr. 1699.). A dísztál tehát bizonyára e mesternek tulajdonítható.

Kat. 1963b 24. p.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936

Ltsz. 18973

SZA

2.21.

Tálka

Marek Herbek (Hrbek), Prága, 1673. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 9335.

Részben aranyozott ezüst, trébelt

Á. 18,3×17 cm

Ép

Ovális, nyolckaréjos formájú. A karéjokon kagylós és leveles díszítés. Középen koszorúban I. Lipót, német—római császár és második felesége, Claudia Felicitas domborműves mellképe. Két oldalán csigás fül. Jegyei az alján.

Rómer 1873 59. p.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936. Korábban a pozsonyi Segner család tulajdonában

Ltsz. 18948

BÉ

2.22.

Kupa

Cristoff Neumahr (?), Bécs, 1679. Jelzett: Reitzner 157. p.

Ezüst, részben aranyozott, kalapált. Érmekkel díszített

M. 23,7 cm Tá. 18,8 cm

Ép

Széles kerek talpán enyhén domborított akantuszlevelek. Hengeres testén vésett levél- és gyümölcsdíszítés. Ez utóbbiak között három egymás alatti sorban nyolc-nyolc beforrasztott érem és tallér. Legalul II. Keresztély szász választófejedelem nyolc darab tallérja, rajta spanyolgalléros ruhában ő maga két fivérével. Felirat CHRISTIAN IOHAN: GEORG ET AUGUSTUS és 1592, 1594, 1596, 1599 és 1600 évszámok. A középső sorban hat darab tiroli duplatallér, Lipót herceg és Medici Claudia házassági emlékérmé LEIPOLDVS: ARCHID: AVIS: ET CLAVDIA ARCHIDVCIS felirattal és 1626 évszámmal, továbbá egy darab II. Keresztély-féle szász tallér és egy Frigyes, Albert, és Keresztély brandenburgi-ansbachi fejedelem 1627. évi tallérja ALBERTUS ET D.G. FRIDERICUS CHRISTIANUS FRAT MARCH BRAND. felirattal. A legfelső sorban ismét II. Keresztély szász választófejedelem tallérjai — hasonlóan a legelső sorhoz — 1594, 1599, 1601, 1596, 1595, 1593 évszámmal. Az edény fedele széles, sima peremmel zárul. Boltozatos fedelén vésett gyümölcsdíszítés között hét beforrasztott érem. Középen II. Rudolf 1604. évi dupla tallérja, körülötte Ágost szász választófejedelem négy tallérja AUGUSTUS D.G. DUX SAXONIE. SA: ROMA. IMP felirattal és 1563, 1565, 1572 és 1577 évszámmal; János Frigyes szász választó 1535. évi tallérja JOHAN RA. N EC DUX. SAX. FIEB felirattal, továbbá I. Ferdinánd egy tallérja FERDI. D.G. RO: UNG. BOE. DAL. CRO. ZC REX felirattal évszám nélkül. A kupa talpába ugyancsak hét érem van befoglalva. Középen Miksa tiroli gróf 1614. évi dupla tallérja B.M.A. PRUSS. ADMI. MAX. D.G. AR. AU. D. felirattal. Körülötte Fülöp hessenkasseli fejedelem 1542. évi tallérja, János Frigyes szász választófejedelem két 1542. évi tallérja, II. Keresztély szász választófejedelem 1582. évi tallérja, illetve György-Albert brandenburg-ansbachi fejede-

lem 1544. évi tallérja. Öntött billentőjén maszk, szét-hajló levelek között. Talpán és fedele peremén CN mesterjegy és Bécs 1679-es jegy. A jegy talán Christoff Neumahr bécsi ötvöst takarja, akinek munkásságáról 1668–1683 közötti évekből ismeretesekek adatok.

Kat. 1884 V. terem, 7–8. p. III. szekrény
Beszerzése ismeretlen. Az 1884. évi ötvösmű kiállításon Selmechánya városa állította ki.
MNM Ltsz. 60.27. C
KJ

2.23.

Billikom

Philipp Jakob III. Drentwett, Augsburg, 1684–1689 között. Jelzett: Seling Nr. 1696.

Részben aranyozott ezüst, domborított, vésett
M. 18,5 cm Tá. 10 cm
A fedél peremén kisebb repedés

Három gömb alakú lábon álló, enyhén domborodó aljú, felfelé szélesedő hengeres testű edény. Rajta három vésett ovális keretben egy-egy babérkoszorút viselő római császár profilban ábrázolt domborított portréja. Az ovális mezők közötti felületen gyümölcskötegek. A portrék mellett feliratok: DOMITI: ANUS, TRAIANUS, ANTONIUS PIUS. Szájperemén vízszintes vonaldísz. A fedél kis peremmel simul a pohárra, kis gyümölcskötegek díszítik, és gömb alakú fogógombos.

Cimeliotheca 1825 24. p. Nr. 5.; Rómer 1873 50. p.; Rosenberg³ Nr. 722/h.
Vétel, 1825 előtt. Eredetileg az erdélyi gróf Gyulaffy családé volt, akik dohánytartónak használták
MNM Ltsz. Cim. Sec. II. II. 5.
KJ

2.24.

Billikom

Hans Philipp Sigmund (?), Augsburg, 1685. Jelzett: Seling Nr. 137.

Ezüst, részben aranyozott, trébelt és vésett díszítéssel
M. 11 cm Szá. 9 cm
Ép

Három gömbös lábon áll. Alul legömbölyített, felfelé szélesedő hengeres testén három ovális medalionban profilból ábrázolt domborított császárportrék, vésett felirattal: TITVS/VESPAS, LYSI: /MA: REX, DEMET:/ SOTER. A medalionok között hadijelvények láthatók. Boltozatos fedelén trébelt hadijelvények, tetején hat virágszirom közepéből tojás alakú fogógomb emelkedik ki. Külső peremmel illeszkedik a szájra. Egymás mellé beütött mester- és városjegye fenekén és fedelén is szerepel.

Kat. 1983a Nr. 16.

Áttét, Magyar Tudományos Akadémia, Vigyázó hagyaték, 1953
Ltsz. 53.1376
ÁP

2.25.

Billikom

Johann I. Drentwett, Augsburg, 1686. Jelzett: Seling Nr. 1812., Nr. 139.

Ezüst, részben aranyozott, trébelt és vésett díszítéssel
M. 10,5 cm Szá. 7,5 cm
Ép

Három gömblábon áll. Alul legömbölyített, felfelé kissé szélesedő hengeres testén három ovális medalionban profilból ábrázolt császárportrék, vésett felirattal: ANTONINVS /HADRIANVS/ VLPIVS TRAJANVS. A medalionok között trébelt gyümölcs- és levélmotívumok. Boltozatos, szintén trébelt gyümölcs és levélkoszorúval díszes fedelének közepéből sima fogógomb emelkedik ki. Külső peremmel illeszkedik a szájra. Fenekén vésett N monogram. Egymás mellé beütött mester- és városjegye fenekén és fedelén is szerepel.

Kat. 1983a Nr. 14.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936. Korábban Neumann Aladár tulajdona volt
Ltsz. 19073
ÁP

2.26.

Pohár

Nathanael Schlaubitz, Danzig, XVII. sz. vége. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 1585.

Aranyozott ezüst, trébelt, vésett
M. 19 cm Szá. 12,5 cm
Ép

Felfelé enyhén szélesedő henger alakú test, kihajló, sima talp- és szájperemmel. A testen plasztikus gyümölcsök és indák között III. János (Sobieski) lengyel király és felesége, Maria Kazimira büsztjei kartusban. A király antik római viseletben, fején babérkoszorúval, a felesége korabeli öltözetben és hajviselettel. Jegye a talpperemen.

Kat. 1978b Nr. 10.

Ajándék, Fetricck Ottó, 1952
Ltsz. 53.4126
BÉ

2.27.

Szelence

Augsburg, XVII. sz. vége

Achát, aranyozott ezüst foglalásban, gemmák, drágakövek, féldrágakövek, gyöngyház, színes zománc; kalapált, vésett, öntött
M. 12 cm Sz. 21 cm Tá. 12,4×10,3 cm
Restaurálta Szabó László, 1986. Zománca erősen kopott és hiányos, talpán 2 kő hiányzik

Ovális alakú aranyozott ezüst talp, cakkos peremmel. Sima boltozatán szabálytalan formájú drágakövek — krizolit, almandin, topáz — tokos foglalatlan és gemmák. Az egészben befoglalt, felfelé szélesedő, barnás-lila acháttestet a szájperemnél aranyozott levélkoszorú keretezi. A csuklópánton járó fedél boltozatán kisebb-nagyobb féldrágakövek, zománcos rozettákon egy-egy nagyobb kő, női fejes kámeák és üveglap alatt elhelyezett apró reliefzománc ábrázolások. A fedél közepén ovális alakú gyöngyház dombormű: vértet viselő férfi profilja talán I. Lipótot ábrázolja. A szelence két oldalán öntött, indás, leveles fülek.

Rómer 1873 47. p.; Hampel 1881 35. p. 3. szekrény Nr. 8., 9.; Hampel 1912 233. p. 14. szekrény Nr. 8., 10.; Varjú 1929 63. p. Vétel, Jankovich Miklós, 1832. A hagyomány szerint Eleonóra császárné — I. Lipót felesége — tulajdona volt. Jankovich Miklós Jakomini antikvárius közvetítésével szerezte Pichler báróné gyűjteményéből
MNM Ltsz. App. Jank. 217.
KJ

2.28.

Szelence

Augsburg, XVII. sz. vége—XVIII. sz. eleje

Achát, aranyozott ezüst foglalatlanban, drágakövek, féldrágakövek, kámeák, hegyikristály; kalapált, öntött, csiszolt
M. 11 cm Sz. 19 cm Tá. 11,2×9,5 cm
Restaurálta Szabó László, 1988. A felső gyöngyház medál hegyikristályra cserélve, néhány kő és egy kámea hiányzik

Ovális alakú aranyozott ezüst talppereme áttört, csipkészerű. Talpsávján két sorban különböző formájú drágakövek, illetve féldrágakövek — hegyikristály, ametiszt, almandin, topáz — váltakoznak hét, női portrés kámeával. A nyújtott félgömb alakú lilás achát testet szájpereménél levélkoszorú díszíti. A boltozatos fedélen kétsoros vízszintes tagolásban drágakövek, féldrágakövek, tizenegy kámea és üveglap alatt négy ovális alakú apró reliefzománc ábrázolás. A fedél közepére feltehetően az egykori gyöngyház dombormű pótlásaként — egy ovális alakú, lapos hegyikristály került. A szelence két oldalán kérdőjel alakú, volutás levéldíszes fül.

Rómer 1873 47. p.; Hampel 1881 35. p. 3. szekrény Nr. 8., 9.; Hampel 1912 233. p. 14. szekrény Nr. 8., 10.; Varjú 1929 63. p. Vétel, Jankovich Miklós, 1832. A hagyomány szerint Eleonóra császárné — I. Lipót felesége — tulajdona volt. Jankovich Miklós Jakomini antikvárius közvetítésével szerezte Pichler báróné gyűjteményéből
MNM Ltsz. App. Jank. 218.
KJ

2.29.

Szelence

Németország, XVIII. sz. második fele

M. 3,5 cm Sz. 8,5 cm Mé. 6,5 cm
Fedélén belül több hosszabb repedés

A téglatest alakú szelence fedelén tájban elhelyezett ovális talpazaton, diadalívet formázó posztamensen díszpárnán fekvő korona, jogar, kard, országalma látható. Előtte három puttó figura. Közülük egy harsonnát fúj, kettő nyitott könyvet tart: Huberts / burg den 15 ten, / February 1767 / felirattal. (Az 1756 óta tartó hétéves háborút lezáró hubertusburgi békét 1763-ban kötötték — így az itt szereplő évszám elírás). A talpazat előtt mondatszalag, rajta: Werbergreif, den Frieden Schluss / den die weld, bewunden muss szöveg olvasható. A talpazat felett sugaras felhőgomolyagban három, glóriát tartó kar látható. Utalás arra, hogy a hétéves háborút Poroszország és szövetségese, Anglia ellen az osztrák, francia, orosz koalíció vívta. Jobb oldalon bokor, bal oldalon — akárcsak a szelence rövid oldalain — két pálma. Az egyik hosszoldalon bokros mező közepén pálma, alatta két puttó ölükből babérkoszorúval. A másik hosszoldalon ugyanilyen környezetben egy babérkoszorút fonó, ill. hátán két babérkoszorút és egy palmaágot cipelő puttó, aki palmaágra támaszkodik — a dicsőség súlyának, terhének elviselését karikírozza. A szelence alján magányos pálmafa. A fedél belsején Nagy Frigyes félalakos portréja. Halványlila háttér előtt kék kabátban, kitüntetéssel, vállán átvett narancssárga szalaggal örökítette meg a művész. Melle előtt hermelinnel bélelt lila bársonyköpenyt tart, fején fehér paróka, rajta fehér díszítésű fekete kalpag. Balra zöld drapéria hull alá.

Kat. 1982c 8. p.
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.340
ÁP

2.30.

Asztali ébresztőóra

Stanislawów, XVIII. sz. második fele

Sárgaréz, öntött, vésett díszítéssel
M. 5,2 cm H. 15,3 cm Sz. 7.8 cm
Ép

A négy csigás lábon álló téglaidomú test két részre osztott. Felső borítólapjai vésett csigás keretelésűek. Az egyik közepén címerhez hasonló, koronával díszített barokk mustra, a másikon az óra számlapja, alatta pedig az óraszerkezet helyezkedik el. Az óralapot enyhén kiemelkedő tagozat kereteli. A számlap külső gyűrűjén bemélyített római számok, belső, kisebb gyűrűjén arab számok. A fedőlapon acélból készült kovácskakas. Alatta kis rekeszek: az egyikben kovadarabok és a fedőt felnyitó rugó, a másikban lecsapható gyertyahüvely. Egyik hosszanti oldallapján kis puskaporttartó mélyedés, két végén egy-egy gyújtólyuk. Ezek egyike az óra oldalára erősített, tagozott kis ágyúhoz vezet, a másik pedig a belső rekeszhez, gyertyagyújtás céljából. Alján vésett nagybetűs fel-

irat: I. RADAŦSKI STANISLAOPOLI, amely Pet-neki Áron és Szilágyi András feltételezése szerint a készítő mester nevét és a készítés helyét jelöli. A felirat mellett van a lapos idomú csengő harang.

Kat. 1978b Nr. 50.; Szilágyi 1983 249—250. p. és 10. kép; Kat. 1984b Nr. 511.

Áttét, Magyar Tudományos Akadémia, Vigyázó hagyaték, 1953
Ltsz. 53.793
BÉ

2.31.

Emlékérem

Németország (?), 1683

Ezüst, préselt, vésett, fúlezett
Á. 46 mm; 26,73 g
Sérült

E: fent félkörben: A DOMINO VENIT PAX ET VICTORIA felirat. Balról keresztény lovasok török lovasokra támadnak. Az előtérben harcoló török a keresztény vitéz kardjától átdöfve lefordul a lováról. Jobbra két menekülő török harcos.

H: hét sorban vésett felirat: ANNO DOMINI / 1683 14 MENSIS IU: / LŦ TURCA OBSEDIT / VIENNAM ET RURSUS / 12 SEPTEMBRIS / RELICTIS CASTRIS / TERGA DEDIT. Az érem annak emlékére készült, hogy 1683. július 14. és szeptember 12. között Kara Musztafa nagyvezír megostromolta Bécset, de a III. János (Sobieski) lengyel király vezette keresztény csapatok a török haderőt megfutamtották. Az érem előlapja más hátlapokkal és önállóan is ismert.

Előlapot közli: Hirsch 1883 Nr. 73., VII. t. 54.

Vétel, Niklovits Károly, 1974

MNM Ltsz. N. III. 569.

HV

2.32.

Emlékérem

Philipp Heinrich Müller, Augsburg, 1688

Ezüst, vert
Á. 49,5 mm; 44,58 g
Ép

E: sima szegély, körben: EX VOTO HVNGARIAM SVBIGIS LEOPOLDELEVASQVE felirat. I. Lipót császár és I. József magyar király két sas vontadalkocsiban ül, fejük fölé az Örökkévalóság allegorikus nőalakja tart babérkoszorút. A kocsit megkötözött török foglyokon gázol át. A szövegben kronosztikon: 1688.

H: sima szegély, fent félkörben EXITIVM TVRCIS ANNOTAT A LBA REDVX. A szövegben kronosztikon: 1688. A mezőben Fehérvár látképe, balra a ragyogó nap, jobbra lebukó félhold, a kettő között LVNA SVB VMBRAS felirat. A szelvényben ALBA REGALIS RE / CVPERATA 19 MAY / 1688 felirat.

Peremiratos: EST REGVM COGNATA POTENTIA CAELO. Fehérvár visszavételének emlékére készült.

Weszerle 1873 F. I. t. 3.; Forster 1910 Nr. 648.; Huszár 1975 Nr. 544.

Ajándék, gróf Széchenyi Ferenc, 1808

MNM Ltsz. Sz. I. 214.65

HV

2.33.

Emlékérem

Philipp Heinrich Müller, Augsburg, 1692

Ezüst, vert
Á. 49 mm; 56,47 g
Ép

E: sima szegély, körben felirat: LEOPOLDUS M. ROM. IMP+IOSEPHUS R. ET H.R.AVGUSTI TURCARUM VICTORES PERPETVI+. A mezőben I. Lipót császár és I. József magyar király jobbra tekintő, babérkoszorús mellképe. A császár nyakában az aranygyapjas rend jelvénye. Lent P.H.M. mesterjegy.

H: sima szegély, fent félkörben: SIC ASSVETA TVIS SEMPER VICTORIA CASTRIS felirat. A trónoló I. Lipót császárnak, aki római vértet visel, egy térdeplő alak a város kulcsait nyújtja. A császár feje felett a Győzelem allegorikus nőalakja babérkoszorút tart. Háttérben Várad vára és katonai tábor látható. A trónus alatt P.H.M. mesterjelzés. A szelvényben: VARADINVM RECEPTUM / DIE V. IUNI / MDCXCII. felirat. A peremiratos: QUANTAM TURCA, VALET GALLUS, LEPIDISQUE GEMELLOS SOL VIDET IN GEMINIS STRAGE PERIRE PARI / FK / — Friedrich Kleinert monogramja. Az érem annak emlékére készült, hogy szabad elvonulás fejében Várad vára török birtoklóit azt Heister tábornoknak átadták.

Weszerle 1873 C. XIV. t. 2.; Forster 1910 Nr. 677.; Huszár 1975 Nr. 607.

Ajándék, Procopius Béla és felesége, 1943

MNM Ltsz. Procopius 4257

HV

2.34.

Emlékérem

Philipp Heinrich Müller, Augsburg, 1694

Ezüst, vert
Á. 49 mm; 47,89 g
Ép

E: sima szegély körben VIRTUTI ET CONCORDIAE CHRISTIANORUM felirat. A mezőben hat sisakos, ruhátlan puttó tartja Lengyelország, Spanyolország, Velence, Ausztria, Hollandia, Anglia és Savoya zászlaját. Felettük a háttérben Krisztus monogramos zászló, lábuknál a Bourbon-liliomos fran-

cia és a lófarkas török zászló hever. Lent, jobb oldalon PH/M. mesterjelzés.

H: fönt, félkörben: PETROVARADINO LIBERATO, HYVO RECEPTO, RHENO TRAIECTO felirat. Középen apró gömbön a Győzelem allegorikus nőalakja áll, baljában palmaágat, jobbában három babérkoszorút tartva. Lábánál három folyamisten: a Duna, Rajna, Mosel megszemélyesítői. Jobb oldalon PHM mesterjelzés. A szelvényben: CONTRA TURCAS EORVMQUE / FOEDERATOS TRIPLEX / PXIANORUM VICTORIA / +1694+ felirat. Az érem utalás a Nagy Szövetség és a Szent Liga győzelmeire: a török támadás visszaverésére Péterváradnál, és a francia csapatok Rajnán túlra szorítására, 1694-ben.

Loon 1731 112. p.; Forster 1910 Nr. 686.

Ajándék, gróf Széchényi Ferenc, 1808

MNM Ltsz. SZ. I. 222.82

HV

2.35.

Játékkorong

Nürnberg, Philipp Heinrich Müller érme után, 1710 körül

Jávorfa (?), préselt, esztergált, feketére pácolt

Á. 5,8 cm V. 1,1 cm

Ép

E: LEOPOLDUS M. ROM. IMP. + IOSEPHUS R. ET H.R.AVGVSTI. TURCARUM VICTORES PERPETVI + = Lipót császár, József király őfelségeik a törökök örökös legyőzői (Détsy Mihály ford.) I. Lipót császár és I. József király jobbra tekintő, babérkoszorús mellképe. A császár nyakában az aranygyapjas rend jelvénye. Jelzése: P.H.M.

H: SIC ASSVETA TVIS SEMPER VICTORIA CASTRIS = Táboraid örökkön kíséri a győzelem immár (Détsy Mihály ford.). Szelvényben: VARADINVUM RECEPTUM / DIE V. IUNI. / MDCXII. = Várad bevétele, 1692. június 5. Térdelő figura nyújtja a város kulcsait a római vértbe öltözött, trónoló Lipót császárnak. A császár feje fölé a Győzelem lebegő, allegorikus nőalakja tart babérkoszorút. A háttérben katonai tábor és Várad látképe. Jelzése: P.H.M. Az előképül szolgáló érem Várad visszavételére készült. Az alig 2000 főnyi török őrség szabad elvonulás fejében föladta a várat Heister tábornoknak. Az emlékérem után készült játékkorong két példányát őrzi a MNM Éremtára (Huszár 1975 Nr. 609.), a müncheni Bayerisches Nationalmuseum (Himmelheber 1972 Nr. 198. E = H; Nr. 218.) és egyet a Frankfurt am Main-i Historisches Museum (Förschner 1976 10. p., Nr. 9.)

Publikálatlan példány

Ajándék, báró Lipthay Béláné, 1901

Ltsz. 5049

MD

2.36.

Játékkorong

Nürnberg, 1710 körül

Jávorfa (?), préselt, esztergált, feketére pácolt

Á. 5,6 cm V. 1,2 cm

Ép

E: EX VOTO HVNGARIAM SVBIGIS LEOPOLDE LEVASQVE [= 1688] = fogadalmad szerint uralmad alá hajtod és felemeled Magyarországot óh, Lipót (Détsy Mihály ford.). I. Lipót császár és I. József magyar király két sas vont a diadalkocsiban ül, fejük fölé az Örökkévalóság allegorikus nőalakja tart babérkoszorút. A kocsi megkötözött törökökön gázol át.

H: EXITIVM TVRCIS ANNOTAT ALBA REDVX [= 1688] = a török veszét jelzi a viszatért Fehérvár (Détsy Mihály ford.). Szelvényben: ALBA REGALIS RE = / CVPERATA^o₁₉ MAY / 1688. Fehérvár látképe, fölött a ráragyogó nap, a hegyek mögött alábukik a félhold. A hold fölött: LVNA SVB VMBRAS = homályba vész a hold. Az előképül szolgáló érem Székesfehérvár visszavételére készült. Az ostromlott vár török őrsége szabad elvonulás fejében adta fel a várat Batthyány Ádám grófnak, a dunántúli főkapitánynak. Az emlékérem után készült számos játékkorong egy példányát őrzi a MNM Éremtára (Huszár 1975 Nr. 546.), valamint a müncheni Bayerisches Nationalmuseum (Himmelheber 1972 Nr. 203.).

Publikálatlan példány

Vétel, Fehér István, 1969

Ltsz. 69.891

MD

2.37.

Játékkorong

Nürnberg, Philipp Heinrich Müller érme, után, 1710 körül

Jávorfa(?), préselt, esztergált, feketére pácolt

Á. 5,6 cm V. 1,2 cm

Ép

E: VIRTUTI ET CONCORDIAE CHRISTIANORUM = keresztények vitézségére és összefogására. Hat páncélsisakos, meztelen puttó tartja Lengyelország, Spanyolország, Velence, Ausztria, Hollandia, Anglia és Savoya zászlóit, följük krisztogramos labarum magasodik. A puttók lába alatt francia és török zászló hever. Jelzése: PHM

H: PETROVARADINO LIBERATO, HVVO RECEPTO, RHENO TRAIECTO = Pétervárad felszabadítására, Huy visszafoglalására, a Rajnán való átkelésre. Szelvényben: CONTRA TVRCAS EORVMQUE / FOEDERATOS TRIPLEX / PXIANORVM VICTORIA / + 1694 + = törökök és

szövetségeik elleni hármasszoros győzelem. Középen apró gömbön áll a Győzelem allegorikus nőalakja, bal kezében pálmaágat, jobbáiban három babérokoszorút tart. Lábánál három folyamisten, a Duna, a Rajna és a Mosel megszemélyesítője ül. Jelzése: PHM. Az előképül szolgáló érem az európai katonai szövetségek — a Nagy Szövetség (Svédország s az Észak-Német választófejedelemség, Spanyolország, Ausztria, Anglia, Hollandia) és a Szent Liga (Velence, Vatikán, Ausztria, Lengyelország) — győzelmeire készült. A Péterváradnál gyülekező császári sereg táborát sikertelenül ostromolta a török nagyvezér. Az 1694. esztendő legjelentősebb eseménye a francia csapatok visszaszorítása volt a Rajnán túlra. Az emlékérem után készült játékkorongok egy-egy példányát őrizi a MNM (Gohl 1905 39. p., Nr. 21.) és a müncheni Bayerisches Nationalmuseum (Himmelheber 1972 Nr. 220.).

Publikálatlan példány
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.892
MD

2.38.

Játékkorong
Nürnberg, 1750 körül

Szilvaifa, préselt, esztergált
Á. 6 cm V. 1,3 cm
Ép

E: A DOMINO VENIT PAX ET VICTORIA = az Úrtól jön a béke és a győzelem (Détshy Mihály ford.). Lovascsata németek és törökök között.

H: DA DIADEMA MIHI.SOLIOQ.RECEDE = add koronádat és távozz trónodról (Détshy Mihály ford.) I. Lipót (sz. 1640, 1658—1705) római vértben és III. János (Sobieski) lengyel király (sz. 1624, 1674—1696) lengyel viseletben lerántja trónusáról a török szultánt. A jelenetet keskeny, hullámos levéldísz kereteli.

Az előképül szolgáló érem Bécs 1683. évi felszabadítására készült. A valószínűleg két különböző emlékérem után készült játékkorong elő- illetve hátoldalának jeleneteivel díszített további példányok találhatóak a MNM Éremtára (E = ltsz. 27/936—39 E., N. III. 1195 H., H = ltsz. 64/937—233 H.) és a müncheni Bayerisches Nationalmuseum (E = Himmelheber 1972 Nr. 287. H.; H = Himmelheber 1972 Nr. 293. H.) gyűjteményében. Feketére pácolt párdarabja az IM gyűjteményében (ltsz. 5073). A kat. sz. 6. 195. ostáblához tartozik.

Kat. 1982 Nr. 7.
Ajándék, báró Lipthay Béláné, 1901
Ltsz. 5057
MD

2.39.

Talpas pohár
Paulus Eder(?), Nürnberg, XVIII. sz. első fele

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült, vésett és mattított
M. 18,5 cm Tá. 10 cm
Ép

Nagy kerek talpon álló szárán korong, illetve váza idomból összetett nódusz, magas kuppáját négy köszörült medalion díszíti. Az egyikben német-római császári címer van, a másikban lengyel királyi címer, a harmadikban és a negyedikben férfi és női uralkodói portré. Talpán köszörült virág- és indadísz.

Publikálatlan
Papolczy Ferenc és felesége hagyatéka, 1980
Ltsz. 80.343
KI

2.40.

Fedeles serleg
Szilézia, 1720—1725 között

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült díszítéssel
M. 24,7 cm Tá. 7,5 cm
Ép

Lapos talpán baluszternyél, dudortagos kupa dús virágdíszítéssel. Elöl koszorús medalionban VI. Károly császár jobbra néző mellképe körirattal: CAROLUS VI. D. G. ROM. IMP. S. A. GERM HISP. HUNG. ET BOHM. REX. Az átellenes oldalon két ágaskodó paripa, alatta két oroszlán. Boltozatos fedelén indás díszítmény és hámozott nyelű gomb.

Kat. 1961 15. p.
A Művészeti Múzeumok Barátai Egyesületének örökletete, 1938
Ltsz. 19417
KI

2.41.

Fedeles serleg
Szilézia, 1740 körül

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült díszítéssel
M. 23 cm
Ép

A tölcser alakú kelyhet faszettált szár köti össze a lapos, kerek talppal. Boltozatos fedelén gomb. Elöl, gazdag barokk kartusban, két lovas alak: az egyik lelövi a másikat. A támadó fölött felhőkből kinyúló, koronát tartó kar „Zum Lohne die Krone” felirattal. Az átellenes oldalon ugyancsak gazdag díszű kartusba foglalt címer: egyszer hasított, kétszer vágott pajzs; 1—4. mezejében balra lépő kutya; 2—5. mezeje hasított, jobb oldalon bástya, balon pólya; 3—6. mezejében kígyó(?). Koronával tetézt szív-pajzsában szarufa. Sisaktakarók borítják és öt sisak tetézi. Sisakdíszei: első, ágaskodó szárnyas ló növekvőleg, második, koronás férfialak, növekvőleg, jobbáiban egye-

nes kardot, baljában négy jogart tart, harmadik, koronás, köpenyes, szembeforduló férfialak növekvőleg, jobbában jogart, baljában országalmát tart, negyedik turbános férfialak növekvőleg, bal vállán felajzott íjjal, jobbában hegygel felfelé három nyílveszőt tart, ötödik, tolldísz(?).

Kat. 1972 Nr. 200.

Ajándék, gróf Ferry Lipótné, Graz, 1931

Ltsz. 18120 a—b.

KI—TL

2.42.

Talpas illatszeres csésze
Csehország (?), 1730 körül

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült díszítéssel

M. 10,8 cm Tá. 7,7 cm

A dugó alja és karimája letörött, a flakon szája csorba

Lapos kerek talpának szélén vonalas, beljebb olív csiszolású díszítés. A baluszternyél fölött tizenkét ovális lapra csiszolt kuppa, ezen pántdíszek közt gyümölcskosarak és füzérek, elől koszorús ovális medalionban VI. Károly német-római császár páncélos miniatűr képmása, az ellentett oldalon koronás kétfejű sas. A helybe — annak formáját követve — beleillik egy lapos, volutákkal és virágos ágacskaikkal díszített, csarmentes nyakú, illatszeres üvegcsé. A dugó nyaka hámozott, fogója magasmetszésű.

Publikálatlan

Vétel, Safranek műkereskedő, 1897

Ltsz. 4947

KI

2.43.

Pipa
Ausztria, XVIII. sz. második negyede

Faragott tajték, ezüstkupa és montírozás

Sz. 6 cm M. 11 cm H. 15 cm

Szájpereme csorba, nyakán repedt, ragasztott, kupakja XIX. századi kiegészítés, ezüstpánttal megerősítve

Faragott tajték, testén elől Habsburg címerrel díszített diadalkapu, melyen két oroszlán által vontatott kocsin VI. Károly hajt át; kétoldalt lovas katonák, török foglyok, hadijelvények. A kapu fölött írásszalagon: VIVAT CAROLVS felirat. Kupakján vésett „CB” monogram és Souvenir d’amitie felirat. A pipa valószínűleg az 1718-ban VI. Károly (uralkodott 1711—1740) és III. Achmet (uralkodott 1703—1730) között kötött pozsareváci béke emlékére készült.

Kat. 1985a Nr. 47.

Beszerzése ismeretlen

Ltsz. 10417

LZS

2.44.

XIV. Lajos francia király lovasszobra
Franciaország, XVII. sz. vége

Bronz, öntött

M. 56 cm Sz. 61 cm

A lovas figura baljából a gyeplő hiányzik, felületén fekete lakkpatina

Az ugrató lovas figura antik öltözékben, fején babékoszorúval, kitárt jobbában hadvezéri pálcával, az ókori imperátorok képében jeleníti meg az uralkodót. A plasztika Bernini XIV. Lajost ábrázoló lovaszobrának kompozíciós típusára vezethető vissza. Létrejötte bizonyára összefüggésben áll a barokk kori francia nagyszobrászat egy tervezett, ám nem kivitelezett alkotásával. Az 1680-as évek elején Charles Le Brun tervrajzokat, François Girardon pedig plasztikai vázlatokat készített egy, a Louvre belső udvarán felállítandó monumentális szoborkompozícióhoz, amely XIV. Lajos diadalait dícsőitene, középpontjában az uralkodó lovas figurájával. Ezek az előkészítő vázlatok csak hiányosan maradtak fenn, így nem bizonyítható, csupán — az analóg darabokat feldolgozó kutatás megállapításai nyomán — feltételezhető, hogy a szobor e tervezett emlékmű főalakjának kisleptékű variánsa. Alább idézett művében M. Martin négy egykorú analóg példányát tette közzé — egy a drezdai Grünes Gewölbe tulajdonában, további kettő egy-egy párizsi, a negyedik pedig egy angliai magángyűjteményben —, ezeket a csaknem azonos, s a tárgyunkkal is megegyező méretű darabokat a XVII. század végére datálta (Martin 1986 58—60. p., 30, 31. kép. — e publikációra Mrs. Jennifer Montagu (London) hívta fel a figyelmemet).

Balogh 1975 Nr. 276., 327. kép

Vétel, 1961. Gróf Andrássy Gyula tiszadobi kastélyából Ujváry Mihály gyűjteményébe, onnan jelenlegi őrzési helyére került

SZM Ltsz. 61.8

SZA

2.45.

Dombormű I. József(?) német-római császár alakjával

Itália(?), 1700 körül

Viasz, színezett; fatáblán

Á. 66×83 cm

Restaurálta Gács Lajos, 1961. Kerete hiányzik

Az ovális dombormű közepén ágaskodó fehér lovon ülő figura öltözékét — vörös színű, aranyhímzésű kabát és köpeny — valamint hosszú csigás parókáját szél lobogtatja. Kabátja fölött mellvértet visel. Magasra emelt marsallbottal mutat a távolban kirajzolódó Konstantinápoly tornyai felé, amerre katonái a török sereget űzik. A hadvezér fölött, az égen sűrű felhők közül kibukkan a nap. Az egyik felhőszegély mögül

fél szárny (?) látszik. A régi leltárkönyvi leírás szerint a nap aranyozott rézlemezből volt, a lovas figura mögött a császári sas röpült és angyalfigura tartott egy aranybetűs, hétsoros feliratos szalagot. A felirat szövege ma a dombormű hátoldalára ragasztott papírlapon olvasható: *Pugna o Giuseppe invito / Che t'assistete il valore e fortuna / E come ha il Ciel prescritto / Pugnando espugnerai la mezza Luna / Così per te vedremo / In Bisanzio città di Constantino / Redivivo l'Impero e Re latino. = Küzdj, ó József, te veretlen / Álljon melléd erő s szerencse / És ahogy az ég rendelte / Küzdve félholdat vered le / Hogy meglássuk általad / Constantinus városában, Bizánconban / Birodalom s latin király feltámad (Détshy Mihály ford.). A figura arcának megmintázása semmiféle egyénítésre, portrészzerű megjelenítésre nem törekszik, így I. József (1678–1711) személyével való azonosítása kizárólag a dicsőítő verszet alapján történt. Az igen széles körben elterjedt és a dombormű készítése körüli évtizedekben hallatlanul népszerű kompozíció esetleges közvetlen, grafikai előképe nem ismert. Darkó Jenő tévesen XVIII. század végi munkaként ismerteti a plasztikát és ennek megfelelően II. József német-római császárral azonosítja az ábrázolt alakot (Kat. 1988b).*

Schikédanz-Pulszky 1877 89. p., Nr. 1.; Kat. 1988b Nr. 772.
 Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiség-tára, 1877. Türr István ajándéka a Magyar Nemzeti Múzeumnak
 Ltsz. 6803
 MD

2.46.

Discursus de Morte Pulchra, Honesta et Pretiosa . . . Illustrissimi Comitis D(om)ni Ladislai Esterhazy De Galantha . . . qui anno Dni 1652 die 26 Augusti, Aetatis Suae 26, contra Turcas . . . gloriose occubuit. Caspar Jongelinus, eusserthali cisztercita apát munkája 1653-ból

Kézirat, 13 számozott oldal
 8° (M. 33 cm Sz. 21 cm)
 Ép

Latin nyelvű, emelkedett hangvételű prózai mű, amely a törökök ellen vívott, balszerencsés kimenetelű vezekényi csata hősi halottját, Esterházy Lászlót dicsőíti. A szöveg túlnyomó része antik szerzők munkáiból vett idézetek gyűjteménye, a mű irodalmi értéke tehát nem jelentős. A forrásokat — a szerzők nevét, s a művek címét — a szöveg általában jelzi, az idézett helyek pontos feltüntetése nélkül. A kézirat kompilátora Esterházy László halálát, mint az önfeláldozás és hazaszeretet dicső példáját, az ókori história jeles alakjainak — Aeneas, Germanicus —, illetve az Ótestamentum legendás hőseinek — Júdás Makabaeus, Eleazer — tetteivel vonja párhuzamba. Forrásai között újkori szerzők is szerepelnek: F. Petrarca

„De Remediis utriusque Fortunae” című művéből a 77. dialógus egy részlete, valamint P. de Ronsard „Hymne de la Mort” című költeményének (1555) a „kedves és jó Halált” megszólító nyolcsoros záróstrófájából az utolsó négy sor: „Mais puis qu'il faut mourir, / Donne moy que soudain je te puisse encourir, / Ou pour l'honneur de Dieu, ou pour servir mon Prince, / Navré d'une grand playe au bort de ma province.” („Hanem ha halni kell úgyis: add meg nekem, / hadd vethessem magam karodba hirtelen, / védve az Úr ügyét, vagy szolgálva királyom, / elesve, átütött szívvel, kint a határon!” — Rónay György ford.). A kézirat keltezése: Eisenstady (Kismarton) 26. Aug. 1653. A munkát a szerző Esterházy László testvéröccsének, Esterházy Pálnak ajánlja.

Publikálatlan
 Az Esterházy család hercegi ágának levéltárából P 113.
 Országos Levéltár, Budapest. Jelzet: Varia 198. cs. Nr. 5.
 SZA

2.47.

Kupa
 Faragvány: Johann Michael Hornung műhelye, Schwäbisch Gmünd(?), foglalat: Dél-Németország, 1680–1700 között. Jelzetlen

Talp és fedél: aranyozott ezüst, cizellált. Hengeres kupaköpeny: faragott elefántcsont
 M. 20,2 cm
 Restaurálta Szvetnik Joachim, 1962–1964

A faragott elefántcsont dombormű sokalakos lovas csatajelenetet ábrázol. A fedél plasztikus díszje: öntött szőlőfürt, levelekkel. A faragott relief a XVII. század utolsó két évtizedében Schwäbisch Gmündben működött Johann Michael Hornung (1646–1706) hasonló típusú alkotásaival rokonítható, s Christian Theuerkauff szíves szóbeli közlése szerint feltételelesen e mesternek tulajdonítható.

Kat. 1987e Nr. 7.
 Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
 Ltsz. E 61.13
 SZA

2.48.

Fedeles díszserleg
 Bécs(?), XVIII. sz. eleje. Jelzetlen

Ezüst, trébelt; ékkövekkel díszített
 M. 34,5 cm
 Restaurálta Szvetnik Joachim, 1978–1984

Négykaréjos talp, a szárat plasztikus álló férfi alak képezi. Rajta négygereszdes kuppa, melynek felületét, a talpéhoz hasonlóan, tokosan foglalt ékkövek gazdag sorozata díszíti. Egykor négy ovális alakú hegyikristály intaglio díszítette a kuppa felületét, ezek elpusztultak. A fedelet hadi trófeákból összeállított, öntött tagozat díszíti. A befoglalt kövek többsége alá

foliázott csiszolt üveg, kisebb részük — hús darab — csiszolt drágakő. Ezek fajtái: smaragd, topáz, rubin. Az előbbieket túlnyomó része a restaurálás során készült pótlás.

Kat. 1987e Nr. 19.

Szeremény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. E 75.1

SZA

2.49.

Korsó

Nürnberg, XVII. sz. közepe. Foglat: Hans Dibold Schwartz(?), Augsburg, 1642—1677 között. Jelzett: Seling Nr. 1519.

Fajansz, talpa és fedele aranyozott ezüst

M. 22 cm

Restaurálta Zoltán Éva, 1989. Ragasztott, kiegészített

A körte alakú edénytesten festett ábrázolás: Bellona álló alakja, hadi trófeáktól övezve, jobbjában babérág, baljában égő fáklya. Felette koszorút tartó, lebegő puttó, kétoldalt hadisátrak. Ötvösjegyének tanúsága szerint a fedél augsburgi munka, DS mesterjeggyel, amely valószínűleg Hans Dibold Schwartz nevét jelöli, aki 1642 és 1677 között működött.

Layer 1925 22. p.; Layer 1927 51. p.

Szeremény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. E 80.2

SZA

2.50.

Falicsempe (12 db)

Észak-Németalföld, 1650 körül

Fajansz

12,5×12,5 cm

Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Fehér alapon kék rajzú csempék különböző fegyvernemek, szúró és lőfegyver gyakorlatait ábrázolják. Előképek Jacob II. de Gheyn 117 darabos, fegyvergyakorlatokat bemutató metszetsorozata (Hollstein 146—263). E metszetek népszerűségére jellemző, hogy 1608. évi első megjelenésük után 1640-ben már nyolcadik kiadásuk jelent meg. Azonos darabok a kölni Kunstgewerbemuseum gyűjteményében (Tietzel 1980 Nr. 185—192).

Cserey 1979 141. p., 6. kép

Vétel, Boas Berg műkereskedő, Amsterdam, 1886. Ajándék, Kovács

Tibor Lajos, 1974

Ltsz. 9455—9465, 74.93

WP

2.51.

Győzelmi apoteózis

Johann Joseph Niedermeyer modell, 1750 körül. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott

M. 28 cm

Restaurálta Zoltán Éva, 1988—1989

Lilával, zölddel és sárgával festett, kagylószerűen kialakított talpazaton hadijelvények, ezüstözött harci dob, ágyúcső és -golyók. A talpazaton elhanyagolt, meztelen férfialak mögött Pallasz Athéné ülő alakja, sisakban, kezén harci zászlókkal. Mellette antik hősré emlékeztető öltözetű hadvezér áll, jobb kezében Gorgo-fő pajzsot tartva, bal kezén oroszlánbőr függ. A kompozíciót a Hírnev szárnyas alakja zárja le. Az alakok leple, illetve öltözete fehér, halványzöld, rózsaszín, szegélyük aranyozott. Jelzése: máz alatti kék pajzsjegy.

Ernst 1917 Nr. 432., 14. t. képe; Holitscher 1917 89. p., 65. kép;

Layer 1925 10. p., XI. t. 26. kép; Csányi 1926 13. p., XI. t. 26. kép;

Layer 1927 24. p.; Kat. 1933 8. p.; Nékámné 1979 190. p., 7. kép

Ajándék, Holitscher Róbert, 1917

Ltsz. 13725

VV

2.52.

Talpas pohár

Erdély, Porumbák(?), 1691—1700 között

Formába fúvott színtelen üveg, közsörült díszítéssel

M. 20 cm Tá. 12,1 cm

Ép

Kissé emelkedő, kerek talp, közsörült levélkoszorúval. A tömör baluszternyélhez tölcser alakú kupa illeszkedik, melyen koronás kétfejű sas, hadi trófeák és virágkosárdíszítés található. Közöttük a mattított felületen pont- és olív csiszolású díszítménnyel. Párdarabja Erdélyben, a Segesvári Történeti Múzeumban (Bunta—Katona 1983 130. p., Nr. 16.). Ez is — miként a mi tárgyunk — kerek talpból, baluszteres, nagy gömb alakú nóduszos szárból és tölcser alakú kuppából áll. A két pohár még abban is azonos, hogy nóduszának felső részét egy kicsit összenyomták, a kupa és e közé két majdnem egyforma gyűrű beiktatása miatt. Ha a szár talppal érintkező részét összehasonlítjuk, azt látjuk, hogy poharunk talpa kissé emelkedő és a nóduszhoz felfelé fokozatosan kisebbedő gyűrűk vezetnek át, a segesvári pohár szintén gyűrűkkel kialakított, de ott a gyűrűs szártag kicsit vasosabb. Alig lehet vitás, hogy a két pohár egy műhelyben készült 1691 és 1700 között az erdélyi Porumbákon. Ha ekkor még Erdélyben máshol nem is, de Porumbákon már minden bizonnyal készültek közsörült díszű üvegedények. Ezt bizonyítja Bornemisza Anna gazdasági naplójának az a feljegyzése is, miszerint 1681. július 29-én Porumbákról 15 darab csiszolt (közsörült) poharat küldtek a fejedelmi udvarba (Bornemisza 1911 312. p.). Poharunkon, miként a segesvári is, a közsörült díszű testen körben, három, körvonallal keretelt mezőben közsörült mo-

tívumok találhatók: koronás kétfejű sas, harci jelvények (zászlók, dob, ágyúcső), halom közepéből emelkedő karó, erre felkúszó szőlőfürtökkel, levelekkel, kacsokkal. A medalionok közötti felületen 1—4 szirmú stilizált virágok és levelek. A szájerem mentén és az összeszűkülő alsó részen homorú körök, kiszőrült pontokkal. Helyi hagyomány szerint a pohár Georg Kraus krónikáiról hagyatékából került a segevári evangélikus egyházhoz, majd innen a múzeumba. Az Iparművészeti Múzeum poharán is megtalálható a koronás kétfejű sas és a hadi tróféák, a harmadik mezőt azonban virágosár díszíti. Kétségtelen, hogy nemcsak formájában, hanem díszítésében is közel áll egymáshoz a két pohár, melyeket egy műhely, de lehet az is, hogy egyazon kéz állított elő.

BÁV 1957 Nr. 602.

Vétel, Bizományi Áruház Vállalat, 1957

Ltsz. 57.749

KI

2.53.

Könyv

Tartalom: Mausoleum Potentissimorum ac Gloriosissimorum Regni Apostolici Regum & Primorum Militantis Ungariae Ducum Vindicatis e mortuali pulvere Reliquiis ad gratam apud posteros memoriam, a PIO ET IVSTO PATRIAE DOLO RE ERECTVM Cum versione Operis Germanicâ Norimbergae Apud Michaëlem & Joannem Fridericum Endteros. [= 1663] Metszetes címlapon: MAUSOLEUM REGNI APOSTOLICI REGUM & NORIMBERGAE Apud Mich&Ioh. Fried. Endteros A.O.R.MDCLXIV. [1664]

RMK III. Nr. 2254.

Bejegyzés: 213 / Memoria / Hist.mod:/Hist.

Compl:/ Commentarii / Event ... / B 6—6.

Kötése: Bécs(?), XVIII. sz. közepe

Barna bőrkötés papírtáblán

M. 29,5 cm Sz. 19 cm

Restaurálta Soós Katalin, 1988

Táblái díszítetlenek. Hatbordás gerincén a gerincközök virág- és indamotívumokkal aranyozottak. Földről a második mezőben fakult vörösés bőrcímke MAUSOLEU / REGUM / ET DUCUM / HUNGARIAE felirattal. Oromszegése kék és fehér pamutszálból varrott. Metszése vörös színűre fröccsenített. A magyar vezéreket és királyokat ábrázoló rézmetszeteket az 1610-es évek elején készítette Ferenczffy Lőrinc (1595—1640) — II. Mátyás király mellett a magyar kancellária titkára — a prágai Saderler testvérek műhelyében, hogy egy magyar királykép-másokat tartalmazó könyvet adjon ki. Ez a terv később egy egész képes magyar históriát bemutató könyvvé bővült. Ferenczffy azonban, pénz és mecénás híján, nem tudta tervét megvalósítani. Az általa

készíttetett 57 képmás rézmelemezeit 1659-ben vette át a pozsonyi jezsuitáktól Nádasdy Ferenc országbíró (1623—1671), kibővítette II., III. és IV. Ferdinánd portréjával, új szöveget íratott a jezsuita Nicolaus Avancinivel, és 1644-ben megjelentette a könyvet Nürnbergben. A késő reneszánsz szellemében fogant metszetsorozat elé új stílusú címlapot csináltatott: a rövid címet keretező kartus fölött a magyar korona fölé két puttó tart baldachint, a kartus két oldalán Herkules és Mars áll, talpzatuknál Pallas Athene, illetve Prudentia ül, azaz a bölcsességgel párosult erő és az előrelátó, körültekintő harciasság a magyar korona támasza. A kiadvány célját maga Nádasdy fogalmazta meg a rendeknek szóló ajánlásban: a barbárok-tól dúlt országban is meg kell őrizni a dicső ősök emlékezetét, hogy az utódok követhessék példájukat. A szöveges ajánlás és a címlap megformálása egyazon gondolat kifejezéseként kapcsolja egybe s értelmezi át a fél évszázaddal korábbi királyképek sorát: program a török elleni harcra. A Mausoleum naprakész aktualitását a szégyenletes vasvári béke (1664. augusztus 10.) tette semmissé a könyv megjelenésével egyidőben. Viszont a metszetek, mint a Mausoleum által megfogalmazott nemesi öntudatot reprezentáló képtípus forrásai, évszázadokon keresztül elevenen hatottak a magyar művészetben. (A Mausoleum monografikus feldolgozása Rózsa 1973; a portrészorozat továbblépéséről Galavics 1975 242—243. p.; Ferenczffy tevékenységének monografikus feldolgozása Holl 1980; a török ellenes harc és a Mausoleum illetve a címképről Galavics 1986b 63—66., 94. p.)

Publikálatlan példány

Hivatalos átvétel a Veszélyeztetett Magányűjtemények Miniszteri Biztossága útján, 1949. A körmendi Batthyány-Strattmann kastélyból

Ltsz. 88.107

MD

2.54.

Mars

Franciaország(?), XVIII. sz. eleje

Öntött, aranyozott bronz, fatalapzaton

M. 17 cm Sz. 13 cm

A figura attribútumai hiányoznak

Feketére pácolt fatalapzaton balra forduló, álló férfialak, antik öltözékben, sisakkal. A talpzat hátoldalán bonz kartus, vésett minuszkuulás felirattal: „Religio quid non Speras de / Principe tanto / Qui pro Rege suo gessit tam / fortiter arma?”. A kat. sz. 2.55. tárgyhoz tartozik, egy kisplasztikai sorozat egyik darabja volt.

Publikálatlan

Vétel, Fehér István, 1969

Ltsz. 69.1811

SZA

2.55.

Bellona

Franciaország(?), XVIII. sz. eleje

Öntött, aranyozott bronz, fatalapzaton

M. 23 cm Sz. 13 cm

Ép

Feketére pácolt, L alakú fatalapzaton álló nőalak, lefelszerű viseletben, lábánál hadi trófeák, jobbában botot, felemelt baljában zászlót tart. A talapzat hátoldalán bronz kartus, vésett minuszkulás felirattal: „Unum priscus Eques potuit / mactare Draconem / Mille hostes nuper prostravit / Contius heros”. A kat. sz. 2.54. tárgyhoz tartozik, egy kisplasztikai sorozat egyik tagja volt.

Publikálatlan

Vétel, Fehér István, 1969

Ltsz. 69.1757

SZA

2.56.

Leláncolt török figura

Nicolas Coustou követője, Franciaország (?), XVIII. sz. eleje

Öntött bronz, fatalapzaton

M. 17,8 cm Sz. 15,2 cm

A bilincs némely tagozatai hiányoznak

Feketére pácolt, L alakú fatalapzaton ülő figura végtagjai megbilincseltek, szemérmét lepel fedi. A talapzat hátoldalán bronz kartus, vésett minuszkulás felirattal: „Chistiadum columen Splendens / et nobilis Ordo / In te quos recipis multum Sustollis / et ornas / Noster Borbonius Princeps / te vero decorat”. A felirat vélhetően a francia uralkodócsalád egy tagjának természetes fiát, François-Louis de Bourbon, Conti herceget (1664–1709) dicsőíti. A figura valószínűleg plasztikai vázlat — bozzetto — egy 1709-ben készült, vagy tervezett emlékmű szobor mellékalakjához. A kat. sz. 2.57. tárgy párdarabja. Korábbi vélekedés — Kat. 1978a — szerint e mű a firenzei Giovanni Battista Foggini követőjének tulajdonítható. E feltevés alapjául főként azok a leláncolt szerecsen-, illetve török figurákat ábrázoló, többé-kevésbé analóg stílusú plasztikák szolgáltak — München, Bayerisches Nationalmuseum —, melyek I. József császár lovaszobrának mellékalakjai voltak.

Kat. 1978a Nr. 204/a.

Vétel, Fehér István, 1969

Ltsz. 69.1793

SZA

2.57.

Leláncolt török figura

Nicolaus Coustou követője, Franciaország (?), XVIII. sz. eleje

Öntött bronz, fatalapzaton

M. 15 cm Sz. 15,2 cm

Ép

Feketére pácolt, L alakú fatalapzaton ülő figura lefelszerű viseletben, végtagjai megbilincseltek. A talapzat hátoldalán bronz kartus, vésett minuszkulás felirattal: „Non nunc clara Rhodus Turcis / subjecta jaceres / Hunc Deffensorem tibi si / Fortuna dedisset”. A kat. sz. 2.56. tárgy párdarabja.

Kat. 1978a Nr. 204/b.

Vétel, Fehér István, 1969

Ltsz. 69.1861

SZA

2.58.

Dolmány és köpeny

Mindkettő szövete Itália, XVII. sz. közepe

Mindkettő ezüstoffonallal lanszírozott, két aranyzál sodratával brosírozott. Mindkettő bélése arany láncfonallal sávozott selyemszövet

H. 114 cm illetve H. 146 cm

Restaurálta Borsi Sándorné, 1963

A dolmány egyenes vállszabású, derékban beszűkül, a csípőnél ívelten kibővül. Ujjának leppentője ívelt. Gallérja elől alacsony, a hátán magasabb állógallér. Mellrészén tizenhárom gerezdes, fémszálból kötött gombbal és hurokkal záródik. Ujjának hasítékát hathat hasonló, kisebb gomb zárja. Az oldalvarrásba beállítva — deréktől könyökig — fémfonallas, hálólalápú vert csipke. Anyaga barnás színű selyemszövet, ezüstoffonallal lanszírozott, benne a két aranyfonal sodratával brosírozott minta dominál: soronként ellentétesen hajló száron szegfű, apró tulipánnal és S vonalú levéllel. Vörös tafttal bélelt, a leppentője csuklóig vörös atlaszselyemmel. A köpeny gallérja magas, állógallér, vállá egyenes szabású, a karöltőtől kezdve bővül. Hátának közepe szabott, erőteljesen kibővül, a hátközépen hasíték; tizenegy, apró fémfonalból kötött gerezdes gombbal és hurokkal záródik. Ujjá bő, a csuklónál leszűkül, hasítékát tizenegy, fémfonalból kötött gomb zárja. Az arany- és ezüstoffonalból szövött paszománt körben kereteli és a szabásvonalakat kiemeli. Szövetének alapanyaga a dolmányéval egyező, mintája hasonló. Szegfűtövek és ellentétesen hajló palmetták sora változik rajta. Hasonló mintájú szövetet készítettek damasztból, atlaszból és cizellált bársonyból is, analógiája több európai gyűjteményben megtalálható, például a brüsszeli Muséees Royaux des Arts Decoratifs-ban (Errera 1907 Nr. 304.), vagy a kölni Kunstgewerbemuseumban (Markowsky 1976 Nr. 306, 331). A fraknoi Esterházy kincstár 1725. évi inventáriumában leírása: „Leopoldus Császár a Midőn Magyarország királysághra föll koronáztatott, akkorbéli virágos vont arany Sárga Tafotával bélet Köntös Dolmánnyal együtt.” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nris 79 et 80.

Nro. 21. — IM Adattár 236/ 1957). Az 1655-ben Pozsonyban lezajlott koronázás egykorú ábrázolása egy jelzetlen rézmetszeten található (OSZK App. M 368. illetve Holčík 1986 50. kép). Ez az ábrázolás az öltözék azonosítására, így a hagyomány hitelességének bizonyítására, illetve cáfolatára nem alkalmas.

Kat. 1876 Nr. 33.; Ipolyi 1876 492. p.; Masner 1894 10.p., XXXIV A.t.; Mützel 1919 117.p.; Végh 1920 10.p.; Layer 1925 20.p.; Layer 1927 47.p.; Kat. 1938 Nr. 6., 7., IV.t. 6.7. kép; Höllrigl 1944 6.p., 4/a—b. kép; Katona 1974 314.p.; Héjji 1975 490.p.; Héjji 1979 22.p.

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. 52.2770, 52.2769

TL

2.59.

Mente

Szöveve Itália, 1660—1670 között

Aranyfonallal broszított selyemdamaszt

H. 135 cm

Restaurálta Borsi Sándorné, 1963. Vatta- és selyembélése pótolta

Egyenes szabású, a csípőnél ívelten kiszélesedő. Vállszabása egyenes, ujja félhosszú, tölcseresen szélesedő. Gallérja szögletes, kihajló. Mellrészén harminc egy-

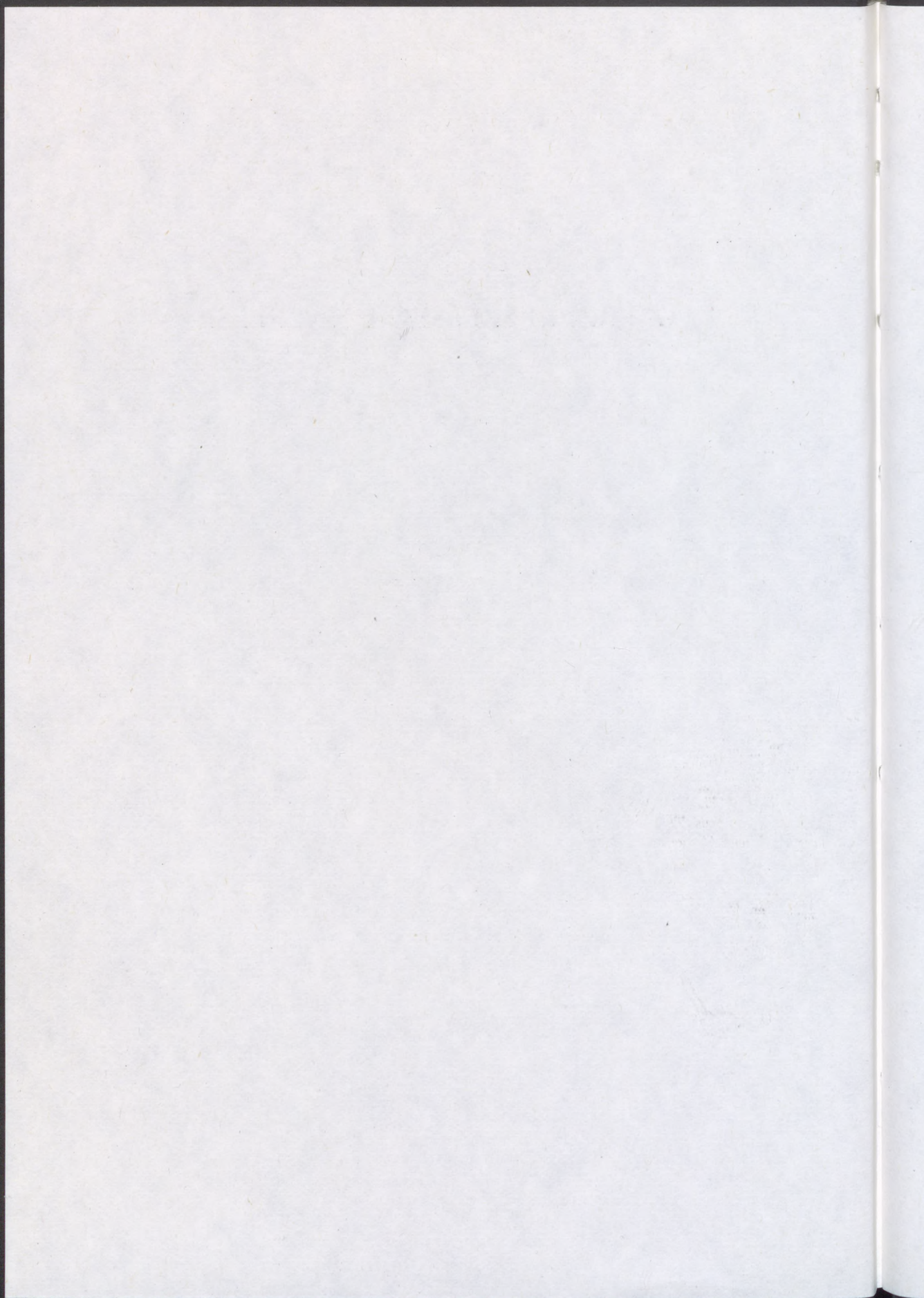
mást sűrűn követő áttört, filigrán díszű aranyozott ezüst gombbal és barna selyem hurokkal záródik. Egykor „test színű” selyemszöveve ma már sárgásbarna. Mintája: leveles ágak között pálcák, kartusok és soronként váltakozva; aranyfonallal broszított tobozok és palmetták. A hagyomány III. (Sobieski) János lengyel király öltözékének tartja. A fraknói Esterházy kincstár 1725. évi inventáriumában megtalálható az öltözék leírása: „Harmadik János lengyel király: a ki Bécs alatt vala, test színű arany virágokra szütt apró arany gombos nyári mentéje.” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nris. 79 et 80. Nro 3. — IM Adattár 236/1957). Az 1891. évi viselettörténeti kiállítás katalógusa szerint egy belevarrott pergamen lapon az alábbi felirat állt: „Haec vestis fuit Serenissimi et Potentissimi Joannis III. Polonarium regis, dum Turcam ab obsisioni Viennensi depelleret anno MDCLXXXIII „(Masner 1894 10.p.).

Masner 1894 10.p., XXXIV. B.t.; Kat. 1896 Nr. 2644.; Kat. 1965 10.p. képe; Héjji 1975 491. p.; Kat. 1978b Nr. 87. és képe
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. 52.2768

TL

3.

AZ ÉRZÉKI SZÉPSÉG ÜNNEPLÉSE

3.1.

Mercurius átadja a gyermek Bacchust a nimfáknak Jacob van der Borght műhelye (?), Brüsszel, 1700 körül

Gyapjúból és selyemből gobelin technikával szövött, felveto sűrűsége: 7/cm

312×441 cm

Ép, a bordúr külső szegélye újabb

A kárpit egykor egy nyolc darabból álló „Mitológiai ábrázolások” sorozathoz tartozott. Semele történetének legismertebb, és a barokk korban legnépszerűbb irodalmi feldolgozása Ovidius Átváltozások c. művében olvasható (III. 287—315). A történet szerint Bacchus anyja könyörgött Jupiternek, hogy jelenjen meg neki. Jupiter teljesítette kérését, s ő elégett az égi fényben, mely az istent körülvette. Jupiter kitépte a még meg nem született magzatot anyja hasából, s megszületéséig combjába zárta. Később követével, Mercuriussal a Nysa vidékén élő nimfákhoz küldte, hogy ők neveljék fel. A kárpit közepén a csecsemőt átnyújtó Mercurius, jobbról a nimfák csoportja csodálja a jelenetet, balra a patakban Silenus hűsöl. A háttérben a nimfák barlangja, falán szőlőinda és érett fürtök, előtte gyümölcsökkel és kannákkal dúsan megrakott asztal. A virágfűzés bordúrben gyümölcsös tálak, madarak, majmok, lent és fönt középen oroszlán és kutya fog közre egy fülelő baglyot. A XVII. század utolsó negyedében a brüsszeli kárpitszövésre erősen hatott a párizsi Gobelin manufaktúra. A mitológikus és allegorikus témák iránti vonzódás, a redőzött antik kosztümökben ábrázolt alakok, a Poussin és Lorrain hatását tükröző tájak, valamint az élénkebb színezés francia hatásra utal. Ennek a stílusnak egyik legtermékenyebb kartonrajzolója volt Louis van Schoor (+1702), e kárpitsorozat tervezője. Mintaképpül Jean Dughet és Jean Versini metszeteit használta, melyek Nicolas Poussin Bacchus születését ábrázoló festménye (1657) alapján készültek (Friedlaender 1965 186—188.p.). A kiállított kárpit bordúrjének külső szegélye újabb, így jelzése nincs. A bécsi teljes sorozatot jelzése — I.V.D.B. — alapján Jacob van der Borght (1676—1710) brüsszeli műhelyében szőtték 1700 körül (Birk 1884 190.p. LXXIX. — Wien, Hofburg). Hasonló kárpitok: Poznan, Muzeum Narodowe (Wasilkowska 1971 91—94.p., Nr. 21., 43., 45. kép).

Egyed 1964; Kat. 1969b Nr. 16.; László 1979 288.p., 9. kép; László 1980 63—64.p., Nr. 53., 94—95. ill. XIX. színes kép; László 1983c 383.p., 16. kép; Kat. 1984a Nr. 7.; Kat. 1987c Nr. 10.

Hivatalos átvétel a Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Bizottsága útján, 1949

Ltsz. 24376

LE

3.2.

Kupa

Faragvány: Georg Petel (?), foglalat: Andreas I. Wickers, Augsburg, 1640 körül. Jelzett: Seling Nr. 1451.

Talp és fedél aranyozott ezüst, cizellált. A hengeres kupaköpeny faragott elefántcsont

M. 27,8 cm Tá. 17,5 cm

A fedél gombjának csúcscsúze hiányzik

A kupaköpeny magas domborműves faragvány: részeg Silenus, szatírokkal és puttókkal. A faragott relief a Rubens tanítvány William Panneels 1630 körüli rézkarcá nyomán készült (Nagler 28.), amely Rubens egy hasonló tárgyú 1618-ban készült kompozíciójára vezethető vissza (München, Alte Pinakothek). Számos analóg példánya ismert, pl. Bécs, Kunsthistorisches Museum (Glück 1904 73—79.p., 2. kép).

Layer 1925 22.p.; Layer 1927 51.p.; Kat. 1972 Nr. 194.; Héjné 1975 492.p., 18. kép; Héjné 1979 35.p., 12. kép; Kat. 1983a Nr. 21.

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. E 66.1.

SZA

3.3.

Kupa

Gregor Leider, Augsburg, 1645. Jelzett: Seling Nr. 66., Nr. 1399.

Talp, edényttest és fedél: aranyozott ezüst; négy faragott elefántcsont figura: applikációk az edényttesten

M. 18,5 cm

Restaurálta Varga Péter, 1977—1979

A talpat és a fedelet applikált, öntött szárnyas angyalfők díszítik. A billentős fedél fogógombja álló öntött férfialak. Az ovális alapú edényttest elefántcsontból faragott, négy táncoló puttófigura övezi. A talp ötvösjegyei: augsburgi hitelesítőjegy és Gregor Leider mesterjegye.

Kat. 1889 Nr. 376.; Layer 1925 22.p.; Layer 1927 51.p.; Kat. 1983a Nr. 24.

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. E 76.2

SZA

3.4.

Fedeles pohár

Dél-Németország, 1645

Faragott elefántcsont

M. 28 cm Tá. 9 cm

Ép

Ovális alapú hengeres edényttest. A felületén sokalakos domborműves jelenet: Diana vadászata. A talp felett bevészt 1645-ös évszám. Fedelét két marakodó paripa plasztikus ábrázolása díszíti. Az Esterházykincstár anyagában elsőként az az évszám nélküli összeírás említi, amely 1687 és az 1700 körüli évek

között keletkezett: „Egy Elephánt csontbul csinált Pohár, a’ mellynek óldalán körös-körül egy Leányzó nyillal veri szügyben sziv eranta a’ szarvast, több Dám es mas vadak is körös körül a’ kik mesterségesen ki vannak metczve, egymást veszekedve mardózák; a’ földelén pedig két ezüst (!) lú vagyon ki metczve mesterségesen, a’ kik veszekedve egy-mást harabdállják, tókban” (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Rep. 8. Fasc. C. Nr. 36.p. 3.—Détszly Mihály olvasata).

Layer 1925 22.p.; Layer 1927 52.p.; Kat. 1966a Nr. 60.
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 66.2
SZA

3.5.

Kupa

Andreas I. Wickert, Augsburg, 1645—1650 között.
Jelzett: Seling Nr. 1451., Nr. 68.

Aranyozott ezüsből készült vésett díszű foglalat; a kupaköpeny faragott elefántcsont
M. 33 cm Tá. 18,5 cm
Ép

Négy karmos, öntött lábön áll. Domború, kerek, tagolt talpán vésett csigás, leveles díszítmények. Ovális, felfelé kissé keskenyedő elefántcsont testén faragott jelenet: Neptun najádokkal és tritonokkal mulat, körülöttük vízínövények, delfinek. Felül keskeny, tagolt szájperem. Boltozatos fedelén vésett, kagylós és leveles dísz, közepén elefántcsontból faragott, féltérdre ereszkedő, haját bontó najád plasztikus alakja. Mester- és városjegye talpának és fedelének peremében van beütve.

Rómer 1873 57.p.; Diner-Dénes 1905 141—142.p. és képe; Hampel 1912 231.p. 11. szekrény Nr. 11.; Varju 1929 63.p.; Kat. 1983a Nr. 22.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 19113
ÁP

3.6.

Fedeles pohár

Christoph Leipzig, Augsburg, 1639—1678 között.
Jelzett: Seling Nr. 1479.

Aranyozott ezüst, öntött, kalapált; faragott elefántcsont
M. 12,9 cm Tá. 7,6 cm
A fedelén álló figura és alatta a forgács hiányos

A kerek, vízszintesen többszörösen tagolt talpon emelkedő tölcérszerűen kiképzett test körül három elefántcsontból faragott, leplet viselő nőalak, bal kézzel az edény felső tagolt peremét tartva, melyre boltozatos sima fedél illeszkedik. A fedelén forgácsdíszes talpazon római harcos áll, baljában lándzsát, jobb-
jában — egykor talán — pajzsot tartva. A talp és fedél peremében Augsburg város és Ch.Leipzig mesterjegye. A Cimeliotheca Georg Nunnert löcsei ötvös művének tartja.

Cimeliotheca 1825 27—28.p. Nr. 2.; Rómer 1873 56.p.; Diner-Dénes 1905 142.p. és képe; Hampel 1912 231.p. 11. szekrény Nr. 8; Varju 1929 63.p.; Kat. 1978c Nr. 2.

Ajándék, 1825 előtt. A szepességi protestánsok ajándékozták az oda látogató Pető Márton kalocsai érseknek, akitől rokonai révén kerül Márfy Lipóhoz, majd tőle a múzeum gyűjteményébe
MNM Ltsz. Cim. Sec. II. IV. 2.

KJ

3.7.

Kupa

Dél-Németország, XVII. sz. közepe

Talp és fedél aranyozott ezüst; a hengeres kupaköpeny faragott elefántcsont

M. 21,5 cm Tá. 10 cm

Ép

Kerek talp, domború talpsávval. Fedelén plasztikus díszítés: öntött szőlőfürt, levelekkel. Az elefántcsontból faragott kupaköpeny öt zenélő puttófigurát ábrázol.

Publikálatlan

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. E 61.9

SZA

3.8.

Kupa

Németország, XVII. sz. közepe

A talp, a fedél és a hengeres belső edénytest ezüst, részben aranyozott; az edénytestet övező, henger alakú kupaköpeny faragott elefántcsont

M. 25 cm

Restaurálta Szvetnik Joachim, 1961

A faragott elefántcsont dombormű mitológiai figurákból — tritonok és najádok — komponált, sokalakos jelenetet ábrázol. A fedelet egy-egy álló férfi-, ill. nőalak öntött ezüstfigurája díszíti.

Publikálatlan

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. E 61.14

SZA

3.9.

Kupa

CS mester, Bécs, 1652—1682 között. Jelzett

Talp, fedél és fül aranyozott ezüst; hengeres kupaköpeny faragott elefántcsont

M. 28,8 cm Tá. 12,6 cm

Konzervált. A kupaköpeny függőlegesen két részre hasadt

Ovális talpú, domborúan tagolt talpsávval és hasonlóan kialakított, boltozatos fedéllel, füle félkörív alakú. A faragott elefántcsont dombormű sokalakos bacchikus jelenetet ábrázol. A fedél belsejében vésett Esterházy-címer, körirattal: C [omes] P [aulus] E [sterházy] D [e] F [rakno] C [omitissa] U [rsula] E [sterházy] D [e] G [alántha]. A műtárgy datálásához Esterházy Pál (1635—1713) első házasságának — és a

„Fraknó örökös grófja” cím megszerzésének—, illetve felesége halálának évszáma ad segítséget: a kupa e két dátum között készült. A talpon lévő ötvösjegyek: bécsi hitelesítőjegy és feloldatlan, CS monogramos mesterjegy (a szakirodalomban ez utóbbi nem ismeretes). Feltételezhető, hogy e tárgyra vonatkozik az Esterházy-kincstár 1725. évi leltárának alábbi tétele: „Egy Réghi fekete Szinü Tokban Ezüstben foglalt Elefánt Csontbul Való fődeles Kánna de valamennyire megh hasatt”. (Inventarium Thesauri Fraknensis. Anno 1725. Almarium Sub. Nris. 41 et 42. Nr. 13. — IM Adattár 236/1957).

Kat. 1966a Nr. 55.
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 61.12
SZA

3.10.

Bacchus diadala

Abraham I. Drentwett, Augsburg, 1660—1665 között. Jelzett: Seling Nr. 1507.

Aranyozott ezüst, trébelt, öntött, cizellált; faragott elefántcsont figurákkal, ékkövekkel, gyöngyökkel és beágyazott zománcal díszített

M. 27,3 cm H. 31 cm
Restaurálta Szvetnik Joachim, 1958—1960

Sárkányalakot idéző díszhintó, külső felületén gazdag ékköves és zománcozott díszítéssel — az ékkövek: gránát, ametiszt, topáz, turmalin, krizolit — és gyöngyökkel. Elefántcsont faragványok: hordón ülő gyermek Bacchus, álló Vénusz és egy-egy álló, illetve ülő puttó figura. Ch. Theuerkauff — alább idézett művében — megállapítja, hogy a figurák megformálásában az 1660 körüli évek augsburgi és ulmi elefántcsont szobrászatának — az ott működött mestereknek — jellemző stílusjegyei érvényesülnek. A mű a dúsgazdag nyugat-magyarországi főúr, Nádasdy Ferenc országbíró (1623—1671) sárvári kincstárából származik; ezt a Nádasdy-kincsek 1669 januárjából származó lajstromának, illetve 1670. november 18-i keltezésű inventáriumának egy-egy tétele támasztja alá: „Egy triumphális szekérforma ivóedény aranyba foglalva drágakövekkel, gyöngyökkel kirakva; a' tetején elefántcsontból készült emberképekkel” (Schön 1921 272—273.p.), illetve „Ain Wagen mit ainen Vássl, von Silber vergoldt, auch mit allerhandt stainen und perlein verzieret und geschmelzt, darauf Bacchus neben noch andern vier helfenbainen Figuren” (Sitte 1899/1900 91.p.). Ugyanezen inventárium latin nyelvű hitelesített szövege alapján írt tanulmányában Takáts Sándor is közli a tárgyra vonatkozó adatot (Takáts 1902 124.p.). E leltárak fent idézett tételeit Héjjné Détári Angéla (1969) azonosította a tárggyal. Az Esterházy kincstár anyagában legkorábban az 1693. évi inventárium említi a művet: „Currus Triumphalis Aureus pretiosis lapidibus exornatus

Supra quem Bacchus cum aliis statuis ex Ebore factis insedeat” (OL Az Esterházy család hercegi ágának leltára, Rep. 8. Fasc. C. Nr. 37., 28.p. 19. sz. — Détsy Mihály olvasata). A fraknói Esterházy-kincstár 1725. évi inventárium a következőképp írja le a tárgyat: „Egy vörös holyagos aranyos Tokban Egy Triumphalis arany Szekér Sok Szép Drága kövekkel ki rakva abban Levő hordocskán Elefánt Csontbul való Bacchus más három hasonló Elefánt Csontbul való Statuácskákka áll” (Inventarium 1725. Almarium Sub. Nris. 45 et 46. Nr. 19.— IM Adattár 236/1957).

Kat. 1889 Nr. 370.; Végh 1920 10.p.; Philippovich 1961 147.p.; Kat. 1963b 18.p., 14. kép.; Katona 1965 23.p. és képe; Kat. 1966a Nr. 51.; Héjjné 1969 42—43.p., 17. kép.; Rózsa 1970 199.p., 19. kép.; Kat. 1972 Nr. 193.; Katona 1974 314.p., 227.p. képe; Héjjné 1975 492.p., 22. kép.; Seling 1980 2. köt. 465. kép., 3. köt. 188.p. Nr. 1507/i; Kat. 1983a Nr. 20.; Theuerkauff 1984 42.p., 31. kép.; Kat. 1987e Nr. 4. Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 60.13
SZA

3.11.

Kupa

Németország (?), XVII. sz. második fele

Részben aranyozott ezüst, trébelt, öntött

M. 18,5 cm Tá. 16,5 cm

Ép

Kerek, bordás tagozású talp. A kupaköpeny trébelt és külön öntött, utólagosan forrasztott figurák: fürdő najádok, nők, puttók, delfinek. Fedelének közepén plasztikusan megformált nőalak halakkal, korsóval. Csigás, villás billentő. Kérdőjel alakú fülén gyöngy-soros dísz. Talpán és fedelén felülbélyegzés: Bécs 1806—1807.

Rómer 1873 53. p.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 18883
BÉ

3.12.

Talpas pohár

Michael Schwarz, Brassó, XVII. sz. második fele. Jelzett: Kőszeghy Nr. 223.

Ezüst, részben aranyozott, trébelt, vésett

M. 15,5 cm Tá. 6,5 cm

Ép

Felfelé szélesedő hengeres testű pohár. Talpát kagylók és gyümölcsök díszítik. Keskeny kiugró perem választja el a testtől, melyen három, ovális mezőben elhelyezkedett puttó látható. Valamennyi puttó delfin hátán ül. Az egyik kezében füzér, a másikban szigony, a harmadik jobbában serleget tart. A szájrőperem körül kartusokban gyümölcs motívumok. A talp és a szájrőperem alatti kartusok aranyozottak. Beült mester- és városjegye a fenékén található.

Publikálatlan
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 55.652
ÁP

3.13.

Tál
Id. Christian Metze, Ohlau (Szilézia), 1662–1691.
Jelzett: Rosenberg³ Nr. 4330.

Ezüst, aranyozás nyomaival, trébelt
Á. 30×26 cm
Ép

Az ovális tál fodros peremét trébelt nagyvirágos és leveles futóinda díszíti. Öblében egy vízimalom előtt teknősbékát ijával hajtó Amor figurája. Feltehetően emblemikus értelmű, ezt erősíti a jelenet felső részén levő mondatszalg **LIEB HASSET SAUM SELIGKEIT** felirattal. Jegye a tál főlő peremén.

Rómer 1873 59. p.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936. Korábban Pongrácz Mária bárónő tulajdonában
Ltsz. 18937
BÉ

3.14.

Kupa
Melcher Jaske, Danzig, 1663–1678. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 1500., 1563.

Részben aranyozott ezüst, trébelt, öntött díszítésű
M. 24 cm
Ép

Körídomú talpának és fedelének domború sávján trébelt nagyvirágos és leveles koszorú. Hengeres testén domborműves bukolikus jelenet. Fedelén gömböt tartó nyugvó oroszlán plasztikus alakja. Villás billentő és kérdőjel idomú, levelekkel díszített, tagozott fül. Fenekén: **X M.L.F X** vésett betűk. Jegye a talpperemén és fedelének szélén.

Rómer 1873 54. p.; Czihak 1908 Nr. 366.; Kat. 1978b Nr. 5.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 18882
BÉ

3.15.

Billikom
Johann Matthäus Rehm, Augsburg, 1700. Jelzett: Seuling Nr. 1910., Nr. 157.

Aranyozott ezüst; trébelt és poncolt díszítés
M. 15 cm Tá. 12,5 cm
Ép

Három gömblábon áll. Alul legömbölyített, felfelé kissé szélesedő hengeres testén plasztikus, áttört levéldíszes köpeny. Rajta három nagy, virágrozetta oválisban Venus, Diana és Mars figurája. Boltozatos,

tagolt fedelén a testéhez hasonló trébelt levéldísz. A fedél közepéből sima fogógomb emelkedik ki. Külső peremmel illeszkedik a szájra. Egymás mellé beütött mester- és városjegye fenekén és fedelén is megtalálható.

Rómer 1873 50. p.; Varju 1929 62. p.; Kat. 1983a Nr. 29.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 19150
ÁP

3.16.

Kupa
Johann Christian Bierpfaff, Thorn, 1709 előtt

Részben aranyozott ezüst, trébelt, cizellált, öntött és vésett díszítéssel
M. 23,6 cm Tá. 14,6 cm
Ép

A talpon és a fedélen körülfutó domború sávban trébelt virágszálak. A kupa palástján csokorba kötött nagy trébelt virágok között három ovális medalion vésett jelenetekkel, amelyeket a medalion keretében francia, illetve olasz nyelvű mottó és ahhoz kapcsolódó latin disztichon kísér. 1./ Amor fújtatóval szítja a tüzet egy vizesedény alatt, a felirat: *Au dedans je me consume (Bensőmben emészttem magam) — Extra velut clausis feruor consumit in ollis / Et mea consumit viscera caecus amor (Kintről mint a csukott fazekat forralja a tűzláng / Így forralja szívem nékem is a vak szerelem).* 2./ Amor égő fákllyát olt el, a felirat: *Qui me nourist, m'estaind (Aki éltet, az oltja ki éltet) — Ut qua nutritur pinguedine taeda liquescit / Qua vivo et nutritur quam pereo hac pereo (Tápláló olajatól mint szétolvad a fákllya / Úgy ami éltetne, olvaszt engemet is).* 3./ Amor mellett egy fa ágán nyitott ajtajú kalitka, benne madarak, a felirat: *Perch'io stesso mi strinsi (Mert magamat gyöttröm) — Servitii causam praestat sibi avara volueris [sic!] / Nec culpa hic culpe nec sua poena deest (Rabságára okot maga ad nagy kapzsin a szárnyas / Itt se hiányzik a bűn, s bűnhöz a bűnhődés. — Détszy Mihály ford.).* A kupa fedelén öntött díszítmény: virágos ágon csókolódzó galambpár. A fedél billentője kétágú, a kupa fülének tövéénél pajzsos dísz. Az ábrázolások forrása a Theocritus a Ganda névvel évjelzés nélkül, a XVII. század első évtizedében Amsterdamban kiadott „Quaeris quid sit Amor, quid amare . . .” kezdetű címet viselő emblémakönyv, melynek szerzőjét a kutatás Daniel Heinsiussal vagy Jacobus Viveriussal azonosítja, és amelynek metszetei Jacobus II de Gheyn nevéhez kapcsolhatók. A kupa medalionjai a fenti leírás sorrendjében a 2., 5., és 21. számú embléma után készültek (Praz 1964 83–168. p.; Landwehr 1970 XII. p.; Breugelmanns 1973 281–290. p.).

Kat. 1978 Nr. 8.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936. Delhaes István hagyatékából

Ltsz. 18884

PÁ

3.17.

Dísztal

Németország, XVIII. sz. első fele

Ezüst, részben aranyozott; trébelt

Á. 49×38 cm

Ép

Ovális alakú, peremén trébelt megmunkálású, stilizált leveles indák és gyümölcskötegek, hullámos szegélydísz. Öblében hasonló technikával készült kétalakos ábrázolás: Jupiter, Diana képében elcsábítja Callistó nimfát. E mitológiai téma forrása: Ovidius: *Átváltozások* II. 409–440. A jelenet Rubens hasonló tárgyú festményének (1613, Kassel, Gemäldegalerie) kompozícióját ismétli.

Publikálatlan

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1934

Ltsz. 18932

SZA

3.18.

Mercurius

Dél-Németország, XVII. sz. második fele

Faragott elefántcsont

M. 25 cm

Ép. Feketére pácolt, sima, hengeres fatalpazata modern pótlás

Egy tömbből faragott kerek plasztika. A jobbát kardja markolatán tartó, kontrasztban ábrázolt, ruhátlan férfialak olyan motívum, amely az Argus lefejezése-téma barokk kori feldolgozásaira jellemző. Ezt tekintetbe véve, s főként az attribútumok — szárnyas fejdísz, s szárny pár a figura bokáján — alapján, az eddigi szakirodalommal szemben úgy véljük, hogy a plasztika nem a Medúzára támadó Perseust, hanem Mercuriust jeleníti meg. Az Esterházy-kincstár anyagában e művet elsőként az 1693. évi inventárium említi: „Statua Eburnea Mercury” (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Rep. 8. Fasc. C. Nr. 37. 39. p. — Détsy Mihály olvasata).

Héjijné 1975 492. p., 19. kép; Kat. 1978a Nr. 180.; Koroknay 1983a 389. p., 5. kép

Szeremény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. E 66.4

SZA

3.19.

Flóra

Massimiliano Soldani, Firenze, 1700 körül

Bronz, öntött; valószínűleg egykorú márvány talapzaton

M. 38,6 cm

Ép

Kontraszt testtartásban, félaktban ábrázolt, jobb lábát kissé megemelő nőalak, kinek altestét dúsán re-

dőzött lepel fedi. Felemelt jobbával virágos levélnyalábot tart. A kompozíció előképül az a hellenisztikus korból származó márványplasztika szolgált, amely a XIX. század elején került jelenlegi őrzési helyére, a firenzei Boboli-kertek szoborgalériájába. A müncheni Bayerisches Nationalmuseumban található, rongált állapotú, analóg darab közlése, s az attribúció meggyőző alátámasztása (Lankheit 1958 190–193. p.). A kiállított mű közel azonos méretű, analóg példányát egy torontói magángyűjtemény őrzi (Avery 1976 171–172. p., 10. kép).

Kat. 1978a Nr. 211.

Vétel, Fehér István, 1969

Ltsz. 69.1860

SZA

3.20.

Venus

Georg Raphael Donner, Bécs, 1730 körül

Ólom, öntött

M. 34,5 cm

A figura jobb keze sérült, az 1950-es években restaurált

Kontrasztban ábrázolt, ruhátlan alak, baljában kagylót tart, bal lábánál delfin.

Balogh 1975 Nr. 373. sz., 428. kép

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1951. A Bánffy-család bonchidai kastélyában őrzött műgyűjteményéből került a Magyar Nemzeti Múzeumba

SZM Ltsz. 52.56

SZA

3.21.

Atalanta

Georg Raphael Donner, Bécs, 1730 körül

Ólom, öntött

M. 34 cm

A jobb kéz sérült, az 1950-es években restaurált

Kontrasztban ábrázolt, ruhátlan nőalak, baljával leplet tart.

Balogh 1975 Nr. 374. sz., 429. kép

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1951. A Bánffy-család bonchidai kastélyában őrzött műgyűjteményéből került a Magyar Nemzeti Múzeumba

SZM Ltsz. 52.57

SZA

3.22.

Kupa

Leonhard Kern, műhelye, Schwäbisch Hall(?), 1650 körül

Faragott elefántcsont

M. 26 cm Tá. 9,6 cm

Talpa és fedele hiányzik. A jelenlegi, fából esztergált, sima, kerek talp újabb kiegészítés

A henger alakú edénytest teljes felületét magas domborműves ábrázolás — öt ruhátlan nőalak, az öt érzék allegóriái, hagyományos attribútumaikkal — díszíti. E tekintetben analóg példány — ugyancsak Leonhard Kernnek tulajdonított, s az 1640 körüli évekre datált elefántcsont kupa — a Fürstenberg-hercegek múgyűjteményében, e család donaueschingeni palotájában található (Salm 1965 176—177. p.).

Publikálatlan

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. E 61.11

SZA

3.23.

Fedeles pohár

Israel Thelot, Augsburg, 1690 körül. Jelzett: Seling Nr. 1593.

Ezüst, trébelt és cizellált

M. 18,5 cm Tá. 10,5 cm

Ép

Felfelé enyhén szélesedő, hengeres forma, kerek talpon, hullámos talpperemmel és stilizált levéldíszes öntött gömb alakú fogógömbbal, leemelhető fedelén trébelt levél- és virágmotívumoktól övezett három kerek mezőben egy-egy, profilban ábrázolt ideálport-

ré: két ifjú-, s egy szakállas férfifej babérkoszorúval. A pohár falához egy, az edénytest formáját követő palást illeszkedik, amelyen a teljes felületet kitöltő domborított, alakos ábrázolás vonul végig. A lazán szerkesztett, ám egységes — sajátosan „többnézetű” — kompozíció az öt érzék allegóriája. Szereplői: egy heverő férfi lanttal, s egy virágfüzért tartó álló nő — a hallás, illetve a szaglás megszemélyesítői —, továbbá egy-egy, tükröt, illetve serleget tartó — azt szájához emelő —, valamint két egymást átölelő puttófigura; ők a látás, az ízlelés, illetve a tapintás képzetét idézik. A kompozíció előképe nem ismert; az ábrázolás a „bolognai iskola” jeles mestere, Francesco Albani (1578—1660) műveinek stílusjegyeit viseli magán. Forma, megmunkálás, s a palást domborműves kialakítása tekintetében — az ábrázolás eltérő tárgyválasztása ellenére is — analóg példánynak minősül az azonos hitelesítő és mesterjeggyel jelzett fedeles ezüstpohár, amelyet a moszkvai Kreml Fegyvertára őriz; e műről, az ötvösjegyek feloldásáról, s Israel Thelot működéséről ld. (Prael—Himmer 1978 12—15., 109—111. p., 128. kép).

Rómer 1873 50. p.; Kat. 1983a Nr. 33.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1934

Ltsz. 19034

SZA

4.

A MULANDÓSÁG ÉS A HALÁL FELIDÉZÉSE

4.1.

Címer AW monogrammal
Németország vagy Magyarország, 1676

Hársfa, faragott, aranyozott és olajfestéssel festett
M. 78 cm
Kopott

Angyalfejes konzolon nyugvó csavart babérfüzérben lent 1676-os évszám, fent: szárnyas angyalfej alatt A W monogram. A középső nagyobb babérfüzért két, nyelvét kiöltő, kettős farkú, aranyozott oroslán tartja. Benne: kék mezőben kiterjesztett szárnyú angyal szétárt két karjával pikkelyes drapériát tart. Rajta rostélyos sisak. Leveles arany koronáján a sisakdísz: páncélos jobbkar, arany markolatú egyenes kardot tart, hegyére tűzve karika. A sisakdísz kék-arany mindkét oldalon.

Publikálatlan
Vétel, Aszpitz Sámuel, 1883 előtt
Ltsz. 5464
VE

4.2.

Halotti lepel(?)
Németország vagy Svájc, XVII. sz.

Festetlen lenvászonlapon fekete, fadúccal nyomott és ecsettel festett
106×176 cm
Restaurálta Tuija Karinen Rantanen, 1988

A fekvő téglalap alakú leplet kétféle dúccal nyomott minta keretezi, illetve osztja fel hat különböző nagyságú mezőre. A keret és a vízszintes osztás mintája kétsoros csíkdíszítmény: lent keskeny, leveles-virágos negatív; felette szélesebb pozitív minta: ívsorba foglalt rozetták tulipánokkal. A függőleges osztások keskeny, negatív mintája: levélfüzér dísz. A mezőkben középen lent festett jezsuita szimbólum: IHS, a H-ban kereszt, alatta Jézus szíve a keresztrefeszítés szögeivel. Kétoldalt lent: egy-egy keresztbetett csontokon nyugvó koponya, bal oldalon a földi hatalmat jelképező koronával, jobb oldalon az égi hatalmat jelképező mitrával. Középen fent: ugyancsak koponya csontokkal, két oldalán latin nyelvű, festett felirat: HODIE / MIHI, CRAS / TIBI. Balra fent: homokóra; jobbra fent: kialudt gyertya gyertyatartóban. Mindkettő a lassan, de feltartóztathatatlanul múló idő, a halál szimbóluma. Európában a XVI–XVII. században gyakori a mulandóság és a halál mindenek feletti uralmát szimbolizáló ábrázolás az egyházi paramentumokon.

Publikálatlan
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 52.1474
PE

4.3.

Halotti címer
Magyarország, 1773

Kartonra erősített, selyemre temperával festett
H. 66 cm Sz. 49 cm
Ép

A fehér selyemkendő tojásdad alakú pajzsának kék mezejében veres nyelvét öltő ezüst griff áll. A nyitott sisak ezüst, szemnyílása, nyakdísze, szegélye arany. A sisakon veres-, kék-, fehér-, kék-, vörös gömbök ülnek, felettük nagyméretű, kék és vörös kövekkel ékített leveles arany rangkorona lebeg. A pajzs két oldalán szimmetrikusan: lándzsa, sárga, kék és vörös lobogó, kard, puska, ismét lándzsa, ágyúcső, buzogány és két keresztbe tett verővel dob, emlékeztetnek az elhunyt harci dicsőségére. A pajzs fölött és alatt ívesen áll az arany betűs latin nyelvű felirat: Ex[cellentissimus] et Ill[ustrissimus] D[omi]nus Geor[gius] L[iber] B[aro] Lusinczky de Reglicz S[ereni]s[simo] rum Cae[sarae] et Cae[sarissae] Re[g]a[lio]rum Ma[ies]t[er] / Camerarius [et] Gen[er]alis Campi Mareschalli Locumtenens Unius Reg[alis] / Or[dinis] Eq[uest]ris Hun[gariae] Colonel[us] et proprietar[ius] / Obiit Aetatis Suae 57. Die 1. Apr. 1773 (Timkovits Pál olvasata). A XV. századtól kezdve a pajzsot és a sisakot fegyverként csupán a lovagi tornákra használták. A XVII. századi armálisok szövege a címerhasználati jogot a temetésekre is kiterjesztette. A halotti címer a megholt szimbólumává vált, feltüntették rajta nevét, rangját, címeit, életkorát, elhunytának dátumát is. A selyemre, papírra festett címerek a koporsót, a castrum dolorist és a tempomot egyaránt díszíthették; a fémből, fából készületeket a temetés után maradandó emlékül helyezték el a templomban.

Tómos 1979 146–147. p. 1. kép.
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 88.123
TL

4.4.

Halotti címer
Magyarország, 1774

Fehér selyemre temperával festett
H. 75 cm Sz. 70 cm
Restaurálta Mátéffy Györf, 1988

Feketével keretelt selyemkendő közepén arany szegélyű tojásdad pajzs. Vörös mezejének zöld halmán kék és vörös ékkövekkel díszített arany leveles koronából arany kürtöt tartó páncélos kar emelkedik ki növekvőleg. A szembefordított ezüst sisak pántjai, szegélye arany. A sisakot ékköves, leveles arany rangkorona tetézi, sisak-dísze a pajzsbeli kar. Sisaktakarók; kék-arany, vörös-ezüst. A kendő négy sarkában egy-egy arany számmal 1774. A pajzsot ívesen felül és

alul egy-egy ezüst szalag övezi, a fekete betűs latin nyelvű felirat: Spe[ctabi]lis ac Per[i]ll[us]tris D[omi]nus Steph[anus] Gosztonyi de Eadem et Köves Szarv, / Sa[rae] Cae[sarae] Reg[iae] Ma[ri]e]t[is] Ex[cellent]i Reg[is] Locum[tenen]tis, Hungar[iae] Consiliarius, Aetatis Suae Anno, 76 Obiit die 16 Junii (Timkovits Pál olvasata). A család 1269-ben vétett fel a nemesek sorába, címereslevelüket 1467-ben nyerték. A későbbiekben a család két, krencsi Gosztonyi és köves-szarvi Gosztonyi ágra szakadt. Az utóbbi Heves—Jász—Szolnok megyében volt birtokos. A címerkendő a hevesi ág alapítója, István jász-kún kapitány temetésére készülhetett.

Tompos 1979 147—148. p., 2. kép
Vétel, Herodek Sándorné, 1967
Ltsz. 67.247
TL

4.5.

Savoyai Jenő herceg castrum dolorisa
Johann Lukas von Hildebrandt — Salamon Kleiner,
Bécs, 1736

Rézmetset
35,5 cm×25,8 cm
Ép

Kétoldalt egy-egy oszloppárral övezett, gazdagon tagolt, díszes baldahinnal lezárt centrális építmény, melyet számos mitológiai és allegorikus alak — közöttük Mars, Mercurius, Fides, Religio — díszít. Ezek — a többi figurához és a bonyolult kompozíció megannyi egyéb motívumához hasonlóan — az elhunyt hadvezér erényeit, s jeles tetteit dicsőítik. A baldachin oromzatán Savoyai Jenő címere, csúcsán az ő idealizált lovasportréja látható. A metszeten reprodukált castrum dolorist a császári udvar emeltette a bécsi Stephansdombban, ahol a Habsburg monarchia legkitűnőbb hadvezérének, a dinasztia nagyhatalmi pozícióját megalapozó Savoyai Jenőnek a ravatala állt. Felépítése, s jellemző motívumai tekintetében e mű meglehetősen pontosan követi I. Lipót császár 1705-ben, ugyanott felállított castrum dolorisát, melynek terve ugyancsak J. L. von Hildebrandttól, a barokk kor egyik legjelesebb építésztől származott. A kiállított példányt az alábbi könyv tartalmazza (szemközti oldalán Savoyai Jenő sírfeliratának latin és francia szövegével): Histoire Militaire du Prince Eugène, du Duc de Marlborough, et du Prince d'Orange et de Nassau-Frise. Ed. Rousset, M. Vol. 3. Hága, 1747. p. 359. A metszetről ld. (Braun 1954 378. hasáb, 3. kép).

Publikálatlan példány
Hivatalos átvétel a Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Bizottsága útján, 1949. A körmendi Batthyány—Strattmann kastélyból
Ltsz. 62.776.3.
SZA

4.6.

Diana megöli Chionet
Francia vagy flamand műhely, 1620 körül

Gyapjúból és selyemből gobelin technikával szövött, felvető sűrűsége: 8/cm
222×133 cm
Ép, bordúrje nincs

A kiállított kárpit egy eredetileg tíz darabból álló sorozat része, amely Ovidius: *Átváltozások* c. műve alapján Diana életéből vett történeteket dolgoz fel. A jelenetek a következők: Apollo és Diana születése — A lykiai parasztok megbűntetése — Diana Jupiter előtt — Niobe kérkedése — Niobe gyermekeinek halála — Orion halála — Chione halála — Minos üldözi Britomartis nimfát — Othos és Ephialtes — Vadászó Diana. Az Iparművészeti Múzeum kárpítja a hetedik történetet ábrázolja. Ovidius meséje szerint (XI. 291—345) Daedalion lánya, a szép Chione két istent — Apollo és Mercurius — is szerelemre gyűjtött. Két fia született, Antolycus és Philammon. Chione büszkeségében Dianánál is többre tartotta magát, s ezzel kihívta maga ellen az istennő haragját. Diana íjat megfeszítve „vétkes nyelvét döfi át a lánynak”. A kárpit előterében a gyermekei által támogatott Chione nyelvéből apja már kihúzta a nyilat. A középtérben a vízparti sziklákon az íjat elpendített, kutyáitól körülvett Diana, a háttérben a bánatában szikláról leugró, de könyörületből Apollo által madárrá változtatott Daedalion. Az eseményort a sziklák között tekerdő patak és az alakok tekintete köti össze. A kárpit kompozíciója és szöveve egyaránt kitűnő mesterre, ill. műhelyre vall. A kárpitsorozat tervezője Toussaint Dubreuil (1561—1602) IV. Henrik korának egyik legismertebb festője volt. Kárpittervei közül csupán ezt a tíz darabos sorozatot ismerjük (bár a két utolsó jelenet tervét állítólag már nem ő készítette). A jelzett példányok (Bécs, Párizs, Madrid, Genova) kétségkívül a király által alapított leghíresebb párizsi műhelyben, Philippe Maecht és Hans Taye irányításával készültek. A kárpitot a bécsi azonos rajzú példánnyal összehasonlítva (Kat. 1920 Nr. 69. és képe) e bordúr nélküli változat rajza lágyabb, színezése finomabb. Ennek alapján valószínű, hogy tárgyunk egy másik, ez idő szerint nem azonosított francia vagy flamand műhelyben készült, amely szintén felhasználta Toussaint Dubreuil kartonját.

BÁV 1957 Nr. 973.; László 1970; László 1979 287. p., 7. kép; László 1980 52—53. p., Nr. 28., 60—61. kép, XII. színes kép; László 1983c 378. p., 11. kép; Kat. 1984a Nr. 4.; Kat. 1987c Nr. 1.
Vétel, Bizományi Áruház Vállalat I. sz. Művészeti Aukció, 1957
Ltsz. 57.714
LE

4.7.

Kephalos és Procris
Brüsszel, 1700 körül. A bordűr jelzett

Gyapjúból, selyemből és fémfonalból gobelin technikával szövött, felvető sűrűsége: 8/cm
345×310 cm
Ép

Kephalos és Procris történetét Ovidius mondja el *Átváltozások* című művében (VII. 661–865). Procris féltékeny volt egyedül vadászó kedvesére, ki pihenés közben a szellővel beszélgetett. E beszédet hallván, de nem látván, hogy kinek szól, Procris azt hitte, hogy Kephalos egy nimfát szeret. Egyik alkalommal elbújt az erdőben, hogy meglesse kedvesét. Az ágak megrecscentek, s Kephalos, a bozót mögött erdei vadat sejtve, kelevézét a hang irányába röpítette. A kárpit fő jelenete az erdőben játszódik, ahol a halálosan megsebesített Procris a földön ül, az őt támogató Kephalos éppen ki akarja húzni a dárdát kebléből. Az előtérben ábrázolt jelenet a nagy felülethez képest aránylag kis helyet foglal el. A mű a brüsszeli kárpitok azon csoportjába sorolható, ahol a hangsúly a tájábrázoláson van. A bordűr virág- és gyümölcsfüzérei között antik büsztök, apró, mitológiai jeleneteket ábrázoló képecskék vannak. A karton még ismeretlen rajzolója a XVI. századi Ovidius illusztrációk kompozíciós típusát követi. Így pl. a bordűr Pyramus és Thisbé jelenete az *Átváltozások* 1557-es lyoni kiadásának, majd az ezt másoló 1581-es frankfurti kiadás Bernard Salamon-féle metszeteinek képi megoldására vezethető vissza. A bordűr alsó szegélyén látható Brüsszel városjegy és I. LE CLERC mesterjegy Jérôme le Clerc (1670–1719) jelzése, aki a kor egyik leghíresebb brüsszeli műhelyének volt vezetője. A keret nem kapcsolódik szervesen a kárpithoz, utólag hozzávarrott, de a szövés sűrűsége, a fonalak minősége egyező a közepmezőével. Mivel egy-egy mitológiai történetet mindig több darabos sorozatban ábrázoltak, feltehető, hogy a bordűr Kephalos és Procris történetének egy másik kárpitját keretelte. Így a mester és a sorozat kérdése véglegesen még nem dönthető el.

Kat. 1987c Nr. 11.
Vétel, Somoskeőy István, 1986
Ltsz. 86.401
LE

4.8.

Méreggyűrű
Dél-Németország(?), 1630–1640 között

Arany, festett zománc
Á. 2 cm
A zománcdísz néhány helyen kissé lekopott

Szív alakú feje felnyitható. Ennek felső részét dombozműves, zománcos megmunkálású, a mulandóság-

ra utaló motívum — posztamensre helyezett, drapériával övezett kőponya — díszíti. A fej alsó részén, s a fedél belső oldalán egy-egy sokalagos jelenet, festett zománcos megmunkálásban: Krisztus a pokol tornácán, illetve Tisztító tűz-ábrázolás. Az Esterházy Miklós nádor felesége, Nyáry Krisztina ékszereiről 1641. II. 3-án Lánzsér várában összeírt inventárium egy tétele: „giwreöß, Halál feöß raita” vélhetően e tárgyra vonatkozik. (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára, P 108. Rep. 26. Fasc. F. Nr. 287. No 117. — Détsy Mihály olvasata). Analóg példányt a londoni British Museum őriz.

Hlatky 1938 109. p.; Héjjné 1975 488–489. p., 41. kép; Héjjné 1976 42. p. Nr. 14. és rajza
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 65.17
SZA

4.9.

Keresztóra
Szerkezet: Johann Fronmiller, Augsburg. Jelzett. Óraház és plasztikus díszítés: Augsburg, 1590–1600 között

Aranyozott bronz, öntött és vésett
M. 32 cm Tá. 14 cm
Ép

Kerek talp, henger alakú óraház, mely a szerkezetet foglalja magában, s a kerekplasztikus Kálváriacsoport talapatául szolgál: Feszület, Mária és János apostol öntött, álló figurái. A keresztcsúcson elhelyezett gömb — vízszintes gyűrűjén skálajelzés — függőleges tengely mentén forog, így az előtte levő rögzített mutató segítségével jelzi az idő múlását. A szerkezet fedőlemezen IF készítői jelzés, mely az augsburgi Johann Fronmiller — a XVI. század második felében működött — monogramja (Baillie 1951 116. p.). Bizonyára e tárgyat jelöli az a leírás, mely a fraknói Esterházy-kincstár 1725. évi inventáriumában olvasható: „Egy ezüstt aranyos Crucifixus, melly alatt Boldogságos Szűz és Sz. János statuai vannak, fölötté pedig egy kiss gömbölü orácska” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nro 33 et 34. Nro 2. — IM Adattár 236/1957). A leltár e tételét közli, s a tárggyal azonosítja (Héjjné 1975 497. p.).

Kat. 1925 Nr. 9., I. t.; Héjjné 1975 497. p., 44. kép; Péter 1985 19. kép
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 63.1
SZA

4.10.

Keresztóra
Szerkezet: Isaac Ebhart, Pozsony. Jelzett. Óraház: Pozsony, 1650 körül

Szerkezet: acél. Talapzat és keresztcsárak: ébenfa, esztergált és pácolt. Korpusz: bronz, öntött, aranyozott
M. 40 cm
Restaurálta Rácz Jenő, 1977–1979

Hasáb alakú talapzat foglalja magába a kerek, ütműves orsós gátszerkezetet. A keresztcsúcson levő gömb — vízszintes gyűrűjén skálabeosztás — függőleges tengely mentén forog, s a függőleges keresztcsár hossz tengelyében rögzített mutató segítségével jelzi az idő múlását. A szerkezet fedőlemezén kisbetűs vésett szignatúra: „Isaac Ebhart, Pressburg”. A mester az ausztriai Steyer városából származott, s 1617-től a XVII. század közepéig főként szülővárosában tevékenykedett. Hasonló tárgyípusba tartozó, jelzett munkáját egy angliai magángyűjtemény őrzi (Baillie 1951 97. p.). Ebhart pozsonyi munkásságát, melyről írásos adat nem maradt fenn, e mű dokumentálja.

Kat. 1925 Nr. 10.; Rácz 1980; Rácz 1981; Szilágyi 1983 249. p., 6. kép; Rácz 1984
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 79.2
SZA

4.11.

Óra
Augsburg, XVII. sz. vége

Réz, bronz, részben aranyozott, a szerkezet acél
M. 35 cm Sz. 20 cm H. 17cm
Szerkezete nem működik, az egyik mutató hiányzik

Négy gömblábon álló, hatoldalú hasáb alakú talapzaton — mely a szerkezetet foglalja magába — kerekplasztikus, öntött nőalak: Mária Magdolna gazdagon redőzött köpenyben. A figura mellén applikált óraszámlop egy mutatóval, a másik hiányzik. A jobb kar aranyozott, fából faragott, ezt a szerkezet eredetileg egy belső áttétel segítségével bizonyos időpontban — könyökben felhajlítva — mozgásba hozta. Az eredetileg bal kezében tartott attribútum — feltehetően koponya — hiányzik.

Kat. 1984b Nr. 515.
Vétel, Tangl Adolf, Kőszeg, 1962
Ltsz. 62.1691
BÉ

4.12.

Óra
Ausztria, XVIII. sz. első fele

Faragott fa és bronz
M. 86 cm. Tá. 35 cm
Festése kopott, lepattogzott, az alak, bal kezének ujjvégei hiányoznak, a talapzata és a figura háta széthasadt. Egyik szárnya letörött
Talajt utánzó kerek talapzaton áll az Idő szárnyas, szakállas allegorikus figurája. Baljában dárdanyelet tart, melynek alsó vége hiányzik, felső végén két szárnyacska között a dárdahegy. A figura törzse balra

döntve, jobbát felemelve a vállán és a karján tartja azt a számlapot, amely egy I–XII számokkal ellátott gyűrű. A gyűrű belsejében, de attól szerkezetileg függetlenül helyezkedik el az óraház, melynek előlapja napsugaras domborítású, közepén a két mutatóval. Az óra a XVII–XVIII. században elterjedt tényérórak típusába tartozik. Szerkezetét esztergált faoszlop tartja, amely XIX. század eleji kiegészítés. Az óraszerkezetet egy — a figura hátához csapolt — rövid fémkar tarthatta, ennek helye ma is látszik. A talapzaton zöld festéknyomok.

Szilágyi 1979a; Kat. 1984b Nr. 510. és képe
Vétel, Bizományi Áruház Vállalat, 1972
Ltsz. 72.23
BÉ

4.13.

Tál
Németország, XVIII. sz. vége

Ön, öntött
Á. 22,5 cm
Ép

Öblében kerek medalion, koponyára támaszkodó puttó, gyertya, homokóra és virágtő ábrázolásával. Kőrírata: HODIE MIHI CRAS TIBI. Peremén maszkokkal váltakozva nyolc medalion, bennük a négy évszak és a négy elem jelképes alakjai, feliratokkal. A tányér hátán új tányértartó akasztó. Egykor az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében volt a tál analóg példánya, mely jelzett brassói munka (Radicsics 1885 16. p. Nr. 14.; Csányi 1926 LXII. t. Nr. 122.).

Renaissance Társaság 1922 Nr. 303., XIV. t.303. kép
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.253
BÉ

4.14.

Kupa
Holics, XVIII. sz. második fele

Fajansz, ónfedéllel
M. 19,5 cm Tá. 8 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Az edényttest emberi koponyát formáz, melyre zöldes kígyók tekerednek. A homlokon felirat: MEMENTO / MORI. A jelzetlen ónfedő közepén vésett homokóra CD monogrammal, ALBRECHTI SEPVLICRVM körírással, magas billentővel. A fajansz alapszíne sárgásfehér, kevés zöld, sárga és mangán színekkel.

Lanna 1909 Nr. 1080.; Török 1917 66. p.; Divald 1929 234. p.; Kybalova 1970 114. p.

Vétel, Pick Adolf műkereskedő, 1911. Az egykori Lannagyűjtemény berlini aukcióján vette a műkereskedő, s később tőle a múzeum
Ltsz. 3779
WP

4.15.

Gyertyatartó
Holics (?), XVIII. sz. második fele

Fajansz
M. 26 cm Tá. 19×16 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Lilás talapzaton koponya, alatta lábszárcsont. Tetején fatörzs, amelyből két gyertyatartó kar ágazik el, kelek, karéjos ceppfogó tányérok. A zöld fára kígyó tekeredik és a koponyán lévő leveles alma felé nyújtózik. Színe nagyrészt fehér, feketével árnyalt zöld, kevés sárga, bíbor és fekete.

Kybolova 1970 114. p.-tévés leltári számmal
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 60,46
WP

4.16.

Az Idő allegorikus alakja
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
M. 22,5 cm Tá. 10×14 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

A lépő szárnyas férfialak két kezében kaszát tart, fején homokóra, testén kék lepel. Színei: kék, sárga, kevés zöld, vörös és mangán. A tárgy egy analóg példányát közlő Kybalova szerint az 1743–1768 között Meissenben működött Peter Reinicke egy ott készült kompozíciója szolgált előképkül (Kybalova 47. p.). Jegy az alján: HC vagy G mangánnal, és B szürkével.

Radisics 1885 64. p.; Wartha 1892 XVI. t. képe; Kiss 1965 57. p.; Kiss 1969 24. p. Nr. 6.; Kybalova 1970 106. p.
Ajándék, Bubics Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 2263
WP

4.17.

Pestisjárvány Bécsben
Id. Johann Bernhard Fischer von Erlach, Bécs, 1670 körül

Terrakotta
M. 24 cm Sz. 19 cm
A bal felső sarok sérült, hiányos részeit gipszsel javították, illetve pótolták a századforduló körüli években

A kompozíció előterében a járvány áldozatai — halott nő és gyermek —, egy őket sirató, s egy, az égiekhez fohászzkodó férfialakkal. Háttérben a város látképe. A kompozíciót felhők között lebegő angyalfigurák zárják le, egyikük kardját visszahelyezi

a hüvelyébe, s e gesztussal — az isteni irgalom jeleként — a járvány elmúlásának reményét ébreszti. Pighler Andor megállapítása szerint a relief plasztikai vázlat — ún. bozzetto —, amelynek kompozícióját a perchtoldsdorfi (Alsó-Ausztria) pestis-émlék mestere is felhasználta, egy domborműves jelenet elkészítése során.

Balogh, 1975 Nr. 355., 410. kép
Áttét, Iparművészeti Múzeum, 1950
SZM Ltsz. 51.915
SZA

4.18.

A Mulandóság és az Örökkévalóság allegóriája
Simon Troger, München, 1740 körül

Faragott elefántcsont és diófa
M. 54,5 cm Sz. 34 cm Mé. 24 cm
Restaurálta Gács Lajos 1962

Két puttó által felvont baldachin alatt ül szokásos attribútumaival — homokóra és kerek kasza — a szárnyas Idő, mellette fiatal nő, kezében a saját farkába harapó kígyóval. Nékám Lajosné alább idézett tanulmányában határozta meg a szoborcsoport ikonográfiáját és mesterét, az innsbrucki Tiroler Landesmuseum gyűjteményében őrzött analóg példány alapján. Az utóbbi években a műkereskedelemben felbukkant hasonló tárgy — S. Troger műként, Kronos és Klotho meghatározással — gyenge utánérése a trogeri kompozíciónak (Koller 1977 Nr. 3613., 29. t. — Prékopa Á. szíves közlése).

Cimeliotheca 54. p., Nr. 31.; Rómer 1873 63. p.; Schikedanz-Pulszky 1877 69. p., Nr. 22.; Diner-Dénes 1905 XIII. melléklet; Layer 1925 26. p.; Csányi 1926 XLVI. t. 88. kép; Layer 1927 58. p.; Nékámné 1964 91–105. p., 2., 9. és 10. kép; Kat. 1966 Nr. 68.; Kat. 1978a Nr. 240. b.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára, 1877. Esterházy József gróf ajándéka a Magyar Nemzeti Múzeumnak, 1820
Ltsz. 4864
MD

4.19.

Koldusasszony gyermekével
Simon Troger köre, Dél-Németország, 1750 körül

Faragott elefántcsont és diófa, a szemek üvegpasztából
M. 36 cm
Restaurálta Bakó Győző, 1952

Négyszögletes, hornyolt oldalú talapzaton előretartott kezekkel, görnyedt tartásban áll az asszony, gyermeke a hátára kötözve. Fából faragott rongyos ruhájából kilátszik combja és aszott melle. Fején kalap. A naturalisztikus hűséggel mintázott, fa és csont kombinációval készült figura számos analóg példánya ismert a müncheni Bayerisches Nationalmuseumban, az innsbrucki Tiroler Landesmuseumban és más nagyobb közgyűjteményekben.

Kat. 1978a Nr. 239.
Ajándék, báró Herzog Mór, 1909
Ltsz. 17619
MD

4.20.

Favágó
Simon Troger köre, Dél-Németország, 1750 körül

Faragott elefántcsont és diófa, szeme üvegpasztából
M. 28,6 cm
Restaurálta Baký Győző, 1952

Kerek, hornyolt oldalú talpazaton áll a rongyos ruhájú férfi. Jobb kezében vállára vetett balta, bal keze felkötve, az oldalán batyu. A naturalisztikus hűséggel mintázott, fa és csont kombinációjával készült figura számos analóg darabja ismert a müncheni Bayerisches Nationalmuseumban, az innsbrucki Tiroler Landesmuseumban és más nagyobb közgyűjteményekben.

Diner-Dénes 1905 153. p., 148. kép; Kat. 1978a Nr. 238.
Ajándék, báró Lipthay Béláné, 1901
Ltsz. 4866
MD

4.21.

A szfinx rejtélye
Johann Christoph Mader, Bécs, 1760

Ólom, öntött
M. 50 cm Sz. 65 cm
Felülete helyenként sérült

A kompozíció centruma Herkules és Anteusz küzdelmét jeleníti meg, ezt kétoldalt puttók, illetve ülő, s botra támaszkodó aggastyánok csoportja övezi, a baloldali háttérben egy szfinx figurájával. Az ábrázolás az antik irodalomnak egy szfinxokléz óta ismert, s többször feldolgozott motívumát, a szfinx kérdésére adott Oidipusi választ fogalmazza meg, burkolt allegória formájában. A kompozíció három, egymástól elkülönülő csoportja az emberi életkorok — gyermek-, férfi- és öregkor — képzetét idézi.

Balogh 1975 Nr., 439. kép
Áttét, Fővárosi Képtár, 1952. Gróf Zichy Jenő magángyűjteményéből került a Fővárosi Képtárba
SZM Ltsz. 53.662
SZA

4.22.

A Nyár allegóriája
Németország, XVIII. sz. második fele

Faragott hársfa
M. 21,5 cm
Ép

Fatörzshöz támaszkodó, leplet viselő álló férfialak, ölében búzakévével. Egy évszakokat allegorizáló

szoborcsoport egyik figurája, a kat. sz. 4.23. párdarabja. A sorozat további két darabja, s egyéb példányai nem ismeretesek.

Kat. 1978a Nr. 232.
Vétel, Huszár Károly, Vác, 1952
Ltsz. 52.3204
SZA

4.23.

Az Ősz allegóriája
Németország, XVIII. sz. második fele

Faragott hársfa
M. 21,4 cm
Ép

Kontrapoztos testtartásban, lepelszerű viseletben ábrázolt, fatörzshöz támaszkodó, álló nőalak, attribútuma a bőségszaru, a kat. sz. 4.22. párdarabja.

Kat. 1976c Nr. 17.; Kat. 1978a Nr. 231.
Vétel, Huszár Károly, Vác, 1952
Ltsz. 52.3203
SZA

4.24.

Szalmakép Memento mori ábrázolással
Ausztria (?), XVIII. század (?)

Karcolt és színezett, hasított szalma, vászonra dublázva, vakrámára feszítve
Sz. 133,5 cm M. 97 cm
Apró hiányok natúrszínű szalmával pótolva

Az előtérben omladozó romok között férges rágta, oszlásnak indult halott fekszik, felhúzott térde alatt koponya keresztbe tett lábszárcsontokkal. A látvány nyál szembesülő, páncélt és sisakot viselő férfi gesztusa hirtelen visszahőkölést, arca iszonyatot fejez ki. A háttérben hegyek, virágzó fák, épületek. A kép alján végigfutó keskeny mezőben felirat: QVID . TIBI . PRODEST . ISTE . MUNDUS . O . MISERABILIS . HOMO : QVI . DUM . AMATUR . FUGIT . DUM . / PRAESENS . EST . TRANSIT : DUM . EXALTAT . DEJICIT : DUM . BLANDITUR . DECIPIIT . DUM . FLORET . / ARESCIT : DUM . AMATORES . SUOS . EMITTIT ; AD . PERPETUAS . MISERIAS . TRANSMITTIT . = Mire néked ez a világ, ó nyomorúságos ember? Hisz míg szeretik, tűnik. Míg jelen van, múlik. Míg felemel, le is vet. Míg édesget, meg is csal. Míg virul, elhervad. Míg szeretőit kibocsátja, örökös nyomorúságra juttatja. (Détsy Mihály ford.) A felirat után kisebb betűkkel: A. F. LANGGUTH . FECIT . 1635. Lengyel László véleménye szerint a szalmakép a XVIII. században, festmény után, azzal azonos méretben készült, reprodukálva annak szignatúráját is. Bizonyítékok híján azonban nem zárható ki az az elképzelés sem, mely szerint a szalmakép egy emblémakönyv egyik ábrá-

zolása nyomán készült. A képkivágás és a kompozíció arányai inkább kis méretű előképre engednek következtetni. Az ikonográfia is, a felirat stílusa is megfelel az emblémák jellegzetességeinek. Az embléma-előkép utáni kutatás a későbbiekben megoldhatja a tárgy alapvető problémáját: a szalmakép jellegzetesen XVIII. századi műfajának és az 1635-ös évszámnak az ellentmondását, illetve azt a kérdést, hogy a szignatúra magára a tárgyra, vagy annak előképére vonatkozik-e.

Rómer 1873 74. p.; Lengyel 1983 313—314. p., 19. kép; Kat. 1987a 60—61. p., Nr. 300.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1877
Ltsz. 79.215
PÁ

4.25.

Kupa

Caspar I. Kreisch, Brassó, XVII. sz. közepe. Jelzett: Kőszeghy Nr. 218.

Ezüst, részben aranyozott, trébelt és öntött díszítéssel
M. 32,5 cm Tá. 15 cm
Ép

Kerek, tagolt talpának domború sávjain gazdag gyümölcsdísz található. Hengeres testén alul körbefutó levéldísz, felette három finom kidolgozású medalionban vésett női alakok: a Hit, az Erő és az Igazság allegorikus figurái. A medalionok között gyümölcsdíszek. Fedelének domború sávján a talpéval azonos díszítés. A fedél tetején, kiemelkedő gyűrű közepében toboz. Billentője stilizált palmettalevél. Füle szárnyas női herma alak. Beütött mester- és városjegye fenekén van.

Publikálatlan
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.505
ÁP

4.26.

Gyömbértartó

Hann Sebestyén, Nagyszében, XVII. sz. vége. Jelzett: Kőszeghy Nr. 1437

Aranyozott ezüst, trébelt, cizellált
M. 18 cm Tá. 9,2 cm
Ép

Négy, gránátalmát utánzó, gömb alakú lábon álló hengeres edénytest, függőlegesen bordázott díszítéssel: íves záródású nyolc mezőben egy-egy, erényeket ábrázoló, domborműves megmunkálású, allegorikus nőalakokkal, melyek a Hit, Remény, Szeretet, Igazságosság, Elővigyázatosság, Erő, Mértékletesség és Türelem megszemélyesítői. Nagybetűs felirataik: FIDES, SPES, CARITAS, JUSTITIA, PRUDEN-/TIA/, FORTITUDO, TEMPERAN-/TIA/, PATIENTIA. Az ábrázolások Peter Flötner plakettsoro-

zatának kompozíciói nyomán készültek. Lecsavarható fedelén stilizált, hajlított indapárból kialakított fül. A tárgy valószínűleg azonos az Esterházy kincstár 1725. évi leltárának alábbi tételével: „Egy Négy ezüst Lábú, kívül es belül megh aranyozott Srófós Palack” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nris. 3 et 4 Nro. 4. — IM Adattár 236/1957). A leltár e tételét közli, s a tárggyal azonosítja (Héjjné 1975 499. p.). SH monogramos mesterjegye a talpon.

Végh 1920 10. p.; Csányi 1923 194. p., XVI. t. 2. kép; Csányi 1924a 180—181. p. és képe; Csányi 1924b 150. p., 1. kép; Layer 1925 22. p.; Layer 1927 50. p.; Kat. 1963b 19. p., 16. kép; Katona 1965 23. p.; Mihalik 1970 178. p. Nr. VI/1., 11. kép; Guy-Marica 1973 166. p., Nr. 45. Héjjné 1975 499. p. 14. kép; Héjjné 1979 24. p., 13. kép; Kat. 1986e Nr. 37.
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 61.7
SZA

4.27.

Pohár

Peter Neuss, Augsburg, 1700—1705 között. Jelzett: Seling Nr. 1842.

Aranyozott ezüst, vésett
M. 17 cm Tá. 8 cm
Ép

Felfelé enyhén szélesedő, hengeres forma. A pohár falát vésett megmunkálású, egységes, összefüggő kompozíció díszíti: hét frontálisan ábrázolt álló alak, s egy balra lépő ördögfigura, feliratokkal. Az előbbieket a korszak társadalmának egy-egy rétegét képviselik, az utóbbi a gonosz kísértését, a kárhozottnak valamennyiükre egyaránt leselkedő veszélyét jelképezi. A figurák, s felirataik a következők: Koronás uralkodó joggal „Ich regiere euch alle”; Harcos, vállán puskával „Ich beschütze euch alle”; Hegedülő férfi „Ich erfreue alle”; Díszes viseletű kurtizán „Ich verführe euch alle”; Földműves, jobbával az előbbi alakot öleli át, baljában boronát tart „Ich ernähre euch alle”; Protestáns teológus és szerzetes, egymás felé fordulnak, jobb kezükben nyitott könyv — biblia —, közös feliratuk: „Ich bette für euch alle”; Ördögfigura, kezében vasvillával „Hietet euch, oder ich holle euch alle”. Az ábrázolás témája, felépítése a barokk kor moralizáló, didaktikus célú, vallásos tárgyú röplapjainak sémáját követi. Előképeül az a tizenkét — részben azonos — alakot felvonultató, hasonlóan komponált, s nagyjából azonos feliratokat tartalmazó, rézmetszetes díszítésű, allegorikus röplap szolgált, amelyet a rézmetszőként és kiadóként ismert Albrecht Schmid bocsátott ki Augsburgban a XVIII. század első éveiben.

Kat. 1983a Nr. 44.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 19057
SZA

4.28.

Kupa

Daniel Stahlenbrecher, Elbingen, 1706. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 1887., 1910.

Részben aranyozott ezüst, trébelt, öntött
M. 22 cm Tá. 17,7 cm
Ép

Talpa körídomú, talppereme sima. A talpsávon csepp alakú díszítés fut körbe. A köpenyen egy-egy, nagy levélindákból formált kartusba foglalt figurális kompozíció: az egyik a világias időtöltés allegóriája: öt fiatal, pompás ruhába öltözött nő kártyával, hárfával, íjjal, nyíllal, tükörrel, a másikon szintén fiatal nő könyvekkel, olajméccsel, kutyával, virágokkal. Petneki Áron értelmezésében az evangéliumi okos és balga szüzek történetének ábrázolása (Máté 25, 1–13.). A köpenyt felül egy ráforrasztott aranyozott pánt szorítja az ezüst edénytesthez. Füle kérdőjel alakú, melyet vastag csuklópánt köt össze a fedéllel. A fedél billentője kétfelé hajló levélinda. Sima pereme fölött a talpéhoz hasonló csepp alakú hólyagos dísz, közepébe beforrasztva János Kázmér lengyel király emlékére. Fölötte, a billentőre merőlegesen felforrasztott csuklópánttal egy csonka kúp alakú, öntött, áttört kosárka csatlakozik, melynek oldalait hadi trófeák alkotják. Ezeket S alakú növényi indák kötik össze. A kosárkát felül ismét emlékérem zárja: XII. Károly svéd király gyöngyosor foglalatba zárt képe. E két érem az 1705. november 18-i államszerződésre utal János Kázmér és XII. Károly között, amelyben a svédek szavatolják Lengyelország területi épségét. Talpán, a peremszálon bevésve: Elbing: d.1. Jan. A.: 1706. Gabr. A: A., amely Petneki Áron feloldásában: Gustaf Gabriel Appelman nevére rejti, aki első fia keresztes emlékére készítette, belefoglalva tisztársai ajándékait, az emlékérmeket. Gustaf Gabriel Appelman bizonyára fontos szerepet töltött be Elbing város életében a svéd megszállás idején. Az okos és balga szüzek csoportjához ikonográfiai analógia egy ezüstborítású imakönyv az 1700-as évek elejéről (kat. sz. 4.33.). János Kázmér lengyel király emlékérmének felirata: „POST BELLUM PLENASURGIT PAX AUREA MESSE. HINC SPERAT MERITAM GEDANI CONSANTIA ERUGEM”. XII. Károly svéd király érmének előlapján: „CAROLUS: XII D: G: REX SVEGIS: körül és az uralkodó mellképe alatt „QVO NON FRIESTAN TIOR ARMIS” felirat. Az érem hátlapján: „ITESTES VIRTUIIS ET PRUDENTIAE” felirat alatt a szövetségesek nevei: NARVA, DÜNAM, CRACOV, RIGA, VARSOV, THORUM, alul ELBING 1703 felirat.

Rómer 1873 54. p.; Czihak 1908 Nr. 160, 165.; Varjú 1929 70. p.; Kat. 1972 Nr. 244. és képe; Kat. 1978b Nr. 12. és képe; Szilágyi 1979b 46–47. p., 12–13. kép; Petneki 1979

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936. Az egykori Jankovich gyűjteményből származik
Ltsz. 19123
BÉ

4.29.

Szelence

Németország, 1750–1755 között

Vörösréz alapon grisaille festésű zománcc jelenetek, ezüst foglalat
M. 7,6 cm Á. 7,5×4,5 cm
Ép

Ún. kettős szelence, az ellentétesen nyíló fedelek forgópánttal kapcsolódnak a testhez, mely belül középen kétfelé osztott. Ovális alapon emelkedő henger alak, ívelt, enyhén bordázott oldalakkal. Fehér alapon a sötét különböző árnyalataival festett jelenetek borítják az egész felületet. A felső fedélen kívül a száz szemű Argosz látható, aki a féltékeny istennő, Héra megbízásából „árgus szemekkel” őrzi férjének Zeusznek szerelmét, Iót. Ió, Inakhosz argoszi folyamisten leánya. Zeusz, hogy Héra elől elrejtse, tehénne változtatta. Zeusz szövetségese — a fia — Hermész elaltatta és levágta az örködéssel megbízott Argosz fejét. A felhők között, Héra mellett látható páva rá utal, hiszen Argosz száz szeme azóta a páva tollait díszíti. A fedélen belül egy városka képe: templom, bástya és földszintes házak. Az alsó fedélen kívül hatalmas, lenyilazott sárkány mellett álló ifjú hős, feltehetőleg Perszeusz látható; belül egy bástyákkal, kapukkal megerősített, fállal körülvett városka, kéttornyos székesegyházzal, emeletes épületekkel. A szelence oldalain kívül két jelenetet találunk, az egyik a kardjába dőlő sisakos Catót örökíti meg, a másik az égő Trójából menekülő Aeneas, vállán agg, bēna apjával Anchissel. A mitológiai jelenetek között közvetlen összefüggés nincs.

Kat. 1982c 9–10. p., 10. a–d. kép
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.341
Áp

4.30.

Szelence

Ausztria (?), XVIII. sz. második fele

Aranyozott ezüst, trébelt, poncolt és vésett díszítéssel
M. 2,5 cm H. 6,8 cm Sz. 5,2 cm
Ép

Téglány alak, oldalai hullámosak. Felníró fedelén roccaille-okból alakított mezőben Orpheusz és Eurüdiké alakja. A félmeztelen ifjú lanton játszik az ugyancsak félmeztelen leánynak. A kereten balra fent egy szakállas fej látható. A szelence oldalán két-két borda, a közbeeső mezőkben vésett rózsák és aszimmetrikus levelek, poncolt alapon.

4.31.

Násfa
Itália(?), XVIII. sz. közepe

Arany, öntött és cizellált; beágyazott- és körzománcokkal, ékkőfoglalatokkal
M. 8,8 cm
Valamennyi ékkő hiányzik, a foglalatok üresek. Az ékszer felső díszítőtagozatai hiányosak

Az ékszer keskeny, függőleges alaplemezének alsó részéhez volutapárokából, stilizált levél- és indadíszből kialakított gazdag, szimmetrikus tagozat illeszkedik, csavarokkal. Felette hasonlóképp applikált motívum: hajó, tatján körzománcos díszítésű ülő Mercurius-figurával, aki jobbában kormánylapátot tart. A díszítmény felső tagozatai — bizonyosan árbóc, vitorlával — hiányoznak. A mű hátoldalát beágyazott zománcos felirat díszíti: „Virtute duce, comite Fortuna”. Az ékszer a Mercurius-figura alkalmazása révén a reneszánsz és barokk korban kedvelt hajó alakú násfák egy sajátos, egyedülálló variánsának minősül, analóg példánya nem ismeretes. Feliratának tartalma, szóhasználata antik auktorok műveiből ered — forrása vélhetően, de nem egyöntetűen elfogadottan: Cicero, *Episztolák* X. 3. 2. —, a korai humanisták munkáinak gyakori toposzai közé tartozik, s a XVII. század emblématikus irodalma is gyakran alkalmazza, ld. (Gabriel Rollenhagen: *Emblematum Centuria Secunda*, Utrecht, 1613. Nr. 5).

Héjné 1975 530. p., 34. kép
Szeremény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 65.8
SZA

4.32.

A tékozló fiú disznót őriz
Castelli, XVIII. sz. második fele

Fajansz
26×19 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

A falicsmepre ábrázolásának előterében a disznókat őrző tékozló fiú kövön ül, kezét mellén összekulcsolva áhitattal az égre tekint. A kép háttérében a mezőn szénát gyűjtő parasztok, illetve egy nagyobb épület elmosódó körvonalai. A téma forrása az újszövetségi példázatok egyike (Luk. 15,15.). A disznópásztornak állt fiú éhezve, megkívánja állatai eledelét, de még abból sem adnak neki. Ekkor gondol arra, hogy szüleinél még a napszámos dolga is jobb az övénél, s elhatározza, visszatér hozzájuk. A kép színei: kék, zöld, sárgásbarna és kevés fekete.

4.33.

Könyv

Tartalma:

Das Andachtige und In Jesum inbruenstig-Verliebte Frauenzimmer, das ist: Christlicher Jungfern, Ehfrauen und Wittwen Geistliches Hand-Hauss- und Kirchen-Buch. . . Mit schoenen Kupffern gezieret, und nebst einem Gesang-Buechlein heraus gegeben von Joh. Christoph Beer. Leipzig, Verlegts Johann Friedrich Gleditsch. Im Jahr Christi 1700.

Bejegyzés:

Librum praesentem Museo Nationali ob antiquitatem artificiosi Aurifabri laboris, et ipsam continentiam cultus olim Evangelici, obtulit in Capitulo Scepusiensi Die 25^a Octobris 1830°. Georgius Palles Abb. B. M. Virg. de Jászt (?), Cathedralis Eccl. Scepusi Cantor et Canonicus etc.

Kötése: Németország, 1700 körül

A könyvkötés ezüst, trébelt, cizellált, öntött. Jelzetlen. Táblája fa M. 15,6 cm Sz. 7,5 cm V. 3,8 cm
A kötésről az egyik kapocs hiányzik. A könyvtest félig kiszakadt a kötésből, több lap kijár, a repülőlapok elvesztek

A nők számára készült imakönyv kötésének előlapján az okos, hátlapján pedig a balga szüzek csoportja látható. A táblák csuklóval kapcsolódnak a gerinchez, amelyet üres kartus és annak két oldalán elhelyezett bőségszaruk, korszó, virág- és gyümölcs-motívumok díszítenek. Az ívelt vonalú, növényi ornamentikájú öntött kapcsolóhoz hasonló formájú trébelt díszek védik a könyv gerincét; az oromszegés hiányzik. A könyvtest három pergamenszalagra fűzött, a metszés aranyozott. Az előzék későbbi, vörös-narancs-kék-zöld márványozású. A kötés címlapján három okos szűz a mécses mellett olvas, két társuk már fogadja a belépő Krisztust. A borító hátsó oldalán a balga szüzek kártyáznak, zenélnek, beszélgetnek; mécsesük kiborulva a földön hever. Mindkét jelenetet fent függőnszerű drapéria, lent bőségszaruktól körbefogott, üresen maradt kartus kereteli. Ugyanezek a motívumok díszítik az imakönyv metszeteit is, amelyek a különböző fejezetek címlapjai, a tartalomra utaló ábrázolással és a kartusba foglalt címmel. A metszetekről pontosabb adat nem áll rendelkezésre, megoldatlan a kötésen szereplő jelenetek előképének problémája is. A kiállított művek egyikén — kat. sz. 4.28 — Daniel Stahlenbrecher elbingi ötvös analóg előképet használ a balga szüzek ábrázolásához, a másik jelenet forrása azonban eltérő. Az azonos jeleneteket összehasonlítva a könyvkötésen szereplő megoldás kevésbé részlet-

gazdag. A redukció oka valószínűleg nemcsak a könyv eltérő formátuma, hanem az ikonográfia összetettségéből származó értelmezési problémák is, amelyek formálásbeli bizonytalanságokon túl olyan változtatásokat is eredményeznek, mint pl. a fontos jelentéstartalmakat hordozó tükör motívumának kihagyása a jelenetből, vagy az okos szüzek ábrázolásánál egy házikó megjelenése az enteriőrben.

Rómer 1873 46. p.; Kat. 1882 237. p. Nr. 22.; Petneki 1979
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936. Palles György szepesi kanonok hagyományozta a Magyar Nemzeti Múzeumnak, 1830
Ltsz. 19128
PÁ

4.34.

Bűnbánó Magdolna
Simon Troger köre, Dél-Németország, 1740–1750
között

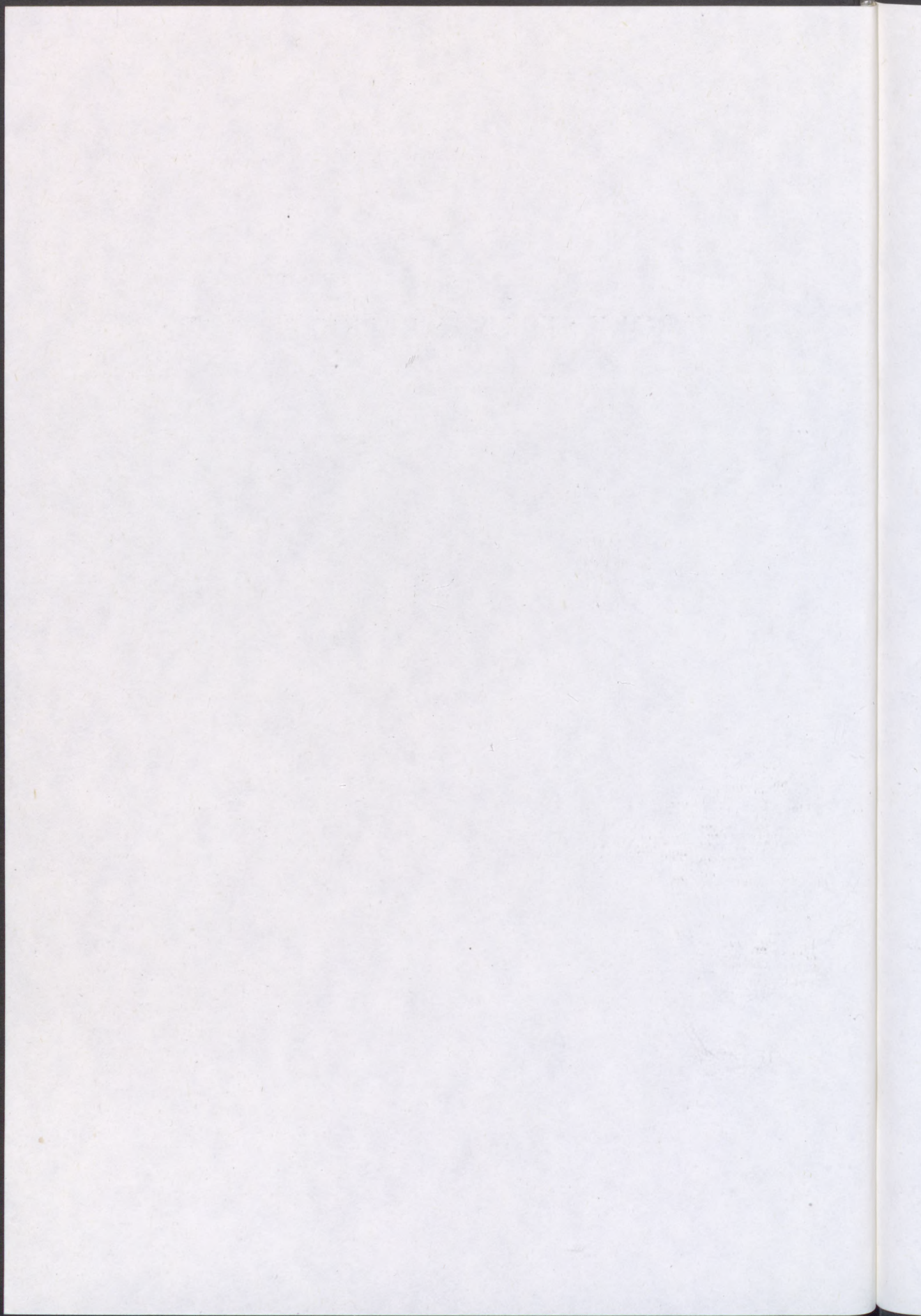
Faragott elefántcsont és diófa, szeme üvegpaszta
M. 31,5 cm T. 16×16 cm
Restaurálta Bakó Győző, 1952. Jobb lábfeje hiányos, a könyv lapjai töredeztettek

Erőteljesen profilált magas talpazaton köves, füves talajból kiemelkedő száraz fatörzsre féltérddel támaszkodik Mária Magdolna. A fán — mint olvasópulton — nyitott könyv, tövével olajtartó edény. A figura elragadtató tekintetét vet a jobb kezében tartott feszületre, szája nyitva; bal kezében koponya. Meztelen felsőtestét kibomlott haja és a melle alatt pánttal rögzített, fél válláról lecsúszott köpeny takarja. A teste körül hullámzó, széles redőket vető köpeny a combnál rongyos.

Kat. 1930 Nr. 162.; Kat. 1978a Nr. 236.
Ajándék, báró Liphay Béláné, 1901
Ltsz. 4865
MD

5.

BAROKK STÍLUS ÉS REPRESENTÁCIÓ

5.1.

Kabinetszekrény Németalföld, 1600—1650 között

Lába dió, esztergályozott. A szekrény puhafa alapon ébenfa borításba ágyazott teknőc és elefántcsont berakású, ön szalagfívelé, hullámléc kereteléssel

M. 185 cm Sz. 140 cm Mé. 52 cm

Restaurált, 1953. Jobb oldali felső párkánya, hullámléc keretelése kiegészített

Elöl négy, hátul két esztergályozott lábát alul, négyoldalt, sima lécek kapcsolják. Szekrénye kétajtós, övpárkányában és zárórészében egy álfióksorral. Az ajtószárnyak kívül hullámos léckeretelésűek, a füles betétmezők fűzérrel ékesítettek. A nyitott kabinetszekrényben középen oszlopos, épületoromzatot imitáló kiképzés, kiemelhető lappal takarva, mögötte rejtett fiókok. Legbelül, térnagyobbító céllal tükrös megoldású belső tér: „oszlopcarnok”. A kabinetszekrény e díszes középső részét lent, fent és kétoldalt váltakozó nagyságú fiókok fogják közre.

Radisics 1885 71. p.; Gaul 1905 386—387. p., 311. kép; Layer 1927 55. p.; Kat. 1953 20. p.; Kat. 1973 13. p., Nr. 45., 52. kép; Vadászi 1979 238. p., 8. kép; Vadászi 1983 32. p., 27. kép; Vadászi 1987 123. p., 142. kép

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára, 1885 előtt

Ltsz. 5306

VE

5.2.

Kabinetszekrényke Németalföld (Antwerpen?), XVII. sz. első fele

Tölgyfa alapon feketére fényezett körtefa borítással; az ajtók betétmezőin belül, fiókhomloklapjain és felnyitható fedőlapján belül festett olajképekkel, hullámos szélű keretelő-szegélyekkel, csontberakással, sárgaréz kulcslyukpajzzsal

M. 43 cm Sz. 42 cm Mé. 23 cm

Négy kis esztergályozott pogácsalába újabb kiegészítés

A fekvő hasáb formájú szekrényke kétajtós. Koporsó formájú zárórészében felnyitható fedelű kis ládika. A két ajtó betétmezőin belül, a tíz kis fiókhomloklapon és a felnyitható fedőlap két szélső betétmezőjén belül festett vadászjelenetek, tájképek staffázs alakokkal. Középen tükrös hátfalú fülke, alján perspektivikus hatást keltő, világos-sötét négyzetlapokból képzett padlóberakás. A spanyol fennhatóság alatt álló Flandriában a XVII. század elején Antwerpen a festett kabinetszekrények készítésének fő központja. Az ajtókra, fedőlapokra és fiókhomloklapokra főleg a Van Kessel és a Franken testvérek, illetve követőik festik aprólékos precizitással képecskéiket.

Kat. 1977b Nr. 34.; Vadászi 1986 303. p., 338. p. Nr. 40. és képe

Beszerezése ismeretlen

Ltsz 24472

VE

5.3.

Kabinetszekrény Augsburg, XVII. sz. harmadik negyede

Ébenfát utanzó, feketére fényezett körtefa, faragott részletekkel, színes márvány berakással, sárgaréz gömb lábakkal

M. 240 cm Sz. 150 cm Mé. 60 cm

Ajtóin a romképes márványlapok helyén a tükörpótlások újabbak

Az állvány öt lapított pogácsa talpát sima lécek kötik össze. Ezeket nyugszanak a konzolszerűen alakított lábak. A mellső három konzol ovális medalonba foglalt márványkövel berakott. Káváján váltakozva négyzetes, illetve törtvonalú ovális alakú márvány lapocskák. Az állványra helyezett kabinetszekrény öt, lapított sárgaréz gömbön nyugszik. Talppereme faragott kagylós, csigás, leveles díszű. Talppárkányában öt fiók, homloklapjain téglalap alkú mezőkben kőberakás. A három, egymás fölött elhelyezkedő, egy ajtóval nyíló szekrényrész dupla oszlopok között kagylódíszes, bemélyülő fülké, a kávéval rokon díszű fiókhomloklapok, illetve fiókok tagolják és a széleken csigás-leveles faragott díszítmények keretelik. A szakirodalom e kabinetszekrényt olasz ízlésű munkának tartotta. 1983-ban augsburgi példa nyomán talán cseh vagy osztrák területen készült munkának véltük. Mivel e kabinetszekrény párdarabját a nürnbergi Germanisches Nationalmuseumban mint augsburgi munkát tartják nyilván (Kreisel-Himmelheber 1968/1973. 1. köt. 174—175. p., 372. kép), ennek alapján a kutatás jelenlegi stádiumában hajlunk arra, hogy a kiállított kabinetszekrényt is augsburgi eredetűnek tekintsük.

Radisics 1885 72. p.; Gaul 1905 383. p., XXXIX. t. képe; Layer 1927 55—56. p.; Vadászi 1983 44. p., 5. színes kép; Vadászi 1987 140. p., 39. színes kép

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára, 1885 előtt

Ltsz. 5309

VE

5.4.

Karosszék (2 db) Magyarország, 1687—1725 között

Fenyőfa alapon domborított és ezüstözött sárgaréz lemezborítással. Székkárpitja: meggyzínű bársony alapon aranyozott ezüstszállal és színes selyemfonállal varrott domború hímzés

M. 112 cm Sz. 53 cm Mé. 46 cm

Restaurálta Takács László, Kótyay József, Knotik Márta, 1972

Egyik szék kárpitján két hímzett virágmotívum pótolta

Négy, hasáb alakú lábát elől és hátul magasabb elhelyezésben szélesebb, az oldalain pedig alacsonyabb keskenyebb, bimbós leveles díszű összekötők kapcsolják. Négyzetes ülőlapja alatti kávéján bojtos motívumsor fut körbe. A függőleges kartámasztó hajlított, a vízszintes sima, egyenes. Félköríves háttámlája ívelten felmagasodó, két szélén esztergályozott, lapított kis gombbal díszített. Támlája közepén nagyvirágos, leveles indák közé komponálva a herceg Esterházy-család címere. Mint Éber megállapítja, Pál nádor 1687-ben szerzett hercegi címet Lipót császártól, így a székek készítésének legkorábbi időpontja is

ez az időpont lehet. A tárgyak említésével — jelenlegi ismereteink szerint — először az 1725-ben, Fraknón kelt inventáriumban találkozunk: „Az negyedik ablakban Két egy máshoz hasonló, tiszta ezüst plehekkel merőn kiwerrett, vörös, ezüst arany fonállal varrott bársony vánkösos hátos zelyye szék.” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. — IM Adattár 236/1957). Első alkalommal 1858—1859-ben egy Fraknón kelt újabb inventáriumban hangsúlyozzák, hogy a székek nem színezüsből valók, hanem rézbádogból, ezüst bevonattal készültek, értékük 50 Forint, jóval kisebb, mint az ugyanitt szereplő augsburgi színezüst asztaloké (OL Az Esterházy-család hercegi ágának levéltára Vegyes Iratok, P. 110. Fasc. 2184. No. 394.). Ezt egyébként már a jó szemű Ipolyi is észrevette az 1876-os kiállítás alkalmával mikor ezek a bútorok először kerültek nagy nyilvánosság elé. H. Schmitz a székeket német munkának tartja.

Kat. 1876 7. p.; Ipolyi 1876 495. p.; Kat. 1896 Nr. 3895., 3896.; Czobor 1898b 44. p.; Fittler 1898 310—311. p. és képe; Magyar műkinccsek 1896/1901 3. köt. III. t.; Radisics 1901/1902 2. köt. 415—416. p., 414. p. képe; Éber 1905 470—472. p., 370. kép; Végh 1920 10. p.; Schmitz 1923 81. p., 2. kép; Bárányiné 1939 26. p.; Voit 1943 174. p., 178. p. képe; Vadászi 1968 32—33. p. és képe; Vadászi 1971 23—37. p. és képe; Kat. 1972 Nr. 218.; Kótay—Takács—Knotik 1974 101—106. p., és képe; Héjjiné 1975 493. p., 61. kép; Kat. 1976b Nr. 1.; Héjjiné 1979 21—22. p., 16. kép; Katona 1979b 299—300. p.; Vadászi 1983 45. p., 40. kép; Vadászi 1986 307. p., 340. p., Nr. 73. és képe; Vadászi 1987 98—99. p., 100. kép
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E. 70.1—2.
VE

5.5.

Hátasszék (2 db)
Magyarország, 1700 körül

Faragott és esztergályozott tölgyfa, színes gypjú fonallal, gros- és petit point öltéssel hímzett kárpittal
M. 120 cm Sz. 48 cm Mé. 45 cm
Ép

Négy, lapított gömbön nyugvó, esztergályozott lábát hátul, kétoldalt és középen esztergályozott rudak kapcsolják. Kárpitozott ülőlapja trapéz alakú. Szintén kárpitozott támlája fent ívelt. A hímzett kárpit: sűrű nagyvirágos-indás, akantuszleveles, kagylós, szekfűs, gránátalmás díszű. A támlákon egy-egy ábrázolás: két búcsúzkodó férfi, illetve kétalakos chinoiserie jelenet pálmafa alatt. E két hátasszék részét képezi annak az ülőbútor együttesnek, amelynek további darabjai: egy kanapé és nyolc hátasszék, ugyancsak gyűjteményünkben találhatóak (ltsz. 24507 és 24506). A XVII. századtól írott forrásokban gyakran olvashatunk feltehetően gros- és petit point technikával készült, „színes fonállal varrott” szék-kárpitokról, amelyeket németalföldi mintalapok után hímeztek magyar főúri otthonokban és köznevesi kúriákban. A korábbi egyszerűbb és geometri-

záló formákat később, a XVIII. század első felében váltják fel a lombdíszes, majd jelenetes, kézzel varrott kárpitok.

Voit 1943 164. p., 160. p. képe; Szabolcsi 1954 28. p., 55. p. Nr. 31. és képe; Vadászi 1970 94. p.; Kat. 1973 15. p., Nr. 73., 74. kép; Sternegg 1979 260. p., 6—7. kép; Vadászi 1986 307. p., Nr. 74. és képe; Vadászi 1987 142. p., 160. kép
Ajándék, Füzekey Bálint és Gömöri Istvánné, 1987. Delmár Emil egykori gyűjteményéből származik
Ltsz. 24507 a-b.
VE

5.6.

Szekrény
Buda, XVIII. sz. eleje

Faragott diófa, illetve fenyő alapon dió, diógyökér borítással, jávor szalagfilével, cizellált, vésett kétnyelves vas zárszerkezettel és cizellált vas kulcslyukpajzsokkal
M. 202 cm Sz. 180 cm Mé. 65 cm
Ép

Hat lapított, esztergályozott pogácsa alakú lábón áll az álló hasáb formájú, kétajtós szekrény. Szélső pillérei és középső választöléce, talapatából indulóan felfelé szélesedik, s fent női hermában folytatódik, melyek a monumentális, többszörösen tagolt párkányt hordozzák. Ajtóin lent kisebb, fent nagyobb profilált, törtvonalú, csürlő alakú betétmezők. A tárgy első publikálója, Éber László szerint Budáról származik.

Éber 1905 478. p., 377. kép; Layer 1927 40. p.; Bárányiné 1941 594. p. képe; Szabolcsi 1954 56. p., Nr. 38. és képe
Vétel, Dreihinger György, 1894
Ltsz. 5479
VE

5.7.

Kelengyeláda
Nagyszében, 1713 előtt

Fenyőfa alapon tujagyökér, jávor, paliszander, mahagóni, dió és ónberakással, faragott diófa részletekkel, kovácsoltvas veretekkel, fedőlapján belül, festett felirattal
M. 67 cm Sz. 155 cm Mé. 60 cm
Ép, lába újabb

Négy lapított pogácsa alakú lábón áll a fekvő hasáb formájú láda. Homloklapja négy festett, vályúzatos, korintuszi fejezetű féloszloppal három betétmezőre osztott. A féloszlopok törzse ferden metszett farétegekből összerakott. Két szélén félköríves, árkados, középen füles mező. Az ónberakások, térkitöltő rozetták és girlandok a szélső mezőkön a keretre, a középsőn a mezőre kerültek. Fedőlapja és két oldala keretelt. Fedőlapja belül festett, kartusban kék alapon felirat: Johannes Teutsch Burger und Schlosser in Hermannstadt hat dieses Meister Stück gekauft ANNO 1713 seinen lieben Weibe Marie Teutschin die 3 Maii. Belsejében a felső perem mentén festett rácsos homlokdísz, három fiók.

Roth 1908 55, 180. p., XXIV. t.; Csányi 1917b 231. p., 170. kép; Layer 1925 17. p., XXXVII. t. 76. kép; Csányi 1926 20. p., XXXVII. t.

76. kép; Layer 1927 41. p.; Bárányné 1934 212–213. p., 218. p. képe; Voit 1943 168. p., képe; Sternegg 1966 49., 70. p. Nr. 48. és képe; Kat. 1972 Nr. 222. és képe; Vadászi 1987 129. kép
Vétel, Sigerus Emil, Nagyszeben, 1917
Ltsz. 14444
VE

5.8.

Írószekrény
Dél-Németország, 1714

Fenyőfa alapon dió, diógyökér borítással, ón vonalberakással, faragott és esztergályozott részletekkel
M. 220 cm Sz. 180 cm Mé. 100 cm
Ép

Hét, lapított gömb alakú lábát hajlított hevederek kapcsolják össze. A szekrénytestet hat baluszter-láb támasztja alá. Mozgalmasan ívelt, tört vonalú kávájában fa húzógombos fiók. Állvány vakfáján ceruzával írott felirat: Joseph Strasser Klagenfurt, 1845 (feltehetőleg a tárgy valahai tulajdonosának jelzése). Ferde, lehajtható írólapját két-két kis fiók fogja közre. Tördelt, oromzatos, domborúan ívelt vonalú felső részében „tabernákulumajtó”, körülötte kilenc, váltakozó nagyságú fiók. Oldalát és zárórészét kiugró, csigás tagok hangsúlyozzák. A tárgy egész felülete vékony ón filével, csigás-leveles ónberakással díszített, az ajtó fölötti 1714-es évszám is ónberakású. A tárgy általam ismert rokon darabjai Frankföldön, Würzburgban és Bambergben készültek (Kreisel-Himmelheber 1968/1973 2. köt. 204., 212., 268. kép).

Publikálatlan
Vétel, Tószeghy Freund Richard, 1959
Ltsz. 59. 2061
VE

5.9.

Ülőgarnitúra: kanapé, két karosszék, három háttasszék

Nagyszeben, XVIII. sz. közepe

Faragott bükkfa, újabb keletű zöld szövet kárpitozással
Kanapé: M. 98 cm Sz. 140 cm Mé. 53 cm
Karosszék (1): M. 98 cm Sz. 77 cm Mé. 50 cm
Karosszék (2): M. 100 cm Sz. 78 cm Mé. 53 cm
Hátasszék (1): M. 96 cm Sz. 46 cm Mé. 40 cm
Hátasszék (2): M. 96 cm Sz. 46 cm Mé. 40 cm
Hátasszék (3) M. 98 cm Sz. 47 cm Mé. 40 cm
Ép

Hajlított, csigás lábak tartják az ívelt vonalú, kagylódiszes üléskereteket. Csigás kartámláját hajlított rúd tartja. Háttámlája áttört — a kanapé kettős osztatú —, volutás keretű hajlított lappal, a felső ívén faragott kagylódísszel. Kárpitozott ülőlapja kiemelhető. Voit Pál szerint e bútoregység „... az angol bútorművészet mély átéléséről tanuskodik. Az áttört, hegedű idomú támlák az angol Queen Anne stílusnak, valószínűleg Hollandia és Schleswig-Holstein közvetítésével a protestáns kultúrkapcsolatok által idáig eljutott helyi változata”.

Csányi 1917b 232. p., 169. kép; Csányi 1926 21. p.; Kat. 1931 Nr. 13.; Végh 1931a 334. p., 339. p. képe; Bárányné 1939 27–28. p.; Bárányné 1941 596. p., 311. p., képe; Voit 1943 229. p., 236. p. képe; Homér 1947 197. kép; Kat. 1953 26. p.; Szabolcsi 1954 33. p., 56. p. Nr. 40. és képe; Vadászi 1983 47. p., 42. kép
Vétel, Sigerus Emil, Nagyszeben, 1917
Ltsz. 14466-14471
VE

5.10.

Lepedő

Sáros vagy Gömör megye, XVIII. sz. második fele

Lenvászon, két keskenyebb végén recebetét, szélén vert csipke.
A rece: len alapháló, nyers színű vászon- és fehérített tömőöltés
280×182 cm
Ép

A lepedő hosszában két szélből készült, középen keskeny vert csipke csikkal. Két keskenyebb szélét hálós alapú, szalagos vert csipke szegélyezi, stilizált gránátalmás és tulipános mustrával. A szélektől beljebb két, keskeny vert csipke csikkal szegélyezett recebetét, mindkét oldalon más-más mustrával: egyik végén hosszúkás, hajladozó, kacsos levélkéek közt rézsutos irányú, váltakozó állású tulipánokkal, másik végén Ábrahám és Izsák ábrázolással. Ábrahám felemelt jobbában kard, mellyel az előtte térdelő fiára, Izsákra készül lesújtani. Izsák felett intő kezű, lebegő angyal alakja, előtte tölgyfa. Ábrahám mögött makkos, tulipános életfa, alatta kétoldalt bárány. A jelenet az életfa két oldalán tükörképesen ismétlődik. Ezzel magyarázható az alakok feletti felirat is: ABRAHAM IZAK/KAZI MAHARBA. Hasonló elrendezés damasztözeteken fordul elő, ezért László Emőke e kompozícióhoz is damaszt előképet feltételez (László 1984 80–81.p). Ábrahám áldozatát a középkorban — mint a kereszténység vértelen szentmiseáldozatának jelképét — gyakran ábrázolták. A XVII. században eredeti jelentését feltehetően elveszítve, a recehímzéses kelengyék kedvelt díszítőmotívumai között említik. Károlyi Kata hozománnyának leltárában (1595) például „Egy vékony Giolch Lepede az Abraham historiaiaual. . .” (Radvánszky 1986 2. köt. 79. p.). Hasonló recék elsősorban Felső-Magyarország területéről kerültek elő, de tovább él a minta az erdélyi keresztiszemes hímzéseken is. Szendrei János a motívumot habán eredetűnek tartja, és erdélyi elterjedését a habánok Erdélybe telepítésével — 1621 — magyarázza (Szendrei 1890 169–174. p.). Rokon darabjai a budapesti Iparművészeti Múzeum gyűjteményében lévő recebetét (ltsz. 12782) és a verbóci eklézsiából származó úrasztali terítő (Takács 1983 64. kép.).

Kat. 1982b Nr. 19. és képe; László 1984 80–81. p., Nr. 3.; 6–8. kép; László 1986 Nr. 313. p., 342. p., Nr. 98. és képe
Vétel, Gérecz Istvánné, 1962
Ltsz. 62.1362
PE

5.11.

Ágyterítő

Magyarország, 1682—1687 között

Halványvörös atlaszselyem, arany és ezüsfonalas domború hímzés
202×152 cm

Restaurálta Tésikné Knotik Márta, 1984—1985

A terítő négy sarkában átlósan befelé nyúló, szimmetrikus gránátalmatő, egész felületén szórt elrendezésben nagyobb, ill. a címer körül kisebb virágtövek. Közülük a sarokmotívumokat és az ornamentelemeket (virágok) a késő reneszánsz magyar hímzések stílus-sajátosságai jellemzik. A hosszanti oldal harangvirága, napraforgója azonban már a nyugat-európai mintakönyvek (pl. J. T. Bry: *Florilegium Renovatum*. Frankfurt, Merian, 1641) metszeteit követi. A középpontban lévő címer: a szív-pajzsban feketével hímzett kétfejű sas, a négy mezőben kétfarukú ágaskodó oroszlán, az 1. és 4. mezőben karddal, a 2. és 3. mezőben virággal a feje fölött. A hímzés a II. világháború után erősen megsérült, így az amúgy is stilizált címerben a virágok elhelyezkedése nem pontosan rekonstruálható. Valószínűleg Thököly Éva címerébe helyezték bele a hímzők az Esterházy címer virágszárait. Így a terítő Thököly Éva és Esterházy Pál házassága és a hercegi cím elnyerése közötti időben készülhetett 1682—1687 között. Az Esterházy leltárakban eddig ismert legkorábbi említése 1725-ből való: „Más Egy Test Szinü Ágyra való coopert Arany és Ezüst fonállal, külömb külömb féle szép virágokra ki varrott.” (*Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725*. *Almarium Sub. Nris. 75 et 76*. Nro. 7. — IM. Adattár 236/1957).

Publikálatlan

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. 52.2799

LE

5.12.

Hímzett kárpit

Magyarország (?), XVII. sz. vége

Lenvászon, színes selyemfonalas hímzés, öltése: ún. point de Hongrie, gobelinöltés

259×97 cm

Restaurálta Pataki Anikó, 1988

A kilenc darabból összevarrt, jelenleg hosszúkás téglalap alakú kárpit eredeti formáját nem ismerjük. A ritkaszővésű vászonalap egész felületét színes, sodratlan selyemfonalas hímzés borítja. Öltése: a szálszámolásos, függőleges irányban haladó laposöltés, az ún. point de Hongrie. Két hosszú és három rövid öltés váltogatja egymást zeg-zug vonalban, soronként más-más színnel hímezve úgy, hogy a szívárvány színei színátmenetben követik egymást. Az így keletkezett felület lobogó lángnyelvekre emlékeztet. Közé-

pen sárga mezőben rózsaszín, világoskék és sárga szalagokkal átfont virágkoszorú: szegfűből, tulipánból, pünkösdirózsából és dáliából kialakítva, melyet négyoldalt négy szalagcsokor köt össze. A koszorú közepét a szalagok hullámzó végei töltik ki, két oldalon — középtájon —, a toldás mentén, két szekfütördék látható. A hímzés négy sarkában átlósan benyúló virágcsokor: két pünkösdirózsa között szép rajzú liliomtő. A kompozíció nyugalma, arányos rajza reneszánsz hatást tükröz. A virágok rajzai feltehetően metszetelőképek után készültek. Számos ilyen botanikai mintalap volt széleskörben ismert a XVII. században, mint pl. Crispyn I de Passe: *Hortus Floridus*. Utrecht, 1614., Emanuel Sweerts: *Florilegium*. Frankfurt, 1612.

László 1983a 321. p., 16. kép

Beszerezése ismeretlen

Ltsz. 52.1578

PE

5.13.

Hímzett kárpit

Németország, 1700—1720 körül

Lenvászon alapon színes gyapjú- és selyemfonallal hímzett, az alakok öltése: petit point, a háttér öltése: gros point

230×174 cm

Két darabból összevarrt, több helyen javított, kipótol

Fekete alapon — elszörtan — ún. bizarr stílusú palmetták: sokszínű, cakkos, karéjos szélű, belül rozetákkal, csillagokkal tagolt, stilizált mintaelemek, közöttük kisvirágos, bimbós, leveles ágak. A palmettákon, mint egy-egy felhőn, apró, alakos jelenetek: vadászó, mezőgazdasági- és házimunkát végző, játszó, zenélő figurák. A palmetták közt — a jelenetekről függetlenül — állatbrázolások: madarak, rovarok, háziállatok és fantasztikus lények. E francia eredetű ún. bizarr stílusú palmetta a XVIII. század elején kedvelt motívuma a gros- és petit point hímzéses bútorhuzatoknak, ágyfüggönyöknek.

Voit 1943 234. p. felső kép

Vétel, Füzékly Bálint és Gömöri Istvánné, 1987. Delmár Emil egykori gyűjteményéből származik

Ltsz. 24463

PE

5.14.

Dolmány

Magyarország, XVII. sz. második fele

Meggyvörös atlasz alapon ezüst és arany „guipure”, zománcok kapcsolatokkal. Bélése fémcsíkkal lanszírozott, egykor vörös, ma homokszínű hamisripsz

H. 98 cm

Restaurálta E. Nagy Katalin, 1988—1989

Térd fölé érő, állógalléros, egyenes vállszabású, lepentős ujjú dolmány, eleje csákóra vágott. Mindkét oldalán zseb és az elején, az oldalvarrásban hasíték. Egész felületét plasztikus, többféle ezüst- és aranyfonalból készült „guipure” — a vert, hálóalap nélküli, paszomántos munkákhoz hasonló relief csipke — borítja. Dús ornamentikája: virágformákból kiinduló voluták. A ruhadarab egész eleje egy rapport, ez ismétlődik szimmetrikusan a hátón is, a szabásmintának megfelelően, különböző kisebb rozettákkal és volutákkal kiegészülve. A díszítést elkészülte után varrták az alapra. Elején nyolc pár ezüst, „erdélyi” zománcos kapoccsal záródik. A virágtöves szívből kiinduló fehér kezek fél szívet tartanak, melyek a dolmány zárásakor kapcsolódnak egészé, s a rajta ülő galambok szembefordulnak. Ujjait egyszerűbb megoldású, hasonló kapcsok zárják. A szembeforduló galambpár az egyetértés, összhang, a szív a szerelem, szeretet szimbóluma. A kéz — szív — galamb együtt bizonyosan házasságkötésre utalnak, s e jelképeket az eljegyzési násfákon is megtalálhatjuk. Az Esterházyak fraknói kincstárának 1725. évi inventáriumában leírása: „Egy Arany s Ezüst prémes, nyolc pár Ezüstös aranyos, fehér Zománczos kapcsos Vörös Atlaczk Dolmány, az Két Ujján Pedigh hat Pár Ezüst Kapocs” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nris 79 et 80. Nro.9. — IM Adattár 236 / 1957). Az inventárium nem említi a tulajdonosát. Az 1891-ben Bécsben rendezett viselettörténeti kiállítás katalógusa szerint a ruhadarab Esterházy Miklós (1582—1645) nádoré volt (Masner 1894 1. p.). Höllrigl József publikálta először úgy mint gróf Esterházy Miklós vőlegényi dolmányát (Kat. 1938 Nr. 12.). Szabási módszere megegyezik az IM többi, ugyancsak az Esterházy kincstárból származó dományainak szabásával és méreteivel (Itsz. 52.2377, 52.2699 és kat. sz. 5 15., 5.16.), azonos a soproni szabáskönyv mintájával (Soproni Helytörténeti Gyűjtemény K. 89.1.1.). Díszítésének két legközelebbi analógiája két, vert csipkével borított dolmány (Itsz. 52.2377 és kat.sz. 5. 16.). Fenti ruhák mind a XVII. sz. második felében készültek, szabásmintájuk és díszítésük tanúsága szerint a kiállított dolmány Esterházy Miklós személyével történő összekapcsolása nem megalapozott.

Hampel 1892 243. p.; Masner 1894 1. p., III, XLIV. t.; Kat. 1896 Nr. 4262.; Nagy 1900 XLIV. p. Nr. 64/4.; Radisics 1901/1902 LXXVIII. t.; Mützel 1919 116. p.; Layer 1925 20. p.; Layer 1927 47. p.; Kat. 1938 Nr. 12.; Höllrigl 1940 367. p.; Höllrigl 1944 6—7. p., 5/b. kép; Katona 1964 30. p. és képe.; Kat. 1965 5. p. képe; Katona 1974 223. p.; Héjnyé 1975 476. p.; Héjnyé 1976 52. p., Nr. 46. és képe; Kat. 1979b 8. p.; Katona 1979b 289. p.; Dózsa 1983 354. p., 51. színes kép; László 1986 316. p., 343. p. Nr. 123. és képe Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Itsz. 52.2804
TL

5.15.

Dolmány

Magyarország, XVII. sz. második fele, bélése: Itália, XVII. sz. második fele

Bársony, ezüst-, aranyfonalból, domború hímzésráttel díszített, bélése fémfonallal brosirozott selyemszövet
H. 98 cm
Restaurálta Borsi Sándorné, 1963

Egyenes szabású, deréktől szélesedő. Vállszabása egyenes, ujjá lepentős. Gallérja állógallér, eleje csákóra vágott. Kétoldalt zseb, az oldalvarrásban hasíték. Bársonya most barna, korábbi leírásai testszínűek, illetve téglaszínűnek említik. Egész felületét harmonikusan elrendezett plasztikus levelek, liliumok, apró virágok szövénnyel borítja. A domború hímzés vászon alapra, a fektetett fémfonalak geometrikus mintázatú letűzésével készült. Plasztikusságát az ezüst- és aranyfonalak különböző vastagságú és váltakozó használatán kívül a aranyfonalból sodrott zsinór-kontur is kiemeli. A levelek és szirmok gerincén bouillonhímzés. A virágokon szürke igazgyöngyökből hímzett forgórózsák. A dolmány elejének és hátának mintája azonos, szimmetrikus. Körben szövött zsinórral szegett. Bélése halványzöld selyemszövet, fémfonallal brosirozott virágmintával. Elején kilenc pár, gyémántos kapocs: egy nagy kő, háromhárom kisebbtől övezve. Ujjának hasítéka nyolc, heraldikai liliumot formázó arany kapoccsal zárul. Bélésének analógiáját közli (Taszycka 1971 61. p., 15. kép). Az Esterházy-kincstár 1725. évi fraknói inventáriumában leírása: „Egy Test Színű bársony, arany s Ezüst fonállal, igaz Gyönggyel Ki warrott, Gyémántokkal rakott 14 pár kapcsokkal való Dolmány.” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nris 79 et 80. Nro 11. — IM Adattár 236/1975).

Hampel 1892 243. p., 5. kép; Masner 1894 1. p., III. t.; Nagy 1900 XLIV. p. 62/2; Layer 1927 47. p.; Kat. 1938 Nr. 11., VI. t.; Höllrigl 1944 7. p., 5/a. kép; Höllrigl 1940 367. p.; Kat 1965 7. p. képe; Kat. 1972 Nr. 171; Kat. 1986c Nr. 61., 21. kép Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Itsz. 52.2379
TL

5.16.

Dolmány

Magyarország, XVII. sz. második fele

Zöldekék nyírott bársony, ezüst- és aranyfonalból vert csipkével borított. Zománcos gombok almandinnal. Bélése egykor vörös, fémcsíkkal lanszirozott hamisripsz volt
H. 95 cm
Restaurálta Borsi Sándorné, 1966

Térd fölé érő, állógalléros, egyenes vállszabású, lepentős ujjú, eleje csákóra vágott. Mindkét oldalon zseb és az alján, az oldalvarrásban hasíték. Egész felü-

letét ezüst- és aranyfonalból vert kétféle csipkesáv borítja. Az egyik csipkesáv mustrája: vastagabb aranyfonalból hullámvonalban vezetett szár, rajta arany voluták és sakkmintás arany levélformák, közöttük ezüstfonalból vert stilizált, hurkos és sakkmintás szírmű ezüst virágok. A második sávban arany szárral övezett, kisebb és nagyobb ezüst, szimmetrikus tulipánformák. A közöket voluták töltik ki. Elején tizenhét tojásdad, világoszöld mélyített zománcú gomb, csúcán szekrényfoglatban almandin. Az ellentétes oldalon makkos végű, aranyszálból kötött hurkok. Mindkét ujjának hasítékát tíz, aranyszálból kötött paszomántgomb és hurok zárja. Az 1725. évi fraknoi Esterházy inventáriumában szerepel: „Egy kék bársony arany s Ezüst Csepkével egészben bévarrott tiszta aranyból való Rubintos 18 Gombos Dolmány” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nris. 79 et 80. Nro. 14. — IM Adattár 236/1957). Pár darabja is az Esterházy-gyűjteményben található: vörös nyírott bársony, felületét hasonló módon ezüst- és aranyfonalból vert csipke borítja (IM ltsz. 52.2377).

Kat. 1876 17. p., XI. szekrény; Ipolyi 1876 492. p.; Masner 1894 10. p., XXXIII. t.; Layer 1927 47. p.; Kat. 1938 Nr. 15.
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
ltsz. 52.2803.1.
TL

5.17.

Mente

Magyarország, XVII. sz. második fele; szövete: Itália, XVII. sz.

Aranyfonallal lanszírozott selyemszövet, aranyfonalból vert csipkével, ezüst- és aranyfonalas domború hímzéssel, korallal díszített H. 111 cm
Restaurálta Borsi Sándorné, 1963

Térd fölé érő, egyenes szabású, deréktól lefelé bővülő. Állógalléros, vállszabása egyenes. Keleti jellegét fokozza a karnál hosszabb ujj — majdnem a ruha aljáig ér. Mindkét oldalon zsebnylás és az oldalvarrásban hasíték. Anyaga aranyfonallal lanszírozott zöldessárga selyem. A szövet felületén az aranyfonal az uralkodó, a selyemszálak a belső mintázatot és a kontúrokat adják. Ferdehálós alapon szimmetrikus mustra: karéjos levelekből kinövő palmetta, az ebből kiinduló függőleges száron kétféle hajló levelek. A lefelé ívelő száron két kisebb, közepén egy nagyobb, levelekkel övezett palmetta. Szövetének analógiája a kölni Kunstgewerbemuseumban található (Markowsky 1976 258. p., 390. kép). Hálós alapú rozettás vert csipke díszíti gallérját, elejét, alját, oldalának hasítékát és a zseb nyílását. Mellrészén öt pár, domború hímzésű, vízszintes állású, ezüst levelű arany gránátalma. Hímzés technikája fektetett lapos öltés, geometrikus mintában letűzve. A gránátalmák és levelek gerincét és szegélyét korallsorok díszítik. A gránátal-

mák szárvégződéseinél egy-egy mélyített fekete zománcos gomb, ellentétes oldalon arany paszománt hurok. Ujjának hasítékát három, aranyfonalból kötött paszomántgomb és fül zárja. Bélése fémfonallal brosírozott világosbarnás selyemszövet. Rajta hosszanti irányban négy különböző mintájú csík ismétlődik. A mente a fraknoi Esterházy-kincstár 1725. évi inventáriumában az alábbi leírásban szerepel: „Tiszta Sárga vont arany Ezüst csepkével, mellyen vörös Clarisó Rubintos Zománcos, öt arany Gombu nyari Mente.” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nris. 79 et 80. Nro. 7. — IM Adattár 236/1957). A hagyomány Esterházy Pál esküvői mentéjének tartja.

Hampel 1892 243. p., 2. kép; Kat. 1896 Nr. 4401.; Radisics 1901/1902 407. p.; Layer 1927 47. p.; Höllrigl 1940 368. p.; Katona 1974 314. p.; Katona 1979b 289. p.; László 1986 316. p., Nr. 237. és képe
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
ltsz. 52.2803.1.
TL

5.18.

Mente

Magyarország, XVIII. sz. eleje; szövete és bélése: Itália, XVIII. sz. eleje

Aranyfonallal és arany frízefonallal brosírozott selyemszövet, vert csipkével
H. 110 cm
Restaurálta Borsi Sándorné, 1963

Egyenes szabású, csípőnél ívelten kiszélesedő. Gallérja állógallér. Válla egyenes szabású, ujjja a karnál hosszabb, az öltözék aljáig ér. Anyaga egykor „testszínű” most sárgás selyemszövet, ezen kagylók, csigák, felhőmotívumok, bőségszaruk különböző állású „bizarr” mustrája. A gyulafehérvári sírleletek egyik női ruhájának ujjja készült hasonló szövetből (Posta 1918 134. p., 84. kép). Elejét, nyakkivágását, alját, oldalvarrását — az elején derékig, hátán rövidebb szakaszon — arany- és ezüstszálból vert, hálóalap nélküli „guipure” kereteli. Hasonló, spanyol csipkével többek között egy lyoni gyűjteményben találkozhatunk (Lefébure 1909 XXI. t. Nr. 2.). Gallérja alatt aranyfonalból szövött gomboláspánt és hét szövött hurok. Aranyfonalból kötött, gerezdes paszománt gombjaiból csupán egy maradt meg. Bélése sárgás, aprómintás selyem: egymáson áthajló voluták, elszórt, fémfonallal brosírozott palmetták. A krakkói Nemzeti Múzeum is őriz hasonló szövetetredéket a XVII. századból (Taszycka 1971 52. p. 52. kép). A fraknoi kincstár 1725-ös leltárában így szerepel: „Test Színű Aranyos Ezüstös Virágos Prokát, Arany csepkés, hét tiszta Arany Gombos nyari Mente.” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nris. 79 et 80. Nro. 6. — IM Adattár 236/1957).

Kat. 1938 Nr. 14.; Kat. 1965 11. p. képe
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. 52.2773
TL

5.19.

Arcas lenyilazni készül a medvévé változtatott Callistót

Brüsszel, 1640—1665 között. Jelzett

Gyapjúból és selyemből gobelinteknikával szövött, felvető sűrűsége: 8/cm
357×267 cm
Ép

A kárpit — Szilágyi András meghatározása szerint — „Callisto és Arcas” történetének egy jelenetét ábrázolja (Ovidius: Átváltozások, II. 401—530). Jupiter fondorlattal elcsábítja Diana egyik nimfáját, Callistót. Diana büntetésül kitaszítja a nimfát seregéből, s miután az fiát, Arcast világra hozza, a féltékeny Juno bosszújában medvévé változtatja. A fölserdült Arcas — ki nem ismerte anyját — vadászat közben találkozik a medvével, s készül lenyilazni, de Jupiter meggátolja a bűnt „s fölemelve a kettőt, híg levegő utain, a szél szárnyán égbe ragadja, / és két szomszédos csillaggá váltja az égen”. (Devecseri Gábor ford.) A jelenetet balról indákkal befuttatott törzsű fa, jobbról magasra nőtt cserje és a középtér fáit zárják le. Középen a háttérben vár látszik, s messzire nyúló hegyvonulat. A kompozíció jó mesterre vall, a bal oldali jellegzetes tölgyfa és a táj kidolgozása flamand műhelyre utal. A gyapjas haj, az apró szemű, turcsi orrú arc, a bordűr elnagyolt rajzú puttói, gyümölcsfüzérei és oszlopai, valamint a kék zöld és okker színek túlsúlya kisebb brüsszeli műhelyre engednek következtetni. Dávid történetét ábrázoló hasonló stílusú kárpitokat közül Blažková a prágai Umeleckopřímýslovoého muzea v Praze gyűjteményéből (Blažková 1974 Nr. 6.), 1625—1630 közötti brüsszeli munkának tartja őket. A bordűr jobb külső szegélyén eddig még feloldatlan mesterjegy látható. A jelzés talán Gaspar van Bruggen műhelyéhez köthető, s így a kárpit 1640—1665 között készülhetett.

László 1980 64. p., Kat. 56., 98. kép; Kat. 1987c Nr. 3.
Vétel, Wágner Vilmosné, 1970
Ltsz. 70.353
LE

5.20.

Címeres kárpit

Hollandia vagy Németország, XVII. sz. második fele

Gyapjúból és selyemből gobelinteknikával szövött, felvető sűrűsége: 8/cm
239×227 cm
A címerek feletti feliratok kikoptak, különben ép

A kárpit alapszíne sötét zöldesfekete. Keretét gyümölcsökből és virágokból álló dús csokrok díszítik. A középmező címereit a sarkokban virágos vázák, az oldalak mentén virágszálak és kisebb virágcsokok veszik körül. A csokrok és a címerek körvonalait fekete árnyékolás kíséri, így a színek még ragyogóbbá válnak. A kárpit a XVII. századi német és holland címeres kárpitok stílusának megfelelően a középkori „ezervirágos” (mille fleurs) kárpitok hatását tükrözi. Tompos Ernő kutatásai szerint a kárpiton a Scherffenberg grófi család és rokonaik címerei láthatók. A középpontban balra a Scherffenberg grófok, jobbra a Thurn-Valsassina grófok címere. Köröttük babérleveles ágából kiinduló, fönt aranykoronában végződő címerkoszorú. A címerek letről balra: 1. és 3. báró Pollheim, 2. és 4. Eckharzau család, 5. gróf Corbavien család. Lentről jobbra: 1. gróf Schlick, 2. gróf Gleichen, 3. gróf Mansfeld, 4. gróf Yssenburg, 5. gróf Nassau-Catzenellenbogen családoké.

Layer 1925 24. p.; Layer 1927 54. p.; Tompos 1976 148. p.; Tompos 1982 91—98. p.; Kat. 1987c Nr. 4.
Beszerzés ismeretlen, 1883 előtt (?)
Ltsz. 7724
LE

5.21.

Fedeles serleg

Georg Bantzer, Ausburg, 1600—1610 között. Jelzett: Seling Nr. 916., Nr. 28.

Aranyozott ezüst, trébelt, poncolt, maratott és öntött díszítéssel
M. 37,5 cm T. 10 cm
Ép

Kerek tagolt talpán széles sávban trébelt csigas, leveles és gyümölcsköteges ékítmény. Felette lapított gömbidom trébelt szalagmotívumokkal, kartusokkal, virágokkal, gyümölcsökkel. Hengeres szára maratott, leveles, arabeszkos díszű. A szár közepén lapított gömb alakú nodusz, öntött, hosszúkás dudoros elemekkel, poncolt és vésett levéldíszekkel. Hengeres teste felfelé szélesedő. Egész felületét gazdag trébelt díszítés tölti ki, a fő motívumok a három nagy kartusban elhelyezkedő vadászjelenetek: vadász kutyával, futó agár és nyulat fogó agár. A kartusok felett kettesével szárnyas oroszlánok láthatók, míg a kartusok között díszvázák, baglyok, kagylós díszek, baldachinok, virágok és levelek. Fedelén levelek és nagyvirágos indák. A fedél közepéből oszlop emelkedik ki, tetején kerek, öntött rozetta, ezen korszót és serleget tartó nőalak plasztikus figurája. Mester- és városjegye talpának és fedelének peremén beütve található.

Kat. 1983a Nr. 3.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 19105
ÁP

5.22.

Kupa

Nicolaus Weiss, Nürnberg, 1613—1631 között. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 4160.

Aranyozott ezüst, trébelt, vésett
M. 16 cm Tá. 12,2 cm
Ép

Hatoldalal, hasábos testén és boltozatos fedelén poncolt alapon trébelt gyümölcsös és csigás-leveles díszek között vésettműves gyümölcsös és leveles füzérek, madarakkal. Tetején áttört művű gomb. Kétágú csigás billentővel és hermás-gyöngysoros kérdőjel idomú füllel. Jelzése talpperemén és fedelének szélén.

Publikálatlan
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 18878
BÉ

5.23.

Díztál

Christoph Wild, Augsburg, 1620—1625 között. Jelzett: Seling Nr. 1218., Nr. 44.

Aranyozott ezüst, trébelt, cizellált és öntött díszítéssel
Á. 45×35 cm
Ép

Ovális alakú, széles pereme négy nagyobb karéjra tagolódik. A karéjok közepén egy-egy öntött, csavarral felerősített angyalfej. Az aprólékosan megmunkált dekoráció motívumai a kagylók, kartusok és indák a XVII. század elejének stílusjegyeit viselik. Analóg daraboknak az uppsalai egyetem műgyűjteményében lévő Hans Maulbrunner által 1630 körül készített ezüsttálat és a hannoveri Kestner Museum 1620—1630-ból származó, Hieronymus Sailer készítette garnitúráját — egy kézmosótál és -kanna — tekinthetjük (Seling Nr. 1217. ill. Nr. 1096.). Christoph Wild munkáját feltehetőleg kézmosótálként használták, mivel díszítményei nem utalnak egyházi rendeltetésre. A hozzá tartozó kanna hiányzik. Mester- és városjegye peremén belül van beütve.

Kat. 1983a Nr. 6.
Vétel, Bizományi Áruház Vállalat, 1983
Ltsz. 83.128
ÁP

5.24.

Talpas pohár

Martinus Messen, Brassó, XVII. sz. első negyede. Jelzett: Kőszeghy Nr. 191.

Ezüst, helyenként aranyozott, trébelt
M. 16,7 cm Tá. 6,5 cm
Ép

Felfelé szélesedő hengeres test. Talpát trébelt levelek díszítik. Ezt keskeny, hullámvonalú gyűrű választja el a testtől, melyen három leveles virágszál látható. Talpában alul beütve mester- és városjegye.

Publikálatlan
Papolczy Ferenc és felesége hagyatéka, 1980
Ltsz. 80.394
ÁP

5.25.

Kézmosókanna és -tál

Tobias Kramer, Augsburg, 1613—1634 között. Jelzett: Seling Nr. 1277.

Aranyozott ezüst, domborított, öntött, vésett
Kanna: M. 24 cm Tá. 9,6 cm tál: Á. 54×43 cm
Ép

Az ovális talpú kanna talpsávján vésett babérkoszorú fut körbe. A talpból kiemelkedő magas, hengeres szára gyöngysoros gyűrűben végződik és ebből a szájperem felé egyenletesen kiszélesedő testen körben domborított díszítés: alul kisebb és nagyobb hólyagok, míg felül gyümölcsfüzérék és angyalfejek váltakoznak. Ovális alakú vékony nyakban végződik, melyhez hasonló alakú fedél kapcsolódik: sima alsó és domborított felső mezőjét gyűrűs tagozat fogja össze. Fedélgombja hiányzik. Kiöntője oroszlánfejes, füle öntött, kérdőjel alakú. Az ovális alakú tál pereme domborított, cakkos hullámvonallal keretelt. A peremen négy szárnyas angyalfej között stilizált virág- és levéldíszítés. A tál mély öblében a kanna talpának formáját követő, ovális alakú középmezőhöz — melynek külső, illetve belső keretdísze tojássor, illetve babérkoszorú — tizenkét domborított borda illeszkedik, sugaras elrendezésben. Ezeket finoman kivert levél és virágmotívumok, illetve közülük négyen angyalfej. A bordák között homorú, ívelt tagozatok. Alján augsburgi városjegy és Tobias Kramer mesterjegye.

Publikálatlan
Erdődy-család hagyatéka, 1940
MNM Ltsz. 1950. 157. a—b.
KJ

5.26.

Kupa

Hans Kolb, Augsburg, 1630. Jelzett: Seling Nr. 888., Nr. 53.

Aranyozott ezüst, trébelt és poncolt díszítéssel
M. 18,5 cm Tá. 12 cm
Ép

Kerek, lépcsőzetes talpperemén bordás díszítés. Hengeres teste felfelé kissé szűkül, rajta trébelt maszkaronok között gyümölcsök és kígyófarkak. Füle kérdőjel alakú. Forgópánttal záródó tagolt fedelén poncolt

alapon trébelt díszítés: kartus motívumok. Fedelének közepéről hiányzik a fogógomb. Mester- és városjegye fenekén és fedelének peremén van beütve.

Kat. 1983a Nr. 2.
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.980
ÁP

5.27.

Szarvserleg
Észak-Németország(?), 1630 körül. Jelzett

Bölnyszarv; foglat: aranyozott ezüst, trébelt, öntött, vésett, zománcozott, niellós és ékköves díszítés
M. 32,5 cm Sz. 12,6 cm
Restaurálta Szvetnik Joachim, 1977–1986

A talapatot pajzsot tartó, öntött, pasztikus griff-figura képezi. Fedelén hárfázó szirén pasztikus figurája. A griff alak ékkövekkel — smaragd, gránát, türkiz —, illetve aláfóliázott színes üveggövekkel gazdagon díszített kartusba foglalt címerpajzsot tart, ezen a Stuart-házból származott angol királyok címerének vésett ábrázolása látható. Ezt az eredeti címerképet egy hasonló alakú, s méretű, niellós megmunkálású, Esterházy Pál nádor hercegi címerét ábrázoló ezüstlemez fedi el, amely utólag — 1687 és 1693 között — került a tárgyra. A mű eredetére vonatkozó, egyetlen, ma ismert adat az Esterházy kincstár 1693. január 8-i inventárium tartalmazza: „Ungula Griphi cum Syrena Psalterium tenente, ac Insignibus Esterasianis, quae fuit Caroli condam Angliae Regis Ao 1638” (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Rep. 8. Fasc. C. Nr. 37. NB/1. 28. p. 24. sz. — Détsy Mihály olvasata). Az évszámot feltüntető adat feltehetően arra utal, hogy a mű 1638-ban került Esterházy Miklós nádor (1582–1645) tulajdonába — annak ellenére, hogy az 1654-es fraknoi leltárban nem szerepel —, talán I. Károly angol király ajándékként. Az adományozás aktusa, körülményei nem ismeretesek. A mű számos, az Esterházy-kincstár anyagáról készült leltárban szerepel az 1725. évben például: „Egy vörös bürrel borított Tokban Levő Ezüstben foglalt aranyos Griff köröm, Mellyen Méltóságos Groff Eszterhász Família Czimere vagyon kövekkel ki rakva födelestül.” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nris 35 et 36. Nro 3. — IM Adattár 236/1957). A leltár fenti részletét közölte és a tárgyat azonosította (Héjjné 1975 502. p.). A tárgy ma ismert, legkorábbi írásos említése Esterházy Pál (1635–1713) 1664. évi testamentumában olvasható: „... az minemő ezüst miuem uagyon. . . arrol szabad dispositiot is tehetek, kihöz képest . . . az Grifmadar körmöt . . . Mikloska Fiamnak hagyom . . .” — (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára P 108. Rep. 4. fasc. C. Nr. 53. 6. p.) A szájeremen levő ötvösjegyet M. Rosenberg a

brünni ötvöscéh 1646 előtt használt hitelesítőjegyével azonosította. A két jegy között — a részletek tekintetében — azonban nincs egyezés, ezért e véleményt nem tartjuk elfogadhatónak. A tárgy ötvösjegye nehezen kivehető, s jelenleg nem feloldható. Bizonyos azonban, hogy nem városi hitelesítő, hanem mesterjegy, amely a mű — egyelőre ismeretlen — készítőjét jelöli.

Kat. 1884 III. terem. 38. p. Nr. 5.; Pulszky-Radisics 1885 1. köt. 19–20. p. és képe; Kat. 1889 Nr. 309.; Kat. 1896 Nr. 4183.; Mihalik 1901/1902 319–320. p., 375. kép; Mihalik 1912 112. p., 49. kép; Rosenberg³ 4. köt. 578. p., Nr. 9233.; Layer 50. p.; Layer 1925 22. p.; Héjjné 1975 502. p., 12. kép; Kat. 1987e Nr. 2.
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 60.2
LSZA

5.28.

Fedeles serleg
Elias I. Drentwett, Augsburg, 1633. Jelzett: Seling Nr. 1312.

Aranyozott ezüst, öntött, domborított, vésett
M. 85 cm Tá. 18,3 cm
Fedelén egy fül hiányzik

Kerek talpú, kis talpperemén domborított kagylósor. A talp felfelé összeszűkül, s ívesen — levél és gyümölcsökkel díszes — nodusszá formálódik. Felette hengeres szártag, melyen egy vázaidom helyezkedik el. Ennek középső kidomborodó tagján levelek között három öntött angyalfej. A vázaidomot és a felette levő orsó tagot három öntött, kérdőjel alakú, angyalhermás fül köti össze. A hengeres, felfelé szélesedő kehely oldalán három nagyvonalú maszkos díszű kartus ovális mezőjében József történetéből vett jelenetek: Jákob elküldi József bátyjait Egyiptomba gabonáért; József börtönbe veti testvéreit; József bátyjai otthon megtalálják pénzes zacskóikat a gabona között (Mózes I. 42.). Az egyes jelenetek közötti felületet maszkos, kagylós díszítés fedi. A boltozatos, csigás kartusokba foglalt gyümölcsfüzérékkel díszített fedél pereme kiugró, csipkézett. A fedél közepén, három füllel díszes orsó tagozaton antik harcos öntött figurája, jobbjaiban lándzsa, baljával pajzsra támaszkodik. A szobortalpat gyümölcskötegek és domború szárnyas angyalfejek díszítik. A fedél belsejében domború korongon vésett Erdődy címer és körirat: COMITISSA ANNA ERDEODY DE MONIOROKEREK 1633. Talpán, szárán és fedelén augsburgi városjegye és Elias I. Drentwett ötvösjegye. A serleg egy hét darabos sorozat egyik tagja, melyen József történetét ábrázolták, ld. kat. sz. 5. 29.

Kat. 1884 4. terem, 2. szekrény 14–15. p. Nr. 5.; Pulszky—Radisics 1885 2. köt. 15–16. p. és képe; Kat. 1889 Nr. 523.; Mihalik 1901/1902 314. p., LVIII t.; Rosenberg³ 507/a.; Ernst 1930 Nr. 2., II. t.; Seling Nr. 1312.

Vétel, Ernst Múzeum XLIV. számú aukcióján, 1930. Erdődy Anna és Rákóczi László házasságkötésekor a serlegek az Erdődyektől a

Rákóczi-családhoz kerültek, de később visszazármaztak az Erdődyekhez
MNM Ltsz. 1930. 94.
KJ

5.29.

Fedeles serleg
Elias I. Drentwett, Augsburg, 1633. Jelzett: Seling:
Nr. 1312.

Aranyozott ezüst, öntött, domborított, vésett
M. 93 cm Tá. 19,5 cm
Ép

Egy hét darabos sorozat egyik tagja, leírása így majdnem egészében megegyezik a kat. sz. 5.28.-éval. Ezen a darabon a József történetből vett alábbi jelenetek láthatóak: Józseftől bátyjai gabonát kérnek; József gabonát ad testvéreinek; Bátyjai ajándékot adnak át Józsefnek második egyiptomi útjukon (Mózes I. 42—43.). Az edény tetején turbános, szakállas figura, baljával pajzsra támaszkodva, jobbában leplet tartva.

Pulszky—Radisics 1885 2. köt. 15—16. p. és képe; Kat. 1889 Nr. 523.; Mihalik 1901/1902 314. p., LXVIII. t.; Rosenberg³ 507/a.; Ernst 1930 Nr. 1., I. t.; Seling Nr. 1312.

Vétel, Ernst Múzeum XLIV. számú aukcióján, 1930. Erdődy Anna és Rákóczi László házasságkötésekor a serlegek az Erdődyektől a Rákóczy-családhoz kerültek, de később visszazármaztak az Erdődyekhez
MNM Ltsz. 1930.93.
KJ

5.30.

Fedeles kanna
Hans Jakob I. Baur, Augsburg, 1630—1635 között.
Jelzett: Seling Nr. 1369., Nr. 58.

Aranyozott ezüst, trébelt és öntött díszítéssel
M. 36 cm Tá. 18 cm
Ép

Ovális alakú, nyolckaréjos, hullámos peremű talpának domború sávján és szárának gömb alakú fogóján trébelt kagyló- és levéldíszes. A szárat a testtől öntött, egytagból álló levélszerű dísz választja el. A fordított körte idomú test alsó keskenyebb és felső szélesebb sávját nyolc-nyolc lapos hólyag alkotja. Ezeket poncolt alapon trébelt tulipánminták és hullámvonalak díszítik. Füle többszörösen tagolt, indát formáz. Kiöntője tátott szájú kígyófej. Domború fedelén a már ismert kagylómotívum található. A fedél henger alakú, tagolt, kiemelkedő fogóján öntött oroslánfigura áll, mely címerpajzsot tart. A pajzson fejedelmi korona mögött a máltai lovagrend villásvégű keresztye és a nagyelefántrend szalagos kitüntetése. Mester- és városjegyei fenekén és fedelének peremén találhatóak.

Kat. 1983a Nr. 23.
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.976.
ÁP

5.31.

Kupa
Erasmus Bergmann, Besztercebánya, 1645 körül.
Jelzett: Kőszeghy Nr. 96.

Arany, trébelt, öntött, cizellált; beágyazott zománcos, ékköves — gyémánt, rubin — és gyöngyös díszítés
M. 19,5 cm Tá. 11 cm
Restaurálta Kiss Pál, 1962—1964

Kerek talpú, hengeres edényttest, a kérdőjel alakú fül hermás díszítésű. Felületén öntött, zománczott applikált ornamensek, ezek között a leghangsúlyosabb motívum: ovális alakú koszorúba komponált kétféjű sas, fekete zománcal megmunkálva. A zománc domináns színei: mélykék, fehér, vörös, zöld. Ékkövekkel, igazgyöngyökkel sűrűn díszített, ez a gazdagon burjánzó ornamentika a tárgy típus különlegesen igényes, ritka darabjává teszi a tárgyat.

Kat. 1884 III. terem 159—160. p. XV. szekrény, 2. sz.; Kat. 1889 Nr. 535.; Csányi 1923 192—193. p.; Layer 1925 22. p.; Layer 1927 50. p.; Kőszeghy 1936 17. p. Nr. 96/a.; Katona 1965 23. p.; Pál 1965 6—8. p.; Weiner 1966 14., p.; 5. kép; Kat. 1972 Nr. 156.; Héjji 1975 499. p., 16. kép; Héjji 1979 29. p.; 5. kép
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 64.1
SZA

5.32.

Ékszertálka
Hans Jakob I. Baur, Augsburg, 1645—1650 között.
Jelzett: Seling Nr. 1369., Nr. 70.

Aranyozott ezüst, trébelt és poncolt díszítéssel
Á. 22,5×18 cm
Ép

Ovális nyolckaréjos forma. Karéjait trébelt levelek és apró palmetták díszítik. A tál öblében Minerva álló alakja, fején tollas sisak, jobbában lándzsa, bal kezében pajzs, vállán köpeny. Testét páncél borítja. Mellette sziklán ülő bagoly, mögötte fás, bokros táj. Mester- és városjegye peremén belül van beütve.

Kat. 1983a Nr. 19.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 18959
ÁP

5.33.

Dízszerleg bányászabrázolásokkal
Selmecebánya, 1650

Aranyozott ezüst, trébelt, cizellált, öntött, befoglalt ásványokkal: rózsakvarc, argentit
M. 42 cm Tá. 14,9 cm
Restaurálta Szvetnik Joachim, 1968—1972

Kerek, hegylábát utánzó talp, a peremet öntött ezüstfigurákkal díszített három „tárnanyílás” tagolja. A hasáb alakú szárat függőleges vájatot formázó pillér képezi, melyhez négy hermás-volutás díszítésű

öntött tagozat illeszkedik, ezek apró, függesztett bányász-szerszámokat hordoznak. Kuppája virágkehely alakú, alsó részén hat domborított bányász-ábrázolással. Szájperemén két vésett felirat: „Sic Fodiendum Regale”, illetve „HVngariae VIVat ReX FERDinanDVs et Vna Ipsa FoDIna sVas Larga reVeLet opes” — ez utóbbi kronogramos, az 1650-es évszámot jelöli — és négy karmosan foglalt ásvány. Fedelét plasztikus, térdelő bányászfigura és applikált természetes érc díszítik. A fedél belsejében vésett ábrázolás, a viszontagságos, s a forgandó szerencsének kiszolgáltatott bányászsors allegorikus képi megjelenítése: „Bergkmänisch Glücksrad” — feliratú szerencsekerek négy bányászfigurával, ezek feliratai: „Hoffnung nicht betreugt; Segen und gedeyen erfreut; Ohne diese beyde nimandt besteht; Endlich gar zu grund geht”. Az ábrázolás kompozíciós előképe — s a feliratok forrása — nem azonosított, közvetlen analógiái a barokk korból nem ismeretesek. A serleget, amely III. Ferdinánd király látogatása, a róla elnevezett új tárna megnyitása alkalmából készült, 1650. június 27. Selmecbánya polgárai ajándékozták az uralkodónak. A tárgyat a fraknoi kincstár 1725. évi leltára a következőképp írja le: „Egy Tiszta arany forma magas Lábos födeles Pohár mellyen a Bannya munkások representáltak munkájokhoz raita függü Eszközökkel, minerálékkal és Érczekkel” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub. Nris. 47, 48, 49 et 50. N ro 20. — IM Adattár 236/1957). A leltár e tételét közli s a tárggyal azonosítja (Héjjné 1975 490. p.).

Botgorschek 1852 32. p.; Kat. 1884 III. terem. 49—50. p. III. szekrény, Nr. 39.; Pulszky—Radics 1885 1. köt. 51—52. p. és képe; Kat. 1889 Nr. 340.; Mihalik 1901/1902 320. p. 376. kép; Csányi 1923 193. p.; Mihalik 1959 59—64. p.; Szvetnik 1974 92—97. p.; 3—4. kép; Héjjné 1975 490. p., 12. kép; Héjjné 1979 28. p., 6. kép; Kat. 1987e Nr. 13. Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949 Ltsz. E 68.2 SZA

5.34.

Ékszertálka

Hann Sebestyén, Nagyszében, XVII. sz. második fele. Jelzett: Kőszeghy Nr. 1437.

Ezüst, belseje aranyozott, trébelt, öntött és vésett díszítéssel
M. 3,8 cm Á. 14,5×10 cm
Ép

Nyolc karéjból kialakított ovális alakú test. Peremén a karéjok találkozásánál trébelt, lefelé fordított virágszálak, öblében gyümölcsköteg. Hosszabb oldalaihoz két csigavonalas, öntött fül van forrasztva. Kívül egyik rövidebb oldalán M. S. monogram, a másikon G. B. L. monogram van bevésve. Mesterjegye egyik füle mellett, a külső peremen beütve található. Városjegye nincs. A munka jó minőségű, határozott kézre

utaló darab, így feltehetőleg már Sebastianus Hann mesterré válása, vagyis 1675 után készült. Mivel ettől az időponttól 1713-as haláláig Nagyszébenben tevékenykedett, a tárgyat ehhez a városhoz köthetjük. Korábban a mester Lőcsén dolgozott.

Kat. 1931 Nr. 239.; Kőszeghy 1936 Nr. 1437/uu
Beszerzése ismeretlen. Az 1930-as évekig báró Herzog Mór tulajdona volt
Ltsz. 54.1637
ÁP

5.35.

Talpas pohár

MV mester, Segesvár, XVII. sz. közepe. Jelzett: Kőszeghy Nr. 1925.

Aranyozott ezüst, trébelt
M. 11 cm Tá. 5,5 cm Szá. 6,5 cm
Ép

Felfelé szélesedő, hengeres testű pohár. Talprészét trébelt fák, bokrok díszítik. Ezt keskeny, körbefutó, recézéssel díszített öv választja el a testtől. A testen három csigavonalas keretben egy szarvas és két kutya. A keretek közötti mezőket gyümölcskötegek és palmetták töltik ki. Feloldatlan MV mesterjegye és az ismert városjegye a pohár fenekén van beütve.

Publikálatlan
Áttét, Magyar Tudományos Akadémia, Vigyázó hagyaték, 1953
Ltsz. 53.1131
ÁP

5.36.

Ékszerdoboz

Wolfgang II. Jung, Augsburg, 1670. Jelzett: Seling Nr. 1648., Nr. 108.

Aranyozott ezüst, trébelt
M. 10 cm H. 17,5 cm Sz. 14,5 cm
Ép

Pogácsa lábakon álló nyolcszög alakú, hullámos szélű, domború talpperemen emelkedik a szintén nyolcszögű test. Ezen enyhén domború, kiálló peremű fedél. A talpperemet, a testet és a fedelet gazdag trébelt díszítés borítja — ismétlődő gyümölcs és virágmotívumok. Mester- és városjegyei a talp, illetve a fedél peremébe vannak beütve.

Rómer 1873 47. p.; Kat. 1983a Nr. 9.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 51.1207
ÁP

5.37.

Ékszertálka

Johann Baptist Biller, Augsburg, 1675—1680. Jelzett: Seling Nr. 1478., Nr. 124.

Aranyozott ezüst, trébelt és poncolt díszítéssel
Á. 15×13,5 cm
Ép

Ovális, nyolckaréjos forma. Minden második karéjt kagyló motívum tölt ki, a közbeeső karéjok alján leveles díszítmény. A tál öblében kissé egyetlen pulyka figura. Két oldalán áttört, leveles fül. A tál peremén belül, mester- és városjegy van beütve.

Kat. 1983a Nr. 18.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 18958
ÁP

5.38.

Kupa

PK mester, Nagyszében, 1680 körül. Jelzett: Kőszeghy Nr. 1438.

Ezüst, részben aranyozott, trébelt és öntött, poncolt
M. 19 cm Tá. 12,8 cm
Ép

Kerek, tagolt talpának domború sávja levéldíszes. A talp és a hengeres test között láncos motívum fut körbe. Oldalán gazdag virágos, leveles díszítés. Ezt alul és felül apró levélsorral szegélyezett sima mezők fogják közre. Fedele csuklóra jár, széles domború sávján tulipánok. Kiemelkedő, leveles díszű középrészén öntött szarvasfigura. Billentője háromágú. Füle félköríves, aránytalanul apró hermával díszített. Jelenleg nem azonosítható mesterjegye és ismert városjegye a talpperemén beütve található.

Publikálatlan
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.1035
ÁP

5.39.

Falitikör

Christoph Jordan, Augsburg, 1680–1685 között. Jelzett: Seling Nr. 1509.

Ezüst, részben aranyozott, trébelt, cizellált, filigrános, festett zománcos és ékköves díszítés
H. 34,5 cm Sz. 25 cm
Restaurálta Varga Péter, 1978–1979

A nyolcszögű keretet stilizált levél- és indadíszből összeállított, naturalisztikus hűséggel mintázott virágmotívumokkal, madárfigurákkal gazdagított, áttört, szegecsekkel applikált mustra díszíti. A befogalt ékkövek: smaragd, türkiz, gránát. Valószínűleg e tárgyra vonatkozik az Esterházy-kincstár 1725. évi leltárának alábbi tétele: „Egy Filigrán Munkával tiszta ezüsből való Rámában kövekkel kiékesített Tükör” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub. Nris. 19 et 20. Nro. 2. — IM Adattár 236/1957). A leltár e tételét közli, s a tárggyal azonosítja (Héjjné 1975 496. p.).

Kat. 1889 Nr. 377.; Layer 1925 22. p.; Layer 1927 52. p.; Héjjné 1975 496. p.; Kat. 1983a Nr. 11.
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 73.1
SZA

5.40.

Kupa

Paul Solanier, Augsburg, 1690. Jelzett: Seling Nr. 1669., Nr. 144.

Aranyozott ezüst, trébelt és poncolt díszítéssel
M. 15 cm Tá. 12,5 cm
Ép

Kerek talpán hordó alakú test emelkedik ki, mely nyolc, lapított hólyagból áll. A hólyagok alján és tetején leveles, bogyós, gyümölcsös díszek. Füle kérdőjel alakú, kétágú billentővel, teteje forgópánttal kapcsolódik a testhez. A fedelén szintén nyolc, lapított hólyag fut körbe. Mester- és városjegye talpperemén beütve.

Kat. 1983a Nr. 30.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 18880
ÁP

5.41.

Pohár

Jd. Christian Metze, Ohlau (Szilézia), 1662–1691 között. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 4330.

Ezüst, részben aranyozott, trébelt, vésett, poncolt
M. 12 cm Szá. 9 cm
Ép

Felfelé szélesedő hengeres testén két pettyes sáv között nagy trébelt virágok és levelek. Talpán vésett betűk: TNA P[?]. Jegyai a talpperemen.

Publikálatlan
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 19095
BÉ

5.42.

Kupa

Melchior Purtenbach, Augsburg, 1670 körül. Jelzett: Seling: Nr. 1479.

Aranyozott ezüst, öntött, vésett, domborított díszítés
M. 24,5 cm Tá. 12 cm
Talpperemén egy helyütt kisebb repedés, illetve hiány

Kerek, széles talpsávja — mely vésett levélfűzékkel díszes — felett tagolt gyűrűtag s azon a hengeres edénytest helyezkedik el. A kupa köpenyén hat volutás oszlop által tagolt mezőben hat allegorikus nőalak: Architectura, Astronomia, Geometria, Jurisprudentia(?), Rhetorica, valamint Constantia (vagy Perseverentia?). A fedelén, domborított megmunká-

lásban, kagylós indák között gyümölcsdíz, közepen álló puttófigura, jobbában koszorú, baljával címerpajzsra támaszkodik, melynek vésett címerképét — alul két virág, a felső mezőben karddal sebzett oroszlán, felette ME monogram — nem sikerült azonosítani. A fül kérdőjel alakú, gyöngysorral díszített. Mesterjegye és az augsburgi hitelesítőjegy a talpon látható.

Kat. 1884 IV. terem, 24. p. 2. szekrény, Nr. 43.
Vétel 1941-ben, a Bethlen-család tulajdonából. 1884-ben Apor Károly gyűjteményében volt
MNM Ltsz. 59.124. C.
KJ

5.43.

Díszserleg nautilus-kagylóval
Németország(?), XVII. sz. második fele, 1693 előtt

Aranyozott ezüst, trébelt, öntött és cizellált díszítés. Az edénytest: gyöngyház-kagyló
M. 33 cm Tá. 11,2 cm
Restaurálta Rácz Jenő, 1980—1986

Ovális alakú, boltozatos talp hullámos talpperemmel, a domború talpmezőkön öntött, applikált díszítmények: hal-, tengeri csiga- és teknősbéka-figurák, naturalisztikus hűséggel megmintázva. A szarat alakos ábrázolás képezi: tengeri csikón álló Neptunfigura, mely baljában kagylót, felemelt jobbában szigonyt tart. Az edénytest foglalatául stilizált sáslevelekből kialakított, női hermával és oroszlán maszkkal díszített, öntött tagozatok szolgálnak. A serleg fedelét jobb lábon álló, kezében íjat és nyílvezzőt tartó, öntött Cupido-figura díszíti. Vélhetően e tárgyra vonatkozik az a két, meglehetősen részletező leírás, mely a fraknoi Esterházy-kincstár anyagának 1693., illetve 1696. évi inventáriumában olvasható (közülük az előbbi tekintjük a mű legkorábbi írásos említésének): „Scyphus ex integra Conc(h)a marina Argento inclusus, in parte inferiori a Neptuno sustentatus, cum suo (C)operculo Cupidinem portante”, illetve „Poculum ex conc(h)a marina deaurato argento inclusa, cum effigie Cupidinis is Superiori, in inferiori vero partibus Neptuni” (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Rep. 8. Fasc. C. Nr. 37. p. 35., illetve Nr. 38. p. 3. — Détsy Mihály olvasata).

Layer 1925 22. p.; Layer 1927 50. p.
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 76.3
SZA

5.44.

Talpas pohár
Johannes (Hans) Birthelmer alias Repser senior, Brassó, XVII. sz. első fele. Jelzett: Kőszeghy Nr. 196/b.

Aranyozott ezüst, trébelt, és poncolt díszítéssel
M. 14,5 cm Tá. 6,5 cm
Ép

Felfelé szélesedő, kihajló peremű hengeres test. Keskeny talprészén trébelt vadászjelenet: szarvas, kutya, erdőrészlet. A talpat keskeny hullámos öv választja el a testtől, melyen három kartusban gyümölcskötegek és három liliomszál található. Mester- és városjegye talpperemén beütve.

Publikálatlan
Vétel, Hirschler Henrik, 1960
Ltsz. 60.5
ÁP

5.45.

Ékszertálka
Johannes Kilian, Augsburg, 1695—1700. Jelzett: Seling Nr. 1673., Nr. 150.

Aranyozott ezüst, trébelt díszítéssel
Á. 14×12,5 cm
Ép

Ovális alakú tálka, peremén stilizált kagyló- és levél-díszítéssel. Öblében az Angyali üdvözlés jelenetével. A kompozíció előképe nem ismeretes. Két füle kérdőjel alakú.

Kat. 1983a Nr. 8.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 18960
ÁP

5.46.

Talpas pohár
Michael Neustadter, Brassó, XVII. sz. vége. Jelzett: Kőszeghy Nr. 233.

Ezüst, részben aranyozott, trébelt és poncolt díszítéssel
M. 13,5 cm Tá. 6 cm
Ép

Felfelé szélesedő, kihajló peremű henger alak. Talprészét oldalra hajló trébelt virágok díszítik. A talpat hullámos öv választja el a testtől, melyen három kartusban egy-egy stilizált virgyszál található. Mester- és városjegye talpperemén beütve.

Publikálatlan
Áttét, Magyar Tudományos Akadémia, Vigyázó hagyaték, 1953
Ltsz. 53.1192
ÁP

5.47.

Díszdoboz
Augsburg, XVII. sz. vége

Aranyozott ezüst, kalapált. Csiszolt hegyikristály és ékkő — ametiszt, almandin, kristály, türkiz, topáz — illetve zománccsiszes
M. 14 cm Sz. 27 cm Mé. 23,5 cm
Restaurálta Szabó László, 1988

A nyolcszögletű doboz a szögcsúcsokban elhelyezett, gömb alakúra csiszolt kristály lábakon áll. Alsó pereme kihajlik, rajta nagyobb almandinok körül kis türkizek, illetve rubinok és ametisztek koszorúja. A sarkoknál egy-egy achát körül szalagszerűen kirakott rubinok. A doboz oldallapjainak közepén ovális, illetve nyolcszögletűre csiszolt hegyikristály lap, körülöttük kisebb-nagyobb befoglalt kövek: almandin, ametiszt, türkiz, nefrit és zöld üvegkő. Az oldallapok találkozásában festett zöld-fehér zománcos csavart oszlopok. Fedelének széles, kihajló peremén a talpéhoz hasonló ékköves rozetták, az enyhén emelkedő oldallapokon egy-egy befoglalt ovális kristály és ékkövek, illetve zománcos indák. A fedőlapon is egy ovális kristály, apró kövek koszorújában és csavarokkal felerősített zománcos virágok. A fedél zárral rögzíthető. A doboz belsejében, az alján nyolcszögletű ezüst-domborítás. Témája: a Karthagót elfoglaló Scipio szabadon bocsátja Alluciust és jegyesét (Livius 26., 50.).

Rómer 1873 47. p.; Hampel 1881 35. p. 3. szekrény Nr. 10.; Hampel 1912 233. p. 14. szekrény Nr. 9.; Varju 1929 63. p. Vétel, Jankovich Miklós, 1832. Jankovich Jakomini antikvárius közvetítésével szerezte Pichler bárónő gyűjteményéből a múlt század elején. A hagyomány szerint Eleonóra császárné tulajdona volt MNM Ltsz. App. Jank. 216. KJ

5.48.

Billikom

Johann Fassnacht, Augsburg, 1700. Jelzett: Seling Nr. 1820.

Aranyozott ezüst, trébelt és vésett díszítés
M. 26,5 cm T. 15 cm
Ép

Három gömb alakú lábön álló, hengeres forma; leemelhető fedelének fogógombja stilizált gránátalma alakú. Az edényttest falán domborított megmunkálású, stilizált levél- és indadísz három, ovális alakú mezőt fog közre, ezekben az alábbi vésett felirat olvasható:

- 1 "Ich lobe alten Wein / dan er macht Junges Bluth / und glaub dem Sprichworth fast / Trinckh Freindt der Alt ist gueth.
- 2 der Wein aus Spanien / wirth preisslich Hochgehalten / er gehet Lieblich ein / und Warmbt was will erkalten.
- 3 Nicht lasse lang mich Lärer sein / Sonderen in gsundtheit braff rumgehen / geschenckh doch oft des gueten Freindt / der es von Herten mit dir meinh.
- 4 Wer recht Gesundt will sein / der Brauche mich alhier / und Trinckh oft guethen Wein / und flieh das böse Bier.

5 Wer fröhliches Gemüths / und Lauther Stim will sein / Trinckh wie sein Nahmen Lauth / gueth Ungarischen Wein.

6 Fueter Wein Vertreibt die Sorgen / Reinwein Safft und und Volle Freüd / Treibt von uns die Traurigkeit."

A magyar bort dicsőítő versezet — szintakszisa és ortográfiája helyenként bizonytalan és rontott — forrása nem ismert. Valószínűleg e tárgyra vonatkozik az alábbi rövid említés — „Ein Silberer Pächer mit teutscher über schriff” —; ez abban az 1714. augusztus 21-i keltezésű, harminc tételt tartalmazó összeírásban olvasható, mely a fraknói Esterházy-kincstárból az országgyűlés alkalmával Pozsonyba szállított műtárgyakról készült (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Rep. 8. Fasc. C. Nr. 39/2. 4. tétel — Détsky Mihály olvasata). Minden bizonnyal e tárgyat jelöli a fraknói kincstár 1725-ik évi leltárának alábbi tétele: „Egy alacsony három gömbölyű lábakon álló ezüst aranyos födeles kupa, melynek az oldalain írsok vannak” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub. Nris. 7 et 8 Nro 5.—IM Adattár 236/1957). A leltár e tételét közli, s a tárggyal azonosítja (Héjjné 1975 499. p.). Ugyanezt a tételt értelemzavaró, hibás olvasatban közli az inventárium publikálója, Katona Imre.

Kat. 1889 Nr. 251. Héjjné 1975 499. p., 15. kép; Kat. 1983a Nr. 28. Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949 Ltsz. E 59.3 SZA

5.49.

Kupa

Németország(?), 1700

Faragott elefántcsont
M. 19 cm

Füle hiányzik, javított. A XIX. sz. elején nagyméretű foglalatba helyezve asztaldíszé alakították

A kupa faragása a görög mitológiának ha nem is a leg híresebb, de mindenképp a legsúlyosabb következményekkel terhes lakodalmát, Peleus és Thetis menyegzőjét ábrázolja. A szép istennő és a halandó férfi frigyét — melyből majd Akhilleus születik — az istenek méltó módon ünnepték, ajándékokkal. Az esküvő drámai csúcspontját jeleníti meg a faragvány: Eris, a viszály istennője — hivatlanul érkezve — ajándékként aranyalmát dob a gyanútlan vendégsereg közé; a terített asztal mellől felugró istennők heves mozdulattal kapnának az alma után. De majd "... versengve szépség díjukért / az istennők hogy mentek erdős Ída-hegy / zugába, Alexandroszhoz: ő ítélje meg, / Héré, Küprisz, vagy Zeusz lánya szebb, a szűz." (Euripidész: Helené. 23–26. Kerényi Grácia ford.). A sokalakos, bonyolult kompozíció lényegében három, a háttér építészeti tagolásával is hangsú-

lyozott jelenetből tevődik össze: balra az Apollon vezette zenészek csoportja, jobbra az asztalfőn ülő pár, mögöttük szolgálók, táncosok, közepén, az asztal másik végénél Eris magasba tartott kezében az alma, erre irányul a szereplők minden mozdulata, és tekintete. A bravúros kidolgozású faragvány igen jól érzékelteti a figurák és a terek egymásmögöttiségét, egymáshoz való viszonyát; ismeretlen mestere minden bizonnyal — eddig feltáratlan — előképet követett. Az asztal körül maradékokra leső kutyák közül az egyik — a Peleus karszéke alatt heverő — nyakörvén 1700-as évszám.

Rómer 1873 57. p.; Diner-Dénes 1905 143. p., 141. kép
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 19126
MD

5.50.

Gyömbértartó
Magyarország, 1700 körül

Ezüst, részben aranyozott, trébelt díszítéssel
M. 19 cm T. 9 cm
Ép

Kerek talp felett elhelyezkedő, hat gerezdre osztott, dinnye alakú test. Az egyes gerezdeket trébelt virágok és levelek díszítik. A gerezdek közötti sima felületeken, az edénytest talp- és váll részein egy-egy virág. Csavarmentes, tagolt fedelén trébelt virágkoszorú és leveles rozetta. Tetején csuklópánttal kapcsolódó kengyeles fül.

Publikálatlan
Hivatalos átvétel a Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Bizottsága útján, 1948. Egykor Báthory-Hüttner János tulajdona volt
Ltsz. 24386
ÁP

5.51.

Kupa
Norbert Johann Gäiler, Bécs, 1732. Jelzett: Reitzner 173. p.

Faragott elefántcsont, aranyozott ezüst foglalattal
M. 32,4 cm
Ép

Kör alakú, négyes osztású talpán, szájpere ménél, valamint többszörösen tagolt fedelén poncolt alapon szalagfonatos, virágrozetta, leveles, kagylós díszítés. A fedelén levélrozettával övezett tobozos fogógomb. Testéhez griff fejben végződő tagozott fül kapcsolódik csigás billentővel. Az edény testét borító elefántcsont faragás ábrázolása: Neptun kíséretével. Diner-Dénes József e művet egy római hatás alatt dolgozó délnémet műhely munkájának tartotta. Az ötvösjegyek a talpperemen és a fedelén találhatóak.

Rómer 1873 56—57. p.; Diner-Dénes 1905 142. p. és 138. kép; Hampel 1912 231. p. 11. szekrény Nr. 9.; Varjú 1929 70. p.; Kat. 1978c Nr. 21.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 19118
BÉ

5.52.

Ékszertálka
Daniel Finck, Lócse, XVIII. sz. első fele. Jelzett: Kőszeghy Nr. 1187.

Ezüst, trébelt és öntött díszítéssel
M. 3,5 cm. Á. 20×17,5 cm
Ép

Ovális alakú. Falát négy nagyobb és négy kisebb váltakozó karéj tagolja. Peremén belül lomb- és szalagkombinációs díszítmény, az ún. „Laub- und Bandwerk” motívum. Öblében gyümölcsköteg. Mindannyi domborított. Hosszanti oldalain két öntött, csigavonalas fül. Mester- és városjegye peremén beüve található.

Kőszeghy 1936 Nr. 1187.
Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952
Ltsz. 59.1997
ÁP

5.53.

Aranygyapjas rendjel
Ausztria(?), 1628(?)

Aranyozott ezüst, termésgyöngy
M. 3 cm Sz. 2 cm
Függeszőlánca hiányzik

Karikára felfüggesztett barokk termésgyöngy képezi a kosfigura testét; az állat fejét és végtagjait formáló öntött ezüst applikációk ennek foglalatául szolgálnak. Az aranygyapjas rendjelek effajta típusa, s a megformálás módja arra utal, hogy a mű a XVII. század első felében készült. Minthogy Esterházy Miklós nádor (1582—1645) 1628-ban szerezte meg az Aranygyapjas rend lovagja címet, feltételezhető, hogy e tárgy az ő insígnája volt. Ebben az esetben vélhetően e művet jelöli a Miklós nádor ingóságait tételezen felsoroló 1654. évi inventárium alábbi említése: „Az szegény Eszterház Miklós palatinus uramatyám arany báránnya” (Inventarium 1654 167. p.). A fraknói kincstár 1725. évi inventáriumában olvasható: „... egy igaz Gyöngybül való, aranyban foglalt bárány ... (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub.Nris 54 et 55.N ro 13. — IM Adattár 236/1957. — Katona Imre hibás olvasattal publikálja az inventárium közreadásakor). Az inventárium ezen részletét közölte és a tárggyal azonosította (Héjjné 1975 490. p.).

Héjjné 1975 489—490. p., 29. kép; Péter 1985 91. p., 21. kép — téves leltári számmal
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 65.66
SZA

5.54.

Násfa

Erdély(?), XVII. sz. közepe

Arany, beágyazott- és körzománc, ékköves — rubinok — és gyöngyös díszítés

M. 10 cm Sz. 7, 8 cm

Függesztőlánca hiányzik, néhány tagozaton a beágyazott zománc hiányos

Volutapárokából, s aszimmetrikus tagozatokból összeállított, bonyolult felépítésű, gazdagon díszített, kartus-szerű, áttört alakzat, középpontjában alakos ábrázolás: — kiterjesztett szárnyú pelikánanya, három fiókéval — beágyazott- és körzománcos megmunkálásban. A téma — a kisdedeit saját vérevel tápláló pelikán — e tárgyon az önfeláldozás, s a hitvesi szeretet jelképeként szerepel; az ékszer az eljegyzési násfáknak a barokk korban kedvelté, s gyakorivá vált csoportjába tartozik. Készítője a drágakő alkalmazásának is fontos szerepet szánt: a korszak közgondolkodásában, az ékkövek színszimbolikájának értelmében a vörös rubin — amelyből 18 darab szerepel a tárgyon — a vércsepp képzetét idézi, s egyúttal a szerelem jelképe is. A násfa alsó részét három függesztett cseppgyöngy díszíti. A tárgy ornamentikájának megformálásában az 1600 körüli években Augsburgban működött Daniel Mignot ékszertervrajzainak hatása érvényesül.

Kat. 1972 Nr. 166.; Héjjné 1976 30. p., 49. p., Nr. 30 és képe; Szilágyi 1979b 48. p., 17. kép

Vétel Egger Henrik hagyatékából, 1915

Ltsz. 13697

SZA

5.55.

Aranygyapjas rendjel
Ausztria 1681(?)

Arany, befoglalt gyémántokkal

M. 6,5 cm Sz. 2,2 cm

Függesztőlánca hiányzik

Leveles rozetták alatt öntött, s cizellált megmunkálású, lángnyelves tagozaton függő kosfigura. Valószínűleg e tárgyat jelöli a frankói Esterházy-kincstár 1696. évi inventáriumának alábbi tétele: „Agnellus aureus pro aureo vellere” (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára. Rep. 8. Fasc. C. Nr. 38. 49. p.). A frankói Esterházy-kincstár 1725. évi inventáriumának egy részletét — „... egy fekete tokban arany barany nyakra valójával együtt” — közli, s feltételelesen a tárggyal azonosítja (Héjjné 1975 489. p.) (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub. N ris 51 et 52 Nro. 59. — IM Adattár 236/1957). Esterházy Pál nádor (1635—1713) 1681-ben szerezte meg az Aranygyapjas rend lovagja címet. Alább idézett munkájában Héjjné Détári A. lehetségesnek, bár nem bizonyíthatónak tartja, hogy e tárgy az ő insígniája volt; e feltevést megalapozottnak véljük.

Héjjné 1975 489. p., 30. kép

Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949

Ltsz. E 65.65

SZA

5.56.

Forgó

Erdély, XVII. sz. második fele

Aranyozott ezüst, beágyazott zománcos és ékköves díszítés

M. 23 cm

Restaurálta Kiss Pál, 1963

U alakú középső tagozatához egy nyújtott, s félkörben hajlított, háromíves felső, s egy karikára függesztett alsó díszítőtagozat illeszkedik. Az ékszer felülete zománcos applikált boglárokkal díszített. A zománc színei: fehér, kék, fekete. A befoglalt ékkövek fajtái: türkiz, gránát, zafír. A tárgy abba az ékszertípusba tartozik, amelynek alakja a köcsagtollat idézi, s amelynek darabjait, az ünnepi férfíviselet kiegészítőjeként, süvegbe tűzve viselték.

Szilágyi 1979b 47. p., 16. kép

Áttét, Fővárosi Képtár, 1951. Az egykori Zichy-gyűjteményből származik

Ltsz. 51.1044

SZA

5.57.

Forgó

Magyarország, XVII. sz. vége

Arany, drágakövekkel és festett zománc díszítéssel

H. 9,7 cm Sz. 4,5 cm

Ép

Alsó részének középpontja egy gyémántokból álló boglár. Ebből kétoldalt egy-egy négyágú, színes zománcfestésű szalagcsokor nő ki. Felfelé pedig egy fokozatosan keskenyedő ág indul ki, rajta három sorban virágbimbókat imitáló foglalatban lévő gyémántok. A forgó hátoldalának középső részén kis, kerek szelence van, felnyíló fedőlapján fehér zománc alapon színesen festett, kissé domború virágcsokor. A szalagcsokron fekete zománc alapon színesen festett apró virágok sora, az ágacsokán pedig világoskék alapon fehér, középkék, vörös, sárga virágok. Alul a felerősítésre szolgáló tű.

Héjjné 1976 33. p., Nr. 38 és képe

Áttét, Kiscelli Múzeum, 1951. Az egykori Zichy-gyűjteményből származik

Ltsz. 53.4927

ÁP

5.58.

Forgó

Magyarország, XVII. sz. vége

Alaplemez: sárgaréz. Díszítmények: aranyozott ezüst, ékkövekkel, gyöngyökkel, beágyazott zománc

M. 18 cm

Az applikált boglárak egyes tagozatai hiányosak

Korong alakú alaplemezhöz három, ívesen hajlított, keskeny tagozat illeszkedik. Az ékszer teljes felületét ékkövekkel és beágyazott zománccal ellátott, apró boglárók összefüggő sora díszíti. A zománc színei: fehér, kék, fekete. Az ékkövek fajtái: türkiz, zafir.

Héjjné 1975 528. p., 24. kép
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 65.64
SZA

5.59.

Násfa

Magyarország, XVII. sz. vége

Aranyozott bronz alapra szerelt zománcozott arany díszek és drágakövek
H. 8,2 cm Sz. 5,5 cm
Ép

Fent középen zománccal borított pelikán, szájában igazgyöngyszem. Két szárnya egy-egy almandinnal, melle egy gyémánttal díszített. A madár két oldalán egy-egy boglár, sugaras rátéttel s három-három almandinnal díszítve. A pelikán egy gránátszemen áll, alatta tíz gránátból kialakított gyűrű közepén egy fél tenyészett gyöngy helyezkedik el. Ezt három, fekete és fehér szalagfonatokat utánzó zománccal festésű boglár övezi. E boglárók közepén táblakő csiszolású rubinok vannak, aljukról gyöngyszemek csüngenek alá. Míg a két szélső csupán láncszemen, a középsőé olyan szalagsokron, melyet egy-egy gyémánt díszít. A násfa hátán utólagos illesztésű tű található.

Héjjné 1976 30. p., Nr. 32. és képe
Áttét, Kiscelli Múzeum, 1951. Az egykori Zichy-gyűjteményből származik
Ltsz. 51.1042
ÁP

5.60.

Násfa

Magyarország, XVIII. sz. eleje

Arany, festett zománccal díszítéssel és drágakövekkel
H. 9,6 cm Sz. 6,3 cm
Ép

Áttört, enyhén ovális forma, tetején stilizált koronával. A korona pántját hét, soros foglalású rubin alkotja, ágai pedig zománccal festésűek. A középső ághoz egy függesztő karika kapcsolódik. Az ovális forma jobb és bal oldali íve öt-öt, soros foglalású kis rubinból áll. Középen egy nagyobb, szekrényes foglalású rubint finom fehér és fekete zománccal festéssel díszített, virágfej alakú boglár övez. Körülötte nyolc — ugyancsak szekrényes foglalású — közepes nagyságú rubin helyezkedik el. Alul három csüngő található egy-egy barokk gyönggyel.

Héjjné 1976 52. p., képe a borítón
Áttét, Kiscelli Múzeum, 1951. Az egykori Zichy-gyűjteményből származik
Ltsz. 53.4741
ÁP

5.61.

Gyűrűóra

Johann Ulrich Schmidt, Augsburg, 1650—1670 között. Jelzett

Szerkezet: sárgaréz és acél. Gyűrű: arany, cizellált és beágyazott zománccal díszítéssel
Á. 2,4 cm
A felület zománccal díszítéssel helyenként hiányos, a mutató hiányzik

A gyűrű karikáján és az óraszerkezet foglalatául szolgáló fejen stilizált levél- és virágmotívumokból felépített, cizellált díszítmény, beágyazott zománccal, melynek színei: vörös, fehér, sárga, fekete. Az óra szerkezete hajszárlugós, egymutatós. Alaplemezhöz vésett szignatúra: „Jean Ulric Smid Augusta”. A szerkezet készítője 1648-tól a XVII. század hetvenes éveig tevékenykedett Augsburgban (Baillie 1951 285. p.). Nem kizárt, hogy eredetileg gyémántos díszítésű volt, jóllehet a tárgyon nincs erre utaló nyom. Amennyiben díszített volt, úgy az Esterházy-kincstár 1693. január 8-i leltárának alábbi tétele vonatkozhat rá: „Annulus Aureus cum Horologio in medio Adamantem majorem angularem circumque vero minores octo comprehendens” (OL Esterházy család levéltára, Rep. 8. Fasc. C. Nr. 37, NB/1. 18. p. — Détsy Mihály olvasata). Héjjné Détári Angéla 1975-ös tanulmányában az Esterházy-kincstár 1725. évi inventáriumában alábbi leírásával azonosította feltételezve a tárgyat: „Item más vörös tokocskában igen szép, gyémántokkal kirakott óras drága arany gyűrű kucsostul” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nris 51 et 52 Nro 56 — IM Adattár 236/1957).

Kat. 1925 Nr. 195.; Kat 1963b 12. p.; Héjjné 1975 489. p., 42. kép; Szilágyi 1983 251. p., 13. kép; Kat. 1984b Nr. 66.
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 65.20
SZA

5.62.

Könyv alakú ékszeróra

Albrecht Erb, Bécs, 1690 körül. Jelzett

Szerkezet: sárgaréz, acél. Óratok: aranyozott ezüst, vésett, ékköves és niellós díszítés. Egykor aranyozott bőrtok tartozott hozzá
M. 5,2 cm Sz. 4,6 cm
Ép, függesztőkarikája és lánc hiányzik

A spirális, hajszárlugós szerkezetet felnyitható fedelű, könyv alakú óratok foglalja magában. Az óratok belső oldalai niellós megmunkálásúak — motívumai: stilizált inda- és levéldísz —, a külső oldalak teljes felületét befoglalt ékkövek díszítik; fajtái: türkiz, gránát, ametiszt. A szerkezet alaplemezhöz vésett minuszkulás szignatúra: „Albrecht Erbb in Wienn”. A tárgy mestere 1661-től a XVII. század végéig működött Bécsben (Baillie 1951 101. p.). Bizonyára e tárgyra vonatkozik az Országos Levéltárban fennmaradt,

XVII. századi számlák egyike, amely arról tanúskodik, hogy Esterházy Pál nádor (1635–1713) 1690. október 20. és 1691. február 6. között, három részletben, összesen 300,— florinust fizettetett Albrecht Erb, „bécsi császári óraművesnek”, két óra elkészítéséért, ezek egyike: „1 Biechl [Büchl = könyvecske] mit der Uhr” (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára, P 125. 48. cs. 10750. sz.). Az Esterházy-kincstár anyagában e tárgyat elsőként az 1693. január 8-i keltezésű leltár említi: „Horologium Aureum in forma libelli Tyrkesys Gallicis atque granatis et alys Lapidis ornatum” (OL Az Esterházy család levéltára, Rep. 8. Fasc. C. Nr. 37, NB/1. p. 18. — Détsy Mihály olvasata). Valószínűleg e tárgyat jelöli az a leírás, melyet a fraknoi Esterházy-kincstár 1725. évi inventáriuma tartalmaz: „Egy szarga pantlikán függő kövekkel ki rakott aranyos könyv forma óracska” (Inventarium Thesauri Fraknensis Anno 1725. Almarium Sub Nris 51 et 52 Nro 11. — IM Adattár 236/1957). A leltár e tételét közli, s a tárggyal azonosítja (Héjné 1975 496. p.).

Kat. 1925 Nr. 200.; Héjné 1975 496. p., 23. kép; Kat. 1984b Nr. 67. Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 65.3
SZA

5.63.

Könyv alakú ékszeróra
Albrecht Erb(?), Bécs, XVIII. sz. eleje. Jelzetlen

Szerkezet: sárgaréz, acél. Óratok: aranyozott ezüst, festett zománccos és ékköves díszítés
M. 5, 7 cm Sz. 4 cm
Ép, függesztőlánca hiányzik

Könyv alakú óratok foglalja magában a spirálhajszárlugós szerkezetet. Az óratok elő- és hátoldalán, kívül, egy-egy festett zománccos ábrázolás: Padovai Szt. Antal a gyermek Jézussal, illetve Szt. József, ölében a gyermek Jézussal. Az óratok gerincét és szegélyét befoglalt gránátok összefüggő sora díszíti. Egy 1704. február 26-i keltezésű számlán Albrecht Erb bécsi „császári óraműves” saját kezű aláírásával igazolja négy darab különféle óra ellenértékének — 400,— florinus — átvételét; ezek egyikének sommás megnevezése — Biechl [könyvecske] mit Uhr — talán e tárgyat jelöli, amelynek elkészítésére, ezek szerint, Esterházy Pál nádor adhatott megbízást (OL Az Esterházy család hercegi ágának levéltára, P 125. Fasc. 53. Esterházy Pál nádor iratai, 48. cs. 10761. sz.). Vélhetően e tárgyra vonatkozik az Esterházy-kincstár 1725. évi leltárának alábbi tétele: „Egy kiss vörös tokban négy szegletű könyv forma aranyos, kővel, zománccos óracska” (Inventarium 1725. Almarium Sub Nris 51 et 52. Nr. 2. — IM Adattár 236/1957), ezt idézi, s a tárggyal azonosítja (Héjné 1975 496. p.).

Kat. 1925 Nr. 199.; Héjné 1975 496. p.; Kat. 1984b 68. sz. Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E 65.4
SZA

5.64.

Kancsó (2 db)
Schafgotsch műhely(?), Petersdorf, Szilézia, 1700 körül

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült, vésett díszítéssel, ezüstfüllel és foglalattal
M. 16 cm Tá. 5,5 cm
A talpa hiányos, illetve repedt, csorba

Lapos, köszörült talpon enyhén lapított, fordított körte alakú test. A kancsókon elől egy-egy ábrázolás kartusban: kastély rácsos kapuval, illetve férfi és nőalak. Három oldalukon magas metszésű palmették, bennük mély metszésű gyümölcsök, épületek és vadészjelenetek. Ezüst foglalatú ívelt, bordázott nyak, kagylós billentőjű fedővel, S-alakú füllel.

Publikálatlan
Delhaes István hagyatéka, 1901
Ltsz. 4937, 4938
KI

5.65.

Palack
Porumbák, Erdély, 1693. Kupakja jelzett: Kőszeghy Nr. 1003.

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült díszítéssel és aranyozással; aranyozott ezüst kupakkal
M. 23 cm Tá. 11,5×8,5 cm
Aranyozott ezüst pereme kissé hiányos

Négyoldalú hasáb, letompított sarkokkal. Előlapján kartusban a keresztre feszített Krisztus, a hátlapon Agnus Dei ábrázolás, a két keskeny oldalon szőlőtöke. Csavaros kupakján két címer: „Mikes Mihál 1693” és „Betlen Drusian” körirattal. Az ezüst kupak peremén MW mesterjegy. A tárgy erdélyi származását a megrendelő erdélyi voltán kívül a dugón lévő MW-ötvösjegy is tanúsítja. Kőszeghy szerint két MW-monogramos mester is működött Erdélyben, pontosabban Kolozsvárott, palackunk készítése idején: Michael Werner és Mathias Werner. Michael Werner tevékenységének Kőszeghy által említett évszámai: 1663–1664, 1672–1674, 1702. Mathias Werner első ismert munkája 1705-ből való. Jelenlegi ismereteink szerint nem dönthető el, hogy a kupak melyikük keze munkája. A palack az erdélyi Porumbákon készült. Itt a XVII. század utolsó évtizedében már készültek olyan vastagabb falú üvegek, melyeket a hagyományosnál mélyebbre is köszörülhettek, így a felületre ragasztott aranyfólia a dörzsölés után a vájatok mélyedésében megmaradhatott. A palack oldalait díszítő szőlőmotívumok a feszülettel és az Isten

Báránya ábrázolással a házasság szentségére történő utalásként is értelmezhetőek. Tudjuk, hogy Mikes Mihály és Bethlen Druzsina 1693-ban kötött házasságot Kolozsvárott, a ferencesek templomában (Katona 1984a 307–327. p.). A pincetokpalack — amilyen tárgyunk is volt — konkrét használatra készült. Ebben tárolták a lefejtett, fogyasztásra előkészített bort. Még a díszesen kivitelezett darabok sem képviseltek azonban akkora értéket, hogy ajándékozásra alkalmassak lettek volna. Ezért a rajtuk lévő, címer, monogram nem az ajándékozót reprezentálja, nem annak nevét címerét vagy monogramját ábrázolja, hanem a tulajdonosét, így tulajdonjegyül szolgálhatott.

Layer 1925 15. p., XXII. t. 49. kép; Csányi 1926 XXII. t. 49. kép; Kat. 1931 Nr. 364.; Kat. 1933a Nr. 364.; Kat. 1961 15. p.; Borsos 1963 35., 42. p., 55–56. p. Nr. 29–30.; Borsos 1965 40. p., 50. p. Nr. 30. és képe; Katona 1969 41. p.; Kat. 1972 Nr. 219.; Borsos 1974 78. p., 47. kép; Katona 1979 214. p.; Bunta—Katona 1983 61. p., 128–129. p. Nr. 10. és képe
Vétel, Lefkovits Artúr ötvös, Debrecen, 1911
Ltsz. 3282
KI

5.66.

Palack csavarmentes dugóval
Magyarország, 1695

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült díszítéssel
M. 21,5 cm H. 11 cm
A dugó csorba, üvegpestistől repedezett

A palack álló négyzetes hasáb alakú, felső sarkain, illetve élein legömbölyített. Nyhén keskenyedő nyaka csavarmentes, melyre nyolcszögletű fedőlapú lecsavarható kupak illik. Homloklapján a bethleni Bethlen-család címere látható beköszörülve. A címer felett bal és jobb oldalon C és B betűk, illetve a címer alatt 1695-ös évszám. (Az eddigi publikációk többsége a monogramot GB-nek olvasva közölte). Ez a monogram valószínűleg II. Apafi Mihály erdélyi fejedelem feleségét, Bethlen Katát takarja. A palack testén finom hajszálerezettség látható. Borsos Béla ezt tudatosan létrehozott díszítőelemnek tulajdonította (Borsos 1974 90–92. p.) s ezt figyelembe véve így közölte 1983-ban (Bunta—Katona 1983 111. p.) is. Az üveg állapotában azonban folyamatos rosszabbodás figyelhető meg nagyobb időhatáron belül, s így a repedezettség oka nagy valószínűséggel az üvegpestis.

Kat. 1931 Nr. 489.; Kat. 1933a Nr. 363.; Sághelyi 1938 50. kép; Borsos 1974 90–92. p., 59. kép; Bunta—Katona 1983 61., 111. p., 129. p. Nr. 11. és képe
Ajándék, özv. gróf Pejacsevich Márkné, 1903
Ltsz. 2812
KI

5.67.

Fedeles serleg
Szilézia, 1740 körül

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült díszítéssel
M. 14,5 cm Tá. 7,3 cm
Csorbult

Kerek talp, szélén csigadisz; rajta baluszternyél, fel-felé szélesedő kupája hét, félkörívben záródó mezőre osztott. Az egyik mezőt — a legnagyobbat — az Esterházy hercegi címer díszíti. Két mezőben szőlőtő, a fennmaradó négy mezőben pedig indás, csigás mustrában apró tájképecskék váltakoznak. A pohár peremén hegyes rovátkolt fríz. Makk alakú, köszörült gombban végződő fedele két osztatú, indás, csigás mustrával.

Publikálatlan
Vétel, Fehér István, 1948
Ltsz. 20609
KI

5.68.

Palack
Erdély, XVII. sz.(?)

Formába fúvott kék üveg, száján csavarmentes ón foglalat
M. 18 cm Tá. 5,5 cm
Ép

Lapos talpon körte idomú bütykös test.

Publikálatlan
Ajándék, báró Hammerstein Richárd, 1920
Ltsz. 15657
KI

5.69.

Kancsó
Erdély, XVIII. sz. első fele

Formába fúvott opálüveg, színes erezett díszítéssel
M. 14,4 cm Szá. 6,3 cm Tá. 5,5 cm
Ép

Tojásdad test, kissé kihajló hengeres nyakkal és hajlított füllel, erezetet utánzó vörös díszítéssel. A korszak nem egyszerű opálüveg, hanem annak egyik sajátos változata, melynek jellegzetessége a folytatott mustrával való díszítettség. A még képlékeny állapotban lévő üvegmasszát — a fúvást megszakítva — a színes fonaldarabkák felforrasztása után addig hengergették ide-oda kő- vagy fémlapon, míg a fonalak a puha üvegmasszába benyomódtak. Ha a masszára tett színes üvegdarabkákat középen összehúzták, majd összecsípték, kapták az érdekes fakturát az üveg felületén. Miután az eljárás elsősorban díszítő jellegű, olyan tárgyakon alkalmazták, melyeknek viszonylag egyszerű felületük volt, mint például a bokálynak. A forma — füles, talpas edény, kifelé szélesedő hengeres nyakkal —, amellet, hogy magyar, jellegzetesen erdélyi, mint ahogyan az eljárás is az erdélyi hutákra jellemző. A tárgy analóg darabjait közli (Borsos 1974 96–101. p. és Bunta—Katona 1983 139–140. p. Nr. 64–67. és képe).

Publikálatlan
Vétel, Sigerus Emil, Nagyszében, 1917
Ltsz. 14234
KI

5.70.

Palack

Magyarország, XVIII. sz. első fele

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült díszítéssel, csavaros ónnyak és -kupak

M. 14,5 cm Sz. 9,8 cm

Ép

Hatoldalú hasábos test, boltozatos vállal, összehajlítható, csavaros ónnyakkal és -kupakkal. Az oldalakon és a vállon köszörült, illetve metszett virágszálás díszítés.

Borsos 1974 83. p., 33. kép; Bunta—Katona 1983 130. p. Nr. 17. és képe; Katona 1983 169. p. kép

Vétel, Sigerius Emil, Nagyszében, 1917

Ltsz. 14250

KI

5.71.

Díszpohár

Magyarország, 1709

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült díszítéssel

M. 16 cm T. 10,5 cm

Repedt

Felfelé szélesedő hengeres pohár. Felületén két sorban négy-négy, váltakozva elhelyezett H-alakú motívum. Alattuk és fölöttük golyódísz, mellettük margarétás, leveles ágak. A közőkben kiemelkedő kazetták. Az egyik H-ban 1709-es évszám.

Publikálatlan

Átért, Savaria Múzeum, Szombathely, 1954

Ltsz. 60.189

KI

5.72.

Spielenberger Dávidné Radvánszky Eufrosina képmása

Ismeretlen festő, Felvidék, 1740—1750 körül

Olaj, vászon

92×69 cm

Restaurálta Eisenmayer Tiborné, 1988. Új vászonra húzva

Középkorú nő, fehér virágokkal hímzett, okker színű ruhában. Ruhájának dereka kapcsokba illesztett szalagfűzéssel záródik. A derék, a kötény, valamint a karon két-két szalaggal átkötött ingváll csipkével szegett. Csuklóján és nyakán több sor gyöngy, nyakpántjáról kereszt alakú csüngő függ. Mellén násfa. Főköttője dúsan gyöngyözött. Jobbja kék drapériával letakart asztalon nyugszik, bal kezében leveles ágat tart. Az asztalon festett legyező, fehér kesztyű, női zsebóra. A háttér zöldesbarna, balra fent a Radvánszkyak címerével. A családi galéria számára festett képen a XVIII. század első harmadára jellemző pasztózus festésmód, meleg színezés, a formaadásban pedig erőteljes fény-árnyék kontraszt a meghatározó. A kis-sé töredezett arcformálás is hagyományörző megoldás, amely még a XVII. század arcképfestői techniká-

jához kapcsolódik. A kép helyi tanultságú, konzervatív ízlésű, ám jó képességű festője talán az egyik szepességi város festőcéhének tagja volt. Spielenberger Dávid ugyanis evangélikus lelkészként működött a Szepességen. Radvánszky Fruzsina apja, Radvánszky János, a XVII. század végi nemesi költészet egyik jellegzetes alakja volt, aki Zólyom megye alispánjaként csatlakozott II. Rákóczi Ferenchez, s előbb kincstartója, majd később udvari tanácsosa lett.

Undi 1941 392. p. képe, 646. p. leírás; Voit 1943 234., 235. p. képe Vétel, Lenbach Mária, Gutenberg, 1904

Ltsz. 58.796

BE

5.73.

Szmrecsányi Józsefné, Okolicsányi Anna képmása
Ismeretlen festő, Felvidék, 1757

Olaj, vászon

92×70,2 cm

Restaurálta Szentkirályi Miklós, 1988. Új vászonra húzva

Fiatalkorú nő zöld színű, fehér és arany szálal hímzett ruhában, melyet sötétlila, ugyancsak fehér-arany virágokkal kivarrott kötény egészít ki. Ruhadereka több sor csipkével szegett, elején csipkerátéttal gazdagított. A ruha kivágatát melletten átvetett, széles, gyöngyhímzéses csipke egészíti ki. Ingváll fehér hímzésű és csipkeszegéllyel díszített, karján fent hímzett szalaggal átkötve. Főköttője gyönggyel kivarrott, nyakéke fekete pánt szalagsokros csüngővel, valamint többsoros fehér gyöngy, melyhez ugyanolyan karkötők tartoznak. A kép bizonyára családi arcképgalériába tartozott egykor. Helyi festő alkotása, aki a leegyszerűsített formákkal és a határozott vonalrajzzal első sorban dekoratív hatásra törekedett. Ugyanazzal a festői figyelemmel és pontossággal örökítette meg az arcvonásokat, mint a környezet és az öltözet ornamentikává egyszerűsített részleteit. Az Eperjes környékén ez idő tájt működött Krámer festőcsalád képein találkozunk effajta dekoratív igényekkel, mint ahogy hasonlóan gazdag tárgy környezettel is. Szmrecsányiné mellett kék drapériával letakart asztalon zsebóra és ékszeres ládika mellett egy szál piros virág fekszik. Kezében rózsaszálal tart, rajta három, nyíló és bombózó virággal és ugyancsak három levéllel, melyek mindegyikén egy-egy gyermekének neve olvasható: Paul/us/, Car/olus/, Jos/ephus/. Ezt a virág-szimbolikát alkalmazza Johann Gottlieb Kramer Anna Maria Hellenbach arcképén 1740-ben (Bratislava, Slovenska Národná Galéria—Keleti 1985 Nr. 12. és képe), de megtalálható Szentágh Dorottya 1759-ből való portréján is (Tatranska Lomnica, Múzeum TANAP).

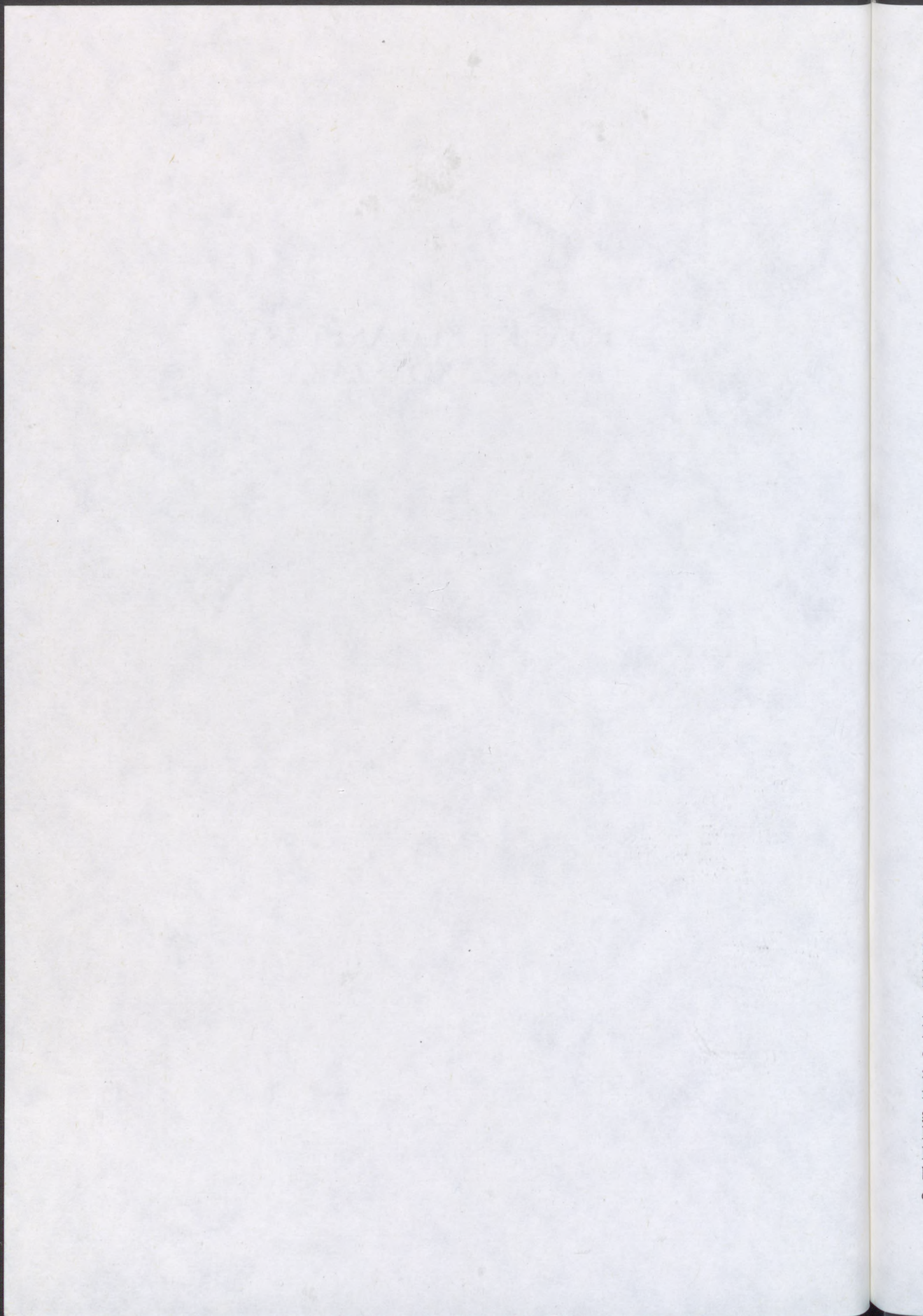
Undi 1941 388. p. képe, 646. p. leírás; Voit 1943 234., 236. p. képe Vétel, Lenbach Mária, Gutenberg, 1904

Ltsz. 58.795

BE

6.

A ROKOKÓ KIALAKULÁSA
ÉS ÉRETT KORSZAKA

6.1.

Íróasztal (bureau plat)

André-Charles Boulle műhelye, Párizs, 1700 körül

Tölgyfa alapon teknőc és sárgaréz berakással, finoman cizellált, tűzaranyozott bronz veretekkel és húzókkal, lapos, tűzaranyozott, bronz szegélypántokkal, újabb bőrlappal

M. 81 cm Sz. 164 cm Mé. 80 cm

Ép

Négy hajlított lába a kávába torkollva ívelően egy-egy fiókot fog közre, s a kettő között egy mélyebben fekvő, szélesebb középfiók. Egész felületét rézbe ágyazott indás teknőc borítás díszíti. A lábak, a fiók, a káva és az asztallap tagolt, lapos arany-bronz szegéllyel keretelt. A lábak mellső élein, a káva tagozásainál és a fiókokon aranyozott, finoman cizellált bronzveretek. Boulle a bútorait általában két példányban készítette (premiere partie, seconde partie). Az első példány vakfája rendszerint tölgy, a másodiké nyárfá. Ezekre került az első példánynál teknőc-alapba a rézberakás, a másodiknál fordítva. A kiállított bútor első példánya teknőcbe ágyazott réz filével a párizsi Tengerészeti Minisztériumban található. Rokon darabja a londoni Wallace-gyűjteményben (MacColl 1924 169. p. Nr. 57.), távolabbi analógiája a párizsi Louvre-ban (Feulner 1980 Nr. 256/a. kép) — s a típusra vonatkozóan — egy párizsi magángyűjteményben (Verlet 1963 33. p., 5. kép).

Szabolcsi 1959 5—6. p., 1. kép; Kat. 1963a 5—7. p.; Szabolcsi 1963 38. p.; Szabolcsi 1964 14—15. p., 51. p. Nr. 1. és képe; Kat. 1972 Nr. 227.; Vadászi 1979 238—239. p., 9. kép; Vadászi 1983 33—34. p., 28. kép; Vadászi 1987 126. p., 144. kép

Hivatalos átvétel a Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Biztossága útján, 1949. A keszthelyi Festetics kastélyból
Ltsz. 54.3073

VE

6.2.

Kabinetszekrény

Lakkmunka: Martin Schnell köre vagy Christian Reinow, Drezda, 1720 körül

Kívül fehér, belül élénkvoros alapon zöld, barna, arany relief lakkdíszítéssel, gazdag, tűzaranyozott és cizellált beágyazott zomántrészletekkel, díszes bronzvereteléssel, oldalain aranyozott kengyeles fülekkel

M. 156 cm Sz. 114 cm Mé. 46 cm

Restaurálta Nemes Takács László, 1988

Állványát négy lapított, csonka gula alakú tag tartja. Ezeket belül hullámosan ívelt vonalú lécek kötik össze, amelyek a felfelé szélesedő, finoman tagolt, füzérdíszes pilléreket hordozzák. Övpárkányában egy fiók; homloklapján három felnőtt és két gyermek figura, illetve sziklás táj előtt kakasviadal. Az állványra helyezett téglatest alakú kabinetszekrény két ajtaján, kívül: festett tájkép: folyó, két partján sziklák alatt bambuszházikó, fa, krizantémbokor, három táncoló és doboló kínai figura, szárnyaló madarak, vadka-

csák. Az ajtókat díszes bronz csuklópántok tartják, s bronzból készült veretek s kulcslyukpajzsok díszítik. A kabinetszekrény jobb oldalán kívül bambusz törzs, megtört nádszállal, repülő madárral, bal oldalán lehajló kócsag. Az ajtókon belül egy-egy váza, virágos ágakkal, repülő madarakkal. Belsejében négy sorban váltakozó nagyságú fiókok, a homloklapokon chinoiserie jelenetek: apró házak, kínai figurák, repülő madarak, virágos ágak és gyöngytyúk. Szabolcsi Hedvig a szekrényt drezdai műhely 1720 körüli munkájának tartja. Véleménye szerint míg a felső kétajtós rész a megszokott késő barokk kabinet formával egyezik, addig az állvány formája és a szekrény belső fiók elrendezése határozottan a drezdai körre jellemző. Nem tarja kizártnak, hogy az állvány és a szekrény közé egy közbülső rész is tartozhatott. Az egyébként ritka fehér lakk készítőjét Martin Schnell körében, illetve riválisa s majdani utóda Christian Reinow személyében körvonalazza. Figyelmeztet arra, hogy a mű legközelebbi analógiáit: a frankfurti írószekrényt és Reinow egy másik Drezdában levő írószekrényének készítése idejét Kreisel 1740—1749 közé teszi (Kreisel—Himmelheber 1968/1973 2. köt. XIII. t.). Két újabb munka (Kat. 1976a, illetve Haase 1983 97. kép) bizonyára Kreisel datálása alapján — 1740—1749 és 1745—1749 — mindkét műben Christian Reinow munkáját látja. Felépítési módját, belső fiókrendezését tekintve tárgyunk analógiája az egykori Andrassy-gyűjteményben volt (Andrassy 1930 Nr. 320, XL. t. képe). Az aukció katalógusban holland munkaként határozták meg, jelenlegi őrzési helye ismeretlen. Fénykép és leírása után ítélve e kabinetszekrény is kívül világos alapon, belül sötét — feltehetően vörös — alapon chinoiserie jelenetes; tárgyunkéval egyezik: állványának faragott lábösszekötője, illetve egész állványa, övpárkánya, a kétajtós szekrény veretelése, belső fiókrendezése. Az egykori Andrassy darabon megvolt az állványt a kabinetszekrénnel összekötő közbülső rész is. Eltérő viszont a két ajtó külső jelenete.

Szabolcsi 1973.; Vadászi 1983 44. p., 38. kép; Vadászi 1987 140. p., 139. kép

Hivatalos átvétel a Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Biztossága útján, 1949. A keszthelyi Festetics kastélyból

Ltsz. 24354

VE

6.3.

Konzolasztal

Franciaország, 1730 körül

Faragott tölgyfa, keretelt szerkezetű fedőlappal

M. 82 cm H. 170,6 cm Mé. 75,5 cm

Ép

Egy-egy virágszirom tartja a rozettával ékes hasábra állított, felfelé szélesedő, hajlított, akantusz- és palmettadíszes négy lábat. A lábakat lent átlós irányban

csigás akantuszlevél-díszes, volutás hevederek kapcsolják össze, középen lambrequinnel, és faragott napraforgó motívummal díszített tagozat. Kávján elől középen, kartusba komponált feloldatlan címer: ovális pajzs, benne lépő oroszlán. Pajzstartója két ágár. Pajzsát ötágú leveles korona kereteli. A kávn körbefutó virágos fonatdísz. Szabolcsi Hedvig kutatásai szerint hasonló típusú konzolasztalokat rajzolt Pierre Lepautre, s a címerhez hasonlók Louis Fordrin rajzai között fordulnak elő (Szabolcsi 1964 Fig. 1.).

Gaul 1905 399. p., 324. kép; Ideiglenes kalauz 1900 40. p.; Payrné 1915 330. p.; Layer 1927 62. p.; Layer 1929 309. p., képe; Szabolcsi 1959 7–8. p., 2. kép; Kat. 1963a 9. p., 13. képe; Szabolcsi 1964 17. p., 51. p. Nr. 4–5. és képe; Vadászi 1983 35. p., 29. kép; Vadászi 1987 128. p., 145. kép

Vétel, Egger-testvérek, Bécs 1893

Ltsz. 5973

VE

6.4.

Karosszék (2 db)
Franciaország, XVIII. sz. első fele

Faragott bükkfa, nádazott ülésel és háttámlával, világosbarna bőr karfával, egykor kiemelhető bőrpárnával

M. 94 cm Sz. 65 cm Mé. 48 cm

Ép

Négy hajlított, kifelé hajló csigás lábön áll. Mellső kávjája homorú, középen kagyló motívummal ékes, ebből jobbra és balra szimmetrikus elrendezésű virág-szálak hajladoznak. A mellső éleken kagylódísz. Trapéz alakú ülése keretét pálcikára fűzött tojássor díszíti. A függőleges kartámasztó kis hasábra állított, hullámosan ívelő; a vízszintes bőrrrel bevont. Négyzetes támlájának keretén csigás, leveles faragás. E karosszékek egy rokon darabját publikálja (Holm 1978 94 p., 142. kép).

Kat. 1963a 8–9. p., 11. p. képe; Szabolcsi 1964 17. p., 51. p.

Nr. 3. és képe

Vétel, Boldizsár István, 1960

Ltsz. 60.665

VE

6.5.

Szoba faburkolata (boiserie), (14 db) és kétszárnyú ajtaja

Franciaország, XVIII. sz. első fele

Faragott tölgyfa, egykori szürkésfehér olajfestés nyomaival

M. 323 cm Sz. 126 cm, M. 323 cm Sz. 107 cm, M. 323 cm Sz. 117 cm, M. 323 cm Sz. 118 cm, M. 323 cm Sz. 122 cm, M. 328 cm Sz. 27 cm, M. 328 cm Sz. 37 cm, M. 325 cm Sz. 39 cm, M. 325 cm Sz. 62 cm, M. 327 cm Sz. 85 cm, M. 325 cm Sz. 87 cm, M. 328 cm Sz. 87 cm, M. 325 cm Sz. 92 cm, M. 328 cm Sz. 58 cm, Ajtó: M. 328 cm Sz. 70 cm

Restaurálta Takács László, 1988–1989

A faburkolat különböző szélességű egységeinek alsó, bemélyített betétmezői profilált léckeretelésűek; díszítetlenek. A hasonló módon kiképzett felső betét-

mezőkben domborúan faragott kagylós, akantuszleveles, szalagos virágfüzérés ornamentika. Eredetileg Sens-ben egy lebontásra ítélt ház falát díszítette, s Radisics Jenő vásárolta a múzeumnak. Rokon emlékei közül többet közöl (Ricci 1929 37., 146–148. és 156–157. p. képpel). Az ajtó kétszárnyú, két-két betétmezővel. Teteje lekerekített, félfáján fehér festés és aranyozás nyoma. A bemélyülő, élein lekerekített betétmezők faragott kagyló és levéldíszesek; belső fonatos keretelődéccel.

Radisics 1894 103–104. p., 1–3. kép; Ideiglenes kalauz 1900 40. p.; Kalauz 1912 43. p.; Payrné 1915 300. p., 330. kép; Csányi 1926 19. p., XXXII. t. 62. kép; Layer 1927 62. p.; Layer 1929 323. p. képe; Ricci 1929 144. p. képe; Végh 1931b 224., 227. p., 226. p. képe; Szabolcsi 1959 7. p.; Kat. 1963a 8. p.; Szabolcsi 1964 16. p., 51. p. Nr. 2. és képe

Vétel, 1893

Ltsz. 5478, 5479

VE

6.6.

Ülőgarnitúra része: kanapé, karos- és hátasszék
Franciaország, XVIII. sz. első fele

Faragott bükkfa, ülőlapja és háttámlája nádazott

Kanapé: M. 100 cm Sz. 200 cm Mé. 60 cm. Karosszék: M. 98 cm Sz.

67 cm Mé. 52 cm. Hátasszék: M. 79 cm Sz. 54 cm Mé. 44 cm.

Restaurálta a Fővárosi Művészeti Kézműves Vállalat, 1962

Kanapé: nyolc csigás, felfelé szélesedő, hajlított, patás lábön áll. Ívelt vonalú, faragott kagylós-leveles-virágos díszű kávjája az ülőlap alatt hármas osztatú. Karfája hajlított, csigás tagokból alakított. Háttámlája három széktámla egyesítéséből keletkezett, az üléseknek megfelelően ívelt, hullámos vonalú, dúsan faragott kagylókkal, leveles virágos ágakkal díszített. Karosszék: négy hajlított, felfelé szélesedő patás lábát a mellső éleken faragott levelek díszítik. Trapéz alakú, nádazott ülőlapja alatti kávjája kagylós, leveles-virágos faragású. Karfája két „S” vonalú csigás leveles tagból képzett. Nádazott támlája kartus alakú, keretén kagylós, indás faragás. Hátasszék: négy hajlított, felfelé szélesedő, patás lábön áll, kávjája kagyló és levéldíszes. Trapéz alakú ülőlapja és kartus alakú háttámlája nádazott, a kartus kerete a kávjával rokon díszű.

Publikálatlan

Hivatalos átvétel a Veszélyeztetett Magányűjtemények Miniszteri Biztossága útján, 1949. A Tárnok utcai Esterházy palotából

Ltsz. 24314, 24315, 24316

VE

6.7.

Írószekrény

Velence(?), XVIII. sz. első fele

Fenyőfa alapon dió és diógyökér borítással, paliszander szalagfilével, metszett tükröslapú szekrényajtóval, áttört sárgaréz veretekkel és kulcslyukpajzsokkal, sárgaréző húzókkal

M. 232 cm Sz. 85 cm Mé. 53 cm.

Az írólap és a fiókok kulcslyukpajzsa hiányzik

Négy kiugró lábón áll a hullámosan ívelt vonalú három fiókos komód. Lehajtható írólapja mögött eltolható lap titkos fiókkal. A zárt lap mögött kis ajtó, fiókok, rekeszek. Egyajtós felső része hármassal, tagolt, profilált, megtört íves oromzattal zárul, az ajtó ívelt betétmezője metszett tükrörrel fedett. Belsejében váltakozó nagyságú és elrendezésű polcok és fiókok. E tárgy formájához és felépítéséhez hasonló írószekrényt közöl (Feulner 1980 318. kép). Kétajtós változata gyűjteményünkben (Itsz. 59.1832) és a velencei Fondazione Querini Stampalia gyűjteményében is megtalálható (González-Palacios 1969 2. köt. 20. kép).

Publikálatlan
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Itsz. 19080
VE

6.8.

Komód

Antoine Criaerd, Párizs, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Tölgyfa alapon rózsafa borítással, paliszander berakással, tűzanyozott bronz, cizellált húzókkal és kulcslyukpajzsokkal, újabb, vörös foltos márvánnyalappal
M. 86 cm Sz. 145 cm Mé. 60 cm
Ép

Négy hajlított, bronzveretes lábón áll a hasasodó, háromfiókos komód. Fiókhomloklapjai kagylós, tűzanyozott bronzveretekkel egységes keretbe fogottak, tükröképszerűen elrendezett virágos, leveles inda díszűek. A bronzkeretelés, mely elöl, a mellső lábak közötti káván mélyen lenyúlik, kagylós, leveles motívumokkal kialakított. A komódtest vonalát követő márvánnyalappal alatt a mellső éleken kagylós-leveles tűzanyozott veretdísz. A komód két oldalán hasonlóképpen keretelt mezőkben szintén indára fűzött virágtövek. Asztaloscéh és mesterjegye beütve a márvánnyalappal alatt elöl és hátul balra: CRIAER és JME (Jurande des Menuisiers Ébénistes). Keresztnevének kezdőbetűje és vezetéknevének utolsó betűje itt nem szerepel, egyébként egyezik: (Verlet 1982 179. p. Nr. 147.).

Payrné 1915 300. p., 328. kép; Layer 1925 26. p., XXXIII. t. 67. kép; Csányi 1926 19. p., XXXIII. t. 67. kép; Layer 1927 59. p.; Layer 1929 336. p. képe; Kat. 1946 6. p. és 13. p. képe; Szabolcsi 1959 11. p.; Kat. 1963a 9. p.; Szabolcsi 1964 18–19. p., 51–52. p. Nr. 7. és képe; Kat 1972 Nr. 255. és képe; Vadászi 1983 38. p., 33. kép; Vadászi 1987 130. p., 150. kép
Vétel, Egger Henrik hagyatékából, Bécs, 1915
Itsz. 13711
VE

6.9.

Kanapé

Jean Sené(?), Párizs, XVIII. sz. közepe

Kerete faragott, festett és laparanyozott bükkfa, kárpitozott ülőlapja, hát- és oldaltámlája: krémszínű alapon kék, zöld, sárga, lila, bordó selyemfonállal broszított selyemszövet
M. 110 cm Sz. 196 cm Mé. 70 cm
Restaurálta Takács László, Pataki Anikó, 1988

Nyolc hajlított, kagyló- és virágdíszes patás lábát rokon díszű kávak kapcsolják. Karfája és támlakerete ívelt vonalú, ugyancsak leveles-kagylós, virágos faragású. Kárpitozott ülőlapja az oldal- és háttámlával egybekomponált. A broszított selyemszövet átlós irányú, hullámos szalagra fűzött, apró, virágcsokros mintájú, a hajlított, faragott virágos kerethez illő. A Nantes környéki, Haute-Goulaine-i kastélyból származó nagy kanapét Radisics Jenő 1893-ban Sené mesternek tulajdonította, s mint ilyet vásárolta Párizsban. Payrné és nyomán Végh Gyula a Sené jelzést Lenének olvasta. Az elmosódott, szinte olvashatatlan jelzéssel — s emiatt nem fogadván el hitelesnek — szakirodalmunk a továbbiakban nem foglalkozott. Az ülőlap alatti kávan balra az első és második láb hajlatán karcolt, 7–8 mm-es S N — köztük talán E E — haloványan kivehető ugyan, ez azonban nem fogadható el jegyként, ugyanis nem szabályosan beütött mesterjegye, s a Sené párizsi asztaloscsalád egyik tagjának jegyével sem azonosítható. A Sené asztalos dinasztiát alapító Jean Sené bútorait nem jelezte, csak munkásságának utolsó szakaszában, amikor is a jelzés kötelezővé vált — 1743-tól. Ezután munkáit, — hogy tőle különköltözött, 1743-ban mesterré váló Claude fia bútoraitól is megkülönböztesse — SENE LE PERE jeggyel látta el, amennyiben jelezte tárgyait. A kanapé típusa, Radisicsot idézve „A hát magasságáig felnyúló kartámaszok még a XVII. század ízlését vallják, míg a vonalak általános menete már a XVIII. században kedvelt formákat tükrözik vissza.” Kagylós, virágos díszítőmotívumai azonban már inkább rokokó jellegűek. Selyemkárpitja egyik legszebb, feltehetőleg lyoni selyemszövetünk, a XVIII. század közepeéről, és a „hullámvonalas” stílusú selyemszövetek csoportjába tartozik. Átlós hullámvonalain még érződik az ún. csipkeminták hatása (1695–1735), de nem jellemző rá az 1760-as évektől divatos ún. préminta. E selyemkárpit nemcsak egykorú a favázzal, hanem eleve hozzá készülhetett. Így tárgyunk az érettségre hajló korai rokokó jellegzetes alkotása, ahogy Radisics is látta: „művészeti kincs a maga nemében”.

Radisics 1894 106. p., 4. kép; Payrné 1915 300 p.; Layer 1927 62. p.; Layer 1929 348. p.; Végh 1931b 224. p.; Szabolcsi 1964 28. p., 53. p. Nr. 18. és képe
Vétel, Párizs, 1893
Itsz. 5488
VE

6.10.

Írószekrény

Dél-Németország, 1740–1750 között

Fenyőfa alapon dió és diógyökér borítással, topolya, jávor, paliszander, tiszafa, buxus és mahagóni berakással, tusfestéses részletekkel, öntött sárgaréz kulcslyukpajzsokkal és húzókkal
M. 250 cm Sz. 165 cm Mé. 75 cm
Írólapja új, belső fiókjai, bal felső és jobboldali három fiókhomloklapja kiegészített

Négy lapított pogácsa alakú lábón áll a háromfiókos alsó rész, hullámosan ívelő homlok és oldallapokkal, szalag berakással. A lehajtható írólapot közrefogó oldalfalak előrenyúló, hullámosan ívelt felületén a Nosce te ipsum (Nimm dich bei der Nase) önismeretre serkentő szállóige emblemikus ábrázolása: csőrét emberarc orrába dőfő golya. Az emeletes szekrény felső részében tabernakulumajtó köré komponálva tizenkét fiók. Az ajtón kockás padlón táncoló férfi alakja, a grazi Landesmuseum Joanneum írószekrényéhez hasonlóan (Kreisel—Himmelheber 1968/1973 2. köt. 401. kép). Koronázó részében rakott csilagdísz. Zárópárkánya erős ívben hajlított, csigavonalas. Az írószekrény mind formáját, mind díszítési módját illetően augsburgi típusú.

Publikálatlan
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 52.3319
VE

6.11.

Toilette asztalka, mosdókészlettel
Bécs, 1749 körül. A porcelán jelzett

Az asztalka fényezett, tömör hársfa, jávor, dió és paliszander berakással, a mosdókészlet zománctfestéssel díszített porcelán, illetve üveg

Asztalka: M. 87 cm Sz. 58 cm Mé. 47 cm Mosdótálka: M. 5 cm Á. 36×26,5 cm. Fedeles tégely: M. 5,5 cm Szá. 9,5 cm (2 db). Fedeles doboz: M. 7 cm Szá. 8,5 cm. Flakon: M. 12 cm Sz. á. 3 cm. Pohár: M. 6,6 cm Szá. 7,5 cm. Csésze: M. 6,5 cm Szá. 7,5 cm.

Az asztalkát restaurálta Takács László, 1988. Egy üvegcsészéje és porcelánkancsója hiányzik. Fedeles doboza repedt, csorba

Az asztalka hajlított, patás lábait kereszt irányú, középen tárcsába befutó összekötő kapcsolja. Felfelé ívesen kiszélesedő hasáb alakú testének üreges belsejében kiemelhető tálcá, amelyen a nyílások a mosdókészlet darabjainak befogására szolgálnak. Dupla, fel-, illetve szétnyitható fedőlapon. A felnyitható fedőlapon belül, középen tükör, a széleken lappal zárt rekeszek. Külső felületén álló rombusz berakás. A mosdótálka nyújtott piskóta formájú, domború peremű, kagylódíszes és FF (Fürst Fürstenberg) monogramos. A készlet többi darabja szintén kagylódíszes és FF monogramos. (A porcelántárgyakon bécsi, máz alatti kék pajzsjegy és bemélyítve: A N C G O jegy). A toilett asztalka egy másik ismert példánya a nürnbergi Germanisches Nationalmuseumban (Müller-Christensen 1981 151—152. p., 155. kép).

Kat. 1904 Nr. 1969.; Zuckerkandl 1916 Nr. 36., 4. t., 15. t. Nr. 36.; Kat. 1986a Nr. 81., 26. p., képe
Vétel, Egger-testvérek, 1916 körül. Egykor Zuckerkandl professzor gyűjteményében, Bécs
Ltsz. 12417—12425
VE—VV

6.12.

Komód
Adrien-Faizelot Delorme, Párizs, 1750 körül. Jelzett

Tölgyfa alapon rózsafa borítással, paliszander berakással, fekete alapon arany és ezüst lakk díszítéssel. Gazdag, tűzaranyozott bronz vereteléssel, húzókkal és kulcslyukpajzsokkal, tagolt szélű, csiszolt, fekete-fehér érezetű későbbi márványlappal
M. 82,5 cm Sz. 139,3 cm Mé. 59,5 cm.

Restaurált, 1958. Az öntött és cizellált bronzok galvanikus eljárással a századfordulón újra aranyozottak. Kisebb paliszander és rózsafa hiány pótolva

Négy hajlított, bronzdíszes lábón áll a kétfiókos komód, amelynek homloklapja és két oldala kihasználva, hullámosan ívelt vonalú. A komód élein, a lábak fölött folytatódik a gazdag, bronzleveses rátétdísz. A két fiók homloklapja kagylós, leveles, virágos bronz kerettel egybefogott: lent mélyen lenyúlik, a fiókok szélein és két fiókhúzó is magába foglalja. A komód egész felülete virágos ágakkal, lepkékkel, repülő madarakkal, dombokra épült pagodával, pálmafákkal, két kakassal, illetve fácánnal díszített. Delorme korai darabja. Jelzése a márványlap alatt, hátul, balra található: DELORME 6—7 mm. (Verlet 1982 177. p. Nr. 121.).

Szabolcsi 1959 11. p. 5. kép; Szabolcsi 1960 23—27. p., 1—6. kép; Kat. 1963a 15. p., 19. p. képe; Szabolcsi 1964 24. p., 52. p. Nr. 6. és képe; Kat. 1972 Nr. 259.; Vadászi 1979 239. p., 11—12. kép; Batári 1980.; Verlet 1982 128., 129., 136. p., 83. a—c. kép; Vadászi 1983 38. p., 35. kép; Vadászi 1987 130—131. p., 38. színes kép.

Hivatalos átvétel a Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Biztossága útján, 1949. A keszthelyi Festetics kastélyból, feltehetően Mary Hamilton tulajdonából

Ltsz. 54.3071
VE

6.13.

Lábasóra
Franciaország, 1750 körül

Tölgyfa alapon rózsafa borítással, paliszander berakással, tűzaranyozott bronz vereteléssel, vésett sárgaréz óralappal, római számos zománctélapokkal, vésett sárgaréz és későbbi vésett vasmutatóval, tetején tűzaranyozott bronz oromdíszzel
M. 220 cm Sz. 63 cm Mé. 24 cm

Az V. szám zománclapja és a sétálók hiányoznak. Óraszerkezete nem működik

Sima, hasábos talapzaton nyugszik a felfelé keskenyedő, rombusz mustrával ékes alsó rész, amelynek felső, ívelt hajlatára illeszkedik az ingaház. A felfelé elkeskenyedő, ugyancsak rombusz mintával díszített ingaház egyajtós. Ajtaján, a nyílást övező bronz keret csúcsán földgömbből, körzöböl, derékszögű vonalzó-ból, ceruzából és papírtekercsből komponált bronz díszítmény. Óraháza kartus alakú, benne üvegajtó mögött, vésett sárgaréz lapon római számos zománctélap betét. Tetején bronz virág oromdísz. Kiemelkedően szép — szerkezet és díszítés tekintetében tárgyunkhoz közel álló — Ch. Cressent-lábasórákat őriz a metzi múzeum, ennek mását a Windsor-i kastély (Janneau 1929 II. köt. 40. p., 40. kép) és a bécsi Österreichisches Museum für Angewandte Kunst (Verlet 1982 127. kép).

Kat. 1963a 15. p. és képe; Szabolcsi 1964 53. p. Nr. 19. és képe; Vadász 1983 38. p., 32. kép
Ajándék, Füzékény Bálint és Gömöri Istvánné, 1987. Delmár Emil egykori gyűjteményéből származik
Ltsz. 61.899
VE

6.14.

Bidet

Franciaország, 1750 körül. Fajansz csésze: Simone Pierre Pin(?), Rouen(?), 1750 körül. Jelzett

Faragott diófa, részögekkel letűzött bőrborítással. Csészéje fehér alapon kék festésű.

M. 80 cm Sz. 48 cm Mé. 27 cm

Egyik hátsó lába újabb, fedőlapja későbbi kiegészítés.

Négy ívelt, faragott, hajlított lábon áll. Nyújtott piszkóta formája Simon Oebennek a párizsi Musée des Arts Décoratifs-ban őrzött darabjához hasonlít (Gonzalez-Palacios 1966 57. kép), díszítése azonban gazdagabb: széles kávéjának oldalain kartusba komponált leveles virágok, elöl hasonló keretben: koszorú, bőszegszaru, tegez, nyíl. Támlája lant alakú, bőrrel borított zárólapja fent felnyitható, alatta toilette, rekeszekkel. A csésze követi a bidet formáját: fehér alapon kék virággal festett. Jelzése: fordított S és P. A csésze — anyagát, készítésének technikáját, tompa ónos mázát, kemény rajzát, telítetlen, fénytelen felületét tekintetbe véve — feltehetően roueni munka. Festője talán Simone Pierre Pin lehetett, aki 1749—1787 között működött az egyik roueni fajansz-manufaktúrában, amelyben delfti hatású fajansztárgyakat készítettek (Pottier 1870 207. p.).

Kat. 1963 16. p.

Áttét, Pénzintézeti Központ, 1952

Ltsz. 53.1836

VE

6.15.

Írószekrény

Itália, 1750 körül

Dió és tölgyfa alapon diógyökér borítással, feketére fényezett léckereteléssel, két egykorú vaskulccsal, vas zárszerkezettel, az ajtókon üveglapokkal

M. 254 cm Sz. 138 cm Mé. 54 cm

Restaurálta a Fővárosi Művészeti Kézműves Vállalat, 1961

Négy kicsi, hajlított, csigás lábon áll. Hullámosan ívelt vonalú alsó komód-részében három fiók. A fiókhomloklapok kartus alakú fekete léckereteléssel egybefogottak. Rézsutos, homorúan ívelt vonalú, lehajtható írólapja mögött hat kis fiók. Felső szekrényrésze két üvegajtós; hármastagolású, oromzatos, csigás, ívelt vonalú zárópárkánnyal. Analógiája az IM ltsz. 18115 alacsony írószekrénye.

Kat. 1972 Nr. 262. és képe; Vadász 1983 30. p.; Vadász 1987 116. p., 135. kép

Beszerezése ismeretlen

Ltsz. 24501

VE

6.16.

Kanapé

Velence(?), 1750 körül

Fenyőfa, illetve faragott diófa, vékony kréta alapon halványzöld olajfestéssel, sötétebb zöld és karmazsinvörös enyves vízfestéssel. Lábán, kávéján és támláján laparanyozott és festett peremszegéllyel.

Újabb kárpitozással

M. 98 cm Sz. 92 cm Mé. 45 cm

A jelenlegi felület három másik réteg alól lett kibontva. A lábvégek és a mellő káva kartusa hiányos. Feltételezhető, hogy a kartámasztó rész megrövidített, mivel a vízszintes karfát alátámasztó „S” vonalú tag nem fekszik rá a mellő lábakra. Restaurálta Nemes Takács László, 1988—1989

Négy hajlított, egykor bütyökben végződő lábon áll. Kárpitozott ülőlapja alatti kávéján három oldalon áttört kagylós, csigás, leveles faragás. Kartámlája két hajlított S vonalú tagból alakított. Áttört háttámlája többszörösen ívelt vonalú, tagolt, gazdag kagylós, leveles faragású. A kanapé festett fakeretén az alapot zezug vonalak, pontok ékesítik.

Vadászi 1974 29—30. p. és képe

Vétel, Bizományi Áruház Vállalat, 1973

Ltsz. 73. 171

VE

6.17.

Sarokszekrény (encoignure)

Pierre, II. Migeon, Párizs, 1750-1758 között. Jelzett

Tölgyfa alapon rózsafa borítással, paliszander, zöldre festett buxus, szatínfa berakással, tűzaranyszott bronzveretekkel, vörös foltos márványlappal

M. 92 cm Sz. 82 cm Mé. 58,5 cm

ÉP

Elöl két hajlított, kagylós bronzveretes, hátul egy sima hasábos lábon áll. Talppárkánya elöl mélyen lenyúlik. Kétajtós szekrényteste kihasodó, hullámosan hajlított vonalú. Az ajtókon szalaggal összefogott virágcsokor-berakás. Lecsapott mellő élein fent, az ívelt vonalú márványlap alatt bronzveret. Jelzése a márványlap alatt balra: P MIGEON JME, illetve jobbra: JME JME P MIGEON (Jurande des Menuisiers-Ébénistes). 5 mm-es jegye a mester keresztnevének P kezdőbetűjével bővítve egyezik: (Verlet 1982 177. p. Nr. 120.) Migeon II. jelzett sarokszekrényei a müncheni Rezidenz-múzeumban (Verlet 1966 118. kép) és a koppenhágai Danske Kunstin-dustrimuseetben (Kunstin-dustrimuseet 1974 Nr. 62. és képe). Ez utóbbin a két ajtó virágcsokjai tűzaranyszott bronzverettel egységes keretbe összefogottak és a virágcsokok fölött madarak röpködnek. A mellő lábak és a talppárkány hajlatai a koppenhágai és a budapesti tárgyon azonosak. A Migeonok nem csak asztalosmesterek, hanem bútorkereskedők is voltak, s mesterjegyükkel és céhjegyükkel olykor nemcsak a maguk készítette tárgyakat látták el.

Szabolcsi 1959 12—13. p., 7. kép; Kat. 1963a 17. p.; Szabolcsi 1964 25. p., 52. p. Nr. 8. és képe
Hivatalos átvétel a Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Biztossága útján, 1949. A fertődi Esterházy kastélyból
Ltsz. 24474
VE

6.18.

Öltözőasztal (Table de toilette)
Migeon II. Pierre műhelye (?), Párizs, 1750—1760 között

Tölgyfa alapon rózsafa borítással, paliszander berakással, sárgaréz húzógombokkal, és kulcslyukpajzsokkal, a lábakon bronzpapucsos, kulcsra záródó középlappal, a kávná aranyozott bronz kulcslyukpajzsokkal, állítható tükörlappal
M. 73 cm Sz. 62 cm Mé. 38,6 cm
A tükrös fedőlap csuklópántjai hiányoznak, kulcsa nincs, zára újabb keletű

Négy magas, karcsú, hajlított, bronzpapucsba bújtatott lábon áll. Ívelt, hajlított vonalú kávjában a széleken egy-egy fiók, középen szélesebb fiók fölött kihúzható lap, ez utóbbi arany nyomású fekete bőrrel bevont. Lekerekített sarkú, hullámos szélű lapja hármas osztatú: a két szélső kifelé nyílik és ovális mélyedést takar, a középső felhajtható, belső oldalán állítható tükörlappal. Az asztallap három oldalán magasított perem, s felületén az osztásokhoz igazodó átlós hálómustra. A fiókhomloklapokon lesarkított szalagkeretelés. Szabolcsi Hedvig ezt az asztalt Migeon II. P. „en forme arbalette” asztaltípusához sorolja, amely alapforma 1744—1746 között egy Migeon és Delaire szignálta tárgyon jelenik meg.

Kat. 1963 17. p. képe; Szabolcsi 1964 26. p., 52. p. Nr. 11. és képe
Vétel, ARTEX Kereskedelmi Vállalat, 1960
Ltsz. 60.143
VE

6.19.

Komód
Joseph Baumhauer, Párizs, 1755 körül. Jelzetlen

Tölgyfa alapon fekete, arany és ezüst lakkfestéssel, tűzaranyozott bronzveretekkel, újabb fehér ereszű, csiszolt márvánnyalappal
M. 84,5 cm Sz. 139 cm Mé. 58,5 cm
A lakk több helyen repedt, tűzaranyozott bronzai a századfordulón galvanikus úton újraaranyozottak

Négy hajlított, bronzveretes lábon áll a kétfiókos komód. Hasasodó homloklapján három, bronzkeretelésű mezőben virágsokrok, elszörtan virágos leveles ágak, a szélső betétmezőkben madár és pagoda. A komód oldalain hasonló módon keretelt mezőkben egy-egy virágsokor. Joseph Baumhauer jelzett komódjai találhatóak a londoni Victoria and Albert Museumban (Szabolcsi 1959 11. kép) és egy müncheni magángyűjteményben (Feulner 1927 285. kép). Egy általam nem ismert Baumhauer komódra hívta fel figyelmemet lektori véleményében Szabolcsi

Hedvig, ez a darab a Paul Getty Museum tulajdona, színes képét és leírását közli (Wilson 1983 Nr. 23.).

Szabolcsi 1959 12. p.; Szabolcsi 1960 27—33. p., 7—9. kép; Szabolcsi 1963 38. p.
Hivatalos átvétel a veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Biztossága útján, 1949. A keszthelyi Festetics kastélyból, ezt megelőzően feltehetően Mary Hamilton tulajdonában volt
Ltsz. 54.3072
VE

6.20.

Heverő (chaise longue v. duchesse brisée)
Franciaország, 1760 körül

Faragott és laparanyozott diófa, új, rózsaszínű gyöngyvászronra átdolgozott, rózsaszínű alapon kék virágos broszírozott selyemszövet kárpitozással, kiemelhető tollpárnákkal
M. 90 cm H. (együtt) 215 cm Sz. 90 cm
Selyemszövetét restaurálta Melicher Mihályné, 1961. Radisics szerint aranyozása újabb keletű

Két egymáshoz illeszkedő, egy magasabb támlájú rövidebb, és egy hosszabb, alacsonyabb támlájú karosszékből tevődik össze. Hajlított patás lábát hullámosan ívelt vonalú leveles, virágos kávak kapcsolják. Karfája a támlával egybeépített. Típusában, formájában, díszítési módjában követi Louis Delanois jelzett darabját a párizsi Louvre-ban (Feulner 1980 309/b. kép).

Radisics 1894 106. p., 5. kép; Gaul 1905 402. p.330. kép; Payrné 1915 300. p.; Layer 1927 62. p.; Végh 1931 226. p. képe; Szabolcsi 1959 13—14. p.; Kat. 1963a 16. p.; Szabolcsi 1964 28. p., 53. p. Nr. 17. és képe; Vadászi 1983 37. p., 30. kép; Vadászi 1987 148. kép
Vétel, Párizs, 1893
Ltsz. 5492
VE

6.21.

Írószekrény
Magyarország, 1765

Fenyőfa alapon dió borítással, égetéssel árnyalt jávor, illetve topolya és diógyökér berakással, újabb bükkfa talppárkánnyal, kiegészített, öntött és domborított sárgaréz veretekkel és kulcslyukpajzsokkal
M. 204 cm Sz. 138 cm Mé. 75 cm
Restaurálta Prépost László, 1988

Négy lapított, pogácsa alakú lábon áll a hullámosan ívelt vonalú, háromfiókos komód. Fiókhomloklapjain a széleken kisebb, középen nagyobb, szalagkeretelésű mezők. Középső részében, a két kis fiókkal közrefogott, lehajtható, ferde írólapon vékony, jávorfilés keretben rakott művű, szalagra fűzött kagyló motívumok. Felső részében, a domborúan ívelő ajtón perspektivikus intarzia: architektonikus oltárepítmény Szentháromság-ábrázolással. Az ajtó alatt és kétoldalt, a komódéhoz hasonló szalagkeretelésű, kilenc kisebb fiók. Az írólap melletti két kis fiókon belül, a vakfára ceruzával írt Özv. Pallavicini Edéné felirat, feltehetőleg az egykori tulajdonos beírása. Tabernákulum alatti fiókján, belül, vésett 1765-ös év-

szám. Az írószekrény, anyagát, készítésének technikáját, típusát, formaalakítási módját és díszítését tekintve augsburgi típusú magyar munka.

Vadászi 1982 128—129. p. Nr. 23. és képe
Ajándék, Pesthy István, 1972
Ltsz. 72.98
VE

6.22.

Íróasztal (bureau à cylindre)
François-Gaspard Teuné, Párizs, 1770 körül. Jelzett

Tölgyfa alapon rózsafa borítással, paliszander, platán, karcolt buxus és zöldre festett szatinya berakással, bőrrrel bevont vendéglapal, tűzaranyozott bronzveretekkel és szegélypántokkal
M. 196 cm Sz. 162 cm Mé. 86 cm
Húzóí és kulcslyukpajzsai kiegészítettek

Négy bronzpapucsba bújtatott, hajlított láb fogja közre a kávéat, a széleken két-két kisebb, középen egy nagyobb, ívelt vonalú fiókkal. A szélső fiókok kockamustrás homloklapja egybekomponált. A cilinderral nyíló középső részben bőr írólap, három sorba rekeszek, kétoldalt fiókok. A cylinder külsején szalagos mezőben kockamustra, középen kartusban rakott művű hadijelvények. A cylinder fölött két sor fiók — lent három, fent kettő — között kihúzható, bőrrrel borított vendéglap. Legfelül, nyitott polcok fölött, ívelt vonalú, széleken fiókos, középen nyitott polcos elrendezésű koronázórész. Jelzése jobb alsó fiókjának hajlatán: TEUNÉ (Verlet 1982 175. p. Nr. 87.) és JME (Jurande des Menuisiers-Ébenistés). Keresztnevének kezdőbetűi (F G) nélkül egyezik a Verlet által közölt jeggyel. A mester szintén jelzett, de egyszerűbb kivitelű íróasztala a párizsi Musée des Arts Decoratifs-ban, kockamustra nélkül, és a kartusban hadijelvények helyett címerrel (Gonzalez-Palacios 1966 67. kép).

Szabolcsi 1959 12. p., 6. kép; Kat. 1963a 25. p. és címkép; Szabolcsi 1963 38. p., 37. p. képe; Szabolcsi 1964 32—33. p., 53. p. Nr. 20—21. és képe; Kat. 1972 Nr. 281.; Vadászi 1979 239. p., 13. kép; Vadászi 1983 37—38. p., 31. kép; Vadászi 1987 130. p., 151. kép
Hivatalos átvétel a Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Biztosága útján, 1949. A keszthelyi Festetics kastélyból
Ltsz. 24489
VE

6.23.

Női íróasztal (bureau à dos d'ane)
Franciaország, XVIII. sz. második fele

Tölgyfa alapon dió borítással, paliszander berakással, cizellált és tűzaranyozott bronzveretekkel
M. 89 cm Sz. 66 cm Mé. 40 cm
Ép

Négy hajlított, patás, bronzpapucsba bújtatott lábön áll. Kávájában két kis fiók. Lehajtható írólapján bronzkeretelésben rombuszberakás, szórt virágokkal. Lapja mögött négy fiók két kis polccal. Szabolcsi

Hedvig megállapítása szerint közel áll P. Garnier íróasztalaihoz.

Gaul 1905 401. p., 327. kép; Payrné 1915 300. p.; Layer 1927 62. p.; Kat. 1963a 17. p.; Szabolcsi 1964 26. p., 52—53. p. Nr. 14. és képe
Vétel, Egger Henrik, 1904
Ltsz. 5957
VE

6.24.

Ebedlőasztal
Magyarország, 1770—1780 között

Fenyőfa alapon cseresznye, dió, diógyökér, jávor, kőris, tiszafa berakással, faragott részletekkel
M. 81 cm Sz. 136 cm (zárt állapotban) Mé. 104 cm
Ép. Korábbi javítások az asztallapon több helyen. Fenéklapján felragasztott papírokra írt feljegyzések: „Renoviert 1880 den 25 Martz in Kaschau beim Tischler Meister Theodor Fritsche”, illetve: „Ren. 1916 I. Herkely István műasztalos Eperjes”

Négy hajlított lába lapított pogácsa tagon nyugvó, ívelt vonalú, átlós hevedereken áll. Ez utóbbiak találkozási pontjánál faragott rozetta. Kávájának mind a négy oldalán széles filéekkel keretelt, poncolt alapú, áttört mezőben faragott kagylók és csigás indák. Asztallapja sarkain lekerekített, rajta négy betétmezőben, gazdag intarziás keretben középen egy-egy négyágú csillag, a sarkokban rakott művű rozetta. Az asztallap két rövidebb oldalán rokon díszítésű vendéglappal megtoldható. Az eladó felvilágosítása szerint e tárgy báró Ghillány nagysárosi kastélyának egykori berendezéséhez tartozott. Egyik legszebb, az intarziamotívumok tekintetében már klasszicizáló késő barokk alkotásunk.

Sternegg 1979 262. p., 10. kép
Vétel, Sárközy Eleménné, 1976
Ltsz. 76.196
VE

6.25.

Pipatok
Holland, XVII. sz. vége

Faragott puszpángfa
H. 24,5 cm
Ép

Egyik végén kiszélesedő, hosszú hengeres forma, alja lehúzható. Fedelén: akantuszlevélen, virágos ágak között ülő béka kagylóba komponált ruhátlan Vénusz alakot tart. Csúcsán fülbevalós néger fej. Lehúzható alján makkos, indás-virágos ágak között majmok, lándzsás emberalak, kezében jogart tartó, tollbokré-tán trónoló néger figura követi egymást.

Divald 1905 204. p., XVI. t. 3—4. kép; Radisics 1906b Nr. 84.; Radisics 1913 Nr. 84.; 1978a Nr. 164.; Kat. 1985a Nr. 39. és képe
Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952
Ltsz. 53.2914
VE

6.26.

Kanál

Franciaország, 1700 körül

Faragott puszpángfa
H. 16,5 cm Sz. 4,5 cm
Ép

A kanál merítője nyújtott ovális. Nyele csuklóval, s a kanál hátoldalán levő, ék alakú, faragott összekötővel kapcsolódik a merítőhöz. A nyél felfelé szélesedő, lapos faragású, apró virágcsokokkal ékes. Középen jelenet: ítéletet hozó, illetve kardját szorongató férfi előtt a lefejezett elítélt, lábánál síró gyermekével. E kompozíció fölött két trónuson ülő figura félprofilban. A merítőben későbbi Paresti m, illetve R.S felirat.

Publikálatlan
Áttét, Fővárosi Képtár, 1954
Ltsz. 54.1520
VE

6.27.

Orrcsiptetős szemüveg tokja
Franciaország, 1700 körül

Faragott puszpángfa, sárgaréz zárral
H. 10,3 cm Sz. 6,8 cm
Ép

Csuklós zárral szétnyitható, lapos, háromkaréjos forma. A tok egyik oldalán virágos indák közé komponált medalionban koszorúval ékes férfi profil, másik oldalán stilizált sárkányfejekkel övezett medalionban parókás férfi profil.

Publikálatlan
Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952
Ltsz. 53.1383
VE

6.28.

Dohányreszelő
Franciaország, 1700 körül

Faragott puszpángfa, belsejében lyukacsos bádogreszelővel
H. 17,5 cm Sz. 5,8 cm
Ép

Piskóta formájú, rozettás facsappal nyílik. Előlapján rozettás maszk fölött Herkules az oroszlánnal ábrázolás, felette írásszalagban: VIRTUS MONSTRIS SVPERIOR felirat. Hátlapján faragott keretben, futó oroszlán mögött egy kakas, illetve SAPIENTER FORTIS LOQVACEM FVGIT írásszalag. Fogója homorú kagyló. Tárgyunk rokon darabjait az egykori Alain-gyűjteményből 1900-ban a párizsi Musée de Cluny-ben mutatták be (Kat. 1900 76–77. p.).

Divald 1905 204. p., XVI. t. 5–6. kép
Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952
Ltsz. 53.3468
VE

6.29.

Villa

Franciaország, XVIII. sz. eleje

Faragott puszpángfa, rézgyűrűvel kapcsolt acélvilla
H. 19,5 cm
A Merkur-fej szárnyai letörtek

Nyelének két oldalán medalionba komponált férfi, illetve női fej. A villa szára Merkur-fejben végződik. Az acélvilla négyágú. A villa szárán az egykori Ráth-gyűjtemény tussal írt leltári száma: 102.

Kat. 1978 Nr. 214.
Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952
Ltsz. 53.2921
VE

6.30.

Villa

Franciaország, XVIII. sz. eleje

Faragott puszpángfa, négyágú acélvilla, sárgaréz hüvely
H. 17 cm
Indák részben töröttek

Nyelén virágos indák, rozetták közé komponált faragott női fej. A villa szárán az egykori Ráth-gyűjtemény tussal írt leltári száma: 103.

Publikálatlan
Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952
Ltsz. 53.2922
VE

6.31.

Dohányreszelő

Franciaország, XVIII. sz. eleje

Faragott puszpángfa, bádogreszelővel
H. 17,5 cm Sz. 6,8 cm
Sodronyrugója és fedelének egyik vége törött

Piskóta formájú. Domború előlapján akantuszlevél, kagyló és szórt virág közé komponált stilizált monogram. Hátoldalán, a reszelő fölött, sodronyrugóval nyíló faajtócska, azon rácsalós alapon medalionban címer: kartusba foglalt ovális pajzsban két szőlőtő között lépő róka. A pajzs fölött hétágú gyöngyös korona. Formájában az egykori Alain-gyűjtemény publikált címeres puszpángreszelője, díszítésében ugyancsak az Alain-gyűjtemény roueni fajansz reszelője áll közel hozzá (Kat. 1900 74–75. p.).

Payrné 1915 299. p. és képe; Csányi 1926 20. p., 11. p. képe; Kat. 1985a Nr. 1.
Vétel, Egger József, Párizs, 1897
Ltsz. 4118
VE

6.32.

Orrcsiptetős szemüveg tokja
Franciaország, XVIII. sz. első fele

Faragott puszpángfa, csuklós sárgaréz zárral
H. 9,2 cm Sz. 6,3 cm
Ép

Lapos, ívelt peremű; csuklós szerkezettel nyílik. Oldalain indák, kagylók közé komponált férfi, illetve női profil medalionban.

Publikálatlan
Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952
Ltsz. 53.2923
VE

6.33.

Orrcsiptető szemüveg tokja
Franciaország, XVIII. sz. első fele

Faragott puszpángfa, csuklós sárgaréz zárral
H. 10,3 cm Sz. 6,3 cm
Rugós zárjából és csuklós pántjából a szögek hiányoznak

Háromkaréjos, csuklós pántokkal szétnyitható, lapos tok. Egyik oldalán szőlőfürtös indák között két csipegető madár, középen medalionba komponált férfi profil. Másik oldalon összefonódó tengeri csikó-pár és férfi profil medalionban. Peremén körbefutó faragott rozetták és indák.

Publikálatlan
Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952
Ltsz. 53.2924
VE

6.34.

Dohányreszelő
Ausztria, XVIII. sz. első fele

Faragott puszpángfa, kihúzható, lyukacsos bádoglemezrelővel
H. 16 cm Sz. 3,5 cm
Ép

Domborúan ívelt vonalú előlapján három mezőbe komponált jelenet: 1. Megrakott számmal ballagó, botra támaszkodó, térdnadrágos vándor; 2. Házba betérő vándor; 3. Két, hátizsákos vándor. A tárgy rendeltetése, anyaga, készítésének technikája azonos a francia dohányreszelőkével formája és díszítési módja azonban erősen eltér azokétól, egyszerűbb.

Kat. 1985a Nr. 2.
Vétel, Procopius Béla, 1936
Ltsz. 18634
VE

6.35.

Fedeles doboz
Németország, XVIII. sz. első fele

Faragott puszpángfa, sárgaréz forgópánttal, bádoglemez betéttel
M. 4,5 cm Sz. 10 cm Mé. 5,5 cm
Bádoglemez betéte hiányos

A fekvő hasáb formájú doboz, négy oldalán és fedelén vadászjelenetekkel díszített. A jelenetek sorrendje: 1. Tájéki környezetben két egymással szemben álló, élénk mozdulatokkal gesztikuláló, bohócsapkás, bohócgalléros férfi; 2. Városkép előtt

csizmás, térdnadrágos, pisztolyt elsütő és kardot kirántó férfi két vadászkutyával, és lovát kötőféken visszafogó hasonló öltözetű férfialak; 3. Egymás kezét fogó házaspár, a férfi levett tollas kalapját védő mozdulattal egy kutya elé tartja; 4. Fák között futkározó nyulat és szarvast üldöző puskás vadász két kutyával. Fedelén: balra nyulat tartó nő, szemben ugató kutya, jobbra vadászskürtyöt fújó férfi és nő alakja.

Kat. 1985a Nr. 9. és képe
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 52.3302
VE

6.36.

Dohányszelence
Franciaország, XVIII. sz. közepe

Faragott puszpángfa
H. 8,7 cm Sz. 6 cm Mé. 3 cm
Ép

Nyolcszögletű hasáb formájú, felnyitható fedéllel. Alján virágos, leveles, babérkoszorús keretben férfiportré. Pereme tagozott, keskeny faragott sávval díszített. Felnyitható fedelén szárnyas angyalfők, virággirlandok között ovális medalionban férfi profilképe. A XVII. század végétől a porrá reszelt dohánnyt apró kis szelencékben tárolták, amelyek jól zárhatóak voltak és zsebben is elfértek.

Publikálatlan
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.911
VE

6.37.

Enyelgő pár
Németország, XVIII. sz. közepe

Faragott puszpángfa
M. 15 cm Tá. 16 cm
A férfi figura kalapja letörött

A fa bútümmetszetéből (a fa szálirányba vágott metszetéből) alakított, szabálytalan talapzaton farönkön ülő, egymással szembeforduló, rokokó öltözetű gavallér és hölgye. Feltehetően porcelán szoborkompozíció puszpángfából faragott modellje volt.

Publikálatlan
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.907
VE

6.38.

Dohányreszelő
Ausztria, XVIII. sz. második fele

Faragott körtefa, hátfalán kihúzható sárgaréz reszelő
H. 19 cm Sz. 4 cm
Ép

Domborúan ívelő előlapján lent lesarkalt, négyzetes mezőben két lábon álló, kettős farkú, koronás, mancsában bárdot tartó címerállat. A mező fölött gerezdes díszedényből kihajló, szimmetrikusan elrendezett virágszálakból komponált virágcsokor. Az edény mellett kétoldalt M/K monogram. Belső oldalon cikcakkos keretben lyukacsos rézreszelő, fent bemélyülő kagylódísz.

Kat. 1985a Nr. 3.
Vétel, Procopius Béla, 1936
Ltsz. 18635
VE

6.39.

Terítő
Felső-Lausitz, 1720—1730 körül

Damaszt, fehér len lánc- és karmazsinvörös selyem vetülékfonal
108×94 cm
Ép

A hasonlóképp díszített, azonos technikával készült terítők egyszerűbb változata, amely bonyolult, allegorikus ábrázolások helyett zenélő alakokat vonultat fel. A tükörszimmetrikus minta a népi és az udvari zenét ábrázolja. A középső nyolcszögletű medalion körül fák és vázák között három zenélő figura ismétlődik: egy hegedülő és egy furulyázó férfi, illetve egy vadászsküröt tartó nő. A bordűr négy sarkában két-két udvari zenész: egyikük asztalon álló hárfán, a másik gitáron játszik, a háttérben szökőkút. Az oldalak közepén egy-egy kastély, illetve városrészlet. A terítő a rajta ábrázolt hangulatos jelenetekkel a XIX. században divatos „Cofeetuch”-ok előfutára.

László 1976 76. p., 4. kép
Vétel, Sipeki Balázs Stefánia, 1963
Ltsz. 63.732
LE

6.40.

Terítő
Felső-Lausitz, 1750—1780 között

Damaszt, fehér len láncfonal és karmazsinvörös selyem vetülékfonal
114×89 cm
Ép

Az eget és földet szimbolikusan megjelenítő terítő a rokokó ornamentika gazdagsága, az ornamentális és figurális részletek finom rajza és szövése jellemzi. A középpontban Apollo felhőgomolyagban oroszlánon ülő, lantot pengető alakja a napot jelképezi. Körötte elliptikus pályán az állatkör ábrái és jegyei — kos, bika, ikrek, rák, oroszlán, szűz, mérleg skorpió, nyilas, bak, vízöntő, halak — s ugyancsak felhőgomolyagon a planéták. Jupiter koronás figurája sason ül, kezében villámot és jogart tart; Saturnus jobbujában kasza, baljában gyermek; Mars teljes véte-

zetben karddal és lándzsával ágyún ül; Diana fején félholdas diadém, lábánál kutyák, kezében íj és nyíl; Merkúr szárnyas kalapban és saruban, kezében bottal bálán ül; a nyilat tartó, csillagdiadémos Venus mellett galambpár. A terítő sarkaiban a bordűr rácszott mintájú rokokó keretét megszakítva a négy világrész allegorikus ábrázolása, alattuk kis rokokó kartusban a világrészek neve. EUROPA: Mária Terézia koronás, jogart és országalmát tartó alakja. A királynőt körülvevő rocaille-os ornamentika csúcsában címerpajzsos osztrák kétfejű sas karddal és jogarral. ASIA: Turbános szultán jogarral, a keret csúcsában félhold. AFRICA: Félmeztelen, napernyőt tartó nőalak, mellette majom és földgömb, fölötte tegezék és nyilak között napkorong. AMERICA: Krokodilon ülő tolldíszes indián íjjal és nyállal, fölötte kartusban démon. Az oldalak közepén a négy elem szimbolikus ábrázolása, alattuk — a földrészekhez hasonlóan — kis kartusban feliratok: IGNIS: — tűz: omladozó kőkapu keretében Hephaistos ágyúk és páncélok között, kalapáccsal és harapófogóval. AER: — levegő: Juno pávával és toll-legyezővel, balra lent és jobbra fent az északi és déli szél szimbolikus ábrázolása, fölötte a levegő madarai. AQUA: — víz: díszes szökőkút közepén Neptunus a háromágú szigonnyal mögötte vízi istenség. TERRA: — föld: fákban, virágokban, gyümölcsökben gazdag kert közepén Deméter és Persephone. A terítőt a poroszok és osztrákok között dúló I. sziléziai háború (1742) után Sziléziába telepített szász szövők készítették. A leghíresebb damaszt-szővő központok Greiffenberg, Schmiedeberg és Hirschberg városában voltak. A XVIII. században itt alakult ki a Németalföldön szokásos egyirányú rapport ismétlődéssel ellentétben a középképet körülfutó bordűr. Ez a mintaelrendezés a későbbi évszázadokban általánosan elterjedt. Minták a kor Ornamentstichjeit követik, s igen közel állnak a sziléziai szász metszett üvegekhez (az üvegfűvés középpontja egyébként a fentebb említett damaszt-szővő központ, Hirschberg városa volt). A mintarajzolók közül csak néhánynak a neve maradt fenn. Braun-Ronsdorf az Apollo terítő rajzát Heinrich Ollbrichnak tulajdonítja (Braun-Ronsdorf 1955 24—25. p.). A leírt terítővel azonos darabok találhatóak többek között: Krefeld Gewebesammlung (Jacques 1968 XXII. t.), Hamburg, Kunstgewerbemuseum (Preysing 1974 Nr. 58.). A hamburgi terítő érdekessége, hogy még egy keskeny feliratos szegély is körülveszi, melyen a tescheni béke évszáma: 1779, s az ekkor uralkodók országai és nevei szerepelnek. A terítőt tehát egy egyszerű megoldással „Béke” terítővé alakították át.

László 1976 74—76. p., 3. kép
Vétel, Kovács Irma, 1908
Ltsz. 13349
LE

6.41.

„Béke” terítő
Felső-Lausitz, 1779

Damaszt, fehér len láncfonal és karmazsinvörös selyem vetülékfonal
107×86 cm
Ép

A XVIII. századi képesdamasztok történelmi és kultúrtörténeti érdekességű darabjai az ún. „béke” terítők. Ez a terítő a bajor örökösödési háborút lezáró, 1779. május 13-án megkötött tescheni béke emlékére készült. Középpontjában obeliszklélektől lebegnek a fejedelmek babérmagányos foglalt mellképei, fölöttük az obeliszklélektől két oldalán a nevük olvasható: Joseph / der Kaiser (II. József német-római császár), Fridericus / der König (II. Frigyes porosz király), Fridericus / Augustus / der Chur / Fürst (Frigyes Ágost szász választófejedelem). Az obeliszklélektől lábánál PAX TESCHEN feliratú iratkeres és a német törvénykönyv LEGES GER/MANIAE felirattal. Az egész középső díszítmény felhőgomolyagon áll, mely alól napsugarak törnek elő. Alatta a következő felirat: Diefroh erlebte Friedens Zeit / am 13. Máj 1779. (Boldogan megért békeidő). Az oldalak mentén rocaille motívumok választanak el egymástól allegorikus jeleneteket. A sarokban Ver/einigung (megegyezés) felirat fölött felhőgomolyag, rajta fa alatt meztelen nőalak tükörrel és rózsával. A damaszt-szővés egyik technikai jellegzetessége, a tükröszimmetrikus szövés, itt a feliraton és az ellentétesen álló figurákon egyaránt megfigyelhető. A felső és alsó oldal közepén Bestandigkeit (állandóság) felirat alatt sisakos nőalak. Egyik kezét áldozati tűzbe tartja, másikkal oszlopot karol át. A két álló oldal közepén ugyancsak áldozati jelenet. Opfer Gott danck (hála-áldozat Istennek) felirat alatt a kenyér és bor áldozatot jelképező szőlőtőke és búzakalász. Az áldozati oltár mellett két nőalak: az egyik bőségszarubán hozza adományait, a másik valószínűleg Győzelem istennő. Egyik kezében a szász választófejedelemi címerrel díszített pajzs és palmaág, a másikkal az adományokat az áldozati tűzbe szórja. A béke terítők első változatai a drezdai (1745), illetve a hubertusburgi (1763) béke emlékére készültek. Allegorikus motívumokban bővelkedő ábrázolásai a korszak uralkodóit dicsőítik, akiknek sorsfordító tette az országok s tartományok felvirágzását, egy új „aranykor” eljövételét teremti meg. Braun-Ronsdorf valószínűnek tartja, hogy e terítők rajza is Heinrich Ollbrich vázlatai alapján készült (Braun-Ronsdorf 1955 25. p.). Azonos terítő: Krefeld, Gewebesammlung (Jacques 1968 XII. t.).

László 1976 76–78. p., 6. kép
Vétel, Eisenstädter Ödön, 1940
Ltsz. 19607
LE

6.42.

„Béke” terítő
Felső-Lausitz, 1779

Damaszt, fehér len lánc- és karmazsinvörös selyem vetülékfonal
107×87 cm
Ép

Az 1779-es tescheni béke emlékére szőtt terítők egy másik változata. Középpontjában az előző terítőhöz hasonlóan emlékoszlop áll. Talapzatán a porosz, osztrák és szász uralkodó címerpajzsa, törzsén keresztbe tett lant és Merkúr szárnyas pálcája. Az oszlop mellett két allegorikus nőalak lebeg: a Hírnev, illetve a Béke megszemélyesítői, az előbbi harsonnával, az utóbbi olajággal és babérmagányosával. Kétoldalt tescheni városrészlet, fönt és lent a következő felirat: Wieder her/gestellte Ruhe/ durch Russlands und Frankreichs/ Vermittelung zu Teschen/ am 13. Máj 1779. (Ismét helyreállított nyugalom Oroszország és Franciaország közvetítésével Teschenben). A bordúr szegélye keskeny rokokó ornamentika. A sarokban kartusokban felirat, s e fölött allegorikus figurák: Beschützung — Védelem: nőalak antik vértben, madaras sisakkal és struccal. Friede — Béke: nőalak görög tunikában babérmagányosával és olajággal. Bestandigkeit/keit — Állhatóság: a béke oszlopát kardos kezével átölelő, bal kezét tűzbe tartó sisakos nőalak. Deutschlands /unterbrochene Ru/he/ am 3. Juli/ 1778. — Németország megszakított nyugalma, a háború kezdetét jelzi az évszám és a kettétört béke-oszlop. Az oldalak közepén az újra beköszöntött béke idillikus képei: fa alatt furulyázó pásztor, körötte a nyáj, fölötté felirat: Der ruhige Schäfer (a pihenő pásztor). Egymásra halmozott fegyverek, zászlók, dobok, gúlába rakott ágyugolyók, fölötté felirat: Fürchterliche Krigenes Waffen (félelmetes fegyverek). Elhagyott sátoztábor, fölötté felirat: Entfernte Zelter (elhagyott tábor). Szántó paraszt, fölötté felirat: Der ungestörte Ackersmann (a háborúatlan földműves).

László 1976 78. p., 8. kép
Beszerzése ismeretlen, 1881 (?)
Ltsz. 13308
LE

6.43.

Női ruha: vállfűző és szoknya
Szövete Franciaország, 1730–1740 között, szabása: Magyarország, 1750 között

Ezüst- és selyemfonallal broszított selyemszövet
Vállfűző H. 55 cm Szoknya H. 110 cm
Restaurálta E. Nagy Katalin, 1979. Fehér batizst ujjá kiegészítés.
A dekoltázst keretelő csipkefodor és a kötény nem a ruha tartozéka

Világoskék, vonalkákkal telehintett alapon színes, plasztikus, naturalisztikus virágminta: sárga levelű, vörös bazsarózsák, ezüst levelű, rózsaszín és lila sok-

szirmú kisebb virágok dús ornamentikája. A vállfűző mélyen dekoltált, halcsonttal merevített. Alja a hátán csúcspannában, az elején egyenesre vágottan lenyúlik. Elöl tizenöt pár griff-fejes fémkapocsba fűzőtt szalaggal záródik. A szabásvonalakat négyzethálós alapú, legyező díszű, ezüst vert csipke szegélyezi. Szoknyája kétoldalt kiszélesedik, a francia divatnak megfelelően „panier”-hoz szabott, hátul enyhén uszályos.

Kat. 1938 Nr. 37.; Höllrigl 1944 22. p., 26. kép; Kat. 1979b Nr. 36. a—c., 22. p. kép és szabásminta
Ajándék, Milkovics Zsigmondné sz. Zámory Mária, 1908
Ltsz. 14954 a—b
TL

6.44.

Férfi díszöltözék: mente, mellény, nadrág
Magyarország, 1770—1780 között

Posztó, nyitott szálú selyemmel, lapos öltéssel hímzett, zsinórral szegett
Mellény H. 51 cm Mente H. 58 cm Nadrág H. 110 cm
Restaurálta Farkasvölgyi Zsuzsanna, 1979

Az öltözék anyaga sötétkék posztó. Mentéje derék alá ér, erősen karcsúsított, bevarrott ujjú, a szegélyeket zöld és fehér selyemfonallal hímzett, kisebb és nagyobb virágcsokrok váltakozó sora kíséri. Körben utólagosan rátett barna bárányprem. A mellény vállszabása ívelt, háton karcsúsított, derék alá ér, bősége a háton fűzéssel állítható. A szegélyeket és magas álló gallérját a leírt hímzés díszíti. Körben fehér és zöld selyemzsinór kereteli, selyemszáלבól kötött paszomántos gombokkal és hurkokkal záródik, eleje csákóra vágott. Az öltözéket megfigyelhetők a XVII. századi magyar férfiviselet bizonyos elemei: a csákóra vágott eleje, a paszomántos gombolás, ezek azonban már a dolmányt — nyugat-európai hatásra — felváltó mellényen jelennek meg, s ugyancsak erre a hatásra utal a karcsúsított szabás, a bevarrott ujj és az ívelt vállszabás. Nadrágja szűk szárú csizmanadrág, ellenzővel, ülepe két részből szabott, szabásmódja a XVII. századival egyező. Oldalvarrását az előbbiekhöz hasonlóan zsinór és hímzés szegélyezi.

Masner 1894 7. p. XXIII. t. A.—B.; Mützel 1919 120. p.; Kat. 1938 Nr. 63.; Höllrigl 1944 14—15. p. 16/a kép; Kat. 1979b Nr. 39. a—c., 22. p. kép és szabásminta
Vétel, Wolf József műkereskedő, 1908
Ltsz. 14856, 14857, 14882
TL

6.45.

Proserpina és Ascalaphus
Brüsszel, XVIII. sz. eleje

Gyapjúból és selyemből gobelinteknikával szövött, felvető sűrűsége: 7—8/cm
350×320 cm
Ép

A kárpit valószínűleg egy Ceres történetét ábrázoló sorozat darabja. Az Ovidius által megörökített események szerint (Átváltozások, V. 341—571.) Dis, az alvilág ura elrabolja Jupiter és Ceres lányát, Proserpinát és az alvilági birodalmába viszi. Anyja fájdalomában az egész földet felkutatja utána, s megtudva holletét Jupiter segítségét kéri visszaszerzéséhez. Ehhez Jupiter hozzá is járul, ha a lány nem evett még a holtak eledeléből. Ascalaphus azonban látta, hogy egy gránátalmából „hét magvat kiemelve ajka közé befogadta”. Így „elállta gonosz vádjával a lány hazatértét” (Devecseri Gábor ford.). Ezt megbosszulva Ceres bagollyá változtatja Ascalaphust. A kárpiton francia kert előtérben két társnője között Proserpina áll gránátalmával a kezében. Jobbra a fa mögött leleskedik Ascalaphus. Ugyanez a parkábrázolás látható az amszterdami Simon Bouwens műhelyének védjegyével jelzett kárpiton (Duverger 1977 276. p. 1—3. kép), a kiállított kárpit bordúrje és a részletkidolgozás azonban közelebb áll a korabeli brüsszeli munkákhoz. Azonos kompozíciójú, de más bordúrral megszótt kárpit egy skóciai magángyűjteményben található Mrs. Margaret Swain szíves közlése szerint.

Weiner 1969 7. kép; Egyed 1969 39. p. és képe; Kat. 1969 Nr. 17. és képe; László 1980 64. p., Nr. 55., 97. kép; Kat. 1987c Nr. 12.
Vétel, Zalka Margit, 1967. Egykor a likórgyáros Zwack-család tulajdonában volt
Ltsz. 67.853
LE

6.46.

Verdúr
Brüsszel, XVIII. sz. első fele

Gyapjúból és selyemből gobelinteknikával szövött, felvető sűrűsége: 7/cm
320×270 cm
Ép

Erdősélt ábrázol. Az előtérben patakpart sással, a partján ülő bagollyal és egy éppen fölrebbenő madárral. A fák között kilátni a távoli tájra. A középteret két nagy, összehajló fa lombja zárja. A háttérben tengerből partján fekvő város, fölötte a hegyen vár, az öbölben hajók. A kárpit színvilága néhány színre — zöld, kékeszöld, kék, sárga, okker — korlátozódik. A faragott, aranyozott képkeretet utánzó bordúr a XVIII. század elejétől vált divattá. A kárpit a kor verdúrjeinek egyik jellegzetes darabja, elsőrangú műhely terméke.

Kat. 1984a Nr. 9.; Kat. 1987c Nr. 13.
Zalka Margit hagyatéka, 1984. Egykor a likórgyáros Zwack-család tulajdonában volt.
Ltsz. 84.50
LE

6.47.

Szőnyeg

Anglia(?), 1700—1720 körül

Nyers és színes gyapjúból csomózott, vetüléke pamut, csomószám: 1188/dm²

259×197 cm

Ép

A szőnyeg fehér tükrében chinoiserie jelenetek: alsó harmadában kert, színes virágok, lombos fák és egzotikus állatok között háromalakos csoport napernyővel, mellettük tornyos épület. Bal oldalon középen, valamint jobb oldalon fent egy-egy zöld sziget lombos fákkal, virágos növényekkel: a bal oldalin beszélgető pár, a jobb oldalin építmény tornyocskákkal, zászlókkal, mellette pipázó ülő alak. A háttérben rovarok és csőrükben bogyós ágat tartó madarak repülnek. Sötétbarna bordűrjét színes, virágos indák és különféle madarak töltik ki. A szőnyeg készítése helyéről eltérőek a vélemények. A szakirodalomban 1980-ig francia szőnyegként tartották számon. Elsőként Csermelyi Sándor ismerteti 1915-ben: véleménye szerint az ilyen típusú szőnyegekben „... nőtt ki az egész francia szőnyegművészet, élén a Savonnerie alkotásaival”. Batári Ferenc a francia eredetet elvetve, XVII. század végi — XVIII. század eleji angol kárpitokon és hímzéseken előforduló azonos motívumok alapján a szőnyeget angol munkának tartja. A XVII. század második felétől Lengyelországban is készültek csomózott szőnyegek, melyek jellemzői: erősen geometrizált ornamentika; festetlen, nyers színű gyapjúból készült alap; a felületek átmenet nélküli, sávós árnyalása, valamint a motívumok fekete kontúrozása (Mankowski 1954 65—92. p.) egyezést mutatnak tárgyunkkal. A kutatás jelenlegi stádiumában a szőnyeg készítése helyének meghatározása továbbra is kétséges.

Csermelyi 1915 222. p., 246. p. képe; Layer 1925 26. p., LXVII. t. 130. kép; Csányi 1926 27. p., LXVII. t. 130. kép; Layer 1927 59. p.; Kat. 1946 6. p.; Kat. 1972 Nr. 228.; Kat. 1980a Nr. 20.; Kat. 1988a Nr. 56. és képe

Vétel, Egger Henrik hagyatékából, 1915

Ltsz. 13715

PE

6.48.

Kanna

Johannes Kaynaar, Lócse, XVIII. sz. első fele. Jelzett: Kőszeghy Nr. 1143., Nr. 1192.

Ezüst, trébelt, öntött és vésett díszítéssel

M. 29 cm Tá. 10,5 cm

Ép

A kerek tagolt talpon elhelyezkedő körte idomú test csavartan bordázott. Kiöntőcsőrin két domborművű levél. Testén bevésve E. d. R. / 1726 és ótágú korona alatt B. L. monogram. Füle fekete fa, kérdőjel alakú.

Fedele boltozatos, többszörösen tagolt, kis billentővel. Közepéből plasztikus, virág alakú fogógomb emelkedik ki. Mester- és városjegye talpperemén beütve található.

Publikálatlan

Vétel, Bizományi Áruház Vállalat, 1958

Ltsz. 58.75

ÁP

6.49.

Fedeles kanna (2 darab)

ED mester, Augsburg, 1750 körül. Jelzett

Ezüst, trébelt díszítéssel

M. 24 cm Tá. 10 cm, illetve M. 17 cm Tá. 7 cm

Ép

Kerek talpon körte alakú edényttest emelkedik. Felületén voluta pároktól övezett mezőkben stilizált inda-, gyümölcs-, levéldísz és madárfigurák. A felhajtható fedél csuklós tagozattal illeszkedik az edényttesthez. A fül esztergált, feketére pácolt fából készült, kérdőjel alakú. A két kanna feltehetőleg reggeliző vagy uzsonnázó készlet része lehetett — ez magyarázza a méretbeli különbséget. A készlet többi tartozéka hiányzik. A beütött feloldatlan ED monogramos mesterjegy nem azonosítható, augsburgi városjegyével együtt a kanna talpperemén található.

Kat. 1983a Nr. 38—39.

Vétel, Fehér István, 1969

Ltsz. 69.514, 69.515

ÁP

6.50.

Cukortartó doboz

Caspar Kornmann, Augsburg, 1755—1757 között.

Jelzett: Seling Nr. 2380., Nr. 235.

Aranyozott ezüst, trébelt és poncolt díszítéssel

M. 10 cm Á. 13,5 cm

Ép

Ovális alakú. Hólyagos testén és pánton járó, boltozatos fedelén gazdag rokokó díszítmény van: trébelt kagylók, virágos leveles ágak madárkákkal. Mester- és városjegye fenékén beütve található.

Kat. 1983a Nr. 35.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936

Ltsz. 19067

ÁP

6.51.

Gyertyatartó pár

Emanuel Gottlieb Oernster, Augsburg, 1761—1763 között. Jelzett: Seling Nr. 2435., Nr. 234.

Ezüst, öntött, trébelt és poncolt díszítéssel

M. 23 cm Tá. 15 cm

Ép

A csaknem kör alakú talpszegély három nagyobb és három kisebb karéjból áll. A magas, boltozatos talpat aszimmetrikusan csavarodó vonalak három mezőre osztják — ezekben gazdagon burjánzó trébelt leveles, virágos ágak vannak. A szár baluszter idomú, kagyló- és virágdíszekkel. Gyertyatartó hüvelye tagolt, virágos díszű. Cseppfogója cakkos szélű. A díszítés motívumai a rokokó stílusirányzat kedvelt elemei. Talpán későbbi vésett felirat: Schloss Königschaiden. A mester- és városjegyek a talpszegélyen beütve találhatóak.

Kat. 1983a Nr. 36.
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.992
ÁP

6.52.

Evőeszköz készlet: kés, villa, kanál, peccsenyevilla, velőskanál, sótartó
Johann Georg, Augsburg, 1737—1739. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 851.

Aranyozott ezüst, vésett
Kés: H. 21 cm Villa: H. 18,5 cm Kanál: H. 19,5 cm Peccsenyevilla: H. 20 cm Velőskanál: H. 15,5 cm Sótartó: M. 3 cm H. 6 cm
A kés pengéje pótolt

Minden egyes darabon vésett, poncolt, lambrequin-szerű díszítés, a kés és a kétágú villa gombban végződik. A velőskanál nyele bemélyített, vályúzat. A kétrekeszes sótartó talpa ovális, tagolt, díszítése — fedelén és oldalán — az evőeszközökét ismétli.

Kat. 1971a 20. kép
Vétel, Árverési Csarnok, 1950
Ltsz. 50.45.1—6
BÉ

6.53.

Evőeszköz készlet: kés, villa, kanál, peccsenyevilla, velőskanál
Philipp Jakob I. Jäger, Augsburg, 1737—1739. Jelzett: Seling Nr. 2078.

Aranyozott ezüst, öntött, vésett; acél
Kés: H. 24,5 cm Villa: H. 19 cm Kanál: H. 19,4 cm Peccsenyevilla: H. 22,1 cm Velőskanál: H. 14,9 cm
Ép

A kés nyelén csigás domború kagylódísz, végén tagozott gomb, két oldalán vésett csigás szalagdísz. Hajlított acél pengéje ívelt végű. A kétágú villa foka acél, gyűrűs tagozattal kapcsolódik a szárhoz, melynek díszítése és formája megegyezik a késével. A négyágú villa nyelén plasztikus kagyló motívum, fölötté szalagos-kagylós vésett dísz. Az ovális merítőjű kanál díszítése azonos a villáéval. A velőskanál nyele vályúzat, tövével elöl plasztikus palmettadísz és vésett

rombusz, téglány keretelésben, hátoldalán magasan felfutó körömdíszben hasonló díszítés.

Publikálatlan
Ajándék, Glück Frigyes, 1904
Ltsz. 17623—17627
BÉ

6.54.

Kés (3 db) és villa (3 db)
Ausztria(?), XVIII. sz. első fele

Préselt ezüstlemezrel borított; acél
Kés: H. 23 cm Villa: H. 18,6 cm
Ép

A kés visszahajló, ívelt végű acélpengével, késműves jeggyel. A villa kétágú. Minden nyelen azonos préselt ezüstlemez. Díszítése: rocaille-os levélmotívum.

Publikálatlan
Ajándék, Procopius Béláné, 1947
Ltsz. 20188 a—f
BÉ

6.55.

Kés (2 db), villa (2 db) és kanál (2 db)
Ausztria(?), XVIII. sz. közepe

Aranyozott bronz, öntött, vésett, cizellált; acélpengé
Kés: H. 18 cm Villa: H. 15,9 cm Kanál: H. 16,6 cm
Ép

A kés acélpengéjén késműves jegy, nyelének végén öntött, tagozott gomb. Díszítése: plasztikus kagylómotívum, csavart, vésett mintával. A háromágú villán és a lapos, ovális merítőjű kanálon hasonló díszítés.

Kat. 1971 39. p., 21. kép
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 16878—16879
BÉ

6.56.

Kés, villa és kanál
V. Fritz, Strasbourg, 1780 körül. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 6932., 6947.

Aranyozott ezüst; porcelán
Kés: H. 22,3 cm Villa: H. 18,3 cm Kanál: H. 19 cm
Ép

A kés ívelt oldalú, hegyes pengéjének tövében gyűrűs díszítmény. Baluszter alakú porcelán nyelén domború növényi ornamentika és színes virágok aranyozott kartusos keretben, máz alatti festéssel. Zárógombja aranyozott ezüstrozetta. A négyágú villa szártövével felfutó körömdísz, kiszélesedő nyelének végén elöl és hátul palmettadísz. A kanál ovális merítőjű, nyelének és szártövének díszítése azonos a villáéval.

Publikálatlan
Vétel, Tóth Lajos, Fertőd, 1971 és 1979
Ltsz. 71.111.2, 79.67.1, 79.67.6
BÉ

6.57.

Kés és villa
Franciaország(?), XVIII. sz.

Acél, fajansz nyéllel
Kés: H. 23 cm Villa: H. 19,1 cm
Ép

A kés pengéje acél, enyhén hajlított, rajta késműves jegy. Nyele fajansz, hatoldalú, felfelé keskenyedő, végén kis ezüstgomb. Díszítése: a nyél végén és a pengéhez csatlakozó homorú tagon ibolyaszínű márványozás. A nyélen kék színű lambrequin-motívum, vonalakkal keretelt, szélesebb elő- és hátlapján egy-egy rozetta. A villa kétágú, tagolt, karéjban végződő. Nyelének díszítése azonos a késével.

Kat. 1907 372. p., Nr. 8.
Ajándék, Glück Frigyes, 1914
Ltsz. 3060–3061
BÉ

6.58.

Késbak
G. K. mester, Strasbourg(?), XVIII. sz. Jelzett

Aranyozott ezüst, öntött
H. 7,9 cm
Ép

Két fekvő kereszt, melyeket heveder köt össze, azon G. K. monogramos mesterjegy, s egy elmosódott városi hitelesítő bélyeg. Sima, díszítetlen.

Publikálatlan
Ajándék, Glück Frigyes, 1904
Ltsz. 17629
BÉ

6.59.

Szelence
Németország(?), XVIII. sz. eleje

Sárgaréz alapon színes zománccfestéssel díszítve, aranyozott vörösréz foglalatban
M. 3,5 cm Á. 6×4,5 cm
Ép

Ovális formájú. Zománccfestésű jelenetei Mózes és Izrael népének történetét elevenítik fel. A szelence alján Mózes, kezében Istentől kapott csodatevő bottal. Az oldalmezőn fák, bokrok és két jelenet. Az egyikén Mózes törvényt tesz a nép fiai felett. A másikon Jetró — Midján apja, Mózes apósa — meglátogatja Mózeset a pusztán. A forgópánttal nyíló fedél belső oldalán a Sinai-hegy lábánál fa alatt üldögélő Mózes, fedelén kívül Mózes összetöri a kőtáblákat jelenet. Az előtérben jobboldalt Mózes haragosan magasra emeli a tízparancsolat tábláit. Mellette testvére, a lévita Áron mentegetőzik az aranyborjú készítése miatt. A háttérben bal oldalt, sátrak előtt Izrael népét jelképező két férfi és két nő körbetáncolja az oltáron álló

aranyborjút. A jelenetek a szelence aljától a fedőlapig időrendben követik egymást. A mitológiai események ilyen ábrázolása a német munkák jellemzője. Az ábrázolás kissé darabos volta miatt a dobozka a XVIII. század elejére datálható.

Publikálatlan
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.328
ÁP

6.60.

Szelence
Ausztria, XVIII. sz. eleje

Sárgaréz alapon színes zománccfestés, rézfoglalatban
M. 3 cm Á. 7,5×6 cm
Ép

Ovális alakú. Tetején és oldalán, valamint belsejében József életéből vett jelenetek, a következőkben: fedelén kívül — József megfejt a fáraó álmát, fedelén belül — Józsefet eladják testvérei, alján kívül — József és Putifárné, alján belül — virágos ág. Oldalán — a testvérek jelentik apjuknak József halálát.

Publikálatlan
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 18581
ÁP

6.61.

Szelence
Ausztria, XVIII. sz. eleje

Sárgaréz alapon színes zománccfestés, rézfoglalatban
M. 3,5 cm Á. 8×5 cm
Fedelén a zománc repedezett

Az ovális alakú szelence fedelén kívül Krisztus és Szűz Mária által közrefogott, szentolvasóból kialakított keretben, kezében kereszttel Szt. Domonkos, feje körül dicsfény ragyog. A fedél belsején felhőtrónuson ülő Szűz Mária, ölében a gyermek Jézussal. A kised szentolvasót nyújt át az előtte álló Szt. Domonkosnak. A jelenet bal oldalán bárány, száájában égő fáklyával. A doboz oldalán Szt. Domonkos csodatételeinek jelenetei sorakoznak: feltámasztja a halott kisedet, meggyógyítja a nyavalyatörőst, halott férfit kelt életre. Végül Szt. Domonkost a mennyországban Szt. Péter és Szt. Pál fogadja. A szelence alján lévő jelenet igen kopott: talán Szt. Domonkos a máglya előtt jelenet(?).

Publikálatlan
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 18588
ÁP

6.62.

Szelence

Ausztria, XVIII. sz. eleje

Sárgaréz, fehér alapzománcon grisaille zománccfestéssel, aranyozott rézfoglalatban

M. 3 cm H. 7,5 cm Sz. 4,5 cm

Ép

Téglaidomú doboz. Tetején Alcantarai Szt. Péternek, az 1526-ban meghalt hitvallónak elevációs csodája: a szent, Szűz Mária szobra előtt imádkozva lebegni kezd. Fedelén belül a felhőből kiemelkedő Szt. Péter baljában egy liliumot tart. A szelence két rövidebb oldalán egy épület, illetve egy sír, két hosszabb oldalán Szt. Péter társával kereszt előtt imádkozik, ill. Szt. Péter ülő alakja.

Kat. 1982c 11. p. és 13. kép
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 18582
ÁP

6.63.

Szelence

Drezda vagy Augsburg, 1730–1750 között

Teknőc, aranylemez és -szegecs berakás (ún. piqué), vésett és poncolt

M. 5,8 cm Sz. 12,7 cm Mé. 9,2 cm

Az aranylemez néhol meggyűrődött, a fedél pereme az egyik törött csuklópántnál hiányos

A nyolcszögletes doboz átlós oldalai íveltek, aljának és fedelének kiülő pereme többszörösen tagolt. Fedelének kissé kiemelkedő, fekvő hegedű alakú közepén Vénus siratja Adonis halálát jelenet látható, melyet Ovidius Átváltozások című művében így ír le: „Szállt lebegő fogatán Cytherea a híg levegőben, / s hatyúi szép fogatán Cyprosba sem ért el az útján: / távolból a halódónak meghallja nyögését; / megfordítja fehér hatyúit; s hogy magas égből / látja a vérben fetregő félholt fiútestet, / szökken alá. . .” (X. 717–722. Devecseri Gábor ford.). A doboztetőn két fa fogja közre a hatyúfogatáról kétségbeesetten alszökkenő Vénus és a földön heverő ifjú alakját; az előtérben két kutya, a háttérben vadkant űző kutyák, a magasban pedig szárnyaló madár és pillangók kísérik a jelenetet. A képmező alján középről egy-egy viráginda ágazik a szélek felé – fölfele egyre kisebbedve követik a fák és a figurák körvonalait –, mintegy felidézve az ifjú kifolyt véreből kelt virágot, a szellőrózsát. A doboz hosszanti oldalain az önfeláldozó szeretetre utaló jelenetek: Aeneas kiment az Anchisest az égő Trójából, Marcus Curtius lovával lángoló szakadékba ugrat, a rövidebb oldalakon erényalakok sorakoznak. A figurális ábrázolásokat dús leveles és rácsmintás ornamentika keretezi. A fedél peremét keskeny, leveles, kagylós motívum díszíti. Kinyitva apró gombbal kiemelhető peremes fedő

van benne, a gomb körül rácsmintával. Az ábrázolások meghatározása a korábbi szakirodalom megállapításai tekintetében pontosításra szorult; közvetlen grafikai előképük ezideig nem ismert.

Kat. 1972 Nr. 239.; Szilágyi 1979b 46. p., 8. kép
Vétel, Lasszy Pálné, 1954
Ltsz. 54.585
MD

6.64.

Szelence

Franciaország, 1740-es évek

Arany, trébelt és cizellált lemez alá berakott drágakő díszítéssel
M. 2,5 cm H. 6,5 cm Sz. 5,5 cm
Ép

Téglatest forma, hullámos szélekkel és oldalakkal, lekerekített, ill. levágott sarokkal. Fedelén árkados csarnokban medence szélén egy falikút mellett ül Venus két puttó társaságában. A doboz alján kagylós, virágos és íves keretelésben mellvéd, rajta virágváza, balra a tengerből kiemelkedő nap. Homloklapján a keretelés két puttót fog körbe. Az alakok fehér achát, a háttér elemei almandin, lazúrkő, malachit, vérbáris és gyöngyház berakásával készültek. Formája és díszítésének finomsága alapján a szelencét Franciaországban készült, az 1740-es évekre datálható darabnak tartjuk. Ekkor volt divatos ugyanis a fent leírt módon alakított hullámos oldal és lekerekített sarok.

Kat. 1982c 9. p. és 9. kép
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 52.3371
ÁP

6.65.

Szelence

Franciaország, XVIII. sz. közepe. Jelzett

Ezüst alapon háromszínű aranyból és ezüsből készült, préselt, applikált díszítésekkel
M. 3,5 cm H. 8 cm Sz. 3,8 cm
Ép

A hosszúkás, téglatest formájú szelence fedelére és oldalapjaira párhuzamosan futó vékony csíkokat véstek. Erre háromszínű aranyból és ezüsből készült reliefs képecskéket forrasztottak. Az aranyötvözet ugyanis vörös színű, ha az ötvözőanyag túlnyomórészt réz; sárga, ha körülbelül egyforma mennyiségben réz és ezüst; zöldes, ha főként ezüst. Az arany kopásának, ún. puhaságának kiküszöbölése tette szükségessé ötvözését. Ez a kényszer pedig ezt a különleges díszítési lehetőséget szülte. A szelence fedelén vadászó elejtésének pillanata látható a vadász és a támadó kutyák figurájával. A doboz alján tóparti leshelyéről kacsára figyelő vadász és kutya alakja lát

ható. Az oldalakon romos épületek és fák közt bujó állatok: szarvas, ill. nyúl. Minden jelenetet a peremek mentén körbefutó nyújtott indamotívum keretel. Jegyei, melyek elmosódtak, fedelének belsejében és belső fenéklapján lévő koronás francia jegyek.

Kat. 1982c 12. p. és 16. kép
Áttét, Kiscelli Múzeum, 1951. Az egykori Zichy-gyűjteményből származik
Ltsz. 53.4737
ÁP

6.66.

Szelence

Párizs, 1744—1750 között. Jelzett

Ezüst, belseje aranyozott, trébelt és vésett díszítéssel
M. 1,5 cm Á. 8,2×7 cm
Ép

Legyező alakú szelence. Felnyíló fedelén trébelt jelenet: a szőlőlugasban egy szatír hatalmas szőlőfürtöt tart, mely alá egy puttó és egy ülő hölgy kagyló alakú talpas tálat emel. Jobbra a háttérben oszlopos antik rom. A szelence oldala keskeny, rajta kicsiny mezőkben vésett rács, rozetta, virágtő, madarak, fák, épületek. Alján leveles, virágos bokorban egy madár. Apró, sasfej alakú ezüstjegyét — melyet 1744—1750 között használtak Párizsban — aljának peremén beütve találhatjuk.

Kat. 1982c 3. p. és 1. a—b. kép
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.383
ÁP

6.67.

Szelence

Németország, XVIII. sz. közepe

Sárgaréz alapon színes zománccfestés, aranyozott rézperem
M. 3 cm Á. 8,5×5,3 cm
Belsejében repedések, alja nagyon kopott

Ovális alakú szelence. Az előkelők életének, viseleteinek túlkapasait kifigurázó, karikatúrisztikus jelenetekkel. A fedél tetején egy dáma frizurájának készítése látható. A hölgy párnázott támlásszékből ül s tükröt tart maga elé, a fodrász egy pultnak támasztott hosszú létra tetejéről fésüli a hölgy haját. Jobb oldalon egy férfi jobb kezében sütővasat tart. A fedél belsején hasonló, ironikus kép: mélyen dekoltált ruhát viselő dáma sétál a réten, hosszú uszályát egy szolgálja utána talicskán. A szelence oldalán körben a következő képcskék láthatók: mellvéd előtt ülő, enyelgő szerelmespár, hátuk mögött fa mögül leselkedő álarcos figura; repülő papagáj, csőrében „Ámor” feliratú mondatszalg; bokros ligetben sziklán ülő, pipázó, könyvet olvasó férfi. A fenéklap jelenete nagyon kopott: sziklán ülő dáma, előtte egy béka,

mögötte torony. Az ábrázolások vörös-kék-zöld-sárga-mangán színűek.

Kat. 1982c 12. p. és 15. a—b. kép
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.337
ÁP

6.68.

Szelence

Németország, XVIII. sz. közepe

Réteges achát, faragott domborműves díszítéssel, trébelt aranyfoglalattal
M. 3,5 cm H. 8,5 cm Sz. 6,5 cm
Ép

A téglatest alakú szelence alja egyetlen darabból áll. A doboz leemelhető tetején faragott rokokó keretelésben három zenélő puttófigura. A fedél aranyfoglalattal trébelt akantuszlevelek díszítik. A szelence alján finom megoldású faragott szökőkút látható.

Kat. 1982c 5. p. és 3. kép
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 52.3380
ÁP

6.69.

Szelence

Németország, XVIII. sz. közepe

Ezüst, belül aranyozva, trébelt és vésett díszítéssel
M. 2,5 cm H. 8 cm Sz. 6,5 cm
Ép

Legömbölyített sarkú téglány alak. Oldalai hullámosak. Fedelén rokokó keretelésben Krisztus keresztelese jelenet. A vízben álló Krisztus fejére a jobb oldalán lévő Keresztelő Szent János kagylóból vizet csurgat. Bal oldalán angyal, kezében kendőt tart. Felettük a megnyílt égből Isten lelke galamb formájában ereszkedik alá. A kompozíció előképe nem ismert.

Publikálatlan
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum, 1936
Ltsz. 52.3368
ÁP

6.70.

Szelence

Ausztria, XVIII. sz. közepe

Ezüst, trébelt, festett pergamen
M. 3 cm H. 8 cm Sz. 4 cm
Ép

A vese alakú szelence fedelén rocaile-os keretben mitológiai jelenet: heverő nimfa faunokkal enyeleg. Felnyitható fedelén belül pergamenre festett finom kidolgozású miniatűr: rokokó ruhás nő portréja. Ruháját és haját apró, rózsaszín virágok díszítik.

Publikálatlan
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 16780
ÁP

6.71.

Szelence

Ausztria, XVIII. sz. közepe

Sárgaréz alapon festett zománcdíszítés, aranyozott rézfoglalat
M. 6,5 cm Tá. 4 cm
Ép

Kerek doboz, lefelé szűkülő testtel. Fehér alapon schwarzlot festésű képek díszítik. Fedelén zsánerjelenet: tájban enyegő szerelmespár. Oldalán fák, bokrok között négy nőalak. Alján növények.

Publikálatlan
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 18579
ÁP

6.72.

Szelence

Ausztria, XVIII. sz. közepe

Sárgaréz alapon színes zománcfestés, rézfoglalatban
M. 3 cm Á. 7×5,5 cm
Ép

Ovális formájú szelence. Forgópánttal nyíló fedelének külső részén rokokó ruhás pár látható tájban. Fedelének belső oldalán egy asztalon álló keresztre mutató angyal, előtte Avilai Szent Teréz. A dobozka oldalán fák alatt üldögélő, zenélő pár. A hölgy lanton játszik, a férfi fuvolázik.

Publikálatlan
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 62.2022
ÁP

6.73.

Szelence

Németország, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Vörösréz alapon festett zománcdíszítés, ezüst foglalat
M. 3,5 cm H. 7,5 cm Sz. 5,5 cm
Ép

Téglatest alakú. Fedelén kívül és belül, valamint oldalain és alján hét, Watteau modorában festett, igényes megoldású zsánerjelenet látható, melyek szerelmi évődést, a közös beszélgetést, zenélést, táncolást örökítik meg. A jelenetek fehér alapzománcon mangánviola színű zománcfestéssel készültek. A fedélen belül Ruffehl szignatúra olvasható, ez a mesterjelzés nem azonosítható.

Kat. 1982c 12. p., képe a címlap külső és belső oldalán; Kat. 1985a Nr. 16.
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.373
ÁP

6.74.

Neszesszer

Franciaország, XVIII. sz. eleje

Arany, trébelt, poncolt és vésett díszítéssel
H. 9,5 cm Sz. 3,5 cm
Ép

Lapított, felfelé enyhén szélesedő, lekerekített élű téglalán alak. Fedele forgópántos, rajta kengyeles fül. Talpa, teteje és nyílása körül tagozott öv fut körbe. Díszítése: leveles, szalagos, csigás motívumok maszkokkal, kagylókkal. A test és a fedél két oldalán egy nagyobb és egy kisebb kartusban az egyik oldalon Vénus és Amor alakja felett egy nyúl, a másik oldalon Diána, felette fogoly. A tokban a következők vannak: zsebkecs: nyele a tokéhoz hasonló díszítésű aranylemezekkel borított, olló: szára arany, csipesz: ráspollal kombinálva, két ágának vége arannyal borított, toll- és ceruzatartó, arany lapátka, aranyszöggel összefogott elefántcsont lapocskák, arany fűzőtű.

Publikálatlan
Vétel, Sréter Alfréd, 1914
Ltsz. 11011.1–7
ÁP

6.75.

Chatelaine-lánc

Ausztria (?), XVIII. sz. közepe

Aranyozott bronz, öntött, vésett és poncolt díszítéssel
H. 13 cm Sz. 4,5 cm
Ép

Akasztóval ellátott felső tagja háromszög alakú, közepe medalionszerűen kiképzett. Ebben virágkosár, kertészkalap, ásó látható. E felső tagról kétoldalt két-két lánc csüng alá, végükön karabinerek. Közepéhez pedig három, egymáshoz láncszemekkel kapcsolódó lapos négyzet, kör és ovális alakú elem van erősítve — rajtuk virágkosarak, gyümölcsök, kutya. Ez az övhöz tartozó ötvösművű lánc típus derékra akasztva olló, kulcsok vagy egyéb apró tárgyak hordozására szolgált. A XVIII. században a férfiak például óráikat is ilyen láncan hordták.

Publikálatlan
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 59.928
ÁP

6.76.

Chatelaine-lánc neszesszerrel

Ausztria, XVIII. sz. második fele

Arany, öntött és trébelt díszítéssel, aranyozott rézakasztóval
H. 22,5 cm Sz. 4,5 cm
Ép

A chatelaine-lánc akasztóját medalionba foglalt női mellkép díszíti. Az akasztóhoz egy fonott, széles,

szalagszerű lánc kapcsolódik, rajta neszesszer tok és két egyszerű lánc, melyekről gyűszűtartó illetve illatszertartó csüng alá. A neszesszer lapított, felfelé szélesedő téglány alak, forgópánton járó fedéllel. Egyik oldalán gitározó nő, a másikon fuvolózó férfi alakja — mindkettő kartusba foglalva. A fedelet díszes keretbe foglalt hangszerek, illetve táj díszíti. A tokban fülkanál, fogvájó, tűtartó, tollkés, olló, tűfűző található. A gyűszű- és az illatszertartó fedele szintén forgópánttal záródik. Domború oldallapjaikon négy-négy tájképcske van.

Publikálatlan
Ajándék, Vallás és Közoktatási Minisztérium, 1926
Ltsz. 16161
ÁP

6.77.

Chatelaine-lánc neszesszerrel
Auszttria (?), XVIII. sz. második fele

Aranyozott bronz, öntött, vésett és poncolt díszítéssel
Lánc: H. 8,7 cm Tok H. 10 cm
Ép

A chatelaine-lánc fő eleme egy virágos-pereces kartus, benne legyezőt tartó sétáló hölgy, kinek feje fölé egy gyermek napernyőt emel. Ennek a lemeznek a hátlapjához van forrasztva az az öntött horog, mellyel a láncot a szoknyaderékba lehetett akasztani. A lemez után pánt következik, erről három rövid láncan kis, kartus alakú lemez csüng, közepén virágcsokor. Újabb három lánc egy szabálytalan alakú lemezt rögzít, közepén virágokkal. Alul egy, a pánt kétoldalán pedig egy-egy akasztó horog. A chatelaineről lecsüngő láncok egyikén rózsakvarc kristálygolyó függ, a másikon borostyán kupak. A lánchoz neszesszer tartozik, lapított, szabálytalan formájú tokkal. Egyik oldalán virágzó faágon ülő madár. A tok alsó részén volutákkal határolt mezőben álló kínai férfi, mögötte fa madárral, ill. kosárral és hosszú bottal haladó férfi, mögötte szintén fán ülő madár. A díszítmény ún. chinoiserie jellegű. A tartóban olló, kanálka, csontlapocska, fülzsríkanál, szűrőeszköz, ceruzahosszabító és borotva van.

Publikálatlan
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.2085
ÁP

6.78.

Asztali óra
Szerkezet: Charles Cabrier, London. Jelzett. Óraház: Drezda vagy Bécs (?), XVIII. sz. közepe

Ezüst, acél, bronz; aranyozott, zománcal és ékkövekkel díszített
M. 13,5 cm Sz. 6,5 cm
A mutatók, s a két puttó figura attribútumai hiányoznak

Volutapárokból kialakított négy lábbon álló, hasáb alakú óraház, oromzatán rokokó díszváza és két ülő puttó öntött plasztikus figurája. A befoglalt ékkövek fajtái: gyémánt, zafír, almandin, smaragd, aquamarin. Alább idézett munkájában Héjyné Détári A. — Csányi Károly szóbeli közlése nyomán — feltételezi, hogy a tárgy Mária Terézia ajándéka Esterházy „Fényes” Miklós (1714—1790) részére, akinek fertődi kastélyában az uralkodónő 1773-ban látogatást tett. A kisbetűs vésett szignatúra a lánckeresek áttételű gátszerkezet alaplemeznél olvasható: C. Cabbrie 2553 London. Az ott megjelenő négyjegyű szám bizonyára egy szerkezet típus jelölésére szolgál, s számunkra ez idő szerint nem feloldható. Az óraházat illetően Héjyné utal Joachim Menzhausen szóbeli közlésére, aki a drezdai készítést tartja valószínűbbnek.

Pulszky-Radisics 1885 1. köt. 39—40.p. és kép; Kat. 1925 Nr. 56., III.t. kép; Kat. 1963b 11.p.; Katona 1965 23.p. és képe; Héjyné 1975 503.p., 46. kép; Héjyné 1979 22.p., 14. kép; Kat. 1982a Nr. 346.; Szilágyi 1983 255.p., 22. kép
Szerzemény az egykori Esterházy-gyűjteményből, 1949
Ltsz. E. 61.6
SZA

6.79.

Falióra
Guillaume Gille, Párizs, 1770 körül. Jelzett

Aranyozott bronz, plasztikus díszítéssel
M. 65 cm Sz. 36 cm
Ép

Kartus idomú. Felül plasztikus díszítés: sziklás tájban három kutya, kétoldalt virágos gallyak, alul csigás akantuszdísz. Két mutatóval ellátott domború számlapján nagybetűs jelzés: GUILLAUME GILLE A PARIS.

Szilágyi 1983b 254.p. és 17. kép.; Kat. 1984b Nr. 590.
Ajándék, Martine de Behague grófnő, Párizs, 1914
Ltsz. 17384
BÉ

6.80.

Könyv alakú palack
Auszttria, 1741. Jelzett

Ón, domború díszítéssel
M. 22,2 cm Sz. 15 cm Mé. 5,5 cm
Ép.

A könyv alakú palack négy sarkában domború díszítés szárnyas angyalfejjel. Gerincét plasztikusan megformált domború bordák három részre osztják. A felső részben S. F. P. betűk és 1. 7. 4. 1-es évszám bevésvé. Keskeny homorú oldalát két áttört díszű csat fogja át. Hengeres lecsavarható kupakján ovális öntött fogantyú. Jegye az alján, kopott, kivehetetlen.

Publikálatlan
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 16611 a—b
BÉ

6.81.

Teafűtartó
Ausztria (?), XVIII. sz. első fele. Jelzett

Őn, vésett dísszel
M. 11,4 cm Sz. 10 cm Mé. 4,5 cm
Ép

Szekrény formájú teste lent tagozott, oldalain domború mezőben két-két kisebb, illetve nagyobb bekarcolt arabeszkes díszítés. Fedele tagozott, közepén felnyíló. Tetején szintén arabeszkes dísz. Fenekén a benyomott jegyek kopottak, kivehetetlenek.

Publikálatlan
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 16610
BÉ

6.82.

Ecet-olajtartó
Csehország (?), XVIII. sz. második fele

Őn; fúvott, köszörült, csiszolt üvegpalackok
M. 18,2 cm H. 22,5 cm
Ép

Állvány: négy lábon álló, piskóta alakú, ívelt és tagozott szélű talpazat. A palackokat övező két abroncsot két-két S vonalú láb támasztja alá és kagyló alakú tálka köti össze. A tálka közepéből két ellentétesen ívelő S alakból képzett tagozat emelkedik fel, tetején ovális fűszertartóval. Palackok: köszörült, csiszolt üvegből, ónmontírozással.

Publikálatlan
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 16747, 16760
BÉ

6.83.

Díszedény
Pieter Adriaensz Kocks műhelye: De Grieksche A, Delft, 1701–1722 között. Jelzett

Fajansz
M. 33 cm Tá. 8 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Nyolcszögű talpon álló, felfelé szélesedő nyolcoldalú, tojásdad alakú test vékony nyakkal. Fedője többszörösen tagolt. A test aljánál és vállánál kobaltkék sávban arany díszítmény. A két sáv között és felette gazdag chinoiserie festés: virágos ágak, bogyós firtök, kis állatok, madarak — vasvörös, kobaltkék, réz-zöld és barna színnel, dús aranyfestéssel. A fedőn hasonló díszítés. A tárgyat a szakirodalom eddig Adriaen Pijnacker művének tekintette, az újabb szakirodalom eredményei alapján azonban bizonyosan Pieter Adriaensz Kocks művei közé sorolhatjuk (Tietzel 1980 169–176.p.). Jelzése az edény alján: APK vörössel.

Csermelyi 1915 223.p., 234. kép; Layer 1925 9.p., II.t. 5. kép; Csányi 1926 11.p., II.t. 5. kép; Layer 1927 18.p.; Kat. 1946 11. p. és képe Vétel, Giuseppe Domenici, 1900
Ltsz. 4836
WP

6.84.

Díszedény
Johannes Gaal, Delft, 1707–1725 között. Jelzett

Fajansz
M. 54 cm Tá. 16 cm
Ép

Nyolc oldalú, felfelé szélesedő, tojás alakú, vékony nyakú díszedény. Oldalán kobaltkék virágos, madaras díszítmény váltakozik rozettás, ferde rácsos díszítményű sávokkal. A díszítmény a fedőn folytatódik, melynek magas gombja erősen tagolt. Jellegzetes chinoiserie alkotás. Jelzés az edény alján: J₃₆G kobaltkékkel.

Kat. 1972 Nr. 245.
Ajándék, gróf Ferry Lipótné, Graz, 1931
Ltsz. 19099
WP

6.85.

Falikút
De Porceleyne Claeuw, Delft, XVIII. sz. közepe. Jelzett

Fajansz, sárgaréz kiöntő és csap
M. 47 cm
Ép

A harmonikusan ívelt formákból, arányosan kialakított falikutat gazdag barokk díszítmény borítja. Elöl két plasztikus maszk között kobaltkékkel festett pásztorjelenet. A sárgaréz kiöntő és csap az alsó maszkba van szerelve. Boltozatos, gerezdes, vésett és poncolt díszítésű sárgaréz fedelén virágos váza alakú gomb. Jelzése hátán: C : V : S kékkel.

Layer 1927 18.p.; Kat. 1977a Nr. 13.
Vétel, Boas Berg műkereskedő, Amsterdam, 1886
Ltsz. 4849
WP

6.86.

Pulyka alakú fedeles tál
Strasbourg (?), XVIII. sz. közepe. Jelzetlen

Fajansz
M. 31 cm H. 33 cm
Ép

Kerek talpazaton ülő plasztikusan megformált pulyka alakú tál, fedélként leemelhető felső résszel. A pulyka fejét jobbra fordítja. A kedvelt madár alakú tálak sorába tartozik. A gondos, élethű mintázás a tollazat plasztikáját is jelzi, amit a színezés is hangsú-

lyoz. Színek: főleg barna, feketével kontúrozva, kevés vörös és zöld. A hasonló tálakban általában levest vagy kompotot szolgáltak fel.

Publikálatlan
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 60.379
WP

6.87.

Fedeles tál
Holics, 1750–1760 között. Jelzett

Fajansz
M. 18 cm Sz. 25 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Háromszögletű, ívelt oldalú, sarkainál kettős ívben lekerekített tál és hozzá tartozó magas fedő. Ez utóbbi sarkai szintén kettős ívben lekerekítettek, a fedő fogója felé keskenyedő vájattal. Fogója plasztikusan megformált gyümölcs. Sárga alapszínű, a tál öblében kerek, peremén és a fedőn változatos alakzatú fehér mezőkben figurális és növényi chinoiserie díszítés. Színezése vasvörös, zöld, mangán, sárga és kék. Jelzése az alján H szürkével.

Publikálatlan
Beszerzése ismeretlen, 1883 előtt
Ltsz. 2271
WP

6.88.

Tál
Holics, 1750–1760 között. Jelzett

Fajansz
Á. 39×33 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Sárga alapszínű, ovális alakú, hullámos peremű tál. Öblében kerek, peremén változatos alakú mezőkben figurális és növényi chinoiserie díszítmény. A középsőben tájban álló kínai férfialak, a többiben színesen festett virágok, vörös, mangán, zöld, sárga, kevés kék színnel. Jelzés az alján: HE feketével.

Publikálatlan
Áttét, Műszaki Egyetem Kémiai-Technológiai Tanszék, 1949.
Wartha Vince gyűjteményéből
Ltsz. 21849
WP

6.89.

Tányér
Holics, 1750–1760 között. Jelzett

Fajansz
Á. 23,8 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Sárga alapszínű. Öblében és peremén változatos alakú mezőkben figurális és növényi chinoiserie díszí-

tés. Színezése: vasvörös, mangán, zöld, sárga és kék. A tányér díszítése szép példája az Európa majd minden fajanszgyárában (pl. Marseille, Montpellier) készített K'ang Hsi kori (1662–1723) kínai porcelánokat utánzó dekornak. A holicsei gyárban az 1750–1760 körüli években jelenik meg ez a minta (Schirek 1905 211., 213.p.).

Radisics 1885 59.p.; Kiss 1969 20.p. Nr. 5.
Ajándék, Bubicz Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 2287
WP

6.90.

Kancsó
Johann Radiel, Holics, 1759. Jelzett

Fajansz
M. 27 cm Tá. 9,5 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Karcsú nyakú korsó benyomott kiöntővel, hajlított füllel. Elöl színesen festett kerti jelenet: egy kutyát vezető hölgy és egy álarcot viselő harlekin egymást szorosán átkarolva sétál. A háttérben épület látható, felettük szárnyas lakat. A kancsó testén elszórva rózsacsokrok, fülén csigavonalas díszítés, talpperemén sorminta. A kancsó színei: bíbor, zöld, sárga és barna. Jelzése a fül alatt: R 1759 és alatta vonaldísz. A lotharingiai származású Johann Radiel festő 1754-től 1777-ig működött Holicson, majd a tatai manufaktúrába ment át dolgozni.

Payrné 1916 88.p., 120. kép; Krisztinkovich 1962 22–23.p., 6–7. kép; Kybalova 1970 39.p.
Vétel, S. Ratzersdorfer műkereskedő, Bécs, 1885
Ltsz. 2535
WP

6.91.

Kakas alakú fedeles tál
Holics, 1760 körül. Jelzett

Fajansz
M. 36 cm Tá. 14 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Szabálytalan alakú talpazaton álló — fatörzsszel alátámasztott — kakas alakú tál, fedőként leemelhető felső résszel. A kakas tollazata és teste markáns mintázatú, festése természetű. Színei elsősorban mangán, továbbá barna, sárga, kobalt, türkiz és vasvörös, feketével kontúrozva. Hasonló állat- és növény alakú tálak Franciaországban a XVIII. sz. elejétől, német földön a század közepétől, Holicson 1748-tól készültek. Jelzése az alján: H mangánnal.

Payrné 1916 87.p., 112. kép; Török 1917 66.p., 65.p. képe; Kiss 1966 20–22.p., 47.p. Nr. 4. és képe; Kiss 1969 25.p., Nr. 14., 33. kép; Kybalova 1970 99.p.
Ajándék, Bubicz Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 3781
WP

6.92.

Hútfödény
Holics, 1760 körül. Jelzett

Fajansz
M. 20 cm Tá. 16×14 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Ovális talpon nyolcoldalú hasáb alakú test, kihajló hullámos peremmel. Két oldalán faágat utánzó zöld színű fülek, az edény egész testén szétterülő plasztikus levelek. Egyik oldalán rózsacsokor, a másikon bíbor virágszál és az edény testén és talpán elszórt virágcsokrok bíbor, zöld, kék, sárga és vasvörös színekben. Jelzése az alján: HH feketével.

Publikálatlan
Miklovits György hagyatéka, 1960
Ltsz. 60.761
WP

6.93.

Csésze aljjal (trembleuse)
Holics, 1760 körül. Jelzett

Fajansz
Csésze: M. 7 cm Csészealj: Á. 13,2 cm
Csorbult, részben javított

Felfelé szélesedő kávé- vagy csokoládécsésze kérdőjel alakú füllel. A csészealj öblében kiemelkedő áttört gyűrű a csésze elhelyezésére. A csészen bíbor csokor és elszórt virágok. A csészealjon rózsás csokor. Mindkettő bíbor, zöld, kék, sárga, vasvörös színekkel festett. A csésze alján: HH jelzés szürkével, a tányér alján: HP jelzés szürkével.

Publikálatlan
Csésze: Vétel, Pekár Imre, 1964
Csészealj: Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. Csésze: 64.131, Csészealj: 69.581
WP

6.94.

Díszedény pár
Johannes van Duyn műhelye: De Porceleyne Schotel, Delft, 1764 körül. Jelzett

Fajansz
M. 48 cm Tá. 11,5 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988. Az egyik fedél kiegészített

A kínai porcelán hatása alatt készült jellegzetes chinnoiserie alkotás, fehér alapon kék díszítésű. Nyolc lapra formált, tojás alakú edénytest, melyen virágos, madaras díszítmény váltakozik rozettás, ferde rácsos díszítésű sávokkal, mindez a fedőn is folytatódik. Ez utóbbi fogója plasztikusan mintázott buddhista jelkép: ún. Fo kutya. Jelzése az alján: Duijn, késsel, kurzív írással.

Kat. 1977a Nr. 28.
Ajándék, Magyar Dolgozók Pártja Budapesti Bizottsága, 1956
Ltsz. 56.517
WP

6.95.

Díszedény pár
Johannes van Duyn műhelye: De Porceleyne Schotel, Delft, 1764 körül. Jelzett

Fajansz
M. 28,5 cm Tá. 8,5 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988. Az ltsz. 51.1270 edény fedele egykor más edényhez tartozott, vagy kiegészítés

Nyolcszög alapú, fölfelé öblösödő, majd rövid nyolc oldalú nyakban elvékonyodó kobaltkék festésű díszedény, testén plasztikus kagylómotívumok által keretelt, festett vízparti táj. Az edény nyolcszögű fedelén plasztikus Fo kutya — buddhista szimbólum. Jellegzetes chinnoiserie alkotás. Jelzése az alján: Duijn, késsel, kurzív írással.

Publikálatlan.
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 51.1270, 53. 2401
WP

6.96.

Ecet-olajtartó
De Porceleyne Claeuw műhely (?), Delft, XVIII. sz. harmadik negyede. Jelzett

Fajansz
Állvány: M. 23 cm Sz. 23 cm Palack: M. 20 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Négy kis gömblábon álló késsel pettyezett állvány két kosár alakú tartóval, íves fogóval, az áttört tartókban egy-egy kiöntős, fedeles palackkal. A palackok késsel pettyezett testén három fehér mezőben kobalttal festett virágcsokrok. A fedőfogók plasztikusan mintázott levelek. Jegye az állvány alján, kobaltkékkel. Ez a jegy hasonló a De Porceleyne Claeuw műhely ebben a korban használt jegyéhez (Tietzel 1980 215.p.).

Kat. 1977a Nr. 21.
Áttét, Múzeumok és Műemlékek Országos Központja, 1952
Ltsz. 53.282
WP

6.97.

Mars
Holics, 1760—1770 között. Jelzett

Fajansz
M. 21,5 cm Sz. 10 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Mars — a harc, a háborúság istene a klasszikus mitológiában — a hagyományos ábrázolásmódnak megfelelően római öltözetet visel, a figura talapzatán hadi trófeák. Jobb kezében kivont kard, baljában pajzs, fején sisak. Színei: kék, zöld és sárga. A plasztika a korszak általánosan elterjedt — az olasz reneszánsz kisplasztika hatását is mutató — ábrázolási típusait

követi, a hadi dicsőség szimbóluma. Kvalitásosabb rokon darabja található Bécsben az Österreichisches Museum für Angewandte Kunst gyűjteményében (Kybalova 1970 106.p., 49. kép). Jegye mangánlila H.

Radisics 1885 64.p.; Wartha 1892 XVI.t.; Kiss 1965 57.p.; Kiss 1966 28.p., 53.p., Nr. 28. és képe; Kiss 1969 24.p. Nr. 5., 26. kép
Ajándék, Bubits Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 2264
WP

6.98.

Asztaldísz ún. fontana
Holics, 1760–1770 között

Fajansz
M. 50,5 cm Sz. 30 cm Á. 30 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Három lábbal alátámasztott, felfelé fokozatosan kisebbedő kagylós tálcaiból álló díszkút-szerű építmény. Az alsó és középső tálca között volutás támaszték. A voluták között vízköpő maszkok a vizet felfogó kagylót utánozó tálcaikkal. A középső és felső tálca között a száron szintén vízköpő maszkok. Az építmény tetején delfinen lovagló puttó. Színei: élénk bíbor, kék, zöld, barnászörös és sárga. Számos azonos darabja ismert (Kybalova 1970 125.p.).

Kiss 1966 52.p., Nr. 27. és képe; Kiss 1969 25.p. Nr. 17., 35. kép
Ajándék, Bubits Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 3749
WP

6.99.

Asztaldísz
Holics, 1760–1770 között. Jelzett

Fajansz
M. 27 cm Á. 24 cm Figurák: M. 10–12 cm között
Restaurálta Zoltán Éva, 1983–1984

Zöld és vörös színnel márványozott kerek talpazaton emelkedő fatörzs, ennek felső végén nyílásba illeszthető a kosárnak kiképzett áttört lombozat, levelei között körtékkal. A fa alatt körben, négy ülő zenész figurája, két fiú mandolinval, két leány furulyával. A talpazatról leemelhető figurák a kor divatja szerinti öltözetet viselnek. Jelzése az alján: H alatta Z szűrkevel.

Török 1917 64.p.; Bárányné 1941 584.p. képe; Kiss 1966 52.p. Nr. 23.; Kybalova 1970 47.p., 124.p. Nr. 67. és képe
Vétel, Egger és Társa, 1886
Ltsz. 2245–2249
WP

6.100.

Triton alakú talpas tál
Holics, 1760–1770 között. Jelzett

Fajansz
M. 31 cm Tá. 25 cm Sz. 36 cm
Egykori ragasztásokkal és kiegészítésekkel

Ovális, kagylót utánozó — sással, korállal és náddal díszített — talpazaton térdelő Triton alak. Fejét balra fordítja, szemérmét sás takarja. Felemelt kezeivel, illetve fejével ovális, áttört tálalt tart.

Radisics 1885 64. p.; Wartha 1892 XVI. t. képe; Török 1917 63. p. képe; Layer 1925 13. p., XVIII. t. 40. kép; Csányi 1926 14. p., XVIII. t. 40. kép; Csányi 1954 25. p., 7. kép; Kat. 1966b 27. p. képe; Kiss 1966 23. p., 52. p. Nr. 26. és képe; Kiss 1969 24. p., Nr. 23., 32. kép; Kat. 1972 Nr. 271.

Ajándék, Bubits Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 2229
WP

6.101.

Csemegéstál (2 db)
Hannong-műhely (?), Strasbourg, 1762–1781 között (?). Jelzett

Fajansz
M. 21,5 cm Tá. 22×18 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Hullámos szélű ovális talpazatán faágakat utánozó lábazat emelkedik, ezekre erősítve négy kisebb és egy nagyobb hullámos szélű ovális tálka. Öbleikben színesen festett kerti jelenetek, rokokó öltözetű alakokkal, bíbor, zöld, kék, sárga, lila, világosbarna színekben. Körülöttük elszórt kis színes virágok. Jelzése az alján: H késsel.

Publikálatlan
Áttét, Szépművészeti Múzeum, 1953
Ltsz. 54.2.1.—2.
WP

6.102.

Cukorszóró
Hannong-műhely, Strasbourg, 1762–1781 között. Jelzett

Fajansz
M. 21 cm Tá. 7,4 cm
Ép

Bordázott talpán tagolt, hatlapos, kanellúrázott edénytest emelkedik. A hatoldalú, csavarodó szórófej áttört, színes chinoiserie festésű. Színek: bíbor, zöld, kevés kék, sárga, mangán. A műhelyt Carl Franz Hannong 1709-ben alapította. A cukorszóró már fia: Joseph Hannong idejében készült. Jelzése: H alatta 39, késsel.

Publikálatlan
Vétel, Bizományi Áruház Vállalat, 1957
Ltsz. 57.72
WP

6.103.

Kávészkanna
Holics, 1770 körül. Jelzett

Fajansz
M. 23 cm Tá. 8 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Körte alakú gerezdelt test kiöntőcsőrrrel, tagolt füllel, arany szegéllyel, boltozatos fedője fogógombos. A kanna egyik oldalán dobot verő szárnyas puttó, túloldalán trombitáló lepkeszárnyas puttó, mindkettő mangánnal festett rocaille- és növénydíszes talpazaton. A fedő egyik oldalán harlekin alak, másik oldalán futó kutya. A testrészek világos vasvörös árnyalatúak. A kanna alján szürke H jegy.

Layer 1925 12. p.; Kiss 1966 19. p., 50. p. Nr. 11. és képe
Vétel, S. Ratzersdorfer műkereskedő, Bécs, 1885
Ltsz. 2411
WP

6.104.

Tejes- vagy tejszíneskanna
Holics, 1770 körül. Jelzett

Fajansz
M. 10 cm Tá. 6,5 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Körte alakú gerezdelt test kiöntővel és tagolt füllel. Egyik oldalára csellón játszó lepkeszárnyas puttó, a másikra lanton játszó szárnyas puttó van festve. Színei a mangán árnyalatai, illetve a testrészek világos vasvörös árnyalatúak. Jelzése az alján: H szürkével.

Layer 1925 12. p.
Vétel, S. Ratzersdorfer műkereskedő, Bécs, 1885
Ltsz. 2412
WP

6.105.

Tálca
Holics, 1770 körül. Jelzett

Fajansz
49,5×34,5 cm
Ép

A nyolcszögletű tálca lapján Caritas (= Szeretet, a keresztény erények egyike) allegorikus ábrázolása: kertben ülő nőalak, keblét két kisgyermeknek nyújtja. Jobb oldalon madár száll feléjük. A jelenet felett felirat: ACH LAST MICH MEINE KINDER / SEIGEN / WIES DIE LIEB DUT HIER ZEIGEN (Hagyjátok, hogy tápláljam gyermekeimet, ahogy ez a kedves itt példázza). A jelenet mangánnal festett, a testrészek világos vasvörössel színezettek. A tálca alján jelzése: H szürkével.

Radisics 1885 62. p.; Schirek 1905 232. p.; Layer 1925 12. p.; Layer 1927 28. p.; Kiss 1966 52. p. Nr. 22. és képe; Kybalova 1970 84. p.
Vétel, S. Ratzersdorfer műkereskedő, Bécs, 1885
Ltsz. 2398
WP

6.106.

Cukortartó
Stomfa, 1780 körül.
Jelzett

Fajansz
M. 10 cm H. 14 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Az edényttest ovális, bordás, az alj és a fedő széle hullámos. A fedő fogója pasztikus, színes, leveles gyümölcs. Az alj és a fedő hosszabb oldalain nagyobb, rövidebb oldalain kisebb csokrok, bíbor rózsával és más virágokkal, elszórt apró virágok, bíbor, zöld, sárga, kék, vasvörös színekben. Az üzem jó helyi agyaggal és kvarccal dolgozott, festésben Holics hatása érvényesült. Alján jelzése: S-sel átfont T betű, kovalttal.

Kiss 1969 32. p. Nr. 11., 62. kép
Ajándék, Bubics Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 1691
WP

6.107.

Írószekrény alakú fűszertartó
Tata, 1781. Jelzett

Fajansz
M. 44 cm Sz. 26 cm Mé. 15 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Jellegzetes XVIII. sz.-i „tabernákulum”-szekrény kicsinyített mása. A lapított gömblábakon álló szekrényke sárgás alapon festett barna érésszel fafelületet utánoz. Egy felső, és egy nagyobb alsó részre tagozódik. Előlapja hullámosan kidomborodik és fent, ívelt csigavonalas perem felett, rokokó kartusos legyezőszerű díszítése előrehajló csúcsban végződik. Alsó részében két nagyobb, felső részében 12 kis kihúzható fiókkal. Oldalain és a fiókok előlapjain keretelt fehér mezőkben gondosan kidolgozott tájképes jelenetek, halványkék, sárga, mangán színekben. Alján T jelzés feketével. Hátoldalán felirat: den 25 Augusty 1781.

Mihalik 1934 64. p., 67. p. képe; Bárányné 1941 582. p.; Révhelyi 1941 83. p., Nr. 11., XXII. t. 2. kép; Kat. 1972 Nr. 287.; Katona 1979 c 166. p. 15. kép
A Művészeti Múzeumok Barátainak Egyesülete örökletéte, 1934
Ltsz. 18281 a—o
WP

6.108.

Tintatartó
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
M. 42,5 cm Sz. 33,5 cm Mé. 18,5 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

A tintatartó tükrös-szekrény formájú. Két részből áll: egy komódból — kihúzható fiókokkal — és annak hátlapjához illesztett hegedűablak alakú tükröből, melynek felső sarkait voluták és azokon egy-egy váza, alsó sarkait volutákon ülő, kürtöt, illetve harsónát fújó puttók díszítik. A szekrényke lapján pasztikus formált díszek: jobb és bal oldalon egy-egy ágyúcső golyókkal a tollszáraknak, egy-egy dob a porzónak és a tintának, középen puttó. A homlokoldal fiókjának festése ugyancsak hadijelvényeket ábrázol; két húzógombja pasztikus puttófej, szájában ka-

rikával. A két oldalsó fiókon festett virágdíszítés. A szekrényke festése vörösesbarna a fa erezetét utánzó, színei: kék, bíbor, sárga, mangán és zöld. Jelzése az alján: HH feketével.

Layer 1925 13. p., XIX. t. 44. kép; Csányi 1926 XIX. t. 44. kép; Layer 1927 30. p.; Siklóssy 1930 16. p. és képe; Bárányné 1941 582. p. képe; Csányi 1954 8. kép; Kiss 1966 23. p.; Kybalova 1970 47. p., 128. p. Nr. 73. és képe
Ajándék, özv. báró Hatvany Józsefné, 1920
Ltsz. 15676
WP

6.109.

Gyertyatartó pár
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
M. 19,5 cm Tá. 13,5 cm
Csorbult, ragasztott, mázhibás

Széles, kerek, bordás, hullámos szélű talpon emelkedő magas, tagolt szár, fent hengeres hüvely a gyertya részére, oldalt hosszúkás lyukkal. A talpon festett rózsás csokor, az egész tárgyon kisebb elszórt virágok, bíbor, zöld, kék, sárga színekben. Alján HP szürkével.

Publikálatlan
Vétel, S. Ratzersdorfer műkereskedő, Bécs, 1894
Ltsz. 2317, 2318
WP

6.110.

Tányér
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
Á. 25,5 cm
Repedt

Kerek tányér, melyet fehér alapon vasvörös, kobaltkék és arany festésű gazdag növényi ornamentika díszít. A finom festésű chinoiserie körébe tartozó tárgy az európai kerámiaművészetre nagy hatást gyakorló, közkedvelt japán Imari porcelán utánzata. Jelzése az alján: HH feketével.

Payrné 1916 88. p., 110. kép; Török 1917 55. p.; Layer 1925 12. p., XV. t. 34. kép; Csányi 1926 14. p., XV. t. 34. kép
Vétel, Hermann Weingarten, 1915
Ltsz. 10926
WP

6.111.

Tányér
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
Á. 22,3 cm
Ép

Öblében fehér alapon vasvörös, kobaltkék és arany festésű dús növényi ornamentika, peremén kettős

arany szegély között hasonló díszítés. A chinoiserie körébe tartozó tányér díszítő-motívumain a japán Imari porcelán hatása érvényesül. Jelzése az alján: HH feketével.

Török 1917 III. t.; Kiss 1966 49. p. Nr. 1. és képe
Vétel, Hermann Weingarten, 1915
Ltsz. 10925
WP

6.112.

Kézmosótál és -kanna
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
Tál: M. 6,6 cm Szá. 34×25,7 cm Kanna: M. 17,5 cm Szá. 13 cm
Csorbult

Ovális mély tál, keskeny és vízszintes, pereme hullámos szélű, oldala bordás. Öblében festett rózsás csokor, bíborral árnyalt sárga tulipán és elszórvan kisebb virágok bíbor, zöld, sárga, kék és vasvörös színekben. Jelzése az alján: H kobaltkékkel, alatta 2 S, feketével. A hozzátartozó sisakkanna domború, kerek talpon álló, hengeres szárú. Az edény testéhez nagyméretű tagolt fül kapcsolódik. Egyik oldalát bíborral festett rózsás csokor, a másik oldalát bíborral árnyalt sárga tulipán díszíti, zöld, sárga, kék, vasvörös színekben. Talpán és fülén vasvörös rocaille motívumok. Jelzése az alján: HF kobaltkékkel.

Kiss 1969 12. p. Nr. 5., 11. kép
Ajándék, Bubics Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 1910, 1911
WP

6.113.

Asztali alátét
Holics (?), XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
64×46 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Tíz alacsony lábon álló hosszúkás, négykaréjos, teraszszerű lap. Plasztikus, színes, kagyló alakú karéjok között háromfokos lépcsők vezetnek fel a lapra, amelynek sarkai kissé mélyítettek. Lapján nagy, lendületesen festett virágcsokor, bíbor rózsával, lila tulipánnal, bíbor szegfűvel, kisebb sárga virágokkal, elszórt apró virágokkal. Egyike az Iparművészeti Múzeum fajansz-gyűjteménye legszebben festett darbjainak. Színei: bíbor, zöld feketével árnyalva, kék, sárga, mangánlila, vasvörös. Jelzése az alján: H feketével.

Radisics 1885 59. p.
Vétel, Egger és Társa, 1882
Ltsz. 2257
WP

6.114.

Levesestál
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
M. 29 cm Sz. 30 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Négy patás lábon álló, plasztikus rocaille-díszű tál, melyet a szakirodalom néha „bizarr”, „fantasztikus” jelzőkkel jellemez. Kétoldalt csigavonalban hajló fülek. Ernyőszerű, bordás, hullámos fedelének fogója: csigavonalban hajlított csúcs. Festése: alján és fedőjén lila rózsás csokor és kis elszórt virágok, mangánlila, zöld, kék, sárga, barna színekben. Jelzése az alján: G alatta HE, szürkével.

Wartha 1892 131. p. 75. ábra
Áttét, Műszaki Egyetem Kémiai-Technológiai Tanszék, 1949. Wartha Vince gyűjteményéből, azt megelőzően Bálint József báró gyűjteményében Nagyenyeden
Ltsz. 21856
WP

6.115.

Levesestál
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
M. 18 cm Sz. 26 cm T. 15,5 cm
Kopott, máza repedt

Alja félgömb alakú, bordás, két felívelő, kengyel alakú füllel. Boltozatos, bordás, hullámos szélű fedelének fogója plasztikus, színes, leveles gyümölcs. Alján festett rózsás csokor, alján és fedelén kisebb elszórt virágok, bíbor, zöld, kék, sárga, vasvörös színekben. Fogója sárga, bíborral színezve, zöld levelei feketével árnyalva. Alján HP szürkével.

Publikálatlan
Ajándék, Majláth Béla, 1883 előtt
Ltsz. 1920
WP

6.116.

Tál
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
Á. 33,5 cm
Máza kopott

Kerek süteményestál, bordás peremmel, hullámos széllel. Festése: rózsás csokor és elszórt kis virágok, bíbor, zöld, kék, sárga, vasvörös színekben. Jelzése az alján: HP szürkével, 2 Z zölddel.

Kiss 1969 12. p. Nr. 4.
Ajándék, Bubics Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 1921
WP

6.117.

Tál
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
Á. 28 cm Sz. 31,5 cm M. 4 cm
Kopott, apró repedés, apró csorbák

Háromszög alakú mély tál, kétkaréjos sarkokkal. Rózsás csokorral és elszórt kisebb-nagyobb virágokkal festett, bíbor, zöld, kék, sárga, vasvörös és lila színben. Jelzése az alján: HP feketével.

Kiss 1969 11. p. Nr. 5.
Ajándék, Bubics Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 1887
WP

6.118.

Talpas tál
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
M. 6 cm Á. 26,5 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Kerek, boltozatos, peremes talpa bordásan tagolt. Alacsony szárán nyolckaréjos peremű kerek tálca; ezen festett rózsás csokor, lilás árnyalatú rózsával és elszórt virágok, mangánlila, zöld, kék, sárga, vasvörös színekben. Alján HH(?) jelzés szürkével. Az alább idézett munka HE jelzéssel közli.

Kiss 1969 10. p. Nr. 16.
Ajándék, Bubics Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 2550
WP

6.119.

Mártásostál
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
M. 6,5 cm Sz. 19×7,3 cm
Csorba

Ovális talpon emelkedő csónak alakú tál, két csúcán bordás. Két oldalán egy-egy kérdőjel alakú füllel. Rózsás csokorral és elszórt kisebb virágokkal díszítve, bíbor, zöld, kék, sárga, vasvörös színben. A füleken vasvörös díszítmény. Jelzése HF kobaltkékkel.

Kiss 1969 11. p. Nr. 9.
Ajándék, Bubics Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 1884
WP

6.120.

Tálka
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
M. 3,2 cm H. 23 cm Sz. 17 cm
Kopott

Aszimmetrikus, kagyló alakú tálka, rózsás csokorral és elszórt kisebb virágokkal festve, bíbor, zöld, kék, sárga színekben. Alján H feketével.

Kiss 1969 11. p. Nr. 12.
Ajándék, Bubics Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 1903
WP

6.121.

Kávéskana
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
M. 28 cm Tá. 10 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Bordás talpán körte alakú, gerezdes test emelkedik, rövid kiöntőcsővel, tagolt füllel. Boltozatos fedőjének pereme nyolcszögletes, fogója kis gömb. Egyik oldalán rózsás csokor, másik oldalán tulipánszál, és elszórt virágok, fedelén szintén elszórt virágok, bíbor, zöld, kék, sárga, vasvörös színekben. Alján jelzése: HE feketével.

Publikálatlan
Áttét, Műszaki Egyetem Kémiai-Technológiai Tanszék, 1949.
Wartha Vince gyűjteményéből
Ltsz. 21820
WP

6.122.

Tejes- vagy tejszíneskana
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
M. 9 cm Szá. 6,6 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Körteidomú test keskeny talppal, hegyes kiöntővel, kérdőjel alakú füllel. Oldalán rózsás csokor, másik oldalán tulipánszál, közöttük apró virágok és levelek, fülén vasvörös vonalkázás. Színek: bíbor, zöld, kék, sárga, vasvörös. Jelzése az alján: H szürkével.

Kiss 1969 13. p. Nr. 17.
Ajándék, Bubics Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 1939
WP

6.123.

Tányér
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
Á. 23 cm
Repedt, csorba

Kerek, bordázott peremű, hullámos szélű, sekély öblű tányér. Díszítése bíbor rózsából és virágokból álló nagyobb csokor, illetve elszórva virágok. Ez a dekor a meissenai porcelánok mintái alapján terjedt el Európában. Fajanszon először a Hannong műhely

alkalmazta, Strasbourghban. Nevét — „deutsche Blumen” — arra történő utalásként kapta, hogy európai virágokból álló dekor, ellentétben az egzotikus keleti virágokat alkalmazó dekorokkal. Jelzése a tányér alján: HF kékkel, alatta 2 feketével.

Kiss 1969 12. p. Nr. 7.
Ajándék, Bubics Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 1862
WP

6.124.

Tányér
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
Á. 23,2 cm
Ép

Sekély öblű, bordázott peremű, hullámos szélű tányér, bíbor rózsás csokorral, elszórt kis kék, sárga virágokkal. Jelzése az alján: HF kékkel.

Kiss 1969 12. p. Nr. 8.
Ajándék, Bubics Zsigmond kassai püspök, 1891
Ltsz. 1864
WP

6.125.

Tányér
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
Á. 23,5 cm
Csorbult, kopott

Lapos tányér, hullámos szélű. Festése: bíbor rózsás csokor, elszórt kisebb-nagyobb virágok, zöld, kék, sárga, kevés vasvörös színben. Jelzése az alján: HP szürkével.

Publikálatlan
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiségőrtára, 1877
Ltsz. 1905
WP

6.126.

Tányér
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
Á. 23,5 cm
Csorbult, mázhibás

Bordás peremű, bordázott szélű. Festése: rózsás csokor és elszórt virágok, bíbor, zöld, kék, sárga, vasvörös, barna színekben. Jelzése az alján: HF kékkel.

Publikálatlan
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 53.3799
WP

6.127.

Tányér

Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz

Á. 23 cm

Máza kapott, repedezett

Hullámos szélű lapos tányér, festett rózsás csokorral, elszórt virágokkal, bíbor, zöld, kék, sárga, vasvörös színekben. Jelzése az alján: HF késsel.

Publikálatlan

Vétel, Fehér István, 1969

Ltsz. 69.585

WP

6.128.

Csésze aljjal (trembleuse)

Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz

Csésze: M. 6,8 cm Csészealj: Á. 12,8 cm

Csorbut

Felfelé szélesedő kávé- vagy csokoládécsésze, kérdőjel alakú füllel. A csészealj öblében kiemelkedő áttört gyűrű a csésze elhelyezésére. Mindkettő díszítése rózsás csokor és elszórt apróbb virágok, bíbor, zöld, kék, sárga és vasvörös színben. Mindkét darab alján jelzése: H. A csészén szűrkével, a csészealjon feketével.

Kiss 1969 11. p. Nr. 23.-csészealj

Ajándék, Bubits Zsigmond kassai püspök, 1891

Ltsz. Csésze: 2514, Csészealj: 3760

WP

6.129.

Csésze aljjal (trembleuse)

Lundenburg(?), Morvaország, XVIII. sz. második fele(?). Jelzett

Fajansz

Csésze: M. 6,8 cm Csészealj: Á. 13 cm

Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Fölfelé szélesedő kávé- vagy csokoládécsésze, kérdőjel alakú füllel. A csészealj öblében kiemelkedő áttört gyűrű a csésze elhelyezésére. Mindkettő díszítése rózsás csokor és elszórt apróbb virágok, bíbor, zöld, kék, sárga és vasvörös színekben. A csésze alján barnával, a tányér alján feketével L jelzés. Datálására és a jelzés valószínű feloldására (Kybalova 1970 53. p.).

Publikálatlan

Vétel, Schacherl Sámuel, 1892

Ltsz. 1876

WP

6.130.

Csésze aljjal (trembleuse)

Lundenburg(?), Morvaország, XVIII. sz. második fele(?). Jelzett

Fajansz

Csésze: M. 6,5 cm Csészealj: Á. 13 cm

Csorbut

Felfelé szélesedő kávé- vagy csokoládécsésze, kérdőjel alakú füllel. A csészealj öblében kiemelkedő áttört gyűrű a csésze elhelyezésére. Mindkettő díszítése rózsás csokor és elszórt apróbb virágok, bíbor, zöld, kék, sárga és vasvörös színekben. Jelzésük az aljukon: L feketével. Datálására és a jelzés valószínű feloldására (Kybalova 1970 53. p.).

Publikálatlan

Vétel, Schacherl Sámuel, 1892

Ltsz. 1877

WP

6.131.

Csésze aljjal (trembleuse)

Lundenburg(?), Morvaország, XVIII. sz. második fele(?). Jelzett

Fajansz

Csésze: M. 7 cm Csészealj: Á. 13 cm

Csorbut

Felfelé szélesedő kávé- vagy csokoládécsésze, kérdőjel alakú füllel. A csészealj öblében kiemelkedő áttört gyűrű a csésze elhelyezésére. Mindkettő díszítése rózsás csokor és elszórt apróbb virágok, bíbor, kék, zöld, és sárga színekben. Jelzése a csészealjon: L feketével. A datálására és a jelzés valószínű feloldására (Kybalova 1970 53. p.).

Publikálatlan

Beszerzése ismeretlen

Ltsz. 59.2213

WP

6.132.

Kupa

Meissen, 1709–1719 között

Vörös kőcserép, feketével és arannyal festett, szintelen lakkal bevont; aranyozott ezüsfoglalat

M. 19 cm Tá. 11,5 cm

A fedél csorba

Kerek, peremes talpon nyugvó hengeres test, boltozatos, tagolt és csuklóra járó fedél, kérdőjel alakú fül. Az edénytest díszítése elöl: sárkányt eresztő, azzal játszadozó gyerekek két nő társaságában, hátul: tornyon muzsikáló férfialak, a fedélen ülő fiúcska. Nékámné alább idézett művében a rendkívül finomrajzú chiniserie életképet feltételeken Martin Schnell művének tartja.

Gerhardt 1911a Nr. 199., 30. t. képe; Nékámné 1980 6. p., 33. p., Nr. 1. és képe; Katona 1984b 19–20. p. és képe

Vétel, Rudolf Lepke műkereskedő, Berlin, 1911. Gerhardt Gusztáv egykori gyűjteményéből származik

Ltsz. 5861

KI

6.133.

Csésze aljjal
Meissen, 1720 előtt

Porcelán, fehér, mázas, plasztikus és aranyozott díszítéssel
Csésze: M. 7,5 cm Csészealj: Á. 14 cm
Csorba, kopott

A kerek, alacsony talpon ülő, nyújtott harang alakú csésze szájpereme alatt szimmetrikus fríz arannyal, alul ugyancsak szimmetrikus díszítés — plasztikus maszkok, palmetták — XIV. Lajos stílusban. Belseje aranyozott. A csészealj peremén — kívül — arannyal festett, szimmetrikus fríz ugyancsak XIV. Lajos modorban, illetve plasztikus díszítés. Talpa és belseje szintén aranyozott. Technikája alapján a korai „Böttger” porcelánok közé tartozik, mint a kat. sz. 6.134.

Gerhardt 1911 a Nr. 278.; Nékámné 1980 8. p., 33. p. Nr. 2. és képe Vétel, Rudolf Lepke műkereskedő, Berlin, 1911. Gerhardt Gusztáv egykori gyűjteményéből származik
Ltsz. 5873
KI

6.134.

Kávéskanna
Meissen, 1715—1720 között. Jelzett

Porcelán, fehér, mázas, plasztikus és aranyozott díszítéssel
M. 16 cm Tá. 5,5 cm
Kiöntő és a fedő pereme csorbult, a fül repedezett, az aranyozás helyenként kopott

Kerek, tagolt, ívelt, aranyozott talpán körte alakú test, hegyes kiöntővel, tagolt kérdőjel alakú füllel. Két oldalán egy-egy plasztikus szőlőtő fürtökkel, szája körül és kiöntőjén aranyozott díszítménysáv fut körbe. Betétkarimás, boltozatos fedele arany peremű, plasztikus szőlőággal, kis kúpos, aranyozott fogógombbal. Az alján lüszter-jegy: AR EE ac. Technikája alapján ez is „Böttger-edény”, miként a vele azonos módon díszített kávéscsésze és alja (kat.sz. 6.133.). A plasztikus dísz kontúrja annyira határozott, hogy még a rákerülő és a mélyedésekbe hatoló máz sem tudja az éleit, finom rajzosságát elvenni. A fül kialakítása fokozza a kanna sziluettjének játékosságát, melyet az ellenkező oldalon a hosszú, összenyomott kiöntőcsőr ellensúlyoz. Az edény fehérségét a talpon, valamint a száj és a fedő peremén körbefutó aranyozás felfokozza.

Nékámné 1980 8. p., 33. p. Nr. 2. és képe
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.788
KI

6.135.

Teáskanna
Meissen, 1720—1730 között. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott
M. 11 cm Tá. 7 cm
Repedt, fülének aranyozása kopott

Lapított gömb alakú testén színes virágos-alakos chinoiserie jelenetek. Az edénytest alsó és felső pereménél aranyozott szegély. Füle és kiöntőcsőre is aranyozott, s ez utóbbi tövében plasztikus faunmaszk. Aranyszegélyes, boltozatos fedelén virágdíszítés. Az edény fenekén a meissen gyár kékkel festett jegye: K P M. A tárgyat Wartha Vince Böttger munkájaként publikálta (Wartha 1892 94—95.p.), ennek ellentmond, hogy festése és a chinoiserie jelenetek a Johann Georg Höroldt nevével fémjelzett korszakra jellemzőek.

Wartha 1892 94—95. p., 31. kép; Nékámné 1980 11—12. p., 33. p. Nr. 8. és képe
Áttét, Műszaki Egyetem Kémiai-Technológiai Tanszék, 1949.
Wartha Vince gyűjteményéből
Ltsz. 21903
KI

6.136.

Ollio-levesestál
Bécs, Du Paquier periódus, 1720—1725 között

Porcelán, fehér, mázas, aranyozott, plasztikusan kialakított
M. 17 cm Szá. 16,5 cm
Ép

Három, plasztikusan megformált maszk-lábon álló, felfelé enyhén szélesedő hengeres tál. Kétoldalt szögletes, külső oldalán hullámos szélű fül. A fedél félgömb alakú, tetején kúpos fogóval. A testen és a fedélen aranyozott, domború rozetták, madarak és indadíszítmények.

Tasnádiné 1971 11—12. p., 45. p. Nr. 1. és képe; Kat. 1986a Nr. 12.
Vétel, Müller Mór, 1909
Ltsz. 3973
VV

6.137.

Ollio-levesestál
Bécs, Du Paquier periódus, 1725 körül

Porcelán, máz felett vörössel és schwarzlottal festett és aranyozott
M. 16 cm Szá. 17 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1986

Három, plasztikusan megformált maszk-lábon álló, felfelé enyhén szélesedő hengeres tál, kétoldalt szögletes füllel. A fedél félgömb alakú, tetején kúpos fogóval. A test külső részén körbefutó, vörös-arany keretelű tájháttérben keleti, illetve európai viseletű alakok, schwarzlot festéssel. A tál öblében középen arannyal és vörössel keretelt kör alakú medalionban fás-bokros tájban ülő férfi figura, szintén schwarzlot festéssel. A fedélen zenélő pár, hegedűn játszó férfi és lantot pengető nő, illetve tájháttérben, épületrom előtt zsánerjelenet. A test erősen kihajló, karéjolt pereme és a fedél széle aranyozott lambrequin-, illetve rács motívumokkal díszített. Hasonló ábrázolásokkal díszített ollio-levesestálat publikál (Mrzcek—

Neuwirth 1971 Nr. 44., 10. t.), illetve (Ernst 1917 Nr. 129., 5. t. képe).

Kat. 1986a Nr. 16., 18. p. képe
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 53.3965
VV

6.138.

Kupa

Bécs, Du Paquier periódus, 1720–1730 között

Porcelán, schwarzlottal festett és aranyozott; aranyozott ezüstdé-
lel és áttört foglalattal
M. 11,5 cm Szá. 7,5 cm
Ép

Alacsony, kihajló peremű, vonal-, hullám- és pont-
sorból kialakított díszítésű, aranyozott ezüsttalpon
egyenes falú hengeres test, körbefutó rács-, lomb- és
szalagdíszes, enyhén boltozatos, lapos, akantuszleve-
les billentőjű fedéllel. A testen aranyozással kontúro-
zott, barnás árnyalatú schwarzlottal festett chinoise-
rie jelenet; rácsmotívumokból kialakított kerítés
előtt álló kínai figura, fantasztikus madarakkal. Az
aranyozott ezüstdélel közepén a gyulafehérvári erőd
alapításának alkalmából készült érem Carl Josef
Hoffmann műve. Az érem kronosztikonja: 1715
(Huszár 1984 Nr. 1003.).

Tasnádiné—Huszár 1967 97. p., 102. p. Nr. 8. és képe; Tasnádiné
1971 12. p., 45. p. Nr. 6. és képe; Kat. 1986a Nr. 10.
Csere, ARTEX Külkereskedelmi Vállalat, 1956
Ltsz. 56.1451
VV

6.139.

Kupa

Meissen, 1730 körül. Ezüst foglalata jelzett:
Rosenberg³ Nr. 1706. vagy 1787.

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott; aranyozott ezüst-
talppal, billentővel és fedéllel
M. 18,5 cm
A festés a szájperem mentén kissé kopott

Domború, aranyozott ezüsttalpon hengeres test, fül-
lel. A billentővel felnyíló trébelt leveles fedél közepén
befoglalt tallér. Oldalán színes chinoiserie jelenet:
nagy, lambrequinszerű aranytalpazaton nők, férfiak,
gyermek és szolgáltatók beszélgető csoportjai; terített
asztalok körül ülő és álló alakok, virágokkal, pál-
mákkal, madárral és lepkékkel. A talpazat két olda-
lán egy-egy mulató kínai figura arany sziluettje. A ta-
lapzatban három kisméretű tájkép. A szájperemen
keskeny arany szalagfonadék dísz fut körül. A fedél
közepén beforrasztott I. Frigyes Ágost Vikariat tallér
1711-ből. A talpferembe beütött évjel — Rosenberg
szerint — valószínűleg 1750-et jelez. Az ábrázolás sa-
játosságai alapján a kupatest készítése idejét nem te-
hetjük az 1730-as évek közepénél későbbre, így a por-

celán edénytestet feltehetően később látták el talppal
és azzal a fedővel, melybe az 1711-es évszámú tallért
helyezték. Tasnádiné és Nékámné a kupát Höroldt
munkájaként attribuálták.

Tasnádiné—Huszár 1967 97. p., 100. p. Nr. 1.; Nékámné 1979 188.
p., 2. kép; Nékámné 1980 12–13. p., 34. p. Nr. 14. és képe; Bres-
tyánszky 1983 133. p., 2. kép
Áttét, Magyar Nemzeti Bank, 1961
Ltsz. 61.947
KI

6.140.

Kupa

Meissen, 1730 körül

Porcelán, máz alatt kobaltkékkel festett, aranyozott ezüstdélel
M. 19,5 cm Tá. 8,6 cm
Ép

Hengeres test, D-alakú füllel, billentős, aranyozott
ezüstdélel. A szájperem mentén egymásnak forduló
akantuszlevélsor, a talpat vékony vonal szegélyezi.
Ezek között a kupa fő díszítménye látható: chinoise-
rie életkép kecses mozgású kínai alakokkal, dekora-
tív fákkal, növényekkel, tárgyakkal.

Ernst 1917 Nr. 553.; Holitscher 1917 89. p., 69. kép; Layer 1925 10.
p., VI. t. 15. kép; Nékámné 1980 11. p., 33. p. Nr. 6. és képe
Vétel, I. Ernst-Aukció, 1917. Holitscher Róbert egykori gyűjtemé-
nyéből származik.
Ltsz. 13721
KI

6.141.

Levesestál

Bécs, Du Paquier periódus, 1730 körül

Porcelán, máz alatt kobaltkékkel és máz felett színesen festett és
aranyozott, plasztikusan kialakított fogóval és fedőgombbal
M. 22,5 cm Sz. 24 cm
Ép

Alacsony, széles talpon álló, felfelé fokozatosan kiöb-
lősödő, félgömb alakú tál, kúpos fedéllel, melynek
fogója articsókát formáz. A táltesten kétoldalt voluta-
szerűen ívelő fülek. A táltest és a fedő peremén széles
sávban, kobaltkék alapon, aranyozott rombuszokból
és hullámos, geometrikus motívumokból kialakított
rácsminta fut körbe és két különböző alapszínű keleti
motívum ismétlődik felváltva: fülkeszerű, ívelt ke-
retben, kobaltkék, illetve fehér alapon, vörössel és li-
lával festett, aranyozott, keleties ízlésű virágok. A Du
Paquier periódus — a japán Arita (Kakiemon, Imari)
porcelánok stílushatását mutató — igen magas kvali-
tású darabja. Díszítése rokonságot mutat az ugyan-
csak az IM gyűjteményében lévő levesestáléval (kat.
sz. 6. 142.), illetve fedeles kancsóéval (ltsz. 15626).

Nékámné 1979 190. p., 6. kép; Kat. 1986a Nr. 43., 23. p. képe
Vétel, Donáth Sándor régiségkereskedő, 1914
Ltsz. 10994
VV

6.142.

Tál

Bécs, Du Paquier periódus, 1730 körül

Porcelán, máz alatt kobaltkékkel és máz felett színesen festett és aranyozott

Á. 43 cm

Ép

Nagyméretű, mély öblű, karéjos peremű, melyen széles sávban, kobaltkék alapon, aranyozott rombuszokból és hullámos, geometrikus motívumokból kialakított rácsminta fut körbe. Ez alatt két különböző alapszínű keleti motívum ismétlődik felváltva: fülkeszerű, ívelt keretben, kobaltkék, illetve fehér alapon, vörössel és lilával festett, aranyozott, keleties ízlésű virágok. A tál öblében már a későbbi német virágos díszítés egyes vonásait mutató virágkompozíció van. A Du Paquier periódus — a japán Arita (Kakiemon, Imari) porcelánok stílushatását mutató — igen magas minőségű darabja. Díszítése rokonságot mutat az ugyancsak az IM gyűjteményében lévő levestálal (kat. sz. 6.141.) és fedeles kancsóéval (Itsz. 15626).

Kat. 1986a Nr. 61., 24. p. képe

Vétel, Donáth Sándor régiségkereskedő, 1914

Itsz. 10995

VV

6.143.

Teafűpalack

Bécs, Du Paquier periódus, 1730 körül

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott; csavarmenetes, aranyozott rézkupakkal és dugóval

M. 13,5 cm

Ép

Nyolc ívelt oldalú, hasábos test. A széles elő-, illetve hátoldalon közepén vörössel, purpural és liláskékkel festett virágcsokrok, a mező négy sarkában liláskék roccaille-motívum, aranyozott szegélyű, vörös rács-motívumokkal, melyeket lomb- és szalagdísz, illetve lambrequin-motívumok kötnek össze. A keskenyebb oldalakon rács-, lomb- és szalagdísz és lambrequin-motívumok. A teafű tartására szolgáló tárgy a Du Paquier periódus kiemelkedő minőségű példánya. Analóg díszítésű dohánytartó dobozt és csészét aljjal publikál (Mrazek—Neuwirth 1971 Nr. 107., 17. t.).

Tasnádiné 1971 12. p., 45. p. Nr. 7. és képe; Kat. 1986a Nr. 38.

Beszerezése ismeretlen

Itsz. 61.264

VV

6.144.

Hordócska

Johann Joachim Kändler modell, Meissen, 1730 körül. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett, helyenként aranyozott

Állvány: M. 20 cm, Hordó: Á. 9,2 cm

Restaurálta Zoltán Éva, 1988—1989

Az ötpántos hordó állványa három volutás lábón nyugszik, ezek mindegyikéhez egy-egy félmeztelen figura támaszkodik. A két női figurán sárga, illetve vörös, a harmadikon, egy faunon kék színű lepel. Az aranypántos, sárga hordó felső oldalán ovális mezőkben lilával és vörössel festett miniatűr kikötő-látképek. Fedőlapjain arany arabeszkek fölött sokalagos chinoiserie életkép kék, piros és fekete színekkel, Höroldt modorában. A talpazaton máz alatti kék kardjegy.

Radisics 1906b Nr. 133. és képe; Radisics 1913 Nr. 133.; Kat. 1972 Nr. 253. és képe; Nékámné 1980 13. p., 34. p. Nr. 13. és képe; Brestyánszky 1983 133. p., 3. kép

Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952

Itsz. 59.2210. 1—2.

KI

6.145.

Levestál

Bécs, Du Paquier periódus, 1735—1740 között

Porcelán, máz felett színesen festett, aranyozott és ezüstözött, plasztikusan kialakított

M. 39 cm Szá. 29 cm

Restaurálta Zoltán Éva, 1986

Derekán behúzott félgömb alakú táltest, kúpos fedővel, melynek fogója ezüstözött cserkesz figura. A tál és a fedő peremén vasvörössel festett és aranyozott lambrequin fríz, rács-, lomb- és szalagdísz, a testen domborúan mintázott indiai és német virágos díszítés, vasvörössel, kézzel és sárgával festve. A táltest két ellentett oldalán plasztikus, ezüstözött maszkok. Öblének vasvörössel, kézzel és sárgával festett virágos ágairól Tasnádiné Marik Klára azok későbbi voltát feltételezi.

Tasnádiné 1971 12. p., 46. p. Nr. 10. és képe; Kat. 1986a Nr. 52., 43. p. képe

Beszerezése ismeretlen

Itsz. 53.3966

VV

6.146.

Tányér

Bécs, Du Paquier periódus, 1735—1740 között

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott

Á. 22 cm

Ép

Mély öblű, széles peremű tányér. Öblében, részben peremére is kinyúló, zöld, lilásbarna, vasvörös, purpur és világoskék színekkel festett, helyenként arannyal kontúrozott keleties ízlésű kertrészlet. A középpontban rózsafa, melynek ágán kalitkában madár függ, a virágok között lepkék szállnak. Az ábrázolás a japán Arita (Kakiemon, Imari) és a kínai porcelán motívumok európai ízlésű keveredését mutatja.

Kat. 1986a Nr. 53., 24. p. képe
Vétel, A. Sartori műkereskedő, Bécs, 1897
Ltsz. 10997
VV

6.147.

Csésze aljjal
Meissen, 1737—1741 között. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott, plasztikusan kialakított.

Csésze: M. 8,5 cm Csészealj: Á. 15 cm
Kopott

A harang alakú csésze hat alacsony lábon áll, füle virágos rózsaaág, testén kidomborodó úszó hatyúk, a háttér részútosan hullámzó drapériát utánoz, ugyancsak plasztikus megformálásban. Szájpereme mentén hullámos, illetve vonalkás aranyozott szegélydísz, alatta perzsamodorú színes virágdíszítés. Elöl Heinrich Brühl grófnak, a gyár intendánsának színes címere. A csészealj díszítése hasonló. Mindkettő fenékén kék színű kettős kardjegy

Gerhardt 1911a Nr. 247., 38. t.; Nékámné 1980 16. p., 34. p., Nr. 20. és képe

Vétel, Rudolf Lepke műkereskedő, Berlin, 1911. Gerhardt Gusztáv egykori gyűjteményéből származik
Ltsz. 5865 a—b.

KI

6.148.

Levesestál
Bécs, Du Paquier periódus, 1740 körül

Porcelán, schwarzlottal festett és aranyozott, plasztikusan kialakított.

M. 19,5 cm Szá. 24,5×19 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Felfelé fokozatosan kiöblösödő, ovális tál, kúpos fedéllel, melynek fogója nyíló virágbimbó. A táltesten volutaszerűen ívelő fülek. Az edényfal alján és a fedőgomb körül schwarzlot festésű és aranyozott kagyló, illetve rács-, lomb- és szalagdíszes ornamentika fut körbe, a fedőt rombusz- és kör motívumokból kialakított sor szegélyezi. A táltesten és a fedőn szintén schwarzlot festésű állatábrázolások: lant farkú madár, menekülő és leterített farkas. A Bécsi Porcelángyár egy jellegzetes készlet típusának az ún. Vadász-készletnek egy darabja.

Tasnádiné 1971 46. p. Nr. 11. és képe; Kat. 1986a. Nr. 55.

Vétel, Füzéký Bálint és Gömöri Istvánné, 1987. Delmár Emil egykori gyűjteményéből származik
Ltsz. 52.1942

VV

6.149.

Levesestál
Bécs, Du Paquier periódus, 1740 körül

Porcelán, schwarzlottal festett és aranyozott, plasztikusan kialakított

M. 22 cm Szá. 28,5 cm
Ép

Alacsony talpon álló, felfelé tagoltan kiöblösödő, félgömb alakú tál, kúpos fedéllel, melynek fogója articsókát formáz. A táltest két oldalán volutaszerűen ívelő fülek. Az edényfal alján és a fedőgomb körül schwarzlot festésű és aranyozott kagyló, illetve rács-, lomb- és szalagdíszes ornamentika fut körbe, a táltesten és a fedőn állatábrázolások: madarak, nyúl, őz és farkas. Mindezen díszítőmotívumok a Bécsi Porcelángyár egy jellegzetes készlet típusának, az ún. Vadász-készletnek a jellemzői. Párdarabja az IM gyűjteményének levesestálja (kat.sz.6.150.), illetve (Mrazek—Neuwirth 1971 Nr. 132., 20. t.).

Kat. 1986a. Nr. 56.

Vétel, Füzéký Bálint és Gömöri Istvánné, 1987. Delmár Emil egykori gyűjteményéből származik.

Ltsz. 53.3969
VV

6.150.

Levesestál
Bécs, Du Paquier periódus, 1740 körül

Porcelán, schwarzlottal festett és aranyozott, plasztikusan kialakított

M. 22 cm Szá. 28,5 cm
Ép

Alacsony talpon álló, felfelé tagoltan kiöblösödő, félgömb alakú tál, kúpos fedéllel, melynek fogója articsókát formáz. A táltest két oldalán volutaszerűen ívelő fülek. Az edényfal alján és a fedőgomb körül schwarzlot festésű és aranyozott kagyló, illetve rács-, lomb- és szalagdíszes ornamentika fut körbe, a fedőn állatábrázolások: madarak, nyúl, őz és farkas. Mindezen díszítőmotívumok a Bécsi Porcelángyár egy jellegzetes készlet típusának, az ún. Vadász-készletnek a jellemzői. Párdarabja az IM gyűjteményének egy másik levesestálja (kat.sz. 6. 149.), illetve (Mrazek—Neuwirth 1971 Nr. 132., 20. t.).

Kat. 1986a. Nr. 57.

Vétel, Füzéký Bálint és Gömöri Istvánné, 1987. Delmár Emil egykori gyűjteményéből származik

Ltsz. 53.3970
VV

6.151.

Fedeles edény.
Bécs, Du Paquier periódus, 1740 körül

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott, plasztikusan kialakított

M. 12 cm Szá. 14,5 cm
Ragasztott

Félgömb alakú, lapos fedelű tál. A táltest, illetve a fedél plasztikusan rovátkolt, aranyozott, peremük aranyozott rács-, lomb- és szalagdísz motívumokkal díszített. Az ágat formázó fedőfogó, illetve fülek naturalisztikusan barnára festettek, tövüknél plasztikusan formált, kék, vörös és purpur színekkel festett indiai virágok.

Kat. 1986a Nr. 63., 25. p. képe
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.853
VV

6.152.

Csokoládéskana
Meissen, 1740 körül. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott, plasztikusan kialakított
M. 14 cm Tá. 8×6,5 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988–1989

Körte alakú, bordás teste derekán és szája alatt tagozott, kiöntőcsőre maszkkal díszített. Füle három csigas végződésű ívből összetett, bordás talpa tagozott. Boltozatos, bordás fedelén ananász alakú gomb. Szájperemén kivágás a kanál részére. Derekán a tagozás mentén és a fedő szélén körben plasztikus kagylócskák. Testén két színes virágcsokor, illetve bogarak és szétszórva apróbb virágok. Elöl arany és fekete körvonalú AC monogram szalagszerű keretben, fölötté korona. Alján máz alatti kékkel kettős kardjegy, benyomva 26.

Gerhardt 1911a Nr. 263., 33. t. képe; Kat. 1969a 16. t.; Nékámné 1980 14–15. p., 34. p. Nr. 18. és képe
Vétel, Rudolf Lepke műkereskedő, Berlin, 1911. Gerhardt Gusztáv egykori gyűjteményéből származik
Ltsz. 5870 a–b.
KI

6.153.

Asztaldísz (2 db)
Bécs, 1744–1749 között. Jelzett

Porcelán, fehér, mázas
M. 18 cm
Kissé hiányos, tűzrepedéses

Az ülő férfi, illetve női figura egy-egy kancsó fedelét nyitja fel. A kancsók az alakokkal csaknem egyenlő magasságúak, oldalukon domború szőlőág. Jelzése: benyomott pajzsjegy. A Bécsi Porcelángyár fehér, mázas barokk asztaldíszének tipikus példánya. Analóg férfi figurát publikál (Mrazek–Neuwirth 1971 Nr. 270. 46. t.). Hasonló, de színesen festett asztaldísz szerepelt Ernst aukción is (Ernst 1918 Nr. 569., 25. t. képe).

Kat. 1986a Nr. 72., 24. p. képe
Áttét, Műszaki Egyetem Kémiai-Technológiai Tanszék, 1949. Wartha Vince gyűjteményéből
Ltsz. 20605, 22342
VV

6.154.

Mártástartó
Bécs, 1745–1749 között. Jelzett.

Porcelán, máz felett színesen festett, plasztikusan díszített
M. 9 cm Szá. 23,4×12 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

A négy, volutás lábon álló, csónak alakra kiképzett csészetest két csúcán a csőrszerűen ívelő perem alatt domború akantuszlevél motívumok. A test külső falán vasvörössel, kobaltkékkel, zölddel és sárgával festett indiai virágok, keleti fantáziaállatok, lepkék, a csészetest öblében hasonló motívumokból összeállított díszítmény. Jelzése: benyomott pajzsjegy.

Kat. 1986a Nr. 71.
Vétel, Steiner Salamon, 1887
Ltsz. 3944
VV

6.155.

Ecet-olajtartó
Bécs, 1770 körül. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott, plasztikusan kialakított.
Palack: M. 14,5 cm Tartó: Sz. 22,5 cm
Ép

Talapzatán két, lilával árnyalt és aranyozott kosárban egy-egy körteidomú palack. A dugók három-három plasztikusan kialakított sárga, vörös, illetve lila rózsával díszítettek. A palackok öblös testén zöld, sárga, vörös és purpur színekkel festett német virágok. Jelzése: máz alatti kék pajzsjegy, festőszámok: 18/Michael Spatz, 36/Michael Schulz.

Kat. 1927b 14. p., 34. sz. tárló Nr. 1., X. t. képe; Csányi 1927 198. p. képe; Kat. 1986a Nr. 106.
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 16441
VV

6.156.

Kávékészlet ún. tète à tète
Bécs, 1770–1775 körül. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott.
Tálca: 32×32,5 cm. Kávéskanna: M. 13,5 cm. Tejeskanna: M. 12 cm
Cukortartó kosárka: M. 5 cm Szá. 7 cm Csésze: M. 5,5 cm Csészzeal: Á. 12,5 cm
Ép, az eredetileg a készlethez tartozó kanálka hiányzik

Purpur, zöld, vasvörös és sárga színekkel festett, tájba helyezett zsánerjelenetekkel díszített kétszemélyes készlet. A téglalap alakú tálca pereme széles sávban áttört. A készlet minden tárgyának peremén zölddel és lilával festett, aranyozott rokokó fonatos szegély. A kannák és a csészek fülei fonottak és aranyozottak, levszerű végződéssel illeszkednek az edénytesthez. A kannák fedelén plasztikusan kialakított virágok. Jel-

zése: máz alatti kék pajzsjege három ponttal, a cu-kortartó és a tálca alján vörössel $\frac{10}{J}$ festőszám. Több analógiáját publikálja (Mrazek—Neuwirth 1971 Nr. 241—244., 42—43. t.).

Radisics 1906a 61. p., 88. kép; Radisics 1906b Nr. 134.; Radisics 1913 Nr. 134.; Kat. 1986a Nr. 121.

Áttét, Országos Ráth György Múzeum, 1952

Ltsz. 59.224.1—6.

VV

6.157.

Pulcinella

Meissen, 1720 körül

Porcelán, fehér, mázas, helyenként aranyozott

M. 17 cm Tá. 6×4,8 cm

Restaurálta Zoltán Éva, 1988—1989

Pulcinellát ábrázolja spanyol viseletben. Széles kari-májú kalapján toll. Nyaka körül cikkelyes, redős és széles gallér, hasán nyitott kabát, derekán és hasa alatt öv, utóbbin csörgő. Nadrágja felső részén puffos, a térdén szalagos. Bal kezében botot tart. A Pulcinella-plasztika talán az egyetlen olyan figura, mely ténylegesen összefüggésbe hozható Böttgerrel. Vöröscserép előképe volt-e, mint ezt Nékámné feltételezi, az irodalom alapján nem dönthető el bizonyosan.

Gerhardt 1911a Nr. 90., 29. t. képe; Layer 1932 98. p.; Kat. 1933b. 6. p., 9. p. képe; Kat. 1946 13. p.; Nékámné 1979 187. p., 1. kép; Nékámné 1980 10. p., 33. p. Nr. 5. és képe

Vétel, Rudolf Lepke műkereskedő, Berlin, 1911. Gerhardt Gusztáv egykori gyűjteményéből származik

Ltsz. 5846

KI

6.158.

Colombina és Braghella

Johann Joachim Kändler modell, Meissen,

1735—1756 között. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett

M. 17,5 cm Tá. 8×6,5 cm

A talpon levő virágok közül több letörött, a fatörzs levelei részben kiegészítettek

Az olasz commedia dell'arte két alakja: Colombina és Braghella. A madárkalitkát tartó Colombina Braghellához simul, aki őt bal karjával átöleli, s jobb kezével arcát simogatva, megcsókolni készül. A lány sárga ruhaderekán elől három kék színű masni, rövid ujjú ing, két ujjá végén a könyöknél kék színű masni, fehér kötényén tarka virág-díszítés, fehér cipőjén sárga csokros csat. Braghella fején barna hátralógó sapka, gallérja és öve fehér, kabátja és térdnadrágja barna, harisnyája fehér, cipőjén piros csokros csat. A talapzaton fatörzs és színes plasztikus levelek virágokkal. Jelzése: máz alatti kék kardjege és benyomva 45.

Gerhardt 1911a Nr. 81., 16. t. képe; Radisics 1912 13. p.; Layer 1932 99. p.; Kat. 1933b. 7. p., 10. p., képe; Pataky 1955 231. p., 239. p. Nr. 21.; Nékámné 1980 18. p., 38. p. és címlapkép
Vétel, Rudolf Lepke műkereskedő, Berlin, 1911. Gerhardt Gusztáv egykori gyűjteményéből származik

Ltsz. 5844

KI

6.159.

Kecsken lovagló szabó

Johann Joachim Kändler modell, Meissen, XVIII. sz. vége. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett

M. 22 cm H. 14 cm Sz. 8 cm

Restaurálta Zoltán Éva, 1988—1989

Kecskebakon ülő, magasra emelt jobbában ollót, bal kezében gyeplőt tartó szabó, hátán puttonyban két kecskegida. A bak szájában szabóvasaló. A kecskebak fehéres-szürke színű. A szabón elegáns virágos ruha van, fején széles peremű kalap, alóla kétoldalt öszeszürke haja a nyakáig leomlik. A gyengéden finom, kissé tartózkodó művész plasztikájából sajátos humor árad. Alján a meissen gyár máz alatti kék jege. Masszába karcolva: 171, benyomva: 48.

Wartha 1892 95. p., 33. kép; Pataky 1959 230. p., 239. p. Nr. 18.; Kat. 1969a. 18. kép; Nékámné 1980 17. p., 35. p. Nr. 28. és képe
Áttét, Műszaki Egyetem Kémiai-Technológiai Tanszék, 1949. Wartha Vince gyűjteményéből

Ltsz. 21911

KI

6.160.

Junó a pávával

Johann Joachim Kändler modell(?), Meissen,

1745—1750 között. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott

M. 37,3 cm Á. 16 cm

Jobb kezének mutatóujja ragasztott, combjától lefelé, valamint a talpazaton hosszabb repedés; a páva bóbítája letört

Magas — kagyló- és virágdiszes — talpazaton ülő nőalak. Jobbját a mellette álló páva nyakán nyugtatja, baljával a vállán átvetett és melle alatt ékköves övvel összefogott leplet tartja. Bal lábával a talpazatra támaszkodik s a lepel bokájára, illetve jobb combjára tekeredik. Hajában kék szalag. Jelzése máz alatti kék kardjege.

Mihalik—Csányi 1910 249. kép; Gerhardt 1911a Nr. 77., 2. t. képe; Gerhardt 1911b 367. p.; Radisics 1912 12. p.; Layer 1925 10. p.; Layer 1927 22. p.; Kat. 1933b 7. p.; Pataky 1955 235. p., 240. p. Nr. 42.; Nékámné 1980 19. p., 37. p. Nr. 34. és képe
Vétel, Rudolf Lepke műkereskedő, Berlin, 1911. Gerhardt Gusztáv egykori gyűjteményéből származik

Ltsz. 5841

KI

6.161.

Apolló Python sárkány tetemével
Johann Joachim Kändler modell, Meissen, 1745 körül. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett
M. 27,5 cm Á. 14,5 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988–1989

Kerek talapzaton álló fa előtt egy farönkön ül a líróját pengető Apolló. A vállára csapott lila bélésű lepel színes virágokkal díszes; bal oldalán nyilakkal teli tegez, lábánál a megölt Python sárkány hever. Jelzése máz alatti kék kardjel. Pár darabja az egykori Gerhardt-gyűjteményben (Gerhardt 1911a Nr. 62., 11. t. képe), majd a Holitscher-gyűjteményben volt (Ernst 1917 Nr. 637., 45. t. képe).

Mihalik 1934 64. p., 65. p. képe; Nékámné 1980 19. p., 36. p., Nr. 35. és képe
Surányi Béla hagyatéka, 1934
Ltsz. 18285
KI

6.162.

Harlekin
Meissen, XVIII. sz. közepe. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett
M. 13 cm Tá. 7×6 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988–1989

A plasztikus virágokkal díszített lapos talapzaton gyeppadon ülő Harlekin. Magasra tartott kezén a mellette levő kalitkából kivett madarat mutatja egy sóvár macskának. Layer a modellt J. J. Kändler, míg Nékámné Eberlein művének tartja. Jelzése máz alatti kék kardjegy.

Holitscher 1917 89. p., 67. kép; Layer 1925 10. p., VI. t. 16. kép; Csányi 1926 12. p., VI. t. 16. kép; Kat. 1933b 6. p.; Pataky 1955 299. p., 239. p. Nr. 14.; Nékámné 1980 16. p., 35. p. Nr. 24/b. és képe; Vétel, J. S. Goldschmied régiségkereskedő, 1917
Ltsz. 13736
KI

6.163.

Bacchus két puttóval
Johann Joachim Kändler modell, Meissen, 1750 körül. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott
M. 29 cm Tá. 13×10,3 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988–1989

Rocaille-díszes talapzaton, szőlőfürt és levelek, kézi-dob és palack között elhelyezett hordón ül az élénk mozdulatú Bacchus, magasra emelt jobbában borospoharat tart. Előtte egy puttó térdel, a csapra vert hordóból bort ereszt. Kezében borospoharat tartó mámoros puttó figura egészíti ki a kompozíciót,

különálló, az előbbihez illeszkedő talapzaton. Alján máz alatti kék kardjegy.

Kat. 1933b 7. p.; Patakyné 1955 235. p., 240. p. Nr. 43.; Kat. 1969a 17. kép; Nékámné 1979 189. p. 4. kép;
Vétel, Hermann Weingarten műkereskedő, 1911
Ltsz. 9289
KI

6.164.

Európa
Ludwig von Luck modell, Bécs, 1750 körül. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott
M. 25,5 cm
Tűzrepedéses. Restaurálta Zoltán Éva, 1988

A Bécsi Porcelángyár négy földrész sorozatának egy darabja. Magas, aranyozással díszített, ívelt szegélyű talapzaton fehér lovon ülő, koronás nőalak, jobb kezében jogart, bal kezében könyvet tartva. A könyvön az aranygyapjas rendjel függ, a figura jobb karja alatt, a tág ruhaujjból arany-, illetve ezüstpénzeső és több aranygyapjas rendjel hullik alá. A nőalak lábánál az európai kultúra jelképei, ágyúcső ágyúgolyókkal a hadi tudományoké, ásó a földművelésé, mögötte borospalack, mely a szőlőművelésre utal, előtte festékes paletta, a művészetek szimbólumaként. A talapzat felső része világoszöld, a nőalak ruhája dúsan aranyozott kagylós ornamentikával szegélyezett, lilával, zölddel és vörössel festett német virágokkal díszített. Jelzése: a talapzat oldalán máz alatti kék pajzsjegy. Hasonló darabot publikál (Mrázek-Neuwirth 1971 Nr. 314., 54. t.), mely 1744–1749 között készült, s Johann Josef Niedermeyer modellnek határozza meg. Az Ernst Múzeum katalógusának írója — E. W. Braun vagy Csányi Károly — a tárgyat 1750 körülre datálja, és egy, a leningrádi Ermitázsban őrzött Ósz plasztikával való stíluskritikai rokonság alapján Ludwig von Luck modelljének tartja.

Ernst 1917 Nr. 420., 11. t. képe; Holitscher 1917 88–89. p., 63. kép; Layer 1925 10. p., IX. t. 24. kép; Csányi 1926 IX. t. 24. kép; Layer 1927.24. p.; Layer 1932 99. p.; Kat. 1933b 8. p., 10. p. képe; Kat. 1986a Nr. 88.
Vétel, I. Ernst-Aukció, 1917. Holitscher Róbert egykori gyűjteményéből származik
Ltsz. 13722
VV

6.165.

Ázsia
Bécs, 1750 körül(?). Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott
M. 29 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

A Bécsi Porcelángyár négy földrész sorozatának egy darabja. Magas, aranyozással díszített, ívelt szegélyű talapzaton tevén ülő, keleties fejdíszű nőalak, jobb

kezében leveles ágat tart. Lábánál, a talapzaton virág, tök, illetve aranyozott füstölőedény. A nőalak viselete aranyrojtos szegélyű zöld lepel, illetve halványabb lila alapon lila-kék virágos ruha. A figura bal kezében a teve kantárját tartotta, ez azonban ma hiányzik. Jelzése: máz alatti kék pajzsjegy. A tárgy analógiáját publikálja (Mrazek-Neuwirth 1971 Nr. 316., 54. t.).

Holitscher 1917b 88–89. p., 64. kép; Layer 1925 10. p., X. t. 25. kép; Csányi 1926 X. t. 25. kép; Layer 1927 24. p.; Kat. 1933b 8. p.; Kat. 1986a Nr. 87.

Vétel, Pick Mór régiségkereskedő, 1917

Ltsz. 13723

VV

6.166.

Venus és Ámor
Bécs, 1750 körül. Jelzett

Porcelán, fehér, mázas

M. 28 cm

Tűzrepedéses, Ámor karjai és szárnyai hiányoznak

Kagylós kiképzésű talapzattól kinövő fatörzshöz támaszkodik Venus s átöleli a jobb lábán térdelő Ámort. Jelzése: máz alatti kék pajzsjegy. A plasztika a Bécsi Porcelángyár rokokó periódusának tipikus, szépen mintázott, fehér, mázas példánya.

Publikálatlan

Vétel, Pick Mór régiségkereskedő, 1916

Ltsz. 11975

VV

6.167.

Puttó porcelánégető kemencével
Johann Christoph Lücke modellje, Bécs, 1750 körül.
Jelzett

Porcelán, fehér, mázas

M. 13 cm

Kissé hiányos, tűzrepedéses

Kagylós kiképzésű talapzaton porcelánégető kemence felé lépő, az abban éppen kiégetendő edényre tekintő puttó figura. A plasztika a porcelánművesség rokokó allegóriája. Jelzése: máz alatti kék pajzsjegy. A Bécsi Porcelángyár fehér, mázas plasztikáinak szokatlan tematikájú példánya.

Tasnádiné 1971 28. p., 49. p. Nr. 35. és képe; Kat. 1986a Nr. 85. és címlapkép

Ajándék, gróf Wolfner Gyula, 1911

Ltsz. 5634

VV

6.168.

A megzavart alvó
Franz Anton Bustelli modell, Nymphenburg,
1754–1763 között. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott

M. 24 cm

Restaurálta Zoltán Éva, 1988–1989

Kopár fa mellett álló, díszvázával koronázott obeliszk előtt ülő pár. A férfi — lendületes rocaille formákba belesimulva — összefont karokkal fekszik, lábai alatt alvó kiskutyája. A nő — fejét felé fordítva — xilofonon kísért énekével igyekszik a férfi álmát megzavarni. Jegye elől, az obeliszk csúcánál: arany keretben, benyomott, ferdén futó csürlőidomos pajzsjegy.

Kat. 1934a Nr. 12. és képe; Mihalik 1934 64. p., 67. p. képe; Vég 1934 67. p.; Kat. 1946 13. p., 15. p. képe; Tasnádiné 1964 28. p. és képe; Nékámné 1979 190. p., 9. kép; Brestyánszky 1983 141. p., 22. színes kép

A Művészeti Múzeumok Barátai Egyesületének örökletete, 1933

Ltsz. 18255

KI

6.169.

Iszákos puttók
Joseph Anton Hannong modell, Frankenthal,
1759–1762 között. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott

M. 19 cm Tá. 21 cm

Törött, tűzrepedéses, kis hiánya a szőlőfürtökön

Ovális, plasztikus rocaille motívumokból kialakított talapzattól felnyúló stilizált — kék, zöld és arany színű — akantuszindák között hordó, körülötte, illetve rajta öt mámoros puttó. Alján a frankenthal gyár bélyege és JAH monogram.

Nékámné 1979 190. p., 10. kép

Beszerzése ismeretlen

Ltsz. 52.833

KI

6.170.

Hermész és Argosz
Johann Josef Niedermeyer modell, Bécs, 1760–1765
között. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott

M. 20 cm

Restaurálta Zoltán Éva, 1988

A szoborcsoport zsánerjelenetszerűen ábrázolja a mitológiai témát, Hermész álomba fuvolazza a tehénne változtatott Iót őrző Argoszt. A csoport lilával árnyalt kagylómotívumokkal, plasztikus virágokkal díszített, purpurral festett és aranyozott talapzaton helyezkedik el. Az aranysegélyű sárga tunikás, zöld köpenyes, fuvolózó Hermész fatörzs előtt, gyeppadon ül, mellette az éppen álomba merülő, sárgászöld lepelbe burkolt Argosz, előttük a tehénne változtatott Ió. Jelzése: máz alatti kék pajzsjegy.

Tasnádiné 1971 51. p. Nr. 43. és képe; Kat. 1986a Nr. 99.

Áttét, Műszaki Egyetem Kémiai-Technológiai Tanszék, 1949.

Wartha Vince gyűjteményéből

Ltsz. 56.570

VV

6.171.

Nemes ifjú
Johann Josef Niedermeyer modell, Bécs, 1770 körül.
Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott
M. 19 cm Sz. 10 cm
Ép

Szikla előtt álló fiatal férfi, vállán rókaprémese mente, aransújtásos dolmánya és nadrágja halványlila. Kardkötője, csizmája sárga, prémes kucsmáján zöld leffentyű. Johann Josef Niedermeyer egyik, 1750 körüli, különlegesen finoman mintázott, igen művesen kidolgozott festésű modelljének 1770 körüli újraöntése. Az ifjú Mária Terézia-korabeli viseletének festése igen részletező és pontos. A tárgy alján máz alatti kék pajzsjege és piros festőszám: 13/Franz Bernhardt(?).

Tasnádiné 1971 29. p., 50. p. Nr. 39. és képe; Kat. 1986a Nr. 102. Ajándék, Bíró József, 1936
Ltsz. 19522
VV

6.172.

Venus
Johann Peter Melchior, Höchst, 1771. Jelzett

Porcelán, máz felett színesen festett és aranyozott
M. 19 cm Á. 11×9,2 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988–1989

Füves talajt utánzó ovális talapzaton lilás-rózsaszín lepellel borított fatörzs előtt, arra baljával támaszkodó, bal lábbal előre lépő, arany diadém, ruhátlan nőalak. Hátról követ utánzó felületen bekarcolva: „J. Melchier 1771”. Az alján koronás hatküllőjű kerék, máz alatti késsel.

Csermelyi 1915 224. p., 229. kép; Layer 1925 10. p., VII. t. 17. kép; Csányi 1926 13. p., VII. t. 17. kép; Layer 1927 22. p.; Layer 1932 100. p.; Kat. 1933b 8. p., 11. kép; Nékámné 1979 190. p., 8. kép; Brestyánszky 1983 139. p., 10. kép
Vétel, Donáth Sándor műkereskedő, 1908
Ltsz. 5618
KI

6.173.

Gyümölcsös csésze
Csehország, 1730 körül

Formába fúvott szintelen üveg, helyenként felfényesített, vésett indadíszítéssel
M. 8,7 cm Tá. 6,9 cm Szá. 7,2×10,9 cm
Ép

Négy beíveléssel tagolt kerék talpán nyolcoldalas szár, faszettált nádusszal. Szeszélyesen karéjolt szélű, csónak alakú kelyhének alján négy, háromszor karéjolt díszítmény. Testén folyóparti táj fákkal, szirten várkastély, a nyár és az ősz allegóriája. Behajtó pere-

mén fényezett, apró oliv-csiszolású díszek fölött virágkosár. A csészét leltározó Tasnádiné a XVIII. század első felében származó német munkának tartotta, s még 1979-ben is így került publikálásra (Katona 1979 6. kép), azonban mai ismereteink szerint a XVIII. sz. elejére datálható cseh munkának véljük.

Katona 1979c 6. kép
Fery Tibor letéte, 1952
Ltsz. 56.56
KI

6.174.

Illatszerez üvegcsé
Ignaz Preissler terve, Csehország, 1725–1730 között

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült díszítéssel
M. 16 cm
Ép

Körbefutó fogazott díszű, sima kerek talpon ül a nagy, kiöblösödő testű, majd összeszűkülő nyakú dugós edény. Teste nyolc oldalú, vállá oliv-csiszolású, nyaka hámozott. Testének lapjain váltakozva rác-dísz, illetve virágkosár motívum. A tárgyat leltározó Tasnádiné a XVIII. század 30-as, 40-es éveiből való német munkának vélte. Egy analóg példány figyelembevételével Ignaz Preissler terve alapján készült cseh munkának tartjuk (Kat. 1970a Nr. 164.).

Radács 1885 31. p., Nr. 9.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiség-tára, 1877
Ltsz. 4939
KI

6.175.

Talpas serleg
Németország vagy Szilézia, 1720 körül. Talpán meszterjege: Rosenberg³ Nr. 3360.

Formába fúvott szintelen üveg, faszettált, köszörült díszítéssel; aranyozott ezüstnyél és -talp
M. 23 cm Tá. 10,5 cm
Pereme kissé csorbult, nyelének aranyozása kopott

Kerek, aranyozott ezüst, trébelt talpa magas, lapokra faszettált szárban folytatódik, melyet gyűrűs tag és nagy gömb alakú nádusz zár le. Ezen ül a tizenhat lapra faszettált, tölcser alakú kuppa. Testén elől: gazdag díszű keretben két nagy gálya a tengeren, kisebb vitorlással, fölötte „auf die Wohlfahrt von der Negotie” felirat. Az átellenes oldalon: lankás tájban négyfogató társzekér, a háttérben város látképe. Az ábrázolások között díszes, virágos posztamensen egy kürtöt fúvó, vágató lovas, illetve Hermes alakja áll.

Publikálatlan
Vétel, Bizományi Áruház Vállalat, 1961
Ltsz. 61.401
KI

6.176.

Illatszeres üvegcsé
Csehország, 1725—1730 körül

Formába fúvott szintelen üveg, metszett, köszörült; schwarzlottal festett és aranyozott
M. 15,2 cm Tá. 5 cm
A dugó alja törött, a talpa csorba

Csonka kúp alakú talpon, fordított körte alakú, ívesen lapokra csiszolt test, hámozott dudortagos nyakkal, az egész felületét befonó, metszett indadíszsel, aranyozás nyomaival. Díszítése elöl: két vitorlás gálya világítótoronnyal, hátul: szarvast űző kutya, a többi oldalon virágváza. Henger alakú dugója felül kidudorodik, hegyes fogója oliv-csiszolású. Analóg formájú flakon képét közli katalógusszám nélkül a Waldsteincsalád koronás, kalligrafikus monogramjával az 1730 körüli évekből (Kat. 1970a). Tárgyunk, formáját tekintve csupán talpának kialakításában különbözik csehországi megfelelőjétől.

Publikátlan
Delhaes István hagyatéka, 1901
Ltsz. 4940
KI

6.177.

Nyeles gyümölcsös csésze
Csehország, 1730—1740 között

Formába fúvott szintelen üveg, csiszolt, köszörült; schwarzlottal festett és aranyozott
M. 9,9 cm Tá. 7,3×6,5 cm
Ép

Nyolcszögletes, oliv csiszolású talpon köszörült baluszteres szár, ezen ül a kagylószerűen tagolt csésze-test. Díszítése: figurális ábrázolások — két kávézó hölgy, illetve három zenész — és groteszk, illetve arabeszk motívumok.

Radisics 1885 32. p., 10. szám, 31. p. képe; Divald 1912 361. p., 187. kép; Katona 1983 169. p., 15. kép
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 4944
KI

6.178.

Pohár
Ignaz Preissler köre, Csehország, 1725 körül

Formába fúvott szintelen üveg, schwarzlottal festett
M. 19 cm Tá. 6,6 cm
Ép

Kerek, indás díszű talpon áll. Felfelé szélesedő, lapokra hámozott szára alján két korong, belsejében piros spirális fonál. Szára fent is korongban végződik. Ezen ül a nyolclapra faszettált kupa. Két nagyobb lapján schwarzlot festésű chinoiserie életképek: két imádkozó kínai, illetve madárarus. Keskenyebb lapjain leveles-virágos ágak gazdag fonadéká.

Publikátlan
Papolczy Ferenc és felesége hagyatéka, 1980
Ltsz. 80.350
KI

6.179.

Pohár (6 db)
Csehország(?), XVIII. sz. első fele

Két — szintelen üvegből fúvott, összecsiszolt és ragasztott — pohártest között arany- és ezüstoffióból kimetszett díszítés, vörös lakk- és színes zománccfestéssel, ún. zwischengoldglas
M. 6,7 cm Á. 6,2 cm, ill. 5,2 cm
A szájpereemen kisebb-nagyobb csorbulások

Felfelé kiszélesedő, 22 lapra visszametszett hengeres forma. Alján vörös lakk alapon aranyfóliából kimetszett lángoló szív, két csókolódzó madárral. Oldalán alul stilizált levélsor arannyal, felette harci jelenet: fás, sziklás tájban két, karabélyból egymásra tüzelő, illetve ellenfelét leszűrő lovas. A poharak szájánál 5 mm-es aransáv fut körül. Az 1962-ben felbukkanó poharakat sikerült azokkal az ún. Apafi-poharakkal azonosítani, melyeket Téglás István publikált először. A poharak a magyarigeni Köblös-család birtokában maradtak fenn. Történetükről azt a hagyományt jegyezték fel, miszerint II. Apafi Mihály erdélyi fejedelem adta őket ajándékba kománai számtartójának, Récsey Istvánnak hűséges szolgálatai jutalmául.

Téglás 1888; Fittler 1898 371. p.; Radisics 1901/1902 481. kép; Weiner 1967 19. p., 11. kép; Katona 1969 41. p.; Kat 1972 Nr. 246.; Katona 1973; Katona 1979a; Katona 1979c 214. p.; Katona 1983 168. p., 12. kép; Bunta-Katona 1983 66—67. p.; Varga 1989b
Vétel, Budovszky Gáborné, 1966
Ltsz. 66.83—66.84; 66.164—66.167
KI

6.180.

Pohár
Csehország, XVIII. sz. első fele

Két — szintelen üvegből fúvott, összecsiszolt és ragasztott — pohártest között arany- és ezüstoffióból kimetszett díszítés, ún. zwischen-goldglas
M. 8,5 cm Tá. 5 cm
Ép

Kívül tizennyolc lapra faszettált, fordított csonka gúla alakú pohártest. Oldalán egy keskenyebb és egy szélesebb — ezüst levéldíszes — sáv közötti övben aranyfóliából kimetszett erdei vadászjelenet medvével, két hajtóval, két lovas és két gyalog vadással. Az alján vörös lakk alapon lovas alakja, aranyfóliából.

Publikátlan
Vétel, Fülöp József, Budapest, 1900
Ltsz. 4925
KI

6.181.

Pohár

Németország vagy Csehország, XVIII. sz. első fele

Két — szintelen üvegből fúvott, összecsiszolt és ragasztott — pohártest között arany- és ezüsfóliából kimetszett díszítés, ún. zwischen-goldglas

M. 7,4 cm Tá. 4,3 cm

Ép

Felfelé enyhén szélesedő, kívül hús lapra faszettált, henger alakú pohártest, melyen két ezüst akantuszlevélsor között tájképben vadászjelenet: szarvasvadászat falkával és egy szarvasra tüzelő vadász, aranyfóliából kimetszve. Alján lovon ülő kürtös alakja, vörös lakk alapon, aranyfóliából kimetszve.

Kat. 1961 15. p., 22. kép; Katona 1983 168. p., 12. kép

Ajándék, Poór Antal, Esztergom, 1881

Ltsz. 4927

KI

6.182.

Pohár

Csehország, XVIII. sz. első fele

Két — szintelen üvegből fúvott, összecsiszolt és ragasztott — pohártest között arany- és ezüsfóliából kimetszett díszítés, ún. zwischen-goldglas

M. 8,5 cm Tá. 4,5 cm

Ép

Fordított csonkagúla alakú, kívül hús lapra faszettálva. Alján a pereménél ezüst, illetve aranyfóliából kimetszett, szembenéző levélsor fut körbe. Közepén aranyfóliából kimetszett sokalakos vadászjelenet, kürtössel, vadászokkal. Beragasztott alján vörös lakk alapon szarvas, aranyfóliából.

Publikálatlan

Beszerezése ismeretlen

Ltsz. 60.154

KI

6.183.

Illatszerez üveg

Csehország(?), 1737, a foglalat Franciaország, XVIII. sz. közepe

Üveg, ezüst, köszörült és trébelt díszítéssel

H. 10,3 cm Sz. 3,5 cm

Ép

A lapított körteidomú üvegen köszörült díszítés — levélfüzérek között L.E.B. és F.B.S. monogram koronával, ill. „In leyden bestandig / in lieben getrey” felirat. Fenekén az 1737-es évszám. A díszítés technikája és motívumai alapján feltehetőleg Csehországban készült. Az ezüst, kosárka alakú foglalat trébelt díszítését akantuszlevelek, madarak és szív alkotják. A kupakon két-két trébelt mókus és madár. A foglalat és a kupak utólag készült, mivel a foglalat eltakarja az

üvegre köszörült feliratot és a monogramokat. A díszítés motívumai alapján valamivel később, a század közepén. A foglalat felső peremén, ill. a kupak peremén apró francia ezüstjegy van beütve.

Publikálatlan

Ajándék, Procopius Béla, 1927

Ltsz. 16773

ÁP

6.184.

Talpas, füles csésze (2 db)

Csehország, Riesengebirge(?), 1740 körül

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült és maratott díszítéssel

M. 11 cm Tá. 7,2×7 cm

Ép

Nyolcszögletű talp, gyémántköszörüléssel díszített, gömb alakú nódusz. Felfelé szélesedő, nyolclapú, törtvonalú test, kiöntővel és kérdőjel alakú füllel. Talpán köszörült, illetve hámozott tojás- és vonaldísz váltakozik. Talpperemét maratott és köszörült levélkoszorú szegélyezi. A csészetestet maratott és köszörült ún. Berain-motívumok díszítik. Párdarabját a prágai Iparművészeti Múzeum őrzi (Kat. 1970a Nr. 509.).

Publikálatlan

Papolyczy Ferenc és felesége hagyatéka, 1980

Ltsz. 80.338, 80.339

KI

6.185.

Talpas pohár

Szilézia, 1740 körül

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült díszítéssel

M. 15,7 cm Tá. 8,8 cm

Ép

Talpa tízszögű, azon ívesen hajló szár, mely felül kiszélesedve tartja a tölcseres, felfelé szélesedő kuppát. Teste beköszörült vonalakkal hat gerezdre osztott, három mezőben almát szedő, ülő, illetve virágkosarat tartó meztelen alak, két mezőben dús keretben táj épületekkel, illetve kastéllyal. Egy mező — valószínűleg monogram részére — üresen maradt.

Publikálatlan

Ajándék, báró Hatvany Józsefné, 1927

Ltsz. 17329

KI

6.186.

Talpas pohár

Szilézia, 1740 körül

Formába fúvott szintelen, lilásba játszó üveg, köszörült díszítéssel

M. 14,8 cm Tá. 8,7 cm

A szája csorba

Vastag talpa szélén köszörült és oliv csiszolású díszítés, faszettált száron hat mezőre osztott, fordított

csonka kúp alakú kupa. A kupa dús ornamentikával keretelt mezőiben amorettek csellóval, viola da gambával, vadászkürttel, trombitával, hárfával és klarinéttal, továbbá két naturalisztikus virágszál.

Publikálatlan
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 4959
KI

6.187.

Talpas, füles csésze
Cieplice Slaske, Szilézia, 1760 körül

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült, hámozott, mattított
M. 13,3 cm Tá. 7,6 cm
Ép

Kerek, lesarkított talpból kinövő szárát két korong, gömb és újabb két korongidom díszíti. Talpán kiköszörült oválisok és mattított háromszögek, gömb alakú nádusza gyémántköszörüléses. Kuppája kagyló alakú, alsó felén hámozott tojássor, felette finoman kiköszörült és mattított kép: vár őrrrel és egy arra szelő férfival, a háttérben ház. A két figura között terebélyes fa. A pohár hosszabbik oldalain plasztikusan kialakított virágszirmok. A füle kiindulásánál magas köszörüléssel kialakított szirmok.

Publikálatlan
Papolczy Ferenc és felesége hagyatéka, 1980
Ltsz. 80.365
KI

6.188.

Füles pohár
Szilézia(?), XVIII. sz. közepe

Formába fúvott szintelen üveg, vésett, köszörült díszítéssel
M. 9,5 cm Tá. 8,8 cm
A füle csorbult

Tízszögre csiszolt kihajló talpperemen henger alakú test, szalagfüllel. A pohártest alján köszörült sugaras dísz, szájpereme mentén rácsos díszítménysor. Testén dús rocaille-os dísz között kurzív MO és TS monogramok.

Publikálatlan
Áttét, Pénzügyi Központ, 1953
Ltsz. 53.760
KI

6.189.

Pohár
Csehország, XVIII. sz. közepe

Formába fúvott szintelen üveg, matt és fényes metszéssel
M. 8,7 cm Tá. 5,2 cm
Szájánál kisebb csorbulás

Keskeny lapokra faszettált, felfelé szélesedő hengeres forma. Szájpereme körül metszett csipkedíszítmény, testén rács-, lomb- és szalagdíszes, rocaille-os, virágos kartusban kurzív FAF monogram.

Publikálatlan
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.1243
KI

6.190.

Palack
Csehország, XVIII. sz. közepe

Formába fúvott szintelen üveg, metszett, köszörült díszítéssel, önfoglalattal
M. 23 cm Tá. 9,5×17,3 cm
Ép

Hatszögletű hasáb alakú test, szűk nyakkal, csavaros önfedővel. A két hosszabb oldalon figurális ábrázolások: az egyikén szőlő- és virágdíszes, rocaille-os keretben kutyával vaddisznóra vadászó férfi. A rocaille felett ötágú stilizált korona. A másikon szőlőtőkét vivő férfi, vele szemben szőlőt csipegető gyerek, alattuk rácsos rocaille díszek, stilizált levelekkel. Használóképpen díszített a két-két keskenyebb oldal.

Publikálatlan
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 56.54
KI

6.191.

Pohár
Csehország, 1765 körül

Formába fúvott szintelen üveg, köszörült díszítéssel
M. 9,7 cm Tá. 7,5 cm
Ép

Fordított kúp alakú teste tizenöt lapra faszettált. Oldalán beköszörült széles rokokó kartus, benne három szál virág, peremén ívsor, rácsdíszes és füzérrel.

Publikálatlan
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 16569
KI

6.192.

Illatszerez üvegcsé
Csehország, 1768(?)

Formába fúvott szintelen üveg, metszett és vésett díszítéssel; ezüstkupakkal és talpgyűrűvel
M. 17,5 cm
Ép

Lapos talpon álló kobak alakú edény, hosszú, hengeres szájjal, fogós dugóval. Felülete köszörüléssel díszített: rocaille-motívumokkal keretelt mezőben egymással viaskodó lovas alakok erdős tájban, illetve

címer „Carl regierender Fürst 1768 zu Löwenstein Wertheim” felirattal.

Publikálatlan
Ajándék, Ybl Ervin, 1963
Ltsz. 64.16
KI

6.193.

Zsetondoboz (4 db)
Mariaual le Jeune, Párizs, XVIII. sz. első fele. Jelzett

Vésétt, maratott és színezett elefántcsont
M. 1,8 cm Sz. 8,4 cm Mé. 5,9 cm
Kettő fedele hátul repedt

A négy kártyaszínnel jelzett dobozka — a pikk piros, a kőr színtelen, a káró zöld, a treff sárga — kialakítása egyforma, chinoiserie díszítése egymáshoz hasonló. A lapos, négyszögletes dobozok alja és fedele keskeny peremmel túlnyúlik az oldallapokon. Felhajtható fedelük rész csuklópánton fordul. A dobozok figurális és ornamentális díszítménye minden oldalon keskeny keretben jelenik meg. Fedelükön közepén négyszögletes nyílással ellátott, elfordítható tárcsa van, alatta számok 1—X-ig. A tárcsa két oldalán commedia dell'arte figurák. A dobozok alján egy-egy állatfigura: mókus, kacsa, csiga és pillangó. A fedél belső oldalán virágágak, az ezt közrefogó keret alsó részén jelzés: mariaual le Jeune a Paris fecit. Mint azt a tárgyak monográfusa, Koroknay Éva megállapította, a dobozokat a reversi nevű kártyajátékhoz használták. A játék korabeli népszerűségét és közismertségét jól példázza a tény, hogy a Diderot és D'Alambert szerkesztette francia Enciklopédia külön címszót szentelt neki. A mester jelzett, hasonló készlete kat. sz. 6.194.

Cimeliotheca 8. p., Nr. 16—19.; Römer 1873 63. p.; Schikedanz-Pulszky 1877 88. p., Nr. 22.; Koroknay 1954 149—156. p., XXXII., XXXIII. t. 96., 99—100., 103—110. kép; Kat. 1982a Nr. 247.
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiség-tára, 1877. József nádor ajándéka a Magyar Nemzeti Múzeumnak, 1812
Ltsz. 4999—5001
MD

6.194.

Zsetondoboz (4 db)
Mariaual le Jeune, Párizs, XVIII. sz. első fele. Jelzett

Vésétt, maratott és színezett elefántcsont; faragott és vésétt gyöngyház rátét, illetve berakás
M. 1,7 cm Sz. 8,5 cm Mé. 6 cm
Festése kopott, fedelük repedt, ragasztott, javított

A négy különböző színű — piros, fehér zöld, és sárga — dobozka kialakítása egyforma, chinoiserie díszítése egymáshoz hasonló. A lapos, négyszögletes dobozok alja és fedele keskeny peremmel túlnyúlik az oldallapokon. Felhajtható fedelük réz csuklópánton fordul. A dobozok figurális és ornamentális díszít-

ménye minden oldalon keskeny keretben jelenik meg. Fedelükön közepén delfint ábrázoló kerek tárcsa van, a tárcsa elfordításakor a rajta levő szív alakú nyílásban számok tűnnek elő 1—X-ig. A tárcsa mellett kétoldalt egy-egy commedia dell'arte figura áll, illetve táncol. A dobozok alján egy-egy zsánerjelenet: madarat tartó, ülő, pipázó és kacsának tálcat nyújtó kínai. Kinyitva, a fedelek belsejében színes, virágos ágakon egy-egy állatfigura ül: pillangó, madár, csiga, és kacsa. Ezek alatt a kereten jelzés: mariaual le Jeune a Paris fecit. A dobozokban levágott sarkú hosszúkás, négyszögletes és kerek zsetonok; a kerek és a hosszúkásak közül néhány bon mot feliratú, a vonatkozó ábrázolással. Koroknay alább idézett cikkében kimutatta, hogy a dobozkákat a reversi nevű kártyajátékhoz használták. A mester jelzett, hasonló készlete kat. sz. 6.193.

Koroknay 1954 149—156. p., XXXII—XXXIII. t. 95., 97—98. és 102. kép
Vétel, Nagy Tiborné, 1953
Ltsz. 53.4421
MD

6.195.

Ostábla
Bécs (?), 1750 körül

Diófa, diógyökér, jávor- és körtefa berakással, égetéssel árnyalt; aranyozott réz kulcslyukpajzs
Csukva: Sz. 43 cm H. 57 cm V. 13,5 cm
Repedt, vetemedett, szegélyléce hiányos

A nagyméretű játéktáblán a szokásostól eltérően csak kinyitott állapotban, a belső oldalain lehet játszani. Két külső oldalát hullámprofilú lécszegélyezi; sima, a fa erezetét geometrikus mintaként kamatoztató kereten belül kagylómotívumokból alakított, konzolra helyezett keretben rokokó váza áll. Oldalait szalagintarziával keretelt aszimmetrikus ovális mezők sora díszíti. Kinyitva, a keretén sorakozó fúrt lyukakba helyezték egykor az ellenféllel szemben elért ütések jelző pálcikákat. Az ostábla kettős tábláján a váltakozó sötét és világos játékmezők sötét, illetve világos pácolású csavart oszlopok. A magas talapzaton álló oszlopok tetején különböző motívumok a fejezetek: gömbön álló sas, korinthuszi fejezeten gyertyatartó és kanna. A játékmezőket elválasztó széles sávban szeszélyesen kanyargó, szimmetrikus elrendezésű szalagok között kagyló- és levélmotívumokból összeállított kartusban az egyik táblán a morvaországi Podstatky z Prusinovic (Pílnáček 1930 276. p., IV. A., II. t.), a másik táblán a magyarországi Beke család (Siebmacher IV. 15. 38. t.) címere. A címerábrázolás alapján feltételezhető, hogy az ostáblát jegyajándéknak szánták. A rendelkezésre álló adatok alapján — melyek különösen a Beke családra vonatkozóan felettébb hiányosak — sem a személyek kiléte, sem az időpont nem határozható meg közeleb-

ről. A táblák díszítménye különféle mintalapokat követ, a külső oldalak rokokó váza motívumát nem is tudta az asztalosmester elég világosan értelmezni. A címerkeretek Jeremias Wachsmuth (1711–1779) augsburgi festő és metsző négylapos kartus sorozatának egyik lapja után készültek (közli Berliner-Egger 1981 Nr. 1368.). Korábban azonosítatlan volt a két címer. A hozzá tartozó játékkorongok közül kiállítva kat. sz. 2. 38., 6. 196., 6. 197., 6.198. és 6.199.

Kat. 1982d Nr. 16.
Ajándék, báró Lipthay Béláné, 1901
Ltsz. 5012
MD

6.196.

Játékkorong
Nürnberg, Martin Brunner érme után, 1750 körül.
Jelzett

Szilvafa, préselt, esztergált
Á. 6 cm V. 1,3 cm
Ép

E: Azonos kat. sz. 6.198. E

H: ACCEDE! ERUBESCO. = jer, im pirulok (Détsy Mihály ford.). Két meztelen kurtizán — egyikük fürdődézsában — elől fölemelt ruhájánál fogva húzvon egy férfit. Jelzése: MB. A Hans Sebald Beham metszet (B. 214.) kompozícióját követő ábrázolással ismert egy játékkorong a müncheni Bayerisches Nationalmuseum gyűjteményében (Himmelheber 1972 Nr. 243. H.) és egy variáns a nürnbergi Germanisches Nationalmuseumban (Kat. 1986d Nr. 49, H.). A kat. sz. 6. 195. ostáblához tartozik.

Publikálatlan
Ajándék, báró Lipthay Béláné, 1901
Ltsz. 5061
MD

6.197.

Játékkorong
Nürnberg, Martin Brunner érme után, 1750 körül.
Jelzett

Szilvafa, préselt, esztergált
Á. 6 cm V. 1,3 cm
Ép

E: EN ELEVATO PEDE FORAMEN! = fenn a lába, ott a luk (Détsy Mihály ford.) Széken ülő fiatal hölgy lábát a vele szemben féltérde ereszkedett fiatalember térdén tartja. Kettőjük között szemüveges öregember, ő emeli a hölgy lábát és elmélyülten szemléli annak bokáját. A hölgy kezével szarvat mutat az öregember háta mögött. Jelzése: MB.

H: VVLVA DOLET VRINA DOCET. = mutatja a vized mitől fáj a méhed (Détsy Mihály ford.). Gyenélkedő hölgy ágyánál doktor ül, bal kezével a beteg

pulzusát tapintja, felemelt jobb kezében a vizeletes edény, azt vizsgálja. Háta mögül Amor nyilaz a hölgyre. Jelzése: MB. A jelenetet kilenc rozettával tagolt liliomos keret veszi körbe. A két jelenetet ábrázoló játékkorongot őriz a müncheni Bayerisches Nationalmuseum (Himmelheber 1972 Nr. 298. H és Nr. 255. H), variánsát pedig a nürnbergi Germanisches Nationalmuseum (Kat. 1986d Nr. 50.). További példányai az IM gyűjteményében: ltsz. 6063, 5077 és 5078. A kat. sz. 6.195. ostáblához tartozik.

Kat. 1982d Nr. 11–12., 5. p.
Ajándék, báró Lipthay Béláné, 1901
Ltsz. 5062
MD

6.198.

Játékkorong
Nürnberg, Martin Brunner érme után, 1750 körül.
Jelzett

Szilvafa, préselt, esztergált
Á. 6 cm V. 1,3 cm
Ép

E: CVRRE CITO, CORNVTVS ENIM CLAMORIB, INSTAT = Fuss hamar, íme a szarvas férj ordítva nyomunkban (Détsy Mihály ford.). Fiatal, kalapos férfi egy nőt cipel a hátán, kinek ruháját szarvasagancsos öreg emeli fel és a kezében lévő kefével suhint annak pucér fenekére. Jelzése: MB.

H: FELICITAS VENETIAE = Velence boldogsága Velence látképe fölött szárnyas puttó tart írásszalagot a fenti felirattal. A játékkorong hátoldalának képe eredetileg hadi emlékéremhez készülhetett. Velence az 1680-as években, mint a Szent Liga tagja, visszafoglalta török uralom alá került görögországi birtokainak nagy részét. E török feletti diadalainak valamelyikére kibocsátott emlékérem egyik oldala lehet ez az ábrázolás. A müncheni Bayerisches Nationalmuseum gyűjteményében található egy-egy, az előoldal ábrázolásának egy variánsával díszített, illetve a hátoldal képével megegyező játékkorong (Himmelheber 1972 Nr. 244. E illetve Nr. 230. H). A kat. sz. 6.195. ostáblához tartozik.

Kat. 1982d Nr. 10.
Ajándék, báró Lipthay Béláné, 1901
Ltsz. 5076
MD

6.199.

Játékkorong
Nürnberg, Martin Brunner és Peter Paul Werner érme után, 1750 körül. Jelzett

Szilvafa, préselt, esztergált
Á. 6 cm V. 1,3 cm
Ép

E: ACV LAXATA VESTE TRIVMPHO = lazítva a ruhán diadalmaskodom túmmel (Détshy Mihály ford.). Fiatal férfi egy hölgy mellbőségét méri, mögötte meztelen gyermek mellőrudat és szabóollót emel magasra. Jelzése: MB.

H: TRAU NICHT, ES STICHT. = ne bizzál, megszurkál (Détshy Mihály ford.). Kertben ülő szerelmespár hölgytagja az Amor mutatta rózsák felé nyúl. Jelzése: PPW. A jelenetet kilenc rozettával tagolt lilomos keret veszi körbe. Ugyanezek a jelenetek láthatók a müncheni Bayerisches Nationalmuseum két különböző játékkorongján (E = Himmelheber 1972 Nr. 297. E; H = Himmelheber 1972 Nr. 295. H). A kat. sz. 6.195. ostáblához tartozik.

Kat. 1982d Nr. 13., 5. p.
Ajándék, báró Lipthay Béláné, 1901
Ltsz. 5080
MD

6.200.

Sakk-készlet

Meissen, 1740–1750 között

Porcelán, plasztikusan kialakított, máz felett színesen festett és aranyozott

Tábla 32,5×32,5 cm V. 1,5 cm Figurák M. 5,3–6,5 cm

Hét figura hiányzik: egy-egy király, bástya, ló, futó és három paraszt

Négyzetes, magasított peremű, tálcaszerűen kialakított tábla aranyozott szegélydíszsel és rácsmintás rózsaszín–zöld mezőkkel. A figurák felállítását levágott sarkú — ugyanis így látszik a színjelzés — képek mutatják a mezőkben: a király és a királyné helyét török császár és császárné félalakos képe, a futóét és a loét egy-egy vágató lovas, a bástyaét harci elefánt, a parasztokét pedig gyalogos török harcosok jelölik. Az öntött figurák háromszög alapú volutás talpazaton állnak és koruk divatja szerint mintázottak. A király, a királynő, a futó és a paraszt félalakos; a ló és az elefánt (bástya) egészalakos. A figurák rózsaszínű, illetve zöld ruhát viselnek.

Rómer 1873 81. p.; Schikedanz—Pulszky 1877 103. p. Nr. 16.; Radics 1885 41. p. Nr. 3.; Ideiglenes kalauz 1900 41. p.; Kalauz 1912 46. p.; Layer 1927 21. p.; Nékámné 1980 14. p., 34. p. Nr. 17. és képe; Kat. 1982d 6. p.

Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára, 1877. Gróf Keglevich Gyula ajándéka a Magyar Nemzeti Múzeumnak, 1865

Ltsz. 3911–3915., 3917–3924., 3926–3931., 3933–3940.

KI

6.201.

Legyező

Franciaország(?), 1710 körül

Vészt elefántcsontküllőn temperával festett papírlap. A küllőket gyöngyház-alátétes rézszegecs fogja össze

H. 27,7 cm Sz. 50,3 cm

Restaurálta Fabró József, 1961. Előlapján bronzfestéssel húzott keret, a ruhák festése kiegészített. A záróküllők színezése kopott

A lap szélére festett nagylevelű, óriási piros és lilás színű virágok veszik közre a legyező középjelenetét, kastélyparkban sétáló két pár képét. A figurák mögött L alaprajzú, kétszintes, manzárdtetős kastély, jobbra franciakert szökőkúttal. A kertet lezáró fasoron túl emelkedő hegyoldalon házak sorakoznak; a felhős, kék égbolt alja vörösbe játszik. A két pár elentétes színállású öltözetet visel: a rózsaszín ruhás hölgy gavallérja kék kabátot, a kékruhás hölgyé piros kabátot. A hölgyek fején a kor jellegzetes fejdísz, a „fontange”, az urakon „allonge” paróka. A lap hátoldalán elszórt virág- és gyümölcsdíszek. A vésett küllőkön elől pávatollas és virágos-leveles kartusban két csónakázó kínai, hátul napernyő alatt térdelő kínai figura látható. A küllők festetlenek, a két záróküllő viszont piros, zöld és sárga színezésű, valamint apró rézszegecsekkel tűzdelt (ún. piqué). Koroknay alábbi tanulmányában feltételelesen — majd később kiállítási katalógusokban már határozottan — Mari-aual le Jeune párizsi mesternek tulajdonította a küllők készítését. Attribúciója megkérdőjelezhető, a legyező küllőinek megmunkálása és ábrázolása ugyanis igen csekély lehetőséget nyújt a mester jelzett munkáival — vésett, maratott és színezett játékdobozok (kat. sz. 6. 193–194.) — való összevetésre.

Koroknay 1954 154–155. p., XXXIII. t. 101. kép; Kat. 1967a Nr. 5. és képe; Koroknay 1968 9. p. képe; Kat. 1972 Nr. 235.; Kat. 1982a Nr. 246.

Beszerezése ismeretlen

Ltsz. 4163

MD

6.202.

Legyező Sancho Panza indulása Barataria szigetére jelenettel

Hollandia (?), 1724–1730 között

Elefántcsont, tempera, lakk

H. 22 cm Sz. 38 cm

Restaurált. A fölfelé szélesedő elefántcsontlapokat összefogó zöld selyemszalag rekonstrukció, az üveggyöngy-alátétes rézszegecs újabb

A távol-keleti lakkfestést utánzó legyező mindkét oldala hasonló igényességgel megfestett, színezése kissé komor, a barna alapon arany, illetve kék és zöld színárnyalatok dominálnak. Mindkét oldal tagolása egyforma: három-három egymásbacsúsztatott, széles keretű, belül karéjos szélű kartusban három-három jelenet. A keretet apró, keleties ízlésű virág- és rácsminta díszíti. A kartusok metszéspontjainál szabadon maradt felületeket apró, tengerparti jeleneteket ábrázoló képek töltik ki. Alul széles körív alatt virágmintás alapon négy-négy különféle mezőben chinoinerie jelenetek. Az előoldalon Miguel de Cervantes Saavedra: Az elmés, neves Don Quijote de la Mancha című regényéből vett epizódok láthatók: középen Sancho Panza indulása Barataria szigetére (II. 44.),

balra Don Quijote találkozása egy szép vadász hölgygel (II. 30.), jobbra Micomicon hamis hercegnője (I. 29.). Mindhárom kép Charles-Antoine Coypel kompozícióit követi. Az eredeti festmények a Manufacture Royale des Gobelins számára falkárpitok lesovósításához készültek. Coypel 1716–1731 között huszonnolc Don Quijote-epizódot megjelenítő képet festett és ezek alapján szőtték a XVIII. század legnépszerűbb kárpitsorozatát. (Coypelt ez a téma nemcsak mint festőt, hanem mint író is foglalkoztatta, két színpadi műve is Cervantes regényéből meríti tárgyát). A festmények születésével egyidőben metszeten is megjelentek ezek a kompozíciók: a legyező jeleneteinek közvetlen előképéül Louis Surugue 1723–1724-ben kiadott metszetei (Le Bl. 83.) szolgáltak. A figurák és a szituációk finomkodó, kissé komikus megfogalmazása távol esik a regény hangulatától. Coypel, mint a királyi udvar festője — a hivatalos címet ugyan csak 1747-ben nyerte el — annak a megrendelői ízlésnek kívánt megfelelni, amely Don Quijote alakjában nem a konok, harcias lovagot, hanem a nevetséges spanyolt és a gáláns események hőst látta. Ebben az átértelmezésben jelenik meg legyeződekorációként is. A hátoldal három, keleti tengeri kikötőt ábrázoló képe nem azonosított. Kompozicionális és festői értéke semmivel sem kisebb az előoldalénál. E legyező a műfaj kiemelkedő darabja, s ez nem csupán a magas minőségű előképek megválasztásában, hanem azok igényes és a legyezőfestés átlagát messze meghaladó kivitelezésében is megmutatkozik. Az alábbi múlt századi kiállítási tárgymutató meghatározta a legyező témáját, azonban az elkövetkező évtizedekben ez olyannyira feledésbe merült, hogy legközelebb felcserélt elő- és hátoldallal került kiállításra, fő nézetnek tartva a tengeri tájképes oldalt és alárendelt hátoldalnak a történelmi jelentésként értelmezett előoldalt. (A kárpitokról: Göbel 1928 159. skk., 137., 139. és 149. kép; Coypelről: Jamienson 1930; Don Quijote ábrázolásokról és ezen belül Coypelről: Hartau 1987 37–57. p.)

Kat. 1891 16. p., Nr. 5.; Radisics 1891 22. p.; Kat. 1967a Nr. 4.; Kat. 1972 Nr. 238.
Ajándék, báró Lipthay Béláné, 1901
Ltsz. 4160
MD

6.203.

Legyező Rinaldo Armida kertjében (?) ábrázolással
Hollandia (?), 1740 körül

Fűrészelt, aranyozott és festett elefántcsontküllőn gouache festésű pergamenlap. A küllőket újabb rézszegecs fogja össze
H. 25,5 cm Sz. 42,5 cm
Restaurálta Fabró József, 1961. Festése kopott

A finom rajzú virágokkal keretelt lapon talán Torquato Tasso Megszabadított Jeruzsálem című eposzának egyik epizódja: Armida Rinaldo iránti szerelmé-

nek fellobbanása látható. A fa alatt pihenő leány az előtte álló, töprengő ifjúra tekint, a fölöttük repülő Ámor épp kiröppenti nyílveszejét a lányra. A szerelmesek mellett két hajadon virágkosarakkal, az ifjú mögött pihenő harcos. A legyező hátoldalán kedvesétől búcsúzó ifjú látható. Az egymásbafonódó indamintás küllőkön három szabálytalan alakú betét, tengeri kikötőt ábrázoló képecskével. A záróküllőket domborúan faragott és festett csigák, kagylók, gyümölcs és evező díszíti. Analóg darabja a baltimori Walters Art Galleryben (Randall 1985 Nr. 418.), a jelenet többszereplős variánsával díszített legyező egy angol magángyűjteményben, illetve négy szereplős változata az egykori berlini Kunstgewerbe Museum-ban (Rhead 1910 129. p. képe és 202. p. képe). A küllő fűrészelt díszítményével rokon küllőt őriz a salzburgi Museum Carolino Augusteum (Svoboda 1979 25. p., Nr. 19. és 14. t.). A franciaországi, a XVIII. sz. negyedik negyedére datált, kisméretű legyezőként közölt darab minden valószínűség szerint töredék, csak a küllője egy egykor lappal is ellátott legyezőnek. Az ábrázolás esetleges grafikai előképe ezidáig nem ismert.

Kat. 1967a Nr. 8. és képe; Koroknay 1968 8. p., képe; Kat. 1978d Nr. 6.; Koroknay 1983b 365. p. 1. kép
Beszerzése ismeretlen
Ltsz. 50.8
MD

6.204.

Legyező Angelika menyegzője jelenettel
Franciaország, 1750 körül

Aranyozott és faragott gyöngyházküllőn pergamenlap gouache festéssel. A küllőket üveggyöngyös szegecs fogja össze.
H. 27 cm Sz. 49 cm
Restaurálta Gács Lajos, 1961. Egyik küllője hiányos

Az aranyfestéssel, színes virágokkal és piros fémfóliával, valamint gyöngyházlapocskákkal keretelt lap szökőkutas kertet ábrázol. Az előtérben kíséretével haladó ifjú hölgy elé páncélos lovag veti magát. A csoporttól jobbra szerelmespár, balra pásztorlányka ül bárányai mellett, mögötte fiatal fiú heverészik. Balra a háttérben ifjú pár táncol, mellettük asztal körül társaság. A kert egyik fájának törzsén olvasható felirat: rollan / cherche / angeliqve — Lóránt keresi Angelikát, megadja a jelenet kulcsát: Lodovico Ariosto Őrjöngő Lóránt című eposzának hőseiről van szó. A legyező Charles-Antoine Coypel festménye (1733) nyomán készült, annak tulajdonképpen csak két legjellegzetesebb motívumát — a térdreestő Lóránt figuráját a mellette heverő páncélsissakkal és pajzsral, valamint a háttér táncoló párját — használva fel. Az eredeti Coypel festmény a négydarabos Operaszereplők című kárpitsorozathoz készült képek egyike (a falkárpitokat Maria Leszczyńska Versailles-i lakosztályába szánták). A sorozat egyes darabja kö-

zött a szövegkönyvíró Philippe Quinault személye teremtett összefüggést. A legyezőn látható operarészlet Lully Roland című operájának IV. felvonásából az 5. jelenetet ábrázolja, azt a pillanatot, amikor az Angelikába szerelmes Lóránt csalódottságában — tudniillik kedvese épp Medorhoz megy nőül — az őrjöngésbe menekül. Ariosto hőskölteményének, illetve a mű egy-egy epizódjának XVIII. századi népszerűsége nem az erényes lovagtörténetben, hanem a történetet mozgó udvari szerelem témájában rejlett. A legyező hátoldalán tóparton álló, urnával koronázott emlékműre, szerelmesét ölében tartó ifjú írja a nevüket: an / gelique / et / medor. Mellettük, tegezést magasra emelő Ámor kukucskál ki egy felhő mögül. A küllőkön zenélő társaság látható. A legyező ábrázolásainak közvetlen előképe nem ismert. (Coypeletről: Jamienson 1930; a kárpitsorozatról: Göbel 1923 199, skk. és Göbel 1928 151. t.).

Kat. 1967a Nr. 12.; Kat. 1978d Nr. 7.; Maros 1978 26. p., 24. p. kép
Csere, Endler Jenőné, 1942
Ltsz. 19806
MD

6.205.

Legyező

Németország (?), XVIII. sz. közepe

Áttört, aranyfóliával díszített küllőkön gouache festésű papírlap
H. 27,4 cm Sz. 51 cm
Restaurálta Soós Katalin, 1983

A csontszínű alapra festett chinoiserie jelenet cirku-szi akrobatákat mutat be. A lap két sarkát egy-egy nagyméretű virág, illetve fa tölti ki. Hátoldalán különféle virágokkal teli faág. A figurális ábrázolás minden bizonnyal a korszakban készült és széleskörűen felhasznált chinoiserie metszetek egyikét követi; pontos előképe eddig nem ismert.

Publikálatlan
Vétel, Bizományi Áruház Vállalat, 1983
Ltsz. 83.245
MD

6.206.

Legyező Ábrahám áldozata jelenettel
Hollandia (?), 1760 körül

Vésett elefántcsontküllőn aquarell-festésű papírlap. A küllőket rézszegecs fogja össze.
H. 27,2 cm Sz. 51,6 cm
Restaurálta Gács Lajos, 1961

A keskeny aranykeretelésű közepmezőben Ábrahám áldozata jelenet, kétoldalt kereszt alakú külső kereten belül oválisba foglalt gyümölcs csendélet. A három képmezőt arany, kék és piros virágfűzerek keretelik, illetve kötik össze. A széles tájba helyezett jelenet azt a pillanatot ábrázolja, mikor a fiát, Izsákot, már feláldozni kész Ábrahámnak megjelenik az

Úr angyala és megakadályozza az emberáldozatot (Mózes I. 22. 10–12.). A lap hátoldalán virágsokor, szélén keskeny, körbefutó levélmotívum. A lap könnyed és biztos festőisége éles ellentétben van a vésett küllők nehézkes és ügyetlen mintázatával. A két záróküllőn az áttört, fűrészelt díszítmény alól piros fólia alátét csillan elő. Rokon darabjai találhatóak a müncheni Stadtmuseumban (Kat. 1987b Nr. 37.), valamint egy angol magángyűjteményben (Mayor 1981 31. kép). Az ábrázolás szokatlan volta — ótestamentumi jelenet egy frivol használati tárgyon — a fent idézett munkák szerint hollandiai eredetre utal.

Publikálatlan
Vétel, Salamon Aurél, 1957
Ltsz. 57.884
MD

6.207.

Ismeretlen férfi miniatűr képmása

Christian Friedrich Zincke, London, 1730 körül.
Jelzetlen

Zománc, rézlemez; aranyfoglalat
Á. 4,1×5,6 cm
Ép

Az ovális kép — aranybarna bársonykabátot, fehér fodros inget és hosszú, göndörített fehér parókát viselő — testes, korosodó férfit ábrázol. A keret profilált, a függesztésre szolgáló rögzített karika aprólékos kidolgozású áttört mintával díszített. Az igen finom kivitelű, érzékletesen megfestett portrét az alább idézett aukciókatalógus — ismeretlen szerzője — attribuíta C. F. Zincke-nek (1683/1685–1767), kora legsikeresebb zománcminiatűr festőjének. A figyelemreméltó munka beleillik Zincke oeuvre-jébe, kinek munkái nem mindig jellettek. A londoni Victoria and Albert, az oxfordi Ashmolean Museum, valamint számos európai gyűjtemény őrzi műveit (Schidlof 1964 901–902. p.; Foskett 1972 590–591. p.). Korábban XVIII. sz. végi német mester munkájaként volt kiállítva.

Ernst 1920 Nr. 1151., XLVII. t.; Kat. 1979c Nr. 37.
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.1352
MD

6.208.

Maria Leszczynska francia királyné miniatűr képmása
Franciaország, 1730 körül

Olaj, elefántcsont; aranyozott és öntött bronzkeret
Á. 13×19,5 cm
Alsó részén kisebb kiegészítések, kerete újabb

A miniatűr a királyné ifjúkori reprezentatív portréjának kicsinyített, mellképre redukált mása. A lizénákkal tagolt falhátter előtt teljes királynéi pompában

jelenik meg XV. Lajos felesége: hermelinnel bélelt palástot visel a „grand habit” fölött, kék, mintás ruhájának kivágása és ujjá dúsan csipkézett. Púderozott hajából vendég hajból készült loknik simulnak vállára. Fején diadém, fülében gyöngyös függő, mellén igazgyöngyös násfa. (1738/1740-ben Louis Tocqué ugyanebben az öltözetben örökíti meg a már kissé testesebb királynét. A Louvre-ban őrzött képen nem visel fejéket és függőket). Halovány bőre a festetlen elefántcsont lap. A kép hátoldalán későbbi felirat: Marie Princesse de Pologne / Reine de France / Et de Navarre / I. Chereau pinx. Kerete két nagyméretű bőségszaruvál és kagylós, szalagos motívumokkal ékes; durva megmunkálású. A miniatűr hátoldalán olvasható felirat — miszerint Jacques Chereau (1688—1776) festette — úgy értelmezendő, hogy Chereau metszete (Le Bl. 15.) után festették a képet. A nem nagy tehetségű metsző egyik legjobb munkájaként tartják számon a Louis-Michel Van Loo festménye nyomán készült Maria Leszczyńska portrét (Thieme-Becker 6. köt. 462. p.). Korábban Chereau autentikus munkájaként állították ki a miniatűrűt.

Kat. 1979c Nr. 5.; Kat. 1984c Nr. 10.
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.1351
MD

6.209.

Ágost Vilmos porosz herceg miniatűr képmása
Anton Friedrich König, Berlin, 1742 (?). Jelzett

Tempera, elefántcsont; ezüstkeret
Á. 5,5 cm×7,8 cm
Restaurálta Deák Klára, 1989. A háttér és a haj egy része kiegészített

Az ovális kép szürkészöld háttér előtt púderozott hajú, páncélba öltözött fiatal férfit ábrázol, kinek semmitmondó mosolya és kissé üres tekintete valószínűleg inkább a festő modorosságának, s nem annyira a modell személyes tulajdonságainak tudható be. Jelzése jobbra: A. F. König. A kép hátoldalán brosírozott selyemszövet. A képet és a szövetet közre fogó két üveglapot keskeny pánt keretezi, ebből fogazott lapocskák hajlanak foglalatként az üveglapra. A kereten alul csepp alakú díszítmény, fölül ötágú korona fölött függesztő karika. Ágost Vilmos (1722—1758) porosz herceg 1742-ben kötött házasságot a braunschweig-wolfenbütteli Lujza Amália hercegnővel, feltehetően ebben az időben vagy nem sokkal később készült a páros miniatűr portré. Vélhetően König (1722—1787) fiatalkori műve, mely még nem a későbbi munkáira oly jellemző pontozó technikával, hanem finom ecsetvonásokkal készült (Schidlof 1964 437. p.). Párdarabja kat.sz. 6. 210.

Kat. 1979c Nr. 34.; Kat. 1984c Nr. 66.
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.1355
MD

6.210.

Lujza Amália braunschweig-wolfenbütteli hercegnő,
Ágost Vilmos porosz herceg feleségének miniatűr képmása

Anton Friedrich König, Berlin, 1742 (?). Jelzett

Tempera, elefántcsont; ezüstkeret
Á. 5,5×7,8 cm
Ép

A kat.sz. 6.209. párdarabja. Szürkészöld háttér előtt fehérre púderozott hajú, kék, mintás ruhát viselő ifjú hölgyet ábrázol, kinek arcvonásai éppúgy karakterisztikum nélküliek, mint a férjét ábrázoló portréé.

Kat. 1979c Nr. 35.; Kat. 1984c Nr. 67.
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.1357
MD

6.211.

Johann Harper festő miniatűr képmása
Németország, 1740—1750 között. Jelzett

Tempera, elefántcsont; egykor ezüstözött vörösrézkeret
8×6,8 cm
Ép, kerete újabb

A fekvő téglalap alakú kép szürkéskék háttér előtt, munkájából feltekintő miniatűrűfestőt ábrázol. A csigás karfájú, kárpitozott háttámlájú széken ülő férfi piros kabátot visel, kabátujjából kibugyan csipkés-szegélyű ingujja. Fején szürke prémszegélyes piros sapka. Derekához — a szék karfáján keresztüldobva — lila bársonykendő simul. Előtte, maszkos alátámasztású asztalra helyezett ferde pulton, egy készülő miniatűrön dolgozik a festő, bal kezében nagyító, jobb kezében vékony ecset. A kompozíciót baloldalt kissé ügyetlenül és értelmetlenül elhelyezett kék drapéria zárja le. Ezen balra lent a jelzés: Massé. Jean-Baptiste Massé (1687—1767) kora legendás hírnévű miniatűrűfestője volt, hitelesnek minősülő alkotása azonban nem ismert (Schidlof 1964 538—539. p.). A finom ecsetvonásokkal festett kép kétségtelenül bravúrosan kidolgozott részlete a karakterisztikus arc, a fények és árnyékok mesteri megfestése érzékletessé teszi a kissé kerekded, elpuhult arcot. Viszont az ábrázolás anatómiai bizonytalanságai és a kompozíció gyengésségei kérdésessé teszik a szignatúra által sugallt attribúciót. Maga a szignatúra sem állja ki az ismert Massé jelzésekkel való összevetést (Bénézit 5. köt. 827. p., illetve Ismeretlen férfi képmása, Stockholm, Nationalmuseum NMB 961.), bár ennek ellenére korábban Massé autentikus műveként publikálták. Dr. Rainer Rückert (München, Bayerisches Nationalmuseum) szíves közlése szerint a miniatűr Johann Harper (1688—1746) Berlinben működő festő önarcképének (Berlin, Akademie der Künste) másolata.

Kat. 1979c Nr. 1.; Kat. 1984c Nr. 6.; Koroknay 1983c 393. p., 58.
színes kép
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.1323
MD

6.212.

Illatszerfüstölő (cassolette)

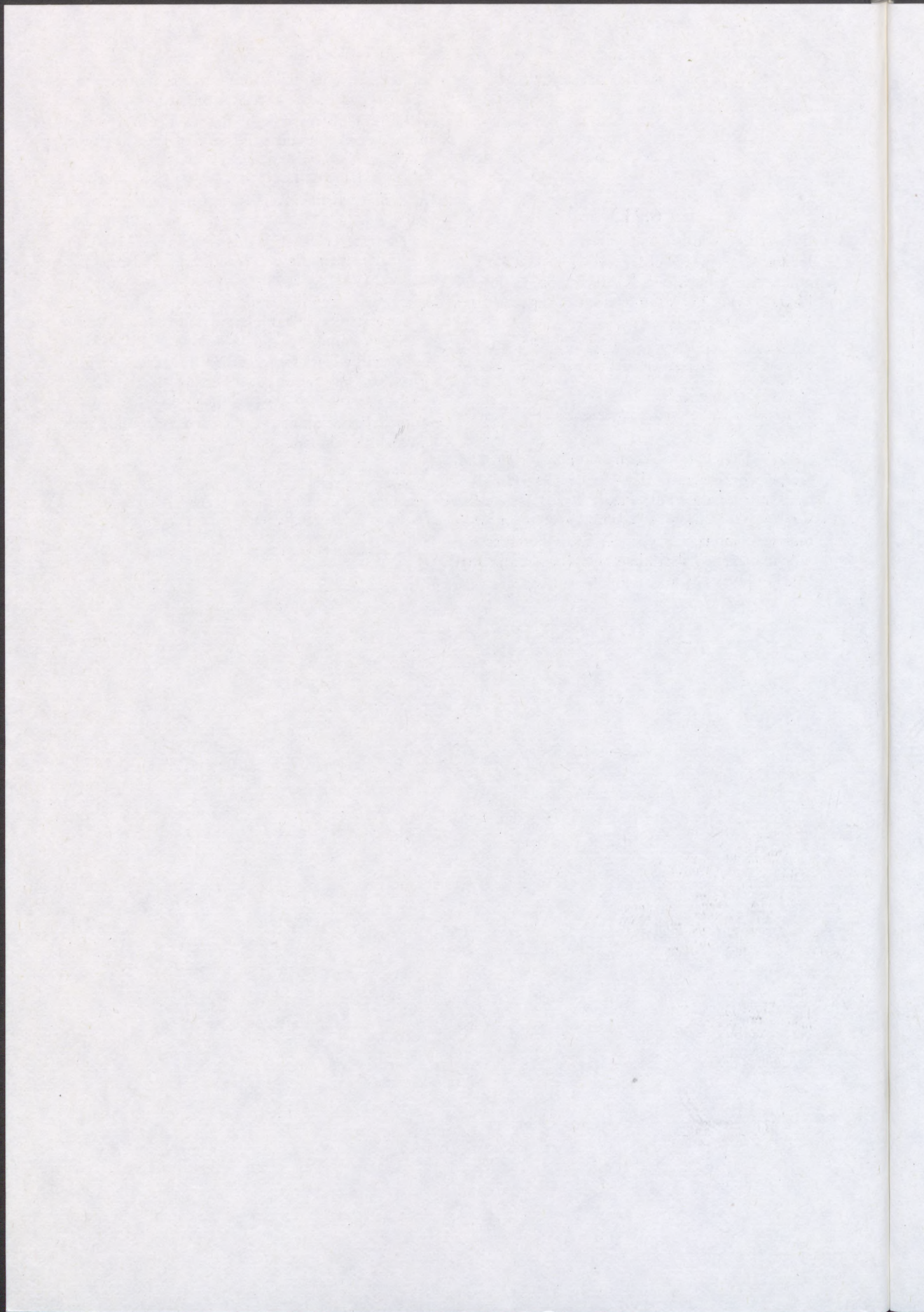
Figura: Meissen(?), XVIII. sz. első fele. Rózsák: Vincennes vagy Saint Cloud, XVIII. sz. közepe. Füstölő: Párizs, 1744–1750 között. Jelzett. Talapzat: Párizs, 1745–1749 között. Jelzett

Figura: biszkvit, ún. hidegfestéssel és aranyozással. Rózsák: lágyporcelán, fehér, mázas. Füstölő: ezüst, trébelt, cizellált. Talapzat: tűzaranyozott bronz
M. 17,5 cm Tá. 20×16 cm
Több rózsza hiányzik. A porcelánelemeket restaurálta Zoltán Éva, 1988

Stilizált levelekből és architektonikus elemekből — lépcső, baluszteres korlát — kialakított terasz szerű talapzaton kínai férfi ülő alakja, előtte füstölőedény. A talapzattól felívelő és hajladozó aranyozott bronz rózsaágak mintegy egybefoglalják a kompozíciót. A figura aranyfóliából kimetszett virágdíszű, festett zöld köpenyt és sisakot visel. Jobbját maga elé tartja,

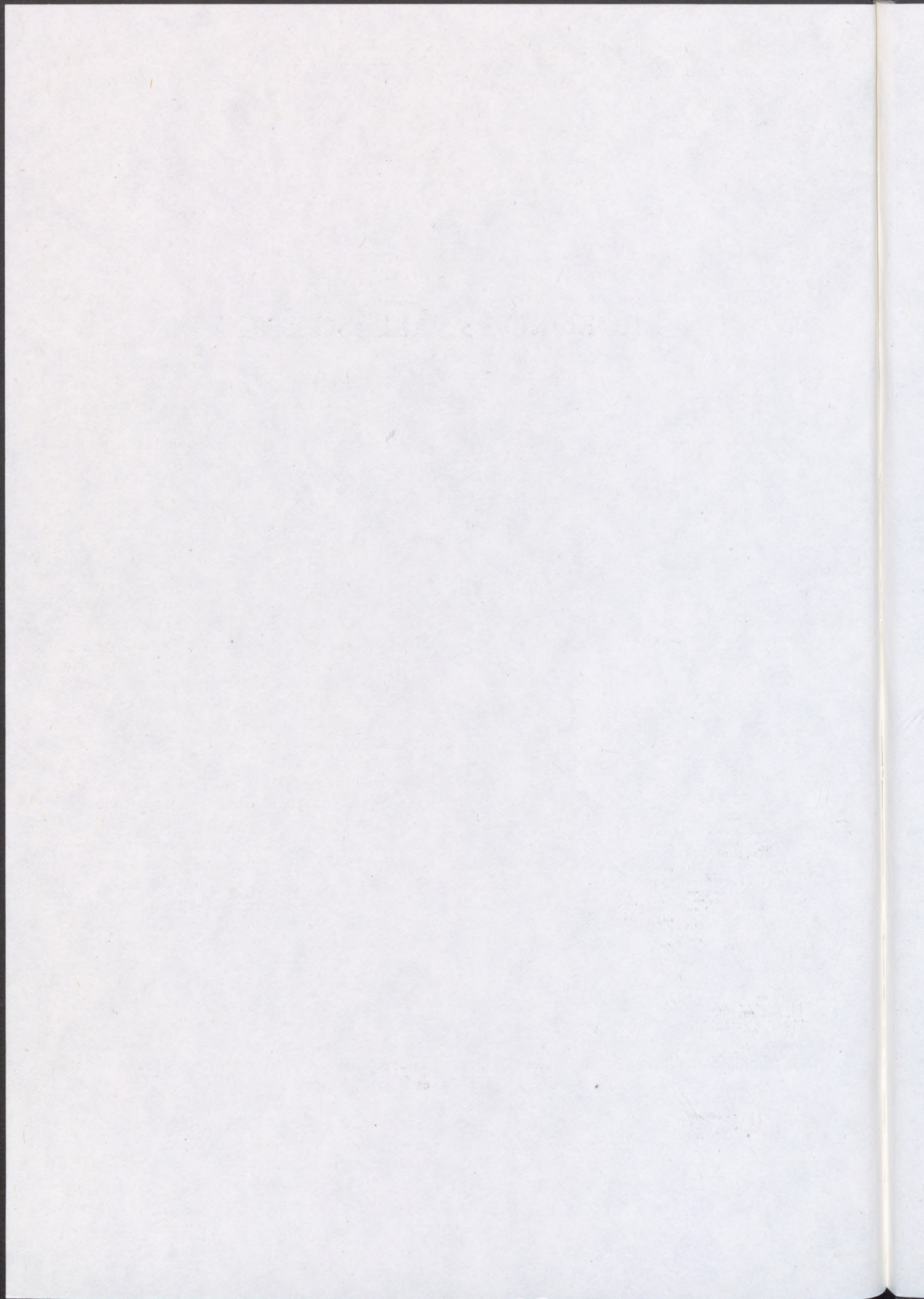
bal kezében a béka valószínűleg utólagos kiegészítés. A keleti porcelánok kedvelt formáját követő kobak alakú füstölőedény teste bordázott és stilizált virágmotívumokkal díszített. Hasán és fedelén az illatos füst kivezetésére szolgáló csövek. Testén két jegy: koronás A betű (1744–1750 között használt párizsi hitelesítőjegy), illetve elmosódott, deformált, valószínűleg K betű (1750–1751-es párizsi évjel). Talppere mén a lazac- (1744–1750) vagy tyúkfej (1750–1756) jegy feloldatlan. Az aranyozott bronz talapzat jelzése: 1745–1749 között használt párizsi koronás C jegy. A tárgyról tanulmányt író Pierre Verlet — összevetve az egykorú, hasonló funkciójú és kompozíciójú fennmaradt emlékekkel — úgy foglat állást, hogy a tárgy végső formáját a XVIII. század közepén Párizsban nyerte el. A porcelán figura tekintetében nyitva hagyja a készítőhely kérdését, mindazonáltal eredeti kínai, vagy kínai utánzatú meissen munkának valószínűsíti.

Schikedanz—Pulszky 1877 103. p., Nr. 14. v. 15.; Radisics 1885 45. p.; Wartha 1905 548. p.; Kat. 1972 Nr. 248.; Verlet 1974; Nékámné 1980 9–10. p., 33. p., Nr. 4. és képe; Ács 1981; Verlet 1987 128. p., Nr. 166. és 129. p. képe; Varga 1989a
Áttét, Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára, 1877. Blaskovics László ajándéka a Nemzeti Múzeumnak 1859-ben
Ltsz. 4065
KI

7.

ROKOKÓ ÉS VALLÁSOSSÁG

7.1.

Kehely

Ignaz Kacherer, Bécs, 1750 körül. Jelzett: Reitzner 175. p.

Aranyozott ezüst, trébelt
M. 28 cm Tá. 19 cm
Ép

Háromkaréjos talp, hullámosan tagolt talpperemmel. A változatos, gazdag dekoratív ornamentikától — volutapárok, szárnyas angyalfők — övezett három talpmezőben egy-egy domborműves ószövetségi jelenet: A zsidók menekülése Egyiptomból, Mannaeső, Mózes az érc kígyóval (Exodus, 14. 19—20; 16. 14—17; Mózes IV. 21. 6—9.). Nodusza díszváza alakú, volutás kagylómotívumokkal díszített. A kuppakosár gazdag ornamentikája — motívumai és megmunkálása a talpéhoz hasonló — három darab háromkaréjos mezőt fog közre, ezeket a Pásztorok imádása, az Utolsó vacsora és a Kálvária domborműves jelenetei díszítik. Az alakos ábrázolások témaválasztásában az ótestamentum csodás eseményeit az újszövetség, illetve az üdvtörténet jeleneteivel párhuzamba állító, középkori eredetű, ún. tipologikus felfogás talál visszhangra. A kehely mestere 1746 és 1762 között működött, IK mesterjegyének feloldása (Reitzner 1952 175. p.).

Kat. 1896 Nr. 2402.; Czobor 1898a 627. p.

A trencsényi jezsuita (utóbb piarista) templom felszerelési tárgyai közé tartozott, 1918-ban került jelenlegi őrzési helyére
MNM Ltsz. 1918. 29. 2.
SZA

7.2.

Keresztelőtál és -kanna

Párizs, 1752—1756 között. Jelzett

Aranyozott ezüst, trébelt, vésett, öntött
Tál: Á. 35,5×21,5 cm Kanna: M. 27 cm
Ép

Az ovális fenekű tál két fogója volutapároktól övezett kagylós ornamentals, melyet leveles, öntött díszítmény gazdagít. Hosszabb oldalain ívelt pereme meredeken emelkedik. Ívében mindkét oldalon azonos címer: kartusba foglalt ovális pajzs, kék pajzsfőjében két ötágú arany csillagtól kísért arcok nap. A pajzs arany mezejében szarufa. Kétoldalt és alatta — színjelzés nélküli — tücsök, az alsó fölött ötágú csillag. A kanna kerek talpú, bordás és tojásosoros díszítéssel. Körte idomú testének alsó felén rácsminta, felül a tál oldalához hasonló hullámsávós díszítés. Nyaka elől kibővül és felmagasodik, erre illeszkedik a szájvonalát követő, elől kihegyesedő fedél. A fedél közepén kagyló alakú plasztikus fogógomb, naturalisztikusan megformált növényi díszekkel. Pereme bordázott, hullámdíszes. Füle kérdőjel alakú, kagyló idomú hüvelyktámasszal. Derekan ugyanaz a címer mint a

tálon. A városjegy a szájperemen, az olvashatatlan mesterjegy a talpperemen.

Kat. 1974 Nr. 23.; Lovag-Weiner 1983 206—207. p., 34. kép
Vétel, Fehér István, 1969
Ltsz. 69.1024.1—2.
BÉ—TL

7.3.

Monstrancia

IIIH vagy IJK mester, Bécs, 1767(?). Jelzett

Aranyozott ezüst, trébelt, cizellált, öntött, vésett
M. 87,8 cm Tá. 29 cm
Ép

Ovális alakú talp, ívesen tagolt talpperem, hullámosan kiképzett talpsáv, domborműves ornamentikával gazdagon díszített talpmező, ennek elő- és hátoldalán egy-egy kartus alakú, volutadíszekkel keretelt, sima felület. Az előbbiben kurzívbetűs vésett felirat: „Absit mi Gloriarum / ni in Cruce Domini / nisi Jesu Christi”. Forrása: Szent Pál, Gal. 6. 14. („Nékem pedig ne legyen másban dicsekvésem, hanem a mi Urunk, Jézus Krisztus keresztségében”). Az utóbbin az ötvösmű donátorának címere, cizellált megmunkálásban; címerkép: kerek pajzsban két bástya között ormós fal, középen kosárféles nyitott kapuval; oromdísz: bíborosi kalap. A szár volutaidomokkal, széles párnataggal, körgyűrűvel gazdagon tagolt. Az ostyartartót stilizált kagylómotívumokból és volutapárokból kialakított, változatos keretdísz fogja közre, ezt szimmetrikus elrendezésű, öntött plasztikus figurák gazdagítják: két lebegő, írásszalagot tartó angyaltól övezett Agnus Dei-ábrázolás az ostyartartó alatt, mellette kétoldalt Mária és Szent József, Szent Péter és Szent András, valamint Keresztelő Szent János és Szent János evangélista alakjai. További figurális díszítmények az ostyartartó feletti: Atyaisten, galamb képében ábrázolt Szentlélek, s a Passió eszközeivel övezett feszület. Ez utóbbit — a monstrancia csúcását — félköríves írásszalag foglalja keretbe, ennek kurzívbetűs vésett felirata — In Cruce latebat sola Deitas — az angyalok által tartott alsó írásszalagon folytatódik: At hic latet simul et humanitas. Forrás: Aquinói Szent Tamás (1224—1274) „Adoro Te devote, latens Deitas” — kezdetű himnuszából a harmadik strofa első és második sora (Rejté a keresztfa istensége-d/Itt az emberség is elrejtkezett” — ld.: Himnuszok könyve: A keresztény himnuszok költészet remekei latinul és magyarul. Szerk., ford.: Sík Sándor. Bp. 1943. 354—355. p.). A monstrancia alakos ábrázolásai és feliratai a katolikus vallásosság eszkatologikusan értelmezett alap gondolatát hirdetik: Krisztus kereszthalála, a megtestesült istenség áldozata, a bűnök felett aratott diadalt, a megváltást jelenti az emberiség számára. E felfogás effajta, a fenti motívumokat felvontató, azokat szerves összefüggésbe állító képi-

verbális megfogalmazása e tárgyítípus barokk kori emlékein meglehetősen ritka, gyakran fordul elő azokban a konceptusokban — megrendelői útmutatásokban —, melyek a XVIII. századi székesegyházak és apátsági templomok falkép-ciklusainak ikonológiai programját írják elő, például a szentgotthárdi cisztercita apátsági templom boltozatának freskóin, Matthias Gusner munkáin, 1764-ből. A monstancia monogramos mesterjegyének betűi nehezen kiolvashatók: I I H, vagy I J K; a mesterjegy nem azonosítható. A bécsi hitelesítőjegy ugyancsak alig kivehető évszáma: 1767 vagy 1761.

Kat. 1979a Nr. 121.

Az ötvösmű donátora, az adományozás éve, körülményei nem ismeretesek

Győr, Szent Anna-templom
SZA

7.4.

Monstancia

Szilassy János, Lőcse, 1769. Jelzett: Kőszeghy Nr. 1189.

Aranyozott ezüst, trébelt, cizellált, öntött és festett zománc
M. 70,5 cm Tá. 20 cm

A zománcképek többségén kisebb kopások, sérülések

Négykaréjos talp, a díszesen keretelt talpmezőkön ovális alakú festett zománc passiójelenetek: Olajfák hegye, Megostorozás, Krisztus Kajafás főpap előtt, Krisztus Pilátus előtt. Díszváza alakú nodusz. Az otyatartót volutapárból és aszimmetrikus motívumokból kialakított gazdag keretdísz és applikált sugárkoszorú övezi. Az előbbin Vera ikon-ábrázolás, két lebegő angyal- és Mária Immaculata-figura, továbbá ovális alakú passiójelenetek — Töviskoronázás, Ecce Homo, Keresztvitel — festett zománcozott megmunkálásban. A monstancia szimmetrikus középtengelyében, az otyatartó felett, festett zománc ábrázolások: galamb képében megjelenített Szentlélek, az Atyaisten félalakja, ez utóbbit két passiójelenet — Felszegezés a keresztre, Kálvária —, valamint Krisztus-szimbólumként értelmezendő pelikán-figura fogja közre. A tárgy mestere a magyarországi rokokó iparművészet egyik legjelesebb s legtermékenyebb alakja volt, analóg felépítésű, hasonlóképp díszített monstanciái közül a kutatás mintegy huszonöt darabot tett közzé.

Genthon 1951 339. p.; MMT 1958 1. köt. 396—397. p. 345—347. kép; Genthon 1961 105. p.; Kampis 1975 211. p.; Kat. 1979a Nr. 152.; Dávid 1981 26. p. Nr. 91. és képe; Galavics 1983 284. p. és képe
A gödöllői Grassalkovich-kastély kápolnájának felszerelési tárgyai közé tartozott — a Historia domus adata szerint 1769 óta. 1945 és 1951 között került jelenlegi őrzési helyére
Gödöllő, R. k. plébániatemplom
SZA

7.5.

Szenteltvíztartó

Szilassy János, Lőcse, 1773 körül. Jelzett: Kőszeghy Nr. 1155., Nr. 1189.

Aranyozott ezüst, festett zománc és színes csiszolt üvegdíszítéssel
M. 23 cm Sz. 15 cm

Három üveggő és egy rozetta hiányzik, az alsó zománckép keretének egy része szintén

A kartus formájú hátlemezt rácsosan áttört mustra díszíti. Két oldalán volutapár, felül és a szenteltvíztartó öblén kagyló motívumok, festett zománc levél- és virágdíszek, késő rokokó stílusban. A tárgyat két zománckép díszíti: Krisztus a kereszten és Krisztus tegeket gyógyít a Bethesda-tó partján. Elszórva 18 db — zománcozott rozettás keretű — színes üvegből készült csiszolt áldrágakövet találunk a tárgy felületén. Mesterjegye és hitelesítőjegye a hátlemezen a felső zománckép két oldalán van beütve.

Publikálatlan

Vétel, Bizományi Áruház Vállalat, 1983

Ltsz. 83.152

ÁP

7.6.

Kehely

Octavian Kocksel, Bécs, 1776. Jelzett: Rosenberg³ Nr. 7949.

Ezüst, aranyozott, trébelt, cizellált

M. 29,5 cm Tá. 13,6 cm

Ép

Háromkaréjos talp, a domború talpmezőt három oválisba komponált relief-ábrázolás díszíti: Ábrahám és Melchizedek, Kánai szőlőfürdő, Izsák feláldozása. A szár a nodusszal sajátosan egybekomponált, puttófigurákkal díszített, merészen stilizált, aszimmetrikus tagozatot képez, amely gomolygó áldozati füst-, illetve felhőoszlop képzetét idézi. A kuppakosár kerek domborműves figurális díszítőelemei: Utolsó vacsora, Olajfák hegye, Kálvária. A kehely domborműves jeleneteinek témaválasztásában az a középkori eredetű, úgynevezett tipologikus felfogás érvényesül, amely az ószövegség bizonyos eseményeit az üdvtörténet, illetve a passió szimbolikus előképeinek tekinti, s ekként értelmezi. A talp alsó részén Klimó György (1710—1777) pécsi püspök beágyazott zománcozott megmunkálású címere látható, a tárgy bizonyára az ő megrendelésére készült.

Kat. 1896 Nr. 2360.; Kat. 1930 Nr. 277.; Kat. 1979a Nr. 132.

Klimó György püspök hagyatéka

Pécs, Székesegyházi Kincstár

SZA

7.7.

Kehely

Szilassy János, Lócse, 1777. Jelzett: Kőszeghy Nr. 1189.

Aranyozott ezüst, trébelt, cizellált, festett zománccal és színes üvegkövekkel díszített

M. 28,3 cm T. 16,7 cm

Ép

Hatkaréjos talp, a stilizált levél- és indadíszekkel, volutapárókkal gazdagított, s befoglalt üvegkövekkel díszített talpmezőn három festett zománckép Mária, illetve női szentek ábrázolásaival; ez utóbbiak — egy felhők között lebegő, illetve két, egymás felé forduló, ülő figura — kiléte az attributumok alapján nem állapítható meg. A nodusz rokokó díszváza alakú. A kosár díszítőményei — megmunkálásuk és az ornamentika motívumai — a talpéval azonosak. Az itt megjelenő három festett zománckép ábrázolásai: Szent Család, valamint Szent József, illetve Joachim álló alakjai. A talp alsó részén, az egyik talpkaréjon, beütött nagybetűkből kialakított donációs felirat: „DÑA SOPHIA NYTRAI FIERI CVRAVIT PRO ECCLAE/SI/A FRACIS/CA/RVM MIN. CONVENTVLIVM AGRIENSEVM 1777”, mely az adományozó nevét tünteti fel, s arról tudósít, hogy a tárgy az egri ferencesek kolostora részére készült. A Szilassy János munkásságával foglalkozó szakirodalom alapján e kehelynek közel húsz analóg példánya ismert.

Csányi 1904 60. p., 69. p. képe; Kőszeghy 1936 Nr. 1189/e.; Voit 1971 38. p.; Kat. 1972 Nr. 283.

Vétel, László (Lówy) Fülöp, 1904

Ltsz. 4694

SZA

7.8.

Pluviálé

Ausztria, 1741

Selyemszövet, fémszállal domborúan hímzett, bouillonnal, paillette-vel díszített

H. 321 cm M. 155 cm

Restaurálta Tésik Márta, 1979. Vörös selyemmoaré bélése pótolta

Nyersszínű selyemszövet, ritkuló-sűrűsödő hullámvonalas mintával. Aranyfonalas domború hímzése S vonalú formákból kialakított rácsozat, minden mezéjében ellentétesen hajló virágtő. A pluviálén körben nagyléptékű motívumok sugarasan komponált sora: áthajló, megtörve vezetett szalagokkal és hajló karéjos levelekkel keretelt geometrikus mintázatú mezők. Ugyanez a motívum ismétlődik a kappán és a pluviálé elejét díszítő sávban. Ez utóbbi alján egy-egy színes selyem- és fémfonallal hímzett címerapplikáció. Arany kartusba foglalt barokk pajzsban Mária Terézia — magyar királynő koronázásakor — 1741-ben — felvett címere. Mindkét pajzs alatt arany,

domború hímzésű kartusba foglalt, ezüstoffonallal lanszírozott selyemszövet rátéten fekete, vörös és ezüstoffonalas hímzéssel felirat: (jobb oldalon): MARIA THERESIA AVSTRIACA / HVNGARIAE REGINA CAEARIS CAROLI SEXTI REGIS / TE FILIA / FRANCISCI LOTHARINGIAE BARRIQVE AC HETRVRIAE / DVCIS REGII DILECTA CONIVX / QVO VESTITV HVNGARICO INDVTA IN REGINAM HVN / GARIAE CORONATVR / POSONII HOC ANNO IST HIC EXPRESSO DIE / VERO VIGESIMA QVINTA IVNII / BENIGNO PRORSVS IVSSV REGIO FVIT DONO CON / SIGNATVS GABRIELI ANTONIO ERDŐDI AGRIAE / PRAESVLI / EX ISTA VESTE INFLVA ATOQVE CASU- LI CVM REQVISITIS / ACCESSORIIS PIO AGRIENSIS PRAESVLIS FERVORE / ELEGANTER ELABORATA SVNT / IN SVPER EX IPSA VESTRE RE / GINAE, AGRIAE ANTISTES / ISTVD QVOD VIDES PLVIVIA / LE FIERI CVRAVIT.

A bal oldalon: TANTIS GRATIIS QVID REDDAT GRATVS / PRAESVLI AGRIENSIS NISI SVPLI- CIA SVPERIS VOTA / VT DEVS LONGAEVAE FELICITATIS ET VITAE TRIBVAT / GVBERNIVM / GLORIOSOS EX VNIVERSIS HOS- TIBVS SVIS CE / LEBRANDOS TRIVM- PHOS / VT BENEDICANTVR A DEO REGINA ET DUX FAV / STI ET PII CONIV- GES / PLVRIBVS REGIIS MASCVLINI SEXSVS HAEREDIBVS / VT IVXTA PRIVILEGIA A SANCTIS REGIBVS AGRI / AE ANTISTITI OLIM DATA / QVARTVS FILIVS CVSTODI- ENDVS EI TRA / DI VALEAT / ET CHARVS PRINCEPS IOSEPHVS IN TOT GENTI / VM GAVDIA NATVS / VIVAT!

Kat. 1930 Nr. 502., 55. t. képe; Csányi 1930 167. p.; Kat. 1970b Nr. 112.; MMT 1972 513–514. p., 588. kép; Kat. 1979a Nr. 185., 184. kép; Kat. 1980b Nr. 204.

Mária Terézia adományozta az Egri Székesegyháznak

Eger, Főszékesegyházi Kincstár. Ltsz. 139.1.

TL

7.9.

Miseruha

Magyarország, 1750 körül

Selyemszövet, arany és színes selyemfonallal tűfestéses technikával, lapos- és hasított öltéssel domborúan hímzett, flitterrel, aranyzsinórral, bouillonnal és fémszalaggal díszített. Sodrott arany zsinórral szegett

H. 102 cm

Szővete és hímzése helyenként kopott

Szővete nyers színű, nagyvirágos selyemdamaszt. Kolonnájában arany zsinórral rácsozott szelence, felnyíló tetején lazacszínű fűgék, hajló bogycs ágak, a kék árnyalataival hímzett szőlőfürt és arany búzakalász.

Fölötte lazacszínű rózsza, lila és kék árnyalatú csavart és kagylós fantázianövények dús ornamentikája. Hímzése kétoldalt azonos, csavart, lilával árnyalt arany bőszaruból lazacszínű gyümölcsös ágak és kék virágok emelkednek ki. Fölöttük arany talpas tálkából kinövő rózszaágak. Körben és a szabásvonalak mentén hullámosan vezetett arany leveles ág kereteli.

Kat. 1979 Nr. 183.

Beszerzése ismeretlen

Eger, Főszékesegyházi Kincstár. Ltsz. 75.74.1.

TL

7.10.

Miseruha

Itália, 1760 körül

Színes selyemfonallal broszírozott selyemszövet, fekete vászonnal bélelt, nyakkivágás körül ezüst, vert csipke

H. 95 cm

Ép

Szövetének mintája hosszanti elrendezésű: sárga, vörös vonalakkal telehintett alapon cakkozott szegélyű, belső csíkozású vörös hullámvonalak. Az alampintát nagy ívben vezetett, lazacszínű és bordó szalag- és fehér csipkémotívum gazdagítja. A hullámvonalak íveiben plasztikus hatású virágos ágak. A XVIII. század második felének szövelein egész Európában gyakori a csipke-, a szalag- és a naturalisztikus virágmotívum.

László 1983b 305. p., 13. kép; Kat. 1985b Nr. 49., 51. kép

Beszerzése ismeretlen

Ltsz. 51.234

TL

7.11.

Miseruha

Franciaország, 1760–1770 között

Selyemszövet, sodrott selyemfonallal tűfestéssel hímzett, arany szövött paszománttal szegett, bélése zöld selyem

H. 97 cm

Ép

A csontszínű selyemszövet mintája: hullámvonalak között négyszirmú rozetták sora. Hímzése az egész feületen függőlegesen komponált. Fantázianövények ismétlődő, plasztikus hatású, hullámozó mustrája: S vonalban hajló fűrészfogas, kékeszöld levelek között lila fürtös- és lazacszínű sokszirmú virágok. A miseruha kolonnája fémszálás szövött paszománttal keretelt.

Publikálatlan

Áttét, Győri Xantus János Múzeum, 1961

Ltsz. 61.252.1.

TL

7.12.

Öltöztethető szobor, Pietà-csoport Mária alakja Ausztria(?), XVIII. század. Ruhájának anyaga 1740–1750 körüli német vagy holland selyemszövet

Részben faragott és festett faszobor. Ruházata: lenvászon alsóruha és lenvászonnal alábélelt felsőruha, melynek anyaga: zölddel, a mályvaszín kétféle árnyalatával, sárgával, kékkel és krémszínnel lanszírozott fehér selyemszövet, naturalisztikus virág- és felhasadt gránátalma-motívumokkal. Díszítése: fémszálás szövött paszománt és fémszálás vert csipke. Főköötje lenvászonnal bélelt, barnáslila selyemszövet, díszítése tüll és fémszálás szövött paszománt

M. 60 cm

Restaurálta Soós Katalin, 1988. A bal lábfej nagy része hiányzik, nem került pótlásra

Rendkívül kvalitásos a fej és a kézfejek faragása és festése, ennél lényegesen durvább a meglévő cipőé. Maga a test — az eleve öltöztetésre készült szobroknál megszokott módon — csak kinagyolt. A kar megoldása speciális: a kifaragott kézfej kóccal kitömött, dróttal mervített karban folytatódott. A hajlítható, de stabil tartást biztosító fémdrót alkalmazására valószínűleg a Mária ölében nyugvó Krisztus-test rögzítéséhez, illetve a szobor öltöztetéséhez volt szükség. Jelenleg mindkét kar esetében csak a csonkjai vannak meg ennek a huzalnak, amely a későbbiekben tönkrement, és annak pótlása helyett úgy rögzítették a kezeket, hogy a csuklóhoz erősített, csipkével díszített szalaghoz öltötték a ruha ujját. A derékban szabott, „előnézetre készült”, tehát a szobor hátát nem fedő ruha — anyagának elhasználódása miatt — nagyszabású, de igen durván kivitelezett javításon esett át. A ruha elején a szabásvonalat és az ék alakú nyakkivágást szövött fémszálás paszománt borítja. Fémszálás vert csipke díszíti a bevarrott ujjak kezelőjét és a ruha alját. Az Egri Érsekség gyűjteményének új, beletárolás alatt álló szerzeményei között szerepel egy miseruha, amely öltöztethető szobrunk ruhájával azonos anyagból készült. Az anyag további analógiája (Markowsky 1976 Nr. 566.) — Tompos Lilla szíves közlései, a ruházat meghatározásával együtt. A főköötő nem tartozik a ruhához, de viselettörténetileg azzal egy időszakra tehető. Az ülő nőalak testtartása, a kezek rekonstruálható helyzete, az egykor az ölében nyugvó korpuszra irányuló tekintete alapján egy Pietà-csoport Mária-alakjával azonosítható, tehát a kegyszobrok egyik leggyakoribb típusát képviseli. A hozzá tartozó korpusz ismeretlen.

Publikálatlan

Átadás, Bizományi Áruház Vállalat, 1952. A szobor cipőjének talpán Rucz Gyula régiségkereskedőnek az 1930–1940-es évekből származó címkeje

Ltsz. 52.3340

PÁ

7.13.

Öltöztethető Mária-szobor
Ausztria(?), XVIII. sz., ruhája 1760 körüli

Faragott és festett hársfa szobor, emberi hajból készült parókával. Ruházata: lenvászon alsóruha vert csipke díszítéssel és lenvászonnal alábélelt, krémszínű hamisripsz selyemszövetből készült felsőruha. Díszítése: selyem-, zsenília-, és fémszálás hímzés; skófiium-, flitter-, lamella-, paillette- és bouillontechnika; applikált ékkő, túllfodor, vert pamut- és fémszálás csipke
M. 82 cm talpazat M. 6 cm
Restaurálta Soós Katalin, 1981

A szobornak csak a feje, nyaka, alkarjai és lábszárjai vannak kifaragva és megfestve, a test többi része csak az alapformáig van kinagyolva. A törzshöz a felkarok csavarral, ezekhez az alkarok fagolyó közbeiktatásával, mozgathatóan csatlakoznak. A szobor talpazata szintén fa, márványutánzatú festéssel. Az alsóruha egyszerű szabású, rékliszzerű. A felsőruha derékban szabott, szemberakásokkal bővült. Az öltöztetés megkönnyítése céljából különálló ruhaujjak tölcseres formája a ruha készítésének idején régiesnek számít. (A viselettörténeti megjegyzést és a ruha meghatározását Tompos Lillának köszönöm). A ruha elején széles sávban végigvonuló hímzett díszítés a szoknyarész alján folytatódik, és az ujjak végén is megjelenik. A zseniliahímzéses szegfű-, rózsá- és más virágmotívumok közül fémes csillogásuk kiemeli a paillette- és bouillontechnikával készült búzakalászkodat és szőlőfürtöket, valamint a fémszállal hímzett gránátalma-virágokat. A díszítés gazdagságát fokozza a ruha aljának és az ujjak végének flitterezése, és a hímzett sávok találkozásánál, a szoknyarész alján, közepén elhelyezett fémszálás hímzéssel, flitterrel, lamellával és skófiiummal készült díszítmény, középpontjában piros tüvegkövel. A hímzett sávból kiemelt virágmotívumok elszórtan megjelennek a szoknyarész két oldalán is. Az egykorúnak tekinthető — mindenesetre a XIX. század elejénél nem későbbi — ruhában fennmaradt öltöztethető szobor ikonográfiai szempontból többféle ábrázolási típus egymásra hatásának eredménye, végső fokon azonban a Kalászos Madonna-hagyományra vezethető vissza. A szobor ruháján előforduló kalászmotívum azonban csak egy a ruhát díszítő eucharisztikus és Mária-szimbólumok közül. Mária alakjának gyermeklányként való megfogalmazása, akárcsak Jézus és Mária gyerekségtörténetének különös népszerűsége a barokk kori vallásosság sajátos érzelmességét tükrözi. Valószínűleg a Gyermekség-ciklusból kiemelt kised Jézus alakját övező önálló kultuszhoz hasonló, bár általánossá nem váló tendenciát képvisel a Máriát gyermekként ábrázoló öltöztethető kegyszobor, amely — Bálint Sándor véleménye szerint — feltehetően egy kisebb közösség magánjátosságáiban töltötte be szakrális funkcióját.

Soós 1981a; Soós 1981b; Soós 1981c; Kat. 1987a 49—50. p., 50. kép, Nr. 39.
Átadás, Bizományi Áruház Vállalat, 1952
Ltsz. 52.3341
PÁ

7.14.

Mária köpeny és Jézus köpeny
Franciaország, XVIII. sz. közepe

Színes selyemfonallal broszírozott selyemszövet, körben zseniliával szegett
Mária köpeny: H. 128 cm, Jézus köpeny: H. 42 cm
Restaurálta Szabó Gabriella, 1988

Az öltöztethető Madonna kegyszobroknak a liturgiának megfelelően más-más színű ruhákat készítettek. A köpeny, hosszúkás trapézforma, beborítja a testet, a gyermek Jézust tartó kar számára kerek nyíllást hagyva. Anyaga meggy színű. Ornamentikája a XVIII. században kedvelt — az anyag hosszán végigvonuló, hullámvonalban vezetett — csipkeminta. A mintát zöld leveles, kék közepű fehér virágok kísérik, a hullámvonal íveiben naturalisztikus vörös rózsatövek. A zsenilia-munka egy fajtájával szegett, körben egy, az alján öt sorban. A szegélyen fehér, világos- és vörösbarna, világos- és sötétzöld színű, hálószerű alapon plasztikus színes virágok. A Jézus köpeny anyaga azonos, lekerekített aljú trapéz forma, bevarrott ujjakkal. Körben egy sor zsenilia szegi. Hasonló anyagot közöl (Falke 1913 2. köt. 135. p., 591. kép; Markowsky 1976 Nr. 608.).

Kat. 1930 Nr. 549.
Vétel, Krausz Jakab, 1892
Ltsz. 7695, 7696
TL

7.15.

Árpád-házi Szent Erzsébet alamizsnát ad a koldusnak
Magyarország, XVIII. sz. közepe

Tűzaranyozott rézlemez alapon olajfestés; polióndísz szentek ereklével
M. 38,5 cm Sz. 32 cm Mé. 4,5 cm
Ép, üveges fakerete újabb

Ovális rézlemezre festett kép, mely Árpád-házi Szent Erzsébetet ábrázolja arany háttér előtt állva, díszes fedelmi öltözetben, hermelines palástban, fején koronáskával, amint pénzdarabot helyez az előtte ülő, félig meztelen koldus feléje nyújtott tálkájaiba. Szilárdfy Zoltán a kompozíciót Daniel Gran oltárképére — Wien, Karlskirche — vezeti vissza, melynek nyomán terjedt el ábrázolása szentképeken is, ahol — a kor szokása szerint — gyakran Mária Terézia képében jelenítik meg a szegényeken könyörülő, betegeket ápoló magyar királynőt (Szilárdfy 1984 III. t.). Mária Terézia koronázási képéről, melyet Schmidely Dániel (1705—1779) festett 1742-ben (Petrova-

Pleskatova 1983 LII. kép), számos metszet készült. Tárgyúnkon Szent Erzsébet alakjának előképe — feltehetően — egy ilyen metszet lehetett. A festett rézlapot ún. polióndísz keretezi, ami színes selyem- és sodrott fémszálakból kialakított, színes viasszal és csiszolt üvegyöngyökkel díszített, bonyolult rendszerű dekoráció, mely szentek ereklyéit foglalja magába. A tülbe foglalt csontocskák felett a szentek neveit felírtos pergamenszalagok jelzik. A szalagok feliratai: a négy sarokban: MARTYRIS, lent: S. MODESTI / S. PROSPERI, fent: S. VICTORIS / S. PHILOTEI. A rézlapot övező virágkoszorúban: S. URBANI / S. AMANDAE / S. JUSTINAE / S. DILECTI / S. VICTORIAE / S. MODESTI / S. CANDIDAE / S. HONORATI.

Kat. 1930 Nr. 569.; Kat. 1987a 56. p., 78. kép
Strasser-Feldau Selma hagyatéka, 1938
Ltsz. 19367
PE

7.16.

Xavéri Szent Ferenc halála
Dél-Németország vagy Ausztria, XVIII. sz. második fele

Pergamen, akvarell, fehér selyemalapon színes selyem- és fémfonalas hímzés, öltése: laposöltés, fémszalaggal, -sodronnyal és -flitterrel díszített
Kerettel: 25×19,5 cm
A hímzésbe foglalt pergamen a szélek mentén körbevágott, alsó széle hiányos, fakerete újabb

Roskatag, nyitott oldalú, tengerparti kunyhóban, egy földre terített gyékényszőnyegen fekszik a fiatal, szakállas jezsuita szerzetes fekete csuhában, kezében feszület. Mellette a szent attribútumai: zárándokbot, széles karimájú, fekete kalap, könyv. Felette felhőkbe burkolva három szárnyas angyalfej, a háttérben vilámló sötétkék égbolt alatt tengeren hánykolódó hajó. A festett pergamenlapot fehér, mintás selyemalapú hímzés keretezi: fémfonallal hímzett, fémszalaggal, -sodronnyal és flitterrel díszített rokokó levelek és kagyló motívumok között színes, árnyalt laposöltésű virágok, levelek. Németországban a XVII—XVIII. században gyakran ábrázolják Xavéri Szent Ferencet (1506—1552) — India és Japán első apostolát —, mint a misszionáriusok, tengerészek és a pestisesek védőszentjét. A legenda szerint a fiatal misszionárius a kínai Kanton városa felé utaztában, érezve a vég közeledtét, kérte, hogy a hánykolódó hajóról a közeli Szancián (Sangcsuan) szigetre tegyék ki, ahol teljesen magára hagyatva, angyalok gondoskodtak róla haláláig.

Kat. 1987a Nr. 159., 73. kép [téves leltári számmal]
Ajándék, Procopius Béláné, 1947
Ltsz. 20143 d
PE

7.17.

Józsefet eladják testvérei
Ausztria, XVIII. sz. közepe

Nyers színű selyemalapon színes selyem- s fémfonalas hímzés, öltése: tűfestés és sima laposöltés, szélén fémfonalas vert csipke, hátere festett. Kerete aranyozott rézlemezzel borított fa, préselt, aranyozott és ezüstözött rézlemez-rátétekkel díszített
Kerettel: 48×36,5 cm
Ép

Az átlós kompozíciójú kép jobb oldalán magas férfi áll, tollakkal ékes turbánban, díszes ruhában, jobbában pénzdarab, baljában pénzeszacskó. Előtte: két pásztor, kezükben bottal, egyikük tenyerét a pénz felé nyújtja. Középen könnyeit törölgető gyermek alakja, lába előtt kút, jobbával az előtte térdelő, szakállas férfire mutat, aki kezében kötelet tart, mélyen a kútba eresztve. A háttérben lombos fák, bokrok. A bibliai tárgyú kép témája, Józsefet eladják testvérei (Gen. 37. 28.), gyakran ábrázolt a XVIII. században, mint az erkölcsi jó és rossz felismerésének példázata.

Kat. 1927b Nr. 82., 20. kép
Ajándék, Procopius Béla, 1927
Ltsz. 16921
PE

7.18.

Apostolsorozat (12 db)
Ausztria, XVIII. sz. közepe

Selyemalapon színes selyem- és fémfonalas hímzés, öltése: kínai csomó- és laposöltés, bouillon hímzés. Keret: faragott és laparanyozott hársfa
Kerettel: 18×10,5 cm
Fakerete repedezett, aranyozása kopott

A 12 darab egyforma, ovális keret díszítése: fent kis baldachin, alatta lágoló szív, kétoldalt áttört, csigásleves motívummal; lent: két leveles csigából alakított kartusban az apostolok neveinek feketével festett felirata. Középen, üveg alatt, nyers színű selyemalapon sűrű, apró, hurkos csomóöltéssel hímzett apostol mellképek, attribútumaikkal. Az arcok, kezek apróbb, a háttér és a ruha valamivel nagyobb öltéssel készültek. A mellképeket bouillonnal díszített, fémfonalas laposöltésű hímzésű keretezi.

Publikálatlan
Ajándék, Procopius Béla, 1931
Ltsz. 17871—17882
PE

7.19.

Kálvária három mellékalakkal
Schweiger Antal(?), Holics, 1760 körül. Jelzett

Fajansz
M. 60,5 cm Sz. 28 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

A késsel márványozott talapzaton kétoldalt fehér mezőkben bíbor virágdísz, középen rokokó kartus díszíti. Középen magas kereszt emelkedik. Barna festése fa ereztést utánoz. A keresztben a megfeszített Krisztus fájdalmas arca és alakja természetes színekben festett, ágyékkötője bíborszínű. Feje felett INRI feliratos tábla. A kereszt két oldalán Mária és Szent János áll, mindkettő dicsfényvel övezett. Mária öltözete bíbor és kék, Jánosé vasvörös és zöld színű. A kereszt tövében Mária Magdolna térdel, ruhája fehér, bíbor és sárga színű. A figurák facsapokkal illeszthetőek a talapzathoz. Kybalova megállapítása szerint a mű előképe Kändler egy 1743-ban készített meissen munkája volt. Jelzések a talapzat alján: H feketével és Mária Magdolna figuráján HP mangánnal. Feltehetően Schweiger Antal műve, aki 1756 és 1768 között működött Holicson.

Payrné 1916 90. p., 106. kép; Layer 1925 13. p., XVII. t. 39. kép; Csányi 1926 14. p., XVII. t. 39. kép; Kat. 1930 Nr. 181.; Kiss 1966 22. p., 53. p. Nr. 31. és képe; Kybalova 1970 116. p. Nr. 55. Vétel, Pick Mór régiségkereskedő, Budapest, 1913
Ltsz. 5907
WP

7.20.

Feszület
Schweiger Antal(?), Holics, 1765–1768 között.
Jelzett

Fajansz, fakereszt
M. 71 cm Sz. 41 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

A feszület talapzata ún. Ádám-koponya, késsel márványozott alapon. A koponyából kinövő fatörzsön kígyó tekeredik, fejénél az alma. A fatörzsbe illeszhető a fából készült kereszt a fajansz korpusszal. Töviskoszorús fejét jobbra fordítja, szemérmét kék ágyékkendő takarja, kezein, lábain és mellén vércseppek. A máz sárgás árnyalatú, késsel, zölddel és mangánnal színezett. A talapzat alján HP jelzés, feketével. Feltehetően Schweiger Antal szobrász modellje, aki 1756–1768 között működött Holicson. További darabokat közöl (Hrbková 1954 29. kép és Kybalova 1970 114. p. Nr. 54.).

Publikálatlan
Vétel, Réti Gézáni, 1976
Ltsz. 76.194
WP

7.21.

Nepomuki Szent János
Holics, 1760–1770 között

Fajansz
M. 40,5 cm Sz. 20 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

A kék és bíbor márványozású díszes barokk posztamens két oldalán voluta díszíti, azokon egy-egy angyal alak ül. Egyikük jobb kezét szájához emeli, utalva a gyónási titok megőrzésére. A talapzat mindhárom oldalán, keretelt mezőben festett díszítés. Kétoldalt virágdísz, míg a homlokoldalon a prágai Károly-híd sematikusan leegyszerűsített ábrázolása látható, Nepomuki Szent János vértanúságának helye. A posztamensen álló szent fekete reverendát, fehér karinget és vállán bíbor színű köpenyt visel. Baljában feszület, melyet egy lebegő angyal segít tartani. Jobbjában egykor pálmaágat tarthatott. A figurák facsappal illeszkednek a talapzathoz. A talapzat alsó részén fiók helye.

Layer 1925 13. p.; Layer 1927 30. p.; Kat. 1930 Nr. 180.; Kiss 1966 22. p., 48. p. Nr. V. és színes képe; Kybalova 1970 48. p., 116–117. p., Nr. 56. és 72. kép
Vétel, Gajdács István, 1922
Ltsz. 3769
WP

7.22.

Szeplőtelen Mária
Schweiger Antal(?), Holics, 1765–1770 között

Fajansz
M. 53 cm, Talapzat: M. 21 cm Sz. 24 cm M. 27 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Talapzata négy gömb alakú lábön áll. Alsó részén, téglalap alakú mezőkben virágdíszek, illetve a homlokoldalon álfiók. A talapzat felmagasodó részét elől egy-egy voluta támasztja meg, az általuk közrefogott mezőben épületábrázolás, kétoldalt ablakot utánozó keretben virágdíszek. A talapzaton szeplőtelen Mária figurája, lába alatt kék színű világögömb a rátekeredő kígyóval — a sátán, illetve a kárhozat jelképével —, ennek fejére tapos a Szűz. Ruhája világos bíborszínű, vállán kék köpeny. Jobbját mellére helyezve az égre tekint.

Layer 1925 13. p., XVI. t. 38. kép; Csányi 1926 14. p., XVI. t. 38. kép; Layer 1927 30. p.; Kat. 1930 Nr. 182.; Csányi 1954 9. kép; Kiss 1966 22. p., 53. p. Nr. 32. és képe; Kat. 1972 Nr. 272.
Ajándék, Delmár Emil, 1926
Ltsz. 16151
WP

7.23.

Mária a gyermek Jézussal
Holics, XVIII. sz. második fele. Jelzett

Fajansz
M. 42 cm Sz. 14 cm
Restaurálta Zoltán Éva, 1988

Az ovális alakú, magas talapzat plasztikusan formált felhőkön áll, fodrai között három angyalka feje bukkan elő. A felhők fölötti kék földgömbön szájában almát tartó kígyó tekeredik. Felette holdsarlón a

gyermek Jézust karjában tartó Mária áll, egyik lábával a kígyó fejére tapos. Ruhája színes virágokkal díszes, vállán kék köpeny. A gyermek ölében országalmát tart. Jelzése az alján: H alatta C vagy G, feketével.

Kybalova 1970 48. p., 114. p., Nr. 53., 68. kép
Vétel, Steiner Zs., 1909
Ltsz. 2258
WP

7.24.

Szent János evangélista
Johann Joachim Kändler modell, Meissen,
1735—1740 között

Porcelán, fehér, mázas
M. 46 cm TÁ. 18,5×14 cm
Hiányos, repedt

Alacsony, kartus alakú talapzaton Szt. János evangélista álló alakja, baljában könyvvel, lábánál attributumával, a sassal. Az első nagyméretű porcelán apostol szobrokat Erős Ágost készítette Kändlerrel, házikápolnája számára.

Pataky 1955 226. p., 239. p. Nr. 8.; Nékámné 1980 17. p.
Ajándék, báró Kuffner Raul, 1936
Ltsz. 19440
KI

7.25.

Borromei Szent Károly
Johann Joachim Kändler modell, Meissen,
1734—1740 között

Porcelán, fehér, mázas
M. 47 cm TÁ. 18,5×14 cm
Törött, ragasztott, hiányos

Kartus alakú, lépcsősen kialakított talapzaton kissé féloldalra fordulva áll Borromei Szent Károly, főpapi ruhában. Az előre nyújtott jobb kezében nyugvó, baljával magához szorított kendőt nézi.

Pataky 1955 226. p., 239. p. Nr. 9.; Nékámné 1980 17. p. 35. p., Nr. 25. és képe
Ajándék, báró Kuffner Raul, 1936
Ltsz. 19439
KI

A TÁRGYLEÍRÁSOKBAN ELŐFORDULÓ
MESTEREK, MŰHELYEK ÉS MONOGRAMOK

- Albani, Francesco 3.23.
 Algardi, Alessandro 1.40.
 Audran művészcsalád 1.50.
 Audran, Benoit 1.50.
 Bantzer, Georg 5.21.
 Baumhauer, Josef 6.19.
 Baur, Hans Jakob I. 5.30., 5.32.
 Beham, Hans Sebald 6.196.
 Berchtold, Jörg 1.8.
 Bergmann, Erasmus 5.31.
 Bernini, Giovanni Lorenzo 2.44.
 Bernhardt, Franz 6.171.
 Bidenharter, Tobias 1.30.
 Bierpfaff, Johann Christian 3.16.
 Biller, Johann 5.37.
 Birthelmer, Johannes Hans (alias Repser senior) 5.44.
 Borcht, Jacob van der 3.1.
 Boulle, André-Charles 6.1.
 Bouwens, Simon 6.45.
 Böttger, Johann Friedrich 6.135., 6.157.
 Broght, Jacob van der, műhely 3.1.
 Bruggen, Gaspar van 5.19.
 Brunner, Martin 6.196., 6.197., 6.198., 6.199.
 Bry, Johann Theodor de 5.11.
 Bustelli, Franz Anton 6.168.
 Cabrier, Charles 6.78.
 Camerarius, Joachim 2.15.
 Chereau, Jacques 6.208.
 Claude Lorrain 3.1.
 Clerc, Jérôme le 4.7.
 Cognuelle, Jean Simon 1.50.
 Corradini, Antonio 1.51.
 Coustou, Nicolas követője 2.56., 2.57.
 Coypel, Charles-Antoine 6.202., 6.204.
 Cressent, Charles 6.13.
 Criaerd, Antoine 6.8.
 CS mester 3.9.
 Delaitre 6.18.
 Delanois, Louis 6.20.
 Delorme, Adrien-Faizelot 6.12.
 Dermer, Ignaz Wilhelm 1.16.
 Donner, Georg Raphael 1.3., 1.4., 3.20., 3.21.
 Drentwett, Abraham I. 2.17., 3.10.
 Drentwett, Elias I. 5.28., 5.29.
 Drentwett, Johann I. 2.25.
 Drentwett, Philipp Jakob II. 2.17.
 Drentwett, Philipp Jakob III. 2.19., 2.23.
 Du Paquier periódus 6.136., 6.137., 6.138., 4.141.,
 6.142., 6.143., 6.145., 6.146., 6.148., 6.149., 6.150.,
 6.151.
 Dubreuil, Toussaint 4.6.
 Dughet, Jean 3.1.
 Duyn, Johannes van, műhely 6.94., 6.95.
 Dürer, Albrecht 1.11.
 Dürr, Christian Richter-Johann 1.10.
 Eberlein, Johann Friedrich 6.162.
 Ebhart, Isaac 4.10.
 ED mester 6.49.
 Eder, Paulus 2.39.
 Ehinger, Gabriel 1.34.
 Elhafen, Ignaz 1.46.
 Endter, Johann Andreas 1.34., 2.53.
 Erb, Albrecht 5.62., 5.63.
 Fassnacht, Johann 5.48.
 Ferenczffy Lőrinc 2.53.
 Ferrata, Ercole 1.40.
 Finck, Daniel 5.52.
 Finet, François 1.37., 2.16.
 Fischer von Erlach, Johann Bernhardt id. 1.51.
 Fischer von Erlach, Johann Bernhardt ifj. 1.51.
 Fleischman, Christian 1.34.
 Foggini, Giovanni Battista követője 2.56.
 Fordrin, Louis 6.3.
 Formika Máté 1.31.
 Franco, Giacomo 2.15.
 Franken, festőcsalád 5.2.
 Fritsche, Teodor 6.24.
 Fritz, V. 6.56.
 Fronmiller, Johann 4.9.
 Gaal, Johannes 6.84.
 Gäiler, Norbert Johann 5.51.
 Garnier, Pierre 6.23.
 Georg, Johann 6.52.
 Gerhard, Hubert 1.1.
 Gheyn, Jacobus II. de 2.50., 3.16.
 Ghezzi, Egidius 1.32.
 Gille, Guillaume 6.79.
 Girardon, Francois 2.44.
 GK mester 6.58.
 Gleditsch, Johann Friedrich 4.33.
 Gran, Daniel 7.15.
 De Grieksche A. 6.83.
 Gusner, Mathias 7.3.
 Hains, Elisabeth 6.47.
 Hann, Sebestyén 4.26., 5.34.
 Hannong műhely 6.101., 6.102., 6.123.
 Hannong, Carl Franz 6.102.
 Hannong, Joseph 6.102.
 Hannong, Joseph Anton 6.169.
 HAP mester 1.18.
 Harper, Johann 6.211.
 Heckenauer, Leonhard II. 1.34.
 Heinsius, Daniel 3.16.
 Herbek (Hrbek), Marek 2.21.
 Herkely István 6.24.
 Hildebrandt, Johann Lucas von 4.5.
 Hingeller János 1.5.
 Hoffmann, Carl Joseph 6.138.
 Hornung, Johann Michael, műhely 2.47.
 Höroldt, Johann Georg 6.135., 6.139., 6.144.
 IB mester 1.8., 1.9.
 ICL mester 1.41.
 IHH mester 7.3.
 IJK mester 7.3.
 Itelsperger, Christoph Joseph 1.56.
 Jäger, Philipp Jakob I. 6.53.
 Jaske, Melchior 3.14.
 Jongelinus, Caspar 2.46.
 Jordan, Christoph 5.39.
 Jung, Wolfgang II. 5.36.
 Kacherer, Ignaz 7.1.

- Kändler, Johann Joachim 6.144., 6.158., 6.159., 6.160.,
 6.161., 6.162., 6.163., 6.212., 7.19., 7.24., 7.25.
 Kaynaar, Johannes 6.48.
 Kern, Leonhard 3.22.
 Kessel festőcsalád 5.2.
 Kilian, Johannes 5.45.
 Kleiner, Salomon 4.5.
 Kocks, Pieter Adriaensz műhely 6.83.
 Kocksel, Octavian 7.6.
 Kolb, Hans 5.26.
 Kornmann, Caspar 6.50.
 König, Anton Friedrich 6.209., 6.210.
 Kramer, Johann Gottlieb 5.73.
 Kramer, Tobias 5.25.
 Kreisch, Caspar I. 4.25.
 Le Brun, Charles 1.50., 2.16., 2.44.
 Leider, Gregor 3.3.
 Leipzig, Christoph 3.6.
 Lenckhardt, Johann Georg 1.41.
 Lepautre, Pierre 6.3.
 Loo, Louis-Michel van 6.208.
 Luck, Ludwig von 6.164.
 Lücke, Johann Christoph Ludwig 1.41., 1.52., 1.53.,
 6.167.
 Mader, Johann Christoph 4.21.
 Maecht, Philippe 4.6.
 Marchant, Johann Christian 1.34.
 Mariaval le Jeune 6.193., 6.194., 6.201.
 Massé, Jean-Baptiste 6.211.
 Maulbrunner, Hans 5.23.
 Melchior, Johann Pieter 6.172.
 Messen, Martinus 5.24.
 Metze, Christian id. 3.13., 5.41.
 Michelangelo, Bounarroti 1.56., 2.16.
 Migeon, Pierre II. 6.17., 6.18.
 Mignot, Daniel 5.54.
 Misztótfalusi Kis Miklós 1.33.
 Montalegre, Joseph de 1.34.
 Müller, Philipp Heinrich 2.32., 2.33., 2.34., 2.35., 2.37.
 MV mester 5.35.
 Neumahr, Christoff 2.22.
 Neuss, Peter 4.27.
 Neustadter, Michael 5.46.
 Niedermeyer, Johann Joseph 2.51., 6.164., 6.170., 6.171.
 Nunnert, Georg 3.6.
 Oeben, Simon 6.14.
 Oernster, Emanuel Gottlieb 6.51.
 Ollbrich, Heinrich 6.40., 6.41.
 Panneels, William 3.2.
 Passe, Crispyn I. de 5.12.
 Petel, Georg 3.2.
 Picon, François, műhely 1.37.
 Pijnacker, Adriaen 6.83.
 Pin, Simon Pierre 6.14.
 PK mester 5.38.
 De Porceleyne Claew 6.85., 6.96.
 De Porceleyne Schotel 6.94.
 Poussin, Nicolas 3.1.
 Preissler, Ignaz 6.174., 6.178.
 Purtenbach, Melchior 5.42.
 Radawski, I. 2.30.
 Radiel, Johann 6.90.
 Raffaello di Giovanni Santi 1.36.
 Raynaud műhely 2.16.
 Rehm, Johann Mathias 3.15.
 Reinecke, Peter 4.16., 6.212.
 Reinow, Christian 6.2.
 Reni, Guido 1.52.
 Rollenhagen, Gabriel 4.31.
 Romano, Giulio 2.16.
 Rubens, Pieter Paul 1.21., 1.50., 2.20., 3.2., 3.17.
 Ruffehl 6.73.
 Sadeler testvérek 2.53.
 Sailer, Hieronymus 5.23.
 Saler, Johann David 1.14.
 Saler, Joseph Ignaz 1.14.
 Salomon, Bernard 4.7.
 Sandart, Johann Jacob von 1.34.
 Schäbl, Ignatius 1.15.
 Schafgotsch műhely 5.64.
 Schlaubitz, Nathanael 2.26.
 Schmiddely, Daniel 7.15.
 Schmidt, Johann Ulrich 5.61.
 Schmittner, Franz Leopold 1.18.
 Schnell, Martin 6.2, 6.132.
 Scholtz, Johann 1.11.
 Schnoor, Luis van 3.1.
 Schulz, Michael 6.155.
 Schwartz, Hans Dibold 2.49.
 Schwarz, Michael 3.12.
 Schweiger Antal 7.19., 7.20., 7.22.
 Sené, Claude 6.9.
 Sené, Jean 6.9.
 Siebmacher, Johann 1.6.
 Sigmund, Hans Philipp 2.24.
 Solanier, Paul 5.40.
 Soldani, Massimiliano 3.19.
 Stahlenbrecher, Daniel 4.28., 4.33.
 Stainhart, Dominikus 1.46.
 Spatz, Michael 6.155.
 Steygenberger, Johannes 1.15.
 Storer, Johann Christoph 1.41.
 Surugue, Louis 6.202.
 Sustris, Friedrich 1.22.
 Sweerts, Emanuel 5.12.
 Szepességi műhely 1.2.
 Szilassy János 7.4., 7.5., 7.7.
 Taye, Hans 4.6.
 Tempesta, Antonio 1.46.
 Teuné, François-Gaspard 6.22.
 Thelot, Israel 3.23.
 Tocqué, Louis 6.208.
 Troger, Simon köre 4.18., 4.19., 4.20., 4.34.
 Vallenet, Michael 1.37.
 Vecellio, Cesare 2.15.
 Versini, Jean 3.1.
 Viverius, Jacobus 3.16.
 Volterra, Danielle de 1.56.
 Wachsmuth, Jeremias 6.195.
 Wagner, Johann 2.18.
 Warnberger, Issak 2.20.
 Watteau, Antoine 6.73.
 Wauters, Jacob műhely 1.36.
 Weiss, Nicolaus 5.22.

Werner, Mathias 5.65.
Werner, Michael 5.65.
Weydenowsky József 1.17.
Weidner, Johann 1.10.
Werner, Peter Paul 6.199.
Wickert, Andreas I. 3.2., 3.5.
Wierix, Jan 1.54.
Wild, Christoph 5.23.
Würth, Johann Joseph 1.11.
Zincke, Christian Friedrich 6.207.

PROVENIENCIA

AC 6.152.
Acsády Ádám 1.16.
Állami Könyvterjesztő Vállalat 1.34.
Almássy Dénes 1.47.
Althann Mihály Vencel 1.26.
Andrássy Gyula gróf 2.44.
Apor Károly 5.42.
Appelmann, Gabriel 4.28.
ARTEX 6.18., 6.138.
Árverési Csarnok 6.52.
Aszpitz Sámuel 4.1.
AW 4.1.
Bálintitt József báró 6.114.
Bánffy grófi család 3.20., 3.21.
Báthory-Hüttner János 5.50.
Batthyány-Strattman hercegi család [Batthyány Károly herceg] 2.53., 4.5.
Behague, Martine de 6.79.
Beke-család 6.195.
Bekény-család 1.33.
Belügyminisztérium 1.37.
Benczúr Gyula 1.25.
Berg, Boas 2.50., 6.85.
Beszerzése ismeretlen 1.3., 1.4., 1.26., 1.46., 1.51., 1.55., 2.22., 2.43., 3.12., 4.2., 4.3., 4.15., 5.2., 5.12., 5.20., 5.34., 6.5., 6.9., 6.10., 6.15., 6.20., 6.35., 6.42., 6.72., 6.75., 6.86., 6.87., 6.95., 6.126., 6.131., 6.137., 6.143., 6.145., 6.169., 6.177., 6.182., 6.186., 6.190., 6.201., 6.203., 7.9., 7.10.
Bethlen-család 5.42.
Bethlen Druzsina 5.65.
Bethlen Kata 5.66.
Bíró József 6.171.
Bizományi Áruház Vállalat 2.16., 2.52., 4.6., 4.12., 5.23., 6.16., 6.48., 6.102., 6.175., 6.205., 7.12., 7.13.
BL 6.48.
Blaskovics László 6.212.
Boldizsár István 6.4.
Brühl, Heinrich gróf 6.147.
Bubics Zsigmond 4.16., 6.89., 6.91., 6.97., 6.98., 6.100., 6.106., 6.112., 6.116., 6.117., 6.118., 6.119., 6.120., 6.122., 6.123., 6.124., 6.128.
Budapest,
Ernst-Múzeum 2.51., 5.28., 5.29., 6.140., 6.167.
Fővárosi Képtár 4.21., 5.56., 6.26.
Iparművészeti Múzeum 4.17.
Kiscelli Múzeum 5.57., 5.59., 5.60., 6.65.
Magyar Nemzeti Múzeum 1.2., 1.9., 1.11., 1.13., 1.14., 1.22., 1.28., 1.49., 1.52., 1.53., 2.15., 2.20., 2.21., 2.25.,

2.45., 3.5., 3.11., 3.13., 3.14., 3.15., 3.16., 3.17., 3.20., 3.21., 3.23., 4.18., 4.24., 4.27., 4.28., 4.33., 5.1., 5.3., 5.21., 5.22., 5.30., 5.32., 5.36., 5.37., 5.40., 5.41., 5.45., 5.49., 5.51., 6.7., 6.50., 6.64., 6.68., 6.69., 6.174., 6.193., 6.200., 6.212.
Országos Széchényi Könyvtár 1.30., 1.31.
Szépművészeti Múzeum 6.101.
Budovszky Gáborné 6.179.
CB 2.43.
CD 4.14.
Dabrony, R. k. templom 1.5.
Delfin, Joseph 1.37.
Delhaes István 1.38., 3.16., 5.64., 6.176.
Delmár Emil 1.10., 1.27., 1.42., 1.43., 1.48., 5.5., 5.13., 6.13., 6.148., 6.149., 6.150., 7.22.
Domenici, Giuseppe 6.83.
Donáth Sándor 6.141., 6.142., 6.172.
Dreihinger György 5.6.
Eger, Főszékesegyházi Kincstár 7.8., 7.9.
Egger József 6.31.
Egger Henrik 1.40., 5.54., 6.8., 6.23., 6.47.
Egger és Társa 6.99., 6.113.
Egger Testvérek 6.3., 6.11.
Eisenstädter Ödön 6.41.
Eleonora Magdolna, Pfalz-Neuburg-i, császárné, magyar királyné 2.27., 2.28., 5.47.
Endler Jenőné 6.204.
Erdélyi Klára 1.33.
Erdődy grófi család 5.25., 5.28., 5.29.
Esterházy hercegi család 1.24., 1.44., 1.45., 2.1., 2.2., 2.3., 2.4., 2.5., 2.6., 2.7., 2.8., 2.9., 2.10., 2.11., 2.12., 2.13., 2.14., 2.17., 2.46., 2.47., 2.48., 2.49., 2.58., 2.59., 3.2., 3.3., 3.4., 3.7., 3.8., 3.9., 3.10., 3.18., 3.22., 4.8., 4.9., 4.10., 4.26., 4.31., 5.4., 5.10., 5.11., 5.14., 5.15., 5.16., 5.17., 5.18., 5.27., 5.31., 5.33., 5.39., 5.43., 5.48., 5.53., 5.55., 5.61., 5.62., 5.67., 6.6., 6.17., 6.78.
Esterházy József gróf 4.18.
Esterházy Miklós 5.14.
Esterházy Orsolya 2.17.
Esterházy Pál herceg 2.17., 5.17.
FAP 6.189.
Fazekas Tibor 1.36.
FBS 6.183.
Fehér István 1.20., 1.21., 2.19., 2.29., 2.36., 2.37., 2.54., 2.55., 2.56., 2.57., 3.19., 4.13., 4.25., 4.29., 4.30., 4.32., 5.26., 5.30., 5.38., 5.67., 6.36., 6.37., 6.49., 6.51., 6.59., 6.66., 6.67., 6.73., 6.77., 6.93., 6.127., 6.134., 6.151., 6.189., 6.207., 6.208., 6.209., 6.210., 6.211., 7.2.
Felka, Ev. templom 1.2.
Ferdinánd III., német-római császár, magyar király 5.33.
Ferry Lipótné grófné 2.41., 6.84.
Fery Tibor 6.173.
Festetics hercegi család 6.1., 6.2., 6.12., 6.19., 6.22.
Fettick Ottó 2.26.
Fornet Adél 1.34.
Fornet W. Géza 1.34.
Fülöp József 6.180.
Fürstenberg herceg 6.11.
Füzék Bálint 1.27., 1.42., 1.43., 1.43., 1.48., 5.5., 5.13., 6.13., 6.148., 6.149., 6.150.
Gajdács István 7.21.
Gálffy Ádám 1.8., 1.9.

- GBL 5.34.
 Gebé János 1.1.
 Gérecz Istvánné 5.10.
 Gerhardt Gusztáv 6.132., 6.133., 6.147., 6.152., 6.157.,
 6.158., 6.160.
 Ghillány bárói család 6.24.
 Glück Frigyes 6.53., 6.57., 6.58.
 Goldschmied, J. S. 6.162.
 Gödöllő, R. k. plébániatemplom 7.4.
 Gömöri Istvánné 1.27., 1.42., 1.43., 1.48., 5.5., 5.13.,
 6.148.,
 6.149., 6.150.
 Grassalkovich hercegi család 7.4.
 Győr, Szent Ignác-templom 1.16., 1.17., 1.23., 7.3.
 Xantus János Múzeum 7.11.
 Gyulaffy grófi család 2.18., 2.23.
 H 5.71.
 Hamilton, Mary hercegnő 6.12., 6.19.
 Hammerstein Richárd báró 5.68.
 Hatvany Józsefné báróné 6.108., 6.185.
 Herczog Mór báró 4.19., 5.34.
 Hernády Zsigmond 1.33.
 Herodek Sándorné 4.4.
 Hess, Gustav 1.32.
 Hirschler Henrik 5.44.
 Holitscher Róbert 2.51., 6.140., 6.164.
 Homonnai Drugeth Julianna 1.26.
 Huszár Károly 4.22., 4.23.
 Igló, Múzeum 6.125^e
 Ismeretlen eredetű → Beszenése ismeretlen
 Jakomini 2.27., 2.28., 5.47.
 Jankovich Miklós 1.13., 2.27., 2.28., 4.28., 5.47.
 János, III. (Sobieski), lengyel király 2.59.
 József nádor 6.193.
 Keglevich Gyula gróf 6.200.
 Klimó György 7.6.
 Kovács Irma 6.40.
 Kovács Tibor Lajos 2.50.
 Köblös-család 6.179.
 Krausz I. 7.14.
 Kuffner Raul báró 7.24., 7.25.
 Lanna, Adalbert von 4.14.
 László Fülöp 1.15.
 László (Lóvy) Fülöp 7.7.
 Lasszy Pálné 6.63.
 LEB 6.183.
 Lenbach Mária 5.72., 5.73.
 Lepke, Rudolph 6.132., 6.133., 6.147., 6.152., 6.157.,
 1.158., 6.160.
 Lipót, I., német-római császár, magyar király 2.58.
 Liphay Béláné 2.35., 2.38., 4.20., 4.34., 6.195., 6.196.,
 6.197., 6.198., 6.199., 6.202.
 Lófkovits Artur 5.65.
 Lützel, Ciszterci apátság 1.37.
 Magyar Dolgozók Pártja Budapesti Bizottsága 6.94.
 Magyar Nemzeti Bank 6.139.
 Magyar Tudományos Akadémia 1.18., 2.24., 2.30., 5.35.,
 5.46.
 Majláth Béla 6.115.
 Márffy Lipót 3.6.
 Máriacell, Kegyetemplom 1.13.
 ME 5.42.
 Mikes János gróf 1.36.
 Mikes Mihály 5.65.
 Miklovits György 6.92.
 Mikófalusi Bekény László 1.33.
 Milkovics Zsigmondné 6.43.
 Mk 6.118.
 MO 6.188.
 MS 5.34.
 Múzeumok és Műemlékek Országos Központja 6.96.
 Müller Mór 6.136.
 Műszaki Egyetem Kémiai-Technológiai Tanszék 6.88.,
 6.114., 6.121., 6.135., 6.153., 6.159., 6.170.
 Művészeti Múzeumok Barátainak Egyesülete 2.40., 6.107.,
 6.168.
 N 2.25.
 Nádasdy Ferenc gróf 3.10.
 Nagy Tiborné 6.194.
 Nemeskér, Ev. templom 1.10.
 Neumann Aladár 2.25.
 Niklovits Károly 2.31.
 Nyáry Krisztina 4.8.
 Országos Magyar Iparművészeti Társulat 1.6., 1.7.
 Pallavicini Edéné örgrófné 6.21.
 Palles György 4.33.
 Papolczy Ferenc és Ferencné 2.39., 5.24., 6.178., 6.184.,
 6.187.
 Pécs, Székesegyházi Kincstár 7.6.
 Pejacsevich Márkné grófné 5.66.
 Pekár Imre 6.93.
 Pénzüntézet Központ 6.14.
 Pesthy István 6.21.
 Pető Márton 3.6.
 Peyer Péter 1.2.
 Pichler báróné 2.27., 2.28., 5.47.
 Pick Adolf 4.14.
 Pick Mór 6.165., 6.166., 7.19.
 Pilarik, Stephanus 1.10.
 Pilisi Szilassy Borbála 1.33.
 Podstatky z Prusinovic-család 6.195.
 Pongrácz Mária báróné 3.13.
 Poór Antal 6.181.
 Procopius Béla 2.33., 6.34., 6.38., 6.55., 6.60., 6.61., 6.62.,
 6.70., 6.71., 6.80., 6.81., 6.82., 6.155., 6.183., 6.191.
 Procopius Béláné 2.33., 6.54., 7.16.
 Putz, Mathias 1.34.
 Rác Ferenc 1.5.
 Rákóczi-család 5.28., 5.29.
 Ráth György 1.41., 1.50., 1.54., 5.52., 6.25., 6.27., 6.28.,
 6.29., 6.30., 6.32., 6.33., 6.144., 6.156.
 Ratzerdorfer S. 6.90., 6.103., 6.104., 6.105., 6.109.
 Récsy István 6.179.
 Réti Gézané 7.20.
 Rucz Gyula 7.12.
 Rudnay Sándor 1.13.
 Safranek 2.42.
 Salamon Aurél 6.206.
 Sárkány István 1.56.
 Sárközy Elemérné 6.24.
 Sartori, A. 6.146.
 Schacherl, S. 6.129., 6.130.
 Scherffenberg grófi család 5.20.
 Schönvisner Mihály 1.34.

- Segner-család 2.21.
 Selmezbánya szabad királyi város 2.22.
 SFP 6.80.
 Sigerus Emil 5.7., 5.9., 5.69., 5.70.
 Sipeki Balázs Stefánia 6.39.
 Somoskeöy István 4.7.
 Sopron, Evangélikus Gyűjtemény 1.8.
 Ev. templom 1.9.
 Sréter Alfréd 6.74.
 Steiner Salamon 6.154.
 Steiner Zs. 7.23.
 Strasser, Joseph 5.8.
 Strasser-Feldau Zelma 7.15.
 Surányi Béla 6.161.
 Széchenyi Ferenc gróf 2.32., 2.34.
 Széchenyi Miklós gróf 1.36.
 Szombathely, Savaria Múzeum 5.71.
 Tallián Gáborné l. Zichy Anna grófnő
 Tangl Adolf 4.11.
 Teutsch, Johannes 5.7.
 Tószeghy Freund Richárd 5.8.
 Tóth Lajos 6.56.
 Trencsén, Jezsuita Templom és Rendház [később piarista]
 1.12., 7.1.
 TS 6.188.
 Türr István 2.45.
 Tüskevár, Pálos kolostor 1.5.
 Ujváry Mihály 2.44.
 Ungvár, Görögkatolikus székesegyház 1.26.
 Ybl Ervin 6.192.
 Vajda, Vincenty Ferrery 1.31.
 Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 6.76.
 Vay Péter gróf 1.29., 1.39.
 Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri
 Bizottsága 3.1., 2.53., 4.5., 5.50., 6.1., 6.2., 6.6., 6.12.,
 6.17., 6.19., 6.22.
 Vigyázó Sándor gróf 1.18., 2.24., 2.30., 5.35., 5.46.
 Wágner Vilmosné 5.19.
 Waldstein-család 6.176.
 Wartha Vince 6.88., 6.114., 6.121., 6.135., 6.153., 6.159.,
 6.170.
 Wassermann Anna 1.35.
 Weingarten, Hermann 6.110., 6.111., 6.163.
 Wolf József 6.44.
 Wolfner Gyula gróf 6.167.
 Zalka Margit 6.45., 6.46.
 Zichy grófi család 5.56., 5.57., 5.59., 5.60., 6.65.
 Zichy Anna grófnő 1.10.
 Zichy Jenő gróf 4.21.
 Zirc, Ciszteri apátság 1.37.
 Zuckerkandl, Emil 6.11.
 Zwack-család 6.45., 6.46.
- ebédlőasztal 6.24.
 — emléktábla 1.2.
 — faburkolat és ajtó 6.5.
 — fedeles doboz 6.35.
 — hátasszék 5.5.
 — heverő 6.20.
 — íróasztal 6.1., 6.22., 6.23.
 — írószekrény 5.8., 6.7., 6.10., 6.15., 6.21.
 — kabinetszekrény 5.1., 5.2., 5.3., 6.2.
 — kanál 6.26.
 — kanapé 6.9., 6.16.
 — karosszék 5.4., 6.4.
 — kelengyeláda 5.7.
 — komód 6.8., 6.12., 6.19.
 — konzolasztal 6.7.
 — lábasóra 6.13.
 — orrcsipetős szemüveg tokja 6.27., 6.32., 6.33.
 — öltözőasztal 6.18.
 — pipatok 6.25.
 — sarokszekrény 6.17.
 — szekrény 5.6.
 — szószek 1.5.
 Elefántcsont 1.11., 1.22., 1.38., 1.42., 1.43., 1.44., 1.45.,
 1.47., 1.49., 1.52., 1.53., 1.56., 2.47., 3.2., 3.3., 3.4., 3.5.,
 3.6., 3.7., 3.8., 3.9., 3.10., 3.18., 3.22., 4.18., 4.19., 4.20.,
 4.34., 5.49., 5.51., 6.193., 6.194.
 Emlékérem 2.31., 2.32., 2.33., 2.34.
 Fajansz
 — asztaldísz 6.98., 6.99.
 — asztali alátét 6.113.
 — bidet 6.14.
 — cukorszóró 6.102.
 — cukortartó 6.106.
 — csésze aljjal 6.93., 6.128., 6.129., 6.130., 6.131.
 — díszedény 6.83., 6.84., 6.94., 6.95.
 — ecet-olajtartó 6.96.
 — falicsempe 2.50., 4.32.
 — falikút 6.85.
 — fedeles tál 6.86., 6.87., 6.91.
 — fűszertartó 6.107.
 — gyertyatartó 4.15., 6.109.
 — hűtőedény 6.92.
 — kancsó 6.90.
 — kávéskanna 6.103., 6.121.
 — kézmosótál és -kanna 6.112.
 — korsó 2.49.
 — kupa 4.14.
 — levesestál 6.114., 6.115.
 — mártásostál 6.119.
 — plasztika 4.16., 6.97., 6.100., 7.19., 7.20., 7.21., 7.22.,
 7.23.
 — tál 6.88., 6.101., 6.116., 6.117., 6.120.
 — tálca 6.105.
 — talpas tál 6.100., 6.118.
 — tányér 6.89., 6.110., 6.111., 6.123., 6.124., 6.125., 6.126.,
 6.127., 6.131.
 — tejeskanna 6.104., 6.122.
 — tintatartó 6.108.
 Festmény 1.2., 5.72., 5.73.
 Halotti címer 4.3., 4.4.
 Játékkorong 2.35., 2.36., 2.37., 2.38., 6.196., 6.197., 6.198.,
 6.199.

MŰVESSÉGI ÁGAK

- Apácamunka 7.15., 7.16., 7.17., 7.18.
 Bútor és faragvány
 — bidet 6.14.
 — címer 4.1.
 — dohányreszelő 6.28., 6.31., 6.34., 6.38.
 — dohányszelence 6.36.

Kézirat 2.46.

Kisplasztika 1.1., 1.3., 1.4., 1.21., 1.23., 1.40., 1.41., 1.42., 1.43., 1.44., 1.45., 1.46., 1.47., 1.48., 1.49., 1.50., 1.51., 1.52., 1.53., 1.54., 1.55., 1.56., 2.44., 2.45., 2.51., 2.54., 2.55., 2.56., 2.57., 3.4., 3.18., 3.19., 3.20., 3.21., 3.22., 4.9., 4.16., 4.17., 4.18., 4.19., 4.20., 4.21., 4.22., 4.23., 4.34., 6.37., 6.97., 6.98., 6.99., 6.100., 6.144., 6.153., 6.157., 6.158., 6.159., 6.160., 6.161., 6.162., 6.163., 6.164., 6.165., 6.166., 6.167., 6.168., 6.169., 6.170., 6.171., 6.172., 7.19., 7.20., 7.21., 7.22., 7.23., 7.24., 7.25.

Könyv, könyvkötés 1.30., 1.31., 1.32., 1.33., 1.34., 2.53., 4.33.

Legyező 6.201., 6.202., 6.203., 6.204., 6.205., 6.206.

Metszet 4.5.

Miniatűr 6.207., 6.208., 6.209., 6.210., 6.211.

Ostábla 2.15., 6.195.

Öltöztethető szobor és ruhája 7.12., 7.13., 7.14.

Ötvösség

— asztaldísz 3.10.

— aranygyapjas rendjel 5.53., 5.55.

— billikom 2.18., 2.19., 2.23., 2.24., 2.25., 3.15.

— cibórium 1.17.

— chatelaine-lánc 6.75., 6.76., 6.77.

— cukortartó doboz 6.50.

— díszbuzogány 2.6.

— díszdoboz 5.47.

— díszerleg 5.33., 5.43.

— díztál 2.17., 2.20., 3.17., 5.23.

— ecet-olajtartó 6.82.

— ékszer 5.61., 5.62., 5.63.

— ékszerdoboz 5.36.

— ékszertálka 5.32., 5.34., 5.37., 5.45., 5.52.

— ereklyetartó feszület 1.11.

— evőeszköz 6.52., 6.53., 6.54., 6.55., 6.56., 6.57., 6.58.

— falitükör 5.39.

— fedeles kanna 5.30., 6.49.

— fedeles pohár 3.4., 3.6., 3.23.

— fedeles serleg 2.48., 5.21., 5.28., 5.29.

— forgó 5.56., 5.57., 5.58.

— füstölő 6.212.

— gyertyatartó 6.51.

— gyömbértartó 4.26., 5.50.

— gyűrű 4.8.

— házioltár 1.12.

— illatszerez üveg 6.183.

— kanna 6.48.

— karabély 2.5.

— kehely 1.14., 1.15., 1.18., 7.1., 7.7.

— keresztelőtál és -kanna 1.8., 1.9., 1.20., 7.2.

— kézmósótál és -kanna 5.25.

— korsó 2.49.

— kupa 2.22., 2.47., 3.2., 3.3., 3.5., 3.6., 3.7., 3.8., 3.9., 3.11., 3.14., 3.16., 4.14., 4.25., 4.28., 5.22., 5.26., 5.31., 5.38., 5.40., 5.42., 5.51., 6.132., 6.138., 6.139., 6.140.

— mellkereszt 1.28., 1.29.

— monstrancia 1.16., 1.19., 7.3., 7.4.

— monstrancia alakú ereklyetartó 1.13.

— násfa 4.31., 5.54., 5.59., 5.60.

— neszeszer 6.74., 6.76., 6.77.

— olvasó 1.39.

— óra 2.30., 4.9., 4.10., 4.11., 4.12., 5.61., 5.62., 5.63., 6.78., 6.79.

— öv 2.10.

— pajzs 2.8.

— palack 6.80.

— pisztoly 2.4.

— pohár 2.26., 4.27., 5.41.

— sisak 2.7.

— szablya 2.3.

— szarvserleg 5.27.

— szelence 2.27., 2.28., 2.29., 4.29., 4.30., 6.59., 6.60., 6.61., 6.62., 6.63., 6.64., 6.65., 6.66., 6.67., 6.68., 6.69., 6.70., 6.71., 6.72., 6.73.

— szenteltvíztartó 7.5.

— tál 3.13., 4.13.

— tálka 2.21.

— talpas pohár 3.12., 5.24., 5.35., 5.44., 5.46.

— teafűtartó 6.81.

— tornakesztyű alkarvérttel 2.9.

— úrvacsorakanna 1.10.

— zászlócsúcs 2.1.

Pipa 2.43.

Porcelán

— asztaldísz 6.153.

— csésze aljjal 6.133., 6.147.

— csokoládéskanna 6.152.

— ecet-olajtartó 6.155.

— fedeles edény 6.151.

— füstölő 6.212.

— kávéskanna 6.134.

— kávékészlet 6.156.

— kupa 6.132., 6.138., 6.139., 6.140.

— levesestál 6.136., 6.137., 6.141., 6.145., 6.148., 6.149., 6.150.

— mártástartó 6.154.

— plasztika 2.51., 6.144., 6.153., 6.157., 6.158., 6.159., 6.160., 6.161., 6.162., 6.163., 6.164., 6.165., 6.166., 6.167., 6.168., 6.169., 6.170., 6.171., 6.172., 7.24., 7.25.

— sakk 6.200.

— tál 6.142.

— tányér 6.146.

— teafűpalack 6.143.

— teáskanna 6.135.

— toilett készlet 6.11.

Szalmakép 4.24.

Textil

— ágyszerítő 5.11.

— antependium 1.6., 1.7.

— függöny 1.35.

— halotti lepel 4.2.

— hímzés 2.15., 5.11., 5.12., 5.13., 5.15., 5.17., 6.44., 7.8., 7.9., 7.11., 7.16., 7.17., 7.18.

— íjtartó (puzdra) 2.2.

— kárpit 1.36., 1.37., 2.16., 3.1., 4.6., 4.7., 5.12., 5.13., 5.19., 5.20., 6.45., 6.46.

— lepedő 5.10.

— lóálarc 2.14.

— lótararó 2.11., 2.12.

— miseruha és dalmatika 1.25., 1.26., 1.27., 7.9., 7.10., 7.11.

— nyereg 2.13.

— pluvialé 7.8.

— püspöksüveg 1.24.

— szőnyeg 6.47.

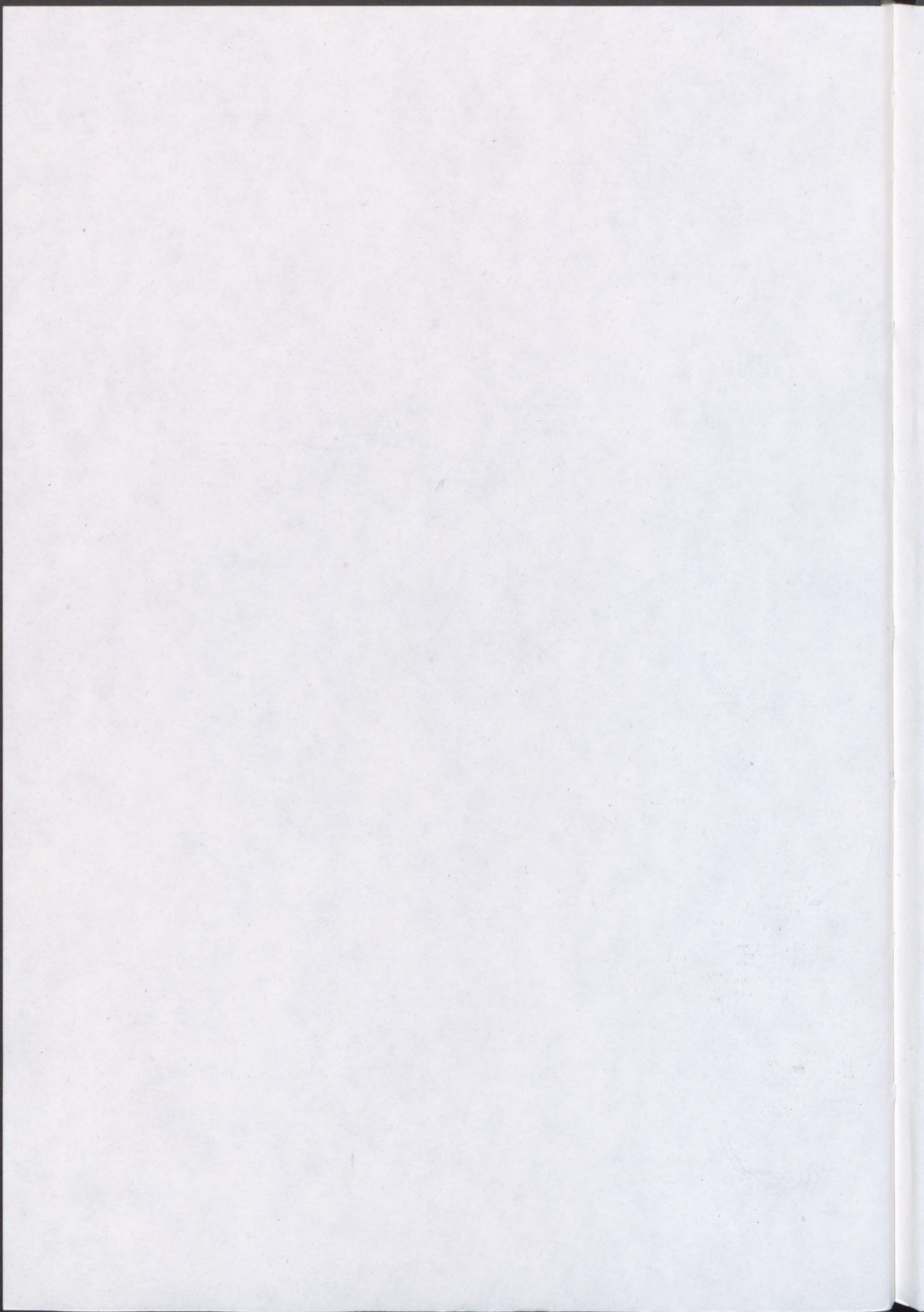
- tegez (nyílveszőkkel) 2.2.
- terítő 6.39., 6.40., 6.41., 6.42.
- viselőt 2.58., 2.59., 5.14., 5.15., 5.16., 5.17., 5.18., 6.43., 6.44.
- Üveg
- ecet-olajtartó 6.82.
- fedeles serleg 2.40., 2.41., 5.67.

- gyümölcsös csésze 6.173., 6.177.
- illatszeres üveg 2.42., 6.174., 6.176., 6.183., 6.192.
- kancsó 5.64., 5.69.
- palack 5.65., 5.66., 5.68., 5.70., 6.190.
- pohár 5.71., 6.178., 6.179., 6.180., 6.181., 6.182., 6.184., 6.185., 6.186. 6.187., 6.188., 6.189., 6.191.
- Viasz 2.45.

A SZÖVEGBEN ELŐFORDULÓ HELYSÉGNEVEK
SZLOVÁK, ROMÁN ÉS NÉMET NÉVALAKJA
(A rövidítések feloldása: CS – Csehszlovákia; R –
Románia)

- Besztercebánya (Banská Bystrica; Neusohl; CS)
- Brassó (Braşov; Kronstadt; R)
- Holics (Holič; CS)
- Lőcse (Levoča; Leutschau; CS)
- Nagyszeben (Sibiu; Hermannstadt; R)
- Porumbák (Porumbacul; Bornbach v. Warmbach; R)
- Pozsony (Bratislava; Pressburg; CS)
- Segesvár (Sighișoara; Schässburg; R)
- Selmecbánya (Banska Štiavnica; Schemnitz; CS)
- Stomfa (Stupava; Stampfen; CS)

Felelős kiadó:

Rózsa Gyula az Iparművészeti Múzeum főigazgatója

ISBN 963 7098 06 2 ö

ISBN 963 7098 07 0

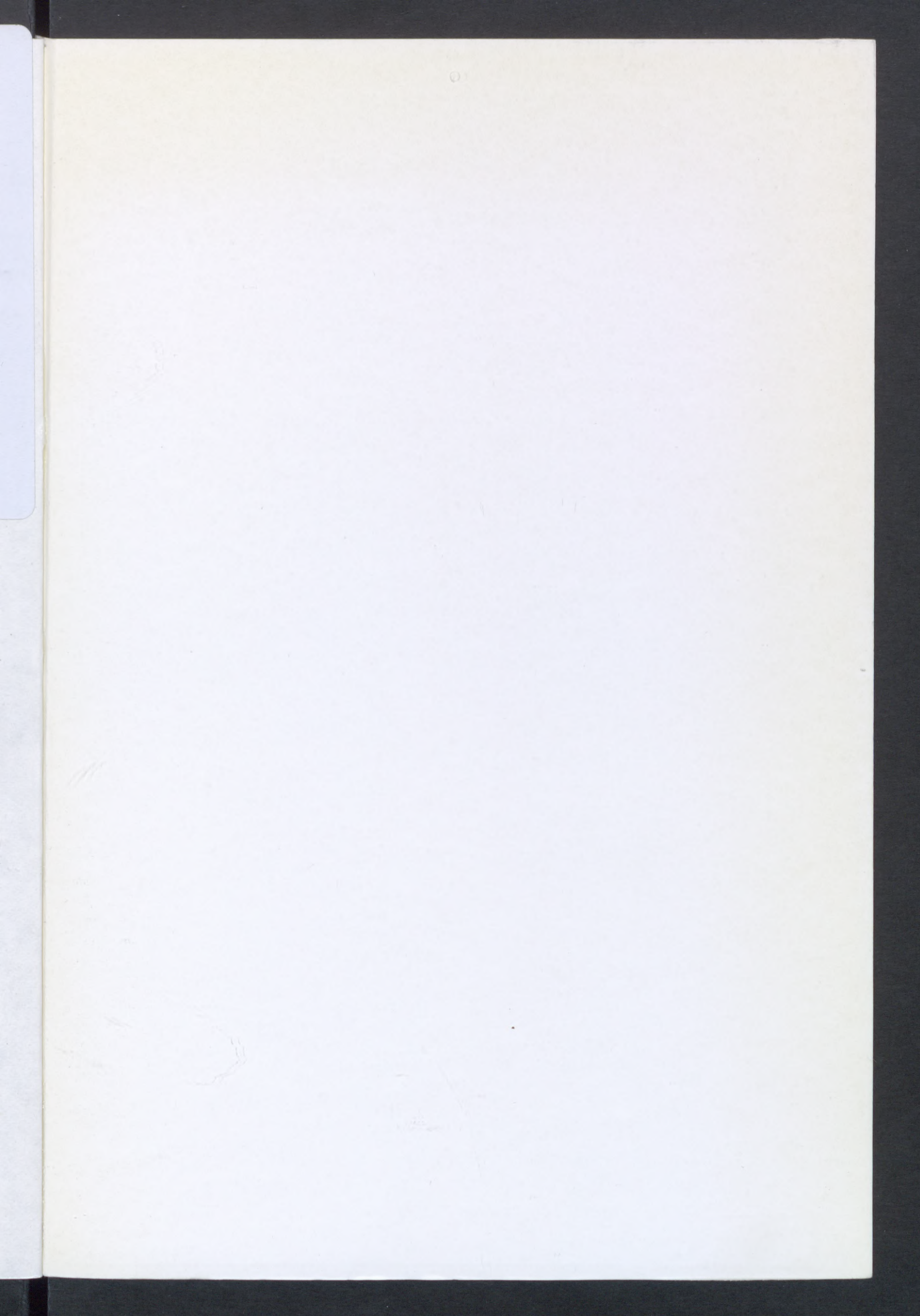
ISSN 0238—9630

© Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1990

Nyomta: Állami Nyomda

Felelős vezető: Mihalek Sándor

5366-2

I—II. kötet ára: 700 Ft

Barokk és rokokó

Szövegkötet

*